

- Yayının Adı** Hukuk Gündemi
© 2026 Ankara Barosu Başkanlığı. Tüm hakları saklıdır.
Dergide ileri sürülen görüşler yazarlara aittir.
- ISSN** 1306-2867
- Yayın Türü ve Şekli** Üç ayda bir yayımlanan yerel süreli dergidir.
- Yayın Sahibi** Ankara Barosu Başkanlığı adına Av. Mustafa KÖROĞLU
- Sorumlu Yazı İşleri Müdürü** Av. Osman Umut KARACA
- Ankara Barosu Staj Kurulu Başkanı** Av. Deniz KAYILIOĞLU
- Yayın Alt Kurulundan Sorumlu**
- Başkan Yardımcısı** Av. Sinem KAZAR
- Genel Yayın Yönetmeni** Av. Nazlı Ceylan ULUBAY
- Grafik Tasarım, Dizgi ve İllüstrasyon** Av. Kerem Ali ŞENER
- Kapak Tasarım** Av. Can KARS
- Fotoğraflar** HG Arşiv, Mustafa KARAGÖZ
- Yayın Alt Kurulu Danışmanları** Av. Nazlı Ceylan ULUBAY, Av. Pınar AVCI,
Av. Gizay DULKADİR, Av. Didem YÜCEL SONGÜÇ,
Av. Can KARS, Av. Yasemin TEKELİ AYRANCI,
Av. Doğukan NİŞANCI Av. Senem DEMİR İŞÇİMEN
- Redaksiyon Birimi** Stj. Av. İrem Gül AÇIKGÖZ, Stj. Av. Vehbi CANKAT GÜNEŞ,
Stj. Av. Burçin Özge DUVAN, Stj. Av. Rabia AKYÜZ,
Stj. Av. Nilsu GÜBE, Stj. Av. Ebru ŞAHİN, Stj. Av. Aysun
Demet GÜVENDİREN, Stj. Av. Sefa Can DAĞDAŞ, Stj. Av.
Ahmet Rıza AKKUŞ, Stj. Av. Saba Melike ÖZALP, Stj. Av. Özgü
Deniz ÖNAL, Stj. Av. Nihal YILMAZARSLAN
- Röportaj Birimi** Stj. Av. Rabia AKYÜZ, Stj. Av. İrem Gül AÇIKGÖZ,
Stj. Av. Yaren DOĞAN Stj. Av. Eylül DEMİR, Stj. Av. Ceren
YARIMTEPE, Stj. Av. Hilal ÜNAL, Stj. Av. Furkan DEMİRKOL,
Stj. Av. Batınay KAPLAN, Stj. Av. Berjan ATALAY Stj. Av. Beyza
Nur KARATOSUN, Stj. Av. Zeliha Beyza GÜLTEKİN,
- Editör** Av. Doğukan NİŞANCI
- Yönetim Yeri** ABEM İhlamur Sk. No: 1 Kızılay/ANKARA
- Dağıtım** Ankara Barosu Bilgi Belge Merkezi
T: (0312) 416 72 37 - bilgibelgemerkezi@ankarabarusu.org.tr
- Yayının İdare Adresi** Ankara Barosu Başkanlığı, Adliye Sarayı B Blok Kat:5 Sıhhi-
ye/ANKARA
T: (0312) 416 72 00 (Pbx) – F: (0312) 309 22 37
www.ankarabarusu.org.tr
hukukgundemi@ankarabarusu.org.tr
- Basım Yeri** Pukka Danışmanlık Ambalaj Sanayi Ltd. Şti.
İvedikköy Mah. TR Invest Mega Bulvarı 1487. Cad. No:21 / 81
Yenimahalle / Ankara

İÇİNDEKİLER

1	Hukukçu Mülkiyeli Hekim Prof. Dr. Ahmet SALTİK ile Söyleşi	1
2	Şiddetin Tanımları..... Stj. Av. Oğulcan ZENGİN	22
3	Şiddetin 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunundaki Yeri	31
	Stj. Av. Deniz Yiğit YEŞİLYURT	
4	Avukata Karşı Şiddet	40
	Stj. Av. Ezgi PEKERMAN	
5	İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun İncelemesi	48
	Stj. Av. Ömer Faruk SARIKAYA	
6	Mobbinge Konu Eylemlerin Eziyet Suçu Kapsamında Değerlendirilmesi	57
	Stj. Av. Vehbi Cankat GÜNEŞ	
7	Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Savaşta Şiddetin Sınırları.....	66
	Stj. Av. Fatma Pelin NACAR	
8	Bir Cinsel Saldırı Biçimi Olarak Stealthing.....	71
	Stj. Av. Abdurrahman Murat UTKU	
9	Aile İçi Şiddet ve Ekonomik Şiddet	78
	Stj. Av. Şevval ÖZTÜRK	
10	Hayvanlara Yönelik Şiddetin Türk Hukukuna Yansıması ve Karşılaştırmalı Hukukta Durumu	87
	Stj. Av. Sema ÜNVER	

- 11** Avukat (Av. Argun BOZKURT) Kitabı Röportajı 97
**Stj. Av. Rabia AKYÜZ, Stj. Av. İrem Gül AÇIKGÖZ,
Stj. Av. Furkan DEMİRKOL, Stj. Av. Ceren YARIMTEPE**
- 12** Yeni Dönemin Sorunu: Avukata Psikolojik Şiddet 104
Stj. Av. İrem Gül AÇIKGÖZ
- 13** Örselenmiş Kadın Sendromu
(Battered Woman Syndrome) 113
Stj. Av. Cennet Dilan ÖZMEN
- 14** Oyun Değil Zorbalık..... 121
Stj. Av. Elifnur ASLAN
- Psikolojik Şiddetin Günümüzdeki Görünümleri
“Utanç Taraf Değiştirmeli” 129
Stj.Av. Zeynep KURT, Stj. Av. Yaren DOĞAN, Stj. Av. Eda ALP
- 16** Vegan Bakış Açısıyla Hayvan Şiddeti 139
Stj. Av. Şeyma ESER
- 17** Ekolojik Krizin Anatomisi: Yavaş Şiddet..... 146
Stj. Av. Burçin Özge DUVAN
- 18** Beyaz Kodun Ötesinde Dünyada ve Türkiyede Sağlıkta
Şiddetle Mücadele 152
Stj. Av. Hilal ÖZTÜRK
- 19** Şiddet Ekonomisi Gelir Eşitsizliği, Görünmeyen Emek ve Kuşaklar
Arası Şiddet Döngüsü Üzerine Bir İnceleme 157
Stj. Av. Haydar Can ÖCEL
- 20** Masallar ve Toplumsal Cinsiyet Kitabı Yazarı
Melek Özlem SEZER ile Röportaj 166
**Stj. Av. Rabia AKYÜZ, Stj. Av. İrem Gül AÇIKGÖZ
Stj.Av. Yaren DOĞAN, Stj. Av. Eylül DEMİR,
Stj. Av. Ceren YARIMTEPE**

BAŞKANIN ÖNSÖZÜ

“Adınızı mezar taşlarına değil, kalplere kazıyın.”
Shannon L. Alder

Kıymetli meslektaşlarım ve değerli okuyucular,

Her şey bir tercih meselesi. İyilik yapmayı da tercih edebilirsiniz, kötülük yapmayı da. Adil olmayı da tercih edebilirsiniz, zulmetmeyi de. Hiçbir şeye kayıtsız kalmamayı da tercih edebilirsiniz, umursamaz olmayı da. Sadakati de ihaneti de, emeği de tembelliği de, umudu korumayı da vazgeçmeyi de...

Bunların hepsi, hayatı nasıl yaşamak istediğinizle ilgili tercihlerinizdir. Avukatlık da bir tercih meselesidir ve üstelik tercihlerin en zoru ve en değerlisidir. Çünkü biz, hakikatten yana olmayı görev bilmiş bir mesleğin mensuplarıyız. Bu nedenle, ne kendimiz ne de mesleğimiz hakkında söylenenlere itibar ederiz. Doğrunun bazen yalnız, bazen bedelli, ama her zaman onurlu olduğunu bilerek seçiyoruz. Siz de Ankara Barosu’nu bu yüzden seçtiniz. Siz de bizi seçtiniz. Bu seçim sonucunda, Ankara Barosu çatısı altında sürdürmekte olduğunuz avukatlık stajı bitip de ruhsat başvurusu yaparsanız, düzenlenecek törenle size ruhsatlarınız takdim edilecek ve bir cübbe giyeceksiniz.

O cübbe, yalnız bir mesleğin icrasına ehil olduğunuz anlamına gelmiyor. O cübbe ile Mustafa Kemal Atatürk’ün bize emanet ettiği Cumhuriyet’in yükümlülüğünü de omuzlarınıza alacaksınız. Çünkü bir şey emanet ediliyorsa, onun korunması ve yaşatılması içindir. Cumhuriyet de böyle bir emanettir.

Atatürk’ün ifadesiyle: “Çağdaş bir Cumhuriyet kurmak demek, milletin insanca yaşamasını bilmesi, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrenmesi demektir.”

Biz bu dünyaya yalnızca yaşamak için gelmedik; insanca yaşamak için geldik. Bu nedenle avukatlık mesleği, bir geçim yolu olmanın çok ötesinde, insanca yaşamın teminatıdır.

Ama biliyoruz ki bugün sadece biz değil, bütün dünya bir sınavdan geçiyor. Otoriter liderler, halkların daha iyi yaşamasını bir kenara bırakın, temel hak ve özgürlüklerimizi tek tek buduyor. İnsan haklarını kaybediyoruz. Ve biz, bu baronun mensupları olarak, bunun mücadelesini veriyoruz.

Unutmayalım: “Eğer bir rejim ifade özgürlüklerini kanun gücünü kullanarak cezalandırıyorsa, orada artık özgürlüklerden bahsedilemez.” Her gün başka bir özgürlüğümüz elimizden alınırken, bina sonunda çökecek. Bu yüzden korku çok gerçek. Colum McCann’ın dediği gibi: “Giderek hızlanan bir atlı karıncada gibiyiz. Durun, bırakın, inmek istiyorum!”

Ama biz avukatlar için inmek yok. Bizim görevimiz, bu korkuya rağmen binayı ayakta tutmaktır. Bizim görevimiz, o emanetin bekçiliğini yapmaktır. Bizim görevimiz, yurttaşın “insanca yaşama” hakkını savunmaktır.

Bu yüzden Ankara Barosu’ndan avukatlık ruhsatı alan her meslektaşım, aslında bu nöbete katılıyor: Cumhuriyet’in, özgürlüklerin, adaletin nöbetine... Cübbeniz, sadece bir kıyafet değil; bu nöbetin bayrağı olacak.

Sevgili genç meslektaşlarım, sizden isteğim şu: Cesaretinizi kaybetmeyin. Çünkü korkunun karşısında yalnızca cesaret vardır. Umudunuzu kaybetmeyin. Çünkü umutsuzluk, bu ülkenin en büyük düşmanıdır.

Ve dayanışmadan asla vazgeçmeyin. Çünkü biz ancak birlikte güçlüyüz. Atatürk’ün emaneti Cumhuriyet, sizin ellerinizde ve yüreklerinizde yaşayacak. Biz, emanete sahip çıkmak zorundayız. İnsanca yaşamaktan da, özgürlükten de, adaletten de vazgeçmeyeceğiz. Geleceğimiz olan stajyer avukat meslektaşlarımızın hazırladığı “Hukuk Gündemi” dergisinin yeni sayısının hazırlanmasında gösterilen emek, dayanışma ve çaba için teşekkürlerimi sunuyor; hepinizi kutluyor, yolunuz açık olsun diyorum.

Sonsuz bir umut ve hevesle...

Saygılarımla,

Av. Mustafa KÖROĞLU
Ankara Barosu Başkanı

SUNUŞ

Kıymetli Meslektaşlarımız;

Başkent Barosu olmanın verdiği görev ve sorumluluk kapsamında, 101 yıllık geçmişiyile staj eğitiminin önderliğini sizlerin desteğiyle sürdürmekteyiz. Her zaman söylediğimiz gibi Avukatlık mesleği salt bir hukuk mesleği olmadığı gibi bu mesleği öğrendiğimiz staj eğitimimizin de hukuk eğitimiyle sınırlı kalması mümkün değildir.

Staj Kurulumuzun kıymetli danışmanları ve sizlerin katkılarıyla stajınız süresince, hepimizin evi olan baromuza ait olmanın önemini ve meslek hayatımızda meslektaş dayanışmasının ne denli öneme sahip olduğunu sizlere kazandırmaya çalışıyoruz. Sizlere katkı sağlamak için bizlere verilen bu görev, hayatlarınıza dokunabildiğimiz her an büyük bir onur ve mutluluk kaynağı olmaktadır.

Kurgusal duruşma yarışmalarımızda bizleri şaşırtan etkileyici bir savunma, sportif etkinliklerde yetenekli olduğunu gördüğümüz meslektaşlarımız ya da yazarının kaleminin kuvvetli olduğu yazmış olduğu ilk paragrafından anlaşılabilir bir yazı... Her biri sizlerle bu yolu yürüten bizler için büyük bir gurur nişanesi olmakta. Cübbelerinizi giymek için ettiğiniz yeminlere tanık olmak ve bu başarılarınıza ufak da olsa bir katkı sağlamış olduğumuz düşüncesi, bizlere bu sorumlulukları ve görevleri yerine getirme arzusu aşılamaktadır.

Cumhuriyet değerlerine bağlı, Büyük Atatürk'ün bizlere emanet ettiği değerlerin ışığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir avukatı olma sorumluluklarına ve yükümlülüklerine uygun olarak gerçekleştirdiğiniz staj dönemi, bizlerin geleceğe umutla ve huzurla bakmamızı sağlıyor. Değişen koşullar karşısında bu sorumluluklarınızı ve görevlerinizi unutmadan, hukukun üstünlüğüne ve mesleğin onuruna uygun şekilde mesleğinizi ifa edeceğinize inancımız sonsuzdur.

Her yıl geleneksel olarak Stajyer Avukatlar tarafından çıkartılan tek dergi unvanına sahip "Hukuk Gündemi", sizlerin emeklerinin ve özverisinin bir ürünüdür. Yoğun staj temposu içerisinde, henüz stajyer avukatken dahi mesleki bilinçle; "Benim de söyleyeceklerim var." diyerek yazılarınızı kaleme almanız, derginin çıkarılması için her türlü çalışmaya katılmanız, bu dergiyi diğer hukuk dergilerinden ayıran temel farkı ortaya koyuyor.

Başta Ankara Barosu Staj Kurulu Yayın Alt Kurulu kapsamında çalışan Stajyer Avukatlarımıza, Stajyer Avukatlarımıza destek olan Danışman Avukatlarımıza ve tecrübeleriyle bizlere destek olan Avukat meslektaşlarımıza, Baromuz ve Staj Kurulumuz adına teşekkürü borç bilirim.

“Şiddet” ‘in her türlüüne karşı olan bizler, mesleğimiz gereği ihtiyaç duyan herkesin yanında olacağız. Bu dergi de gerçekleştirmekte olduğumuz bu mücadelenin başka bir cephesini oluşturmaktadır.

Dergimizin mücadelemize katkı sağlaması ümidiyle...

Av. Deniz KAYILIOĞLU
Ankara Barosu Staj Kurulu Başkanı

HUKUKUÇU - MÜLKİYELİ HEKİM PROF. DR. AHMET SALTİK İLE SÖYLEŞİ

Tıpta Halk Sağlığı – Toplum Hekimliği alanında uzmanlaşmanız ile hukuk lisans eğitiminizi bir araya getirerek disiplinler arası bir bakış açısı geliştirdiniz. Sağlık Hukuku alanında tezli yüksek lisans derecenizle de bu alandaki uzmanlığınızı pekiştirdiniz. Özellikle hastahakları ve tıbbi malpraktis gibi konular söz konusu olduğunda, tıp alanındaki uzmanlığınızın hukukçu kimliğinize ne tür katkılar sunduğunu düşünüyorsunuz? Bu iki farklı disiplini bir araya getirmek, hukuki değerlendirmelerinizi nasıl şekillendiriyor?

Bu sorunun cevabında, meslek pratiğimde gözlemlediğim sorunlar

belirleyici olmuştur. Hekimlerin karşılaştığı güçlükler yalnızca teknik değil, aynı zamanda hukuki ve etik boyutlar da taşımaktadır. Tıbbi uygulama hataları nedeniyle bazı hekimlerin yüksek tazminatlarla ve TCK kapsamında hapis cezası gibi yaptırımlarla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Özellikle TCK'nın 53. maddesi kapsamında uygulanan yaptırımlar, meslektaşlar üzerinde ciddi psikolojik yükler oluşturabilmektedir.

Bu durum beni, sürece nasıl katkı sağlayabileceğim sorusu etrafında düşünmeye yöneltti. Bu bağlamda iki temel boyut öne çıkmaktadır: İlki, mesleki bilgi ve uygulama becerisidir. İkincisi ise,

etik ilkelerle donanmışlıktır.

Benim eğitim aldığım dönemde tıp fakültelerinde sağlık hukuku ve tıbbi etik dersleri yeterince yer bulmamaktaydı. Bu nedenle, hem sağlık hukukuna bilimsel katkı sunmak hem de tıp ile hukuku birleştiren bütüncül bir perspektif geliştirmek amacıyla hukuk eğitimi almayı tercih ettim.

1992-1996 yılları arasında, seçimle belirlenen bir görev olan Türk Tabipleri Birliği Yüksek Onur Kurulu üyeliğini iki dönem boyunca yürüttüm. Bu süreçte yaklaşık 15 yıllık mesleki deneyime sahiptim. Kurul çalışmaları sırasında edindiğim gözlemler, mesleki bakış açımı önemli ölçüde etkiledi. Bu dönemde karşılaştığımız vakalardan biri özellikle dikkat çekiciydi: Mide kanaması nedeniyle acil servise başvuran bir hastaya,

hekim tarafından Sengstaken-Blakemore sondasının uygulanmadığı ve bu nedenle hastanın hayatını kaybettiği iddiasıyla hekime yönelik bir şikâyet söz konusuydu. İnceleme sonucunda durumun kasıt ya da ağır ihmalden çok, teknik bilgi eksikliğine dayandığı izlenimi oluşmuştu. Mezun olduğu fakültenin Diyarbakır Tıp Fakültesi olduğunu öğrendiğimde, ilgili tıp fakültesinin eğitim programında öğrencilerin Sengstaken-Blakemore sondası uygulamasına dair bir eğitim alıp almadığını sorguladım. Gelen yanıtta, altı yıllık eğitim sürecinde bu teknik becerinin kazandırılmadığı açıkça belirtilmişti. Bu durum beni önemli bir soruyla baş başa bıraktı: Eğitim sürecinde hiç öğretilmemiş bir tıbbi müdahaleyi yapmayan bir hekimin, böyle bir beceriyi edinmediği için sorumlu tutulması ne kadar adildir?

Bu olay, bireysel ihmallerden ziyade sistemsel eksikliklerin yol açtığı sorunlara dikkatimi çekti. Hataların çoğunlukla bireyden değil, yapıdan kaynaklandığını fark ettim. Bu sebeple tıp ve hukuk alanlarının birbirini anlamasına katkı sağlamak istedim.

Tıp ve hukuk, insan ve toplum yaşamında temel belirleyiciler arasında yer alan iki disiplindir. Bu alanların kesişim noktasında hem akademik hem de uygulamaya dönük katkılar sunmanın önemli olduğu kanaatindeyim.

Bu doğrultuda, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İngilizce programında “Health Law” (Sağlık Hukuku) derslerini yürütmem istendi. Öğrencilerden gelen olumlu geri bildirimler, bu dersin önemli bir ihtiyacı karşıladığını gösterdi. Ardından, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde “Tıp ve Sağlık Hukuku” başlıklı seçmeli derslerin müfredata eklenmesi sağlandı. Ayrıca, Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesinde multidisipliner yapıya sahip bir yüksek lisans programı olan Sağlık Hukuku Programı’nın kurulmasına öncülük ettim. Bu program, hukuk fakültelerinden bağımsız olarak sağlık bilimleri alanında yapılandırıldı ve farklı disiplinlerden akademisyenlerin katkılarıyla yürütüldü. Ben de bu programı iki yıl boyunca takip ederek yüksek lisans tezimi bu çerçevede tamamladım.

Hukuk Fakültesi’nde “Sağlık Hukuku” dersi, üçüncü sınıf öğrencilerine yönelik seçmeli ders olarak müfredata dahil

edildi. Bu dersin açılmasında Prof. Dr. Metin Günday ve Prof. Dr. Celal Göle gibi değerli akademisyenlerin önemli katkıları oldu. Böylece hem tıp hem de hukuk fakültesi öğrencilerine sağlık hukuku perspektifinden eğitim sunulması sağlandı.

Meslek hayatımda karşılaştığım pek çok vaka bana şunu öğretti: sorumluluk çoğu kez bireysel beceri eksikliğinden ziyade sistemsel eğitim ve donanım yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. Hekimin mesleki sorumluluğu ile insanın yaşama hakkı arasında hassas bir denge bulunmaktadır. Hukuk camiası bazen bu farkı göz ardı ederek katı değerlendirmelere yönelebilmektedir; oysa hakkaniyetli çözümler, olayların tıbbi doğasını ve koşullarını da dikkate almalıdır. Benim amacım, tıp ve hukuk alanlarının birbirini daha iyi anlamasına katkı sağlamaktır.

Mülkiye’de Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanındaki lisans eğitiminiz ve anayasal düzene ilişkin eleştirel çözümlerinizden yola çıkarak, Türkiye’deki sağlık sisteminin yönetsel ve anayasal açıdan etkinliği üzerine neler söyleyebilirsiniz? Özellikle COVID-19 küresel salgını (pandemisi) gibi kriz dönemlerinde kamu yönetiminin anayasal yetkileri kullanma biçimini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Tıpta halk sağlığı alanında uzmanlaştım. Halk sağlığı veya toplum hekimliği

(İngilizce’de Public Health veya Community Medicine) olarak adlandırılan bu disiplin, modern uzmanlık alanlarından biri olup, Türkiye’ye Nusret Fişek hocamızın öncülüğünde gelmiştir. Dünya genelinde yaygın olan bu alana, ABD tarafından öncülük edilmiştir.

Halk sağlığı uzmanlık alanı, bireylerin değil toplumun sağlığını koruma, geliştirme ve yükseltme; toplumda görülen sağlık sorunlarını yönetme; ayrıca sağlık yönetimi, politikası, finansmanı ve ekonomisiyle ilgilenir. Bu alanda uzmanlaşmak için öncelikle hekim olmak ve ardından tıpta uzmanlık sınavı ile dört yıllık bir eğitim sürecini tamamlamak gerekmektedir.

Fakülte yıllarımda, toplum hekimliği derslerinde Prof. Nusret Fişek’i dinleme ayrıcalığını yaşadım. Kendisi, sağlık ve yoksulluk arasındaki ilişkinin basit değil, nedensel olduğunu vurgulamıştı. Yoksulların daha sık hastalandığını, daha yüksek ölüm oranlarına maruz kaldığını ve hastalıktan kurtulsalar bile daha yoksullaştıklarını bilimsel araştırmalarla ortaya koymamız gerektiğini belirtmişti. Bu yaklaşım, sağlık ve toplum felsefesi açısından son derece önemli bir perspektif sunmaktadır.

Tıbbiyenin birinci sınıfında, o dönemde toplum hekimliği olarak adlandırılan bu dalı seçtim. Bu tercihimle hasta ile aramda para ilişkisi olmadan, kamu görevi misyonuyla çalıştım. Hasta muayenesi

ve tedavisi üzerinden gelir elde etmek gibi bir amacım olmadı. Tüm çabam, sağlık hizmetlerini daha etkin yönetmek, planlamak ve adil, yeterli finansman kaynakları sağlamak üzerine yoğunlaştı.

Bu süreçte özellikle kamu yönetimi alanı ilgimi çekti, Mülkiye’de kamu yönetimi ve siyaset bilimi eğitimine başladım. Böylece profesyonel bir bakış açısıyla sağlık yönetimini değerlendirmeyi öğrendim.

Türkiye, sağlık sektörüne OECD ortalamasının neredeyse yarısı kadar kaynak ayırmaktadır. OECD ülkelerinde ortalama %9-9,5 olan sağlık harcaması, Türkiye’de %5-5,5 civarındadır. Bu durum, toplum sağlığına verilen değeri göstermesi açısından önemlidir.

Meslek yaşamım boyunca tarafımdan, birçok siyasal partiden ve bir dönem de Başbakan düzeyinde, sağlık yönetimi için görüş talep edildi. Ancak, Türk kamu yönetiminde, özellikle sağlık yönetiminde belirleyici unsur maalesef ulusal gerçekler değil. 2003 yılından bu yana Türkiye. “Sağlıkta Dönüşüm (*Health Transformation*)” adı altında ABD ve IMF dayatması olan programı uygulamaya koymuştur. Buna rağmen sağlık harcamaları hâlâ milli gelirin yaklaşık %4,5-5’i düzeyindedir. Bu kısıtlı kaynak da etkin ve verimli şekilde kullanılamamakta, bu nedenle sorunlar giderek artmaktadır. Rasyonel politikalarla bu bütçenin %9’a çıkarılmasının, etkin

ve verimli kullanılmasının mümkün olduğuna inanmaktayım.

Bir diğer önemli konu ise sağlık hizmetlerinin yönetiminde halk sağlığı uzmanı hekimlerin görevlendirilmesidir. Sağlık yönetimi, ulusal çıkarlar doğrultusunda olmalı; neoliberal politikaların etkisi altında kalmamalı, sınırlı kaynaklar öncelikle koruyucu sağlık hizmetlerine yönlendirilmelidir.

Somut bir örnekle bitirmek gerekirse: Hepatit B aşısının Sağlık Bakanlığı takvimine girmesi için büyük mücadele verdik. Hepatit B aşısı, üç doz halinde uygulandığında başta karaciğer kanserini önüyor ve maliyeti yaklaşık 30 dolar. Oysa bir karaciğer naklinin maliyeti 30-40 bin dolar arasında, yani aşı ile nakil arasında bin kat gibi devasa bir maliyet farkı var. Üstelik nakilde başarı kesin değil, yaşam boyu da ilaç gerektiriyor. Bugün ise HPV aşısı mücadele etmemiz gerekiyor. HPV aşısı hala Türkiye’de devlet tarafından karşılanmıyor; oysa 137 ülkede devlet tarafından ücretsiz sağlanıyor..Şu anda Sağlık Bakanlığı aşı takviminde 13 aşı var; bunlara ulaşmak büyük çabalar sonucu oldu. Ancak HPV ve rota virüs aşıları hâlâ eklenmedi. Bu aşılardan aşı takvimine alınmaması halk sağlığına aykırı bir yaklaşım.

Türkiye’nin Covid-19 salgınında açık hava hastanesine dönüştüğünü söylemişsiniz. Kamu otoritelerinin verileri gizlemesi veya çarpıtması Anayasamızın 74 maddesi çerçevesinde

bilgi edinme hakkının çiğnenmesi sayılabilir mi? Bu durumda yurttaşların ve hukukçuların başvurabileceği etkili yargı yolu nedir sizce?

COVID-19 pandemisi süresince, medyada sıklıkla yer alma olanağı buldum ve kamuoyunu bilimsel verilerle bilgilendirme çabası içerisinde oldum. Özellikle 25 Eylül 2021 tarihinde, salgının yoğun seyrettiği bir dönemde, kamuoyuna açıklanan verilerde altı hafta boyunca yoğun bakımda yatan hasta sayısının 1.400’lerde sabit kalması dikkat çekiciydi. Bu durum, istatistiksel olarak son derece düşük bir olasılıktır ve bilimsel akılla bağdaşmaz. Bu tür veri sunumları, yalnızca bilgi edinme hakkını değil, doğrudan yaşam hakkını da ihlal etmektedir. Gerçekler çarpıtıldığında ya da gizlendiğinde, toplum gerekli önlemleri almakta gecikebilmekte ve bu da doğrudan halk sağlığını tehdit etmektedir.

Aynı şekilde, Turkovac isimli biyolojik sıvının “aşı” olarak sunulması da bilimsel dayanaklardan yoksundur. İnsanlara uygulanacak viral bir aşının geliştirilmesi, ileri düzey biyoteknoloji ve uzun süreli klinik araştırmalar gerektirir. Bu koşullar sağlanmadan kamuoyuna sunulan bir sıvının, etkili ve güvenilir bir aşı olarak tanıtılması, halkın yanıltılmasına yol açmaktadır. Bilimsel bir temeli olmayan bu tür girişimler, bireylerin sağlıklı yaşam hakkını tehdit ettiği gibi, sağlık politikalarının meşruiyetini de zedelemektedir

Pandemi sürecinde bilim insanlarının, şeffaflık ve kamu yararını gözeterek bilimsel bilgiye dayalı açıklamalar yapması hayati önem taşımaktadır. Kamu otoriteleri ise bu süreci bilimsel ilkeler doğrultusunda ve toplumu küçümsemeden yürütmelidir. Sağlık politikalarının popülist değil, halk sağlığı merkezli olması gerektiği kanaatindeyim.

Çalışmalarınızda halk sağlığı ve toplumsal adalet arasındaki kritik ilişkiye sıklıkla değiniyorsunuz. Özellikle Türkiye'deki sağlık politikalarının, farklı sosyoekonomik kesimlerin sağlığa erişimini nasıl etkilediği yönündeki belirlemeleriniz nelerdir? Sağlık hizmetlerine erişimde eşitsizliklerin azaltılması, giderilmesi için hangi hukukî ve yönetsel düzenlemeler zorunludur?

İngiltere'de toplum, sosyoekonomik düzeye göre beş katmana ayrılmaktadır: üst sosyoekonomik sınıf, onun altı, orta sınıf, alt orta sınıf ve en diptekiler (the bottoms). Bu sınıfsal yapı, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel eşitsizlikleri de yansıtmaktadır. Alman gazeteci Günter Wallraff'ın yaklaşık 40 yıl önce kaleme aldığı En Altakiler adlı eseri dikkat çekicidir. Wallraff, Almanya'da göçmen işçilerin —özellikle de Türkiye'den gelenlerin— maruz kaldığı kötü yaşam ve çalışma koşullarını bizzat deneyimleyerek gözler önüne sermiştir. Bu insanlar, Almanya'nın toplumsal yapısında “en alt” katmanda yer almakta; kaynakçılıktan kanalizasyon işçiliğine, sokak temizliğinden ağır sanayi işlerine kadar en zorlu ve riskli işlerde çalışmaktadırlar. Benzer bir yaklaşımı

Fransız yazar Emile Zola da Germinal adlı eserinde benimsemiştir. Zola, maden işçilerinin yaşamını anlatmadan önce üç ay boyunca yeraltında çalışarak doğrudan gözlem yapmış ve yaşananları içerden deneyimlemiştir. Bu tür deneysel gözlemler, toplumsal adaletsizliklere dair daha derinlikli empati kurulmasını ve güçlü bir farkındalık oluşturulmasını mümkün kılmaktadır.

Türkiye özelinde, halk sağlığı açısından önemli göstergelerden biri olan bodurluk (stunting) sorunu giderek artış göstermektedir. Bodurluk, özellikle 6 yaş altı çocuklarda yaşa göre boy uzunluğunun düşük olmasıyla tanımlanır ve genellikle kronik yetersiz beslenme ile ilişkilidir. Bu durum, yalnızca bireysel sağlık sorunu değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde yoksulluk, eşitsizlik ve sosyal dışlanmanın bir yansımasıdır. Son yıllarda Türkiye’de çocuklardaki bodurluk oranlarının yükselmesi, yoksulluğun yaygınlaştığına işaret etmektedir. Ancak bu yalnızca kendiliğinden gelişen bir süreç değildir, kurgulanmış bir yoksullaştırma sürecidir.

Bu durum, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşların da uzun süredir gündemindedir. BM’nin ilan ettiği Üçüncü Bin Yıl Kalkınma Hedefleri (Millennium Development Goals - MDGs) ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Sustainable Development Goals - SDGs) arasında, doğrudan

bu sorunlara temas eden başlıklar bulunmaktadır. Örneğin, “Sıfır Açlık (Zero Hunger)” ilk sıralarda yer almakta, “Yoksulluğun Eradikasyonu” (kökten kazınması) ise yine öncelikli hedeflerden biri olarak konumlanmaktadır.

Türkiye’de yoksulluk, sağlık hizmetlerine erişim ve genel yaşam kalitesi açısından önemli bir belirleyici faktör olmaya devam etmektedir. Resmî verilere göre dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı, TÜİK’in son açıklamalarına göre 88.000 TL düzeyindedir. Buna karşılık, kendimden örnek vermek gerekirse, 43 yıl kamu hizmeti vermiş bir emekli tıp profesörünün emekli aylığı 79.000 TL’dir ve bu rakam yoksulluk sınırının altındadır.

Bir ülkenin kalkınabilmesi için en temel girdinin sağlıklı ve iyi eğitilmiş insan gücü olduğu unutulmamalıdır. Sağlıklı bireyler olmadan eğitim etkin biçimde alınamaz, dolayısıyla kalkınma gerçekleşemez. Bu nedenle “Her şeyin başı sağlık” sözü, kesinlikle abartı değildir. Türkiye’nin karşılaştığı bu sorunlar, politik tercihe indirgenemeyecek kadar temel ve hayati niteliktedir. Toplumsal adaletin sağlanması ve yoksulluğun ortadan kaldırılması, ülkenin tüm kaynakları ve potansiyeli kullanarak mümkün kılınabilir.

Aynı zamanda bu mesele, stratejik bir sorundur. Türkiye, orta gelir tuzağında sıkışıp kalabilir; özellikle yapay zeka, bilişim ve dijitalleşme çağlarını kaçırmaması durumunda, Osmanlı’nın endüstri

devrimini kaçırmayıyla yaşadığı çöküşe benzer bir gerileme riskiyle karşı karşıya kalır. Bu nedenle, sorunların çözümü sadece ekonomik veya sosyal değil, aynı zamanda ulusal stratejik bir öncelik olarak ele alınmalıdır.

Sizce bilimsel veriler dikkate alınmadan, alınan düzenlemeler ve kararlar hukukta yetki saptırması olarak amaç dışı yetki kullanımı kapsamında yargısal denetime tabi tutulabilir mi? Sizce burada biz hukukçulara düşen görev nedir?

Mülkiye'deki lisans eğitimim sırasında, İdare Hukuku dersimize Onur Karahanoğulları hocamız gelirdi. Hocamız, idare hukukunun kuramsal temellerini oldukça yetkin bir biçimde anlatırdı. Derslerde onunla yalnızca öğrenci-hoca ilişkisiyle sınırlı kalmayan, düşünsel bir dostluk da kurduk. Bir gün kendisine şöyle demiştim: “Onur Hocam, elbette alınan kararlar hakkaniyetli olmalı; pozitif hukuk kurallarına uygunluk göstermeli. Ancak pozitif hukuk ile adalet arasında bir çelişki ortaya çıktığında, Ronald Dworkin’in Herkül yargıç metaforunda olduğu gibi, hukukun ilkelerine başvurmalı, pozitif normları o ilkeler ışığında yeniden yorumlamalıyız. Fakat bununla da yetinmeyelim; bir adım daha atalım ve şunu açıkça dile getirelim: hiçbir yargı kararı bilime aykırı olamaz.” Benim önerdiğim bu yaklaşım, klasik pozitif hukuk çerçevesinin dışına çıkarak

bilimsel bilgi ile hukukun buluşmasını savunuyordu. Yıllar sonra memnuniyetle duydum ki, Onur Hocamız bu düşüncüyü benimsemiş ve çeşitli platformlarda öne çıkarmış. “Hiçbir yargı kararı bilime aykırı olamaz.” ifadesi, yalnızca normatif bir önerme değil, hukukun kendini gerçekleştirme koşullarını belirleyen temel bir ilkedir.

Zira hukuk, yalnızca normatif bir sistem değil; aynı zamanda sosyal bir bilim dalıdır. Bu nedenle hukuk, felsefeden, mantıktan, etik ve ahlaktan, tarihten ve nihayetinde bilimden beslenmek zorundadır. Hukukun temel ilkeleri, pozitif hukuk normlarının önüne konulmalı; o normlar, bu ilkelerle çelişmeyecek biçimde yorumlanmalıdır. Böyle sistematik ve disiplinli bir alanın, yani hukukun, bilimle çelişmesi, bilimsel gerçekliği yok sayması düşünülemez. Aksi halde verilen kararlar ne adil olur, ne de toplumsal meşruiyet taşıyabilir.

Bu bağlamda, hukuk fakültelerinde “bilim felsefesi” eğitiminin mutlaka yer alması gerektiğini düşünüyorum. Bununla birlikte, hukuk eğitimine “bilim tarihi” dersinin de eklenmesi gereklidir. Zira yalnızca hukuk kurallarına değil, aynı zamanda bilimin tarihsel gelişimine ve eleştirel düşünceye hâkim olmayan bir hukukçu, hakikatle bağını kurmakta zorlanacaktır. Bilimsel bilgiye dayanmayan, etik ilkeleri yok sayan uygulamalar, özellikle COVID-19 pandemisi sürecinde görüldüğü üzere,

toplum sağlığını tehdit etmiş, pek çok masum insanın yaşamını yitirmesine ya da kalıcı sağlık sorunları yaşamasına yol açmıştır.

Dolayısıyla yalnızca “yetki gaspı” ya da “yetki saptırması” gibi teknik hukuk kavramlarıyla sınırlı kalmamak gerekir. Naçizane kanaatimce, bilime ve bilimsel gerçeğe aykırı olarak verilen yargı kararları, yalnızca hukuken sakat veya iptale tabi sayılmamalıdır; bu tür kararlar “mutlak butlan” kapsamında değerlendirilmeli ve hukuk dünyasında hiç doğmamış kabul edilmelidir. Çünkü bu kararlar, teknik bir hata olmanın çok ötesinde, insan yaşamına doğrudan zarar verebilecek sonuçlar doğurur. Bu nedenle yalnızca hukuki değil, aynı zamanda ahlaki ve bilimsel bir sorumlulukla değerlendirilmelidir.

Bu nedenle, yaşamda en gerçek ve güvenilir yol, büyük Atatürk'ün de ifade ettiği gibi, “ilimdir.” Ancak ben bu sözü, yalnızca bilgi olarak değil, “bilimsel akılcılık” ve eleştirel düşünceyle bütünleşmiş bir yol haritası olarak görüyorum. Hukukun da, sağlığın da, kamusal sorumluluğun da temelinde bu yaklaşım yer almalıdır.

Günümüzde toplumsal şiddet arttıkça hukuki ve etik sorumluluklar değişiyor mu? Türkiye’de şiddetle mücadelede yasalar yeterli mi? Eksik ve geliştirilmesi gereken yönler nelerdir?

Şiddetle mücadelenin araçlarından

yalnızca biri, yasal düzenlemeler yoluyla pozitif hukuk normlarının oluşturulmasıdır. Bu, elbette gereklidir; ancak, kendi başına yeterli olmaktan uzaktır. Zira, şiddetin toplumsal yapıdaki kök nedenlerine inilmedikçe, yani nedenlerin nedenini ortaya koymadan ve müdahale etmeden, bu olgunun toplumdan kalıcı biçimde tasfiye edilmesi mümkün değildir.

Eğer şiddete ilişkin bir yasal düzenleme yapılırken, toplumun derinlikli bir biçimde sosyolojik analizine başvurulmazsa; örneğin, ilgili yasa maddeleri hukuk sosyolojisi temelli ampirik verilerle gerekçelendirilmezse, söz konusu yasal süreç eksik ve etkisiz kalacaktır. Bu durum, şiddetle mücadele amacıyla oluşturulan mevzuatın işlevsizleşmesine ve sahada kadük kalmasına yol açmaktadır.

Türkiye’de yasa yapım süreçlerindeki en temel sistematik sorunlardan biri, bu bilimsel temelden yoksunlukla ilgilidir. Etkili ve uygulanabilir yasa üretimi için yalnızca hukukçularla değil; aynı zamanda hukuk sosyologları, antropologlar ve alanın diğer uzmanlarıyla birlikte çalışmak elzemdir. Ancak bu şekilde, hem şiddetin ortaya çıkış koşulları doğru anlaşılabilir hem de bu koşulları dönüştürecek etkili bir hukuki çerçeve oluşturulabilir.

Bu yaklaşımın somut bir örneğini sağlıkta şiddetle mücadele kapsamında görebiliriz. Türk Ceza Kanunu, şiddet türlerini ve bu fiillere uygulanacak

temel yaptırımları tanımlamaktadır; ancak uygulamada yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu nedenle, 3359 sayılı “Sağlık Hizmetleri Temel Kanun’unda değişiklikler yapılmış ve 12. maddeye yeni hükümler eklenmiştir.

Bu düzenlemelerden ilki, sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin –kamu veya özel fark etmeksizin– “katalog suç” kapsamında değerlendirilmesidir. Bu sayede, Türk Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (CMK) 100. maddesi uyarınca tutuklu yargılama yolu açılmıştır. İkinci önemli değişiklik ise, bu suçlar bakımından cezanın ertelenmesine ilişkin kararların verilmemesidir. Bu tür somut ve caydırıcı düzenlemeler, ancak toplumsal gerçeklik ve bilimsel veri ışığında şekillendirildiğinde etkili olabilmektedir.

Bu düzenlemelerin üzerinden yaklaşık beş yıl geçti. Ancak geçen süre zarfında sağlıkta şiddette belirgin bir azalma olmadı. Çünkü bu şiddeti doğuran sağlık hizmeti ortamına, sağlık sisteminin yapısal koşullarına ilişkin herhangi bir iyileştirici adım atılmadı. Aksine, sistem daha da tıkanmış durumda.

Ben, yılların deneyimine sahip bir hekim olarak, artık eşime, dostuma ya da yakın çevreme randevu alma gibi konularda yardımcı olamıyorum. Oysa geçmişte, belli ölçüde destek olabiliyordum. Bugün ise genç hekim arkadaşlarım, öğrencilerim bana “Hocam, elimizden geleni yapıyoruz ama iş yükümüzden nefes alamıyoruz”

diyor. Hâliyle, ben bile bir şey rica edemiyorsam, halk bu hizmetlere nasıl erişsin?

Dolayısıyla, şiddetle mücadele yasalarının etkili olabilmesi için öncelikle şiddeti doğuran yapısal ve sistemsel nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu yaklaşımın temel unsurlarından biri de sağlık sistemine yapılan kamusal yatırımların artırılmasıdır. Türkiye, sağlık harcamalarında gayrisafi yurt içi hasılanın yaklaşık %5’ini ayırmakta; bu oranın kademeli olarak %9–10 seviyelerine çıkarılması, sağlık hizmetlerinin kalitesini ve erişilebilirliğini artıracak, böylece sağlık çalışanları üzerindeki baskıyı azaltarak şiddetin kök nedenlerini ortadan kaldıracaktır.

Dolayısıyla yalnızca hekim sayısının değil, aynı zamanda hastane sayısının, yardımcı sağlık personeli kapasitesinin ve sağlık altyapısının da artırılması gereklidir. Ancak bu artış salt niceliksel değil, niteliksel bir dönüşümle birlikte ele alınmalıdır. En önemlisi ise “bütüncül tıp” yaklaşımıdır. Dünya Sağlık Örgütü’nün de benimsediği “Tek Tıp, Tek Sağlık” (One Health) anlayışına göre, insan sağlığı; hayvan sağlığı ve çevre sağlığı ile bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Bu yaklaşım, sağlıklı bir toplum inşa etmenin temelidir.

Bu çerçevede, koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik veren, kamusal kaynaklarla finanse edilen, eşitlikçi

ve erişilebilir bir sağlık sistemi hedeflenmelidir. Nitekim 1988 yılında akademik kariyerime başladığımda öğrencilerime şunu söylemişim: “Genel sağlık sigortası, sizin sağlığınıza değil, sermayenin kârını sigortalar.” Bu sözler, bir şiddet ifadesi değil; bir sistem eleştirisidir. Ve hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Bu bir şiddet midir, değil midir bilemem; ancak ben bunu bilimsel olarak ifade etmek zorundayım: Genel Sağlık Sigortası (GSS) uygulaması, gerçekte kamusal sağlık hizmetlerinin piyasa temelli bir yapıya evrilmesidir. Sistem şu şekilde işlemektedir: Devlet, bireylerden dolaylı ve doğrudan vergiler aracılığıyla gelir elde etmektedir. Üstelik bu vergiler çalışanların maaşlarından daha ellerine geçmeden kesilmektedir. Vatandaş, sağlık, eğitim, adalet ve güvenlik gibi dört temel kamu hizmetini bu vergiler karşılığında almayı bekler. Bunlar, modern refah devletinin temel yapı taşlarıdır. Tarihsel olarak da bu hizmetler karşılığında vergi ödenmesi üzerine verilen mücadeleler mevcuttur; örneğin, 1215’te İngiltere Kralı ile baronlar arasında imzalanan Magna Carta, vergi karşılığında hak taleplerinin temelidir.

Ancak GSS sistemi, bu toplumsal sözleşmeyi aşındırmaktadır. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na göre herkes sigortalı kabul edilmekte, primi ödeyebilenlerden doğrudan alınmakta, ödeyemeyenlerin

primleri ise devlet tarafından karşılanmaktadır. Fakat bu sistemde, devletin prim katkıları oldukça sınırlı kalmakta, sağlık hizmetleri için oluşturulan finansal havuz yetersiz hale gelmektedir. Sonuç olarak, hizmetin bedeli yeniden vatandaşın sırtına yüklenmektedir.

Bugün birçok sağlık hizmeti, katkı payı adı altında ek ödemelerle sunulmaktadır. Muayene, reçete, ilaç katkı payları, gözlükten işitme cihazına kadar pek çok tıbbi destek ürününde devletin katkısı yetersiz kalmakta, vatandaş ciddi ek harcamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin, bir emekli müsteşarın yakın zamanda aldığı işitme cihazının bedeli 120.000 TL iken, devlet katkısı yalnızca 30.000 TL olmuş, geri kalan tutar birey tarafından karşılanmıştır.

Bu sistemin doğal sonucu olarak, sağlık sektöründe kamusal hizmetlerin payı azalmakta, özel sektörün etkisi giderek artmaktadır. Oysa ki sağlık bir hak, piyasa malı değil; dolayısıyla sağlık hizmetlerinin kamusal niteliği güçlendirilmedikçe, bu eşitsizliklerin ortadan kalkması mümkün olmayacaktır.

Bugün özel hastanelerdeki yatak sayılarının roket hızıyla artması, sağlık sistemindeki dönüşümün çarpıcı bir göstergesidir. Kamusal denetim mekanizmaları ise bu büyümeye paralel şekilde gelişmemiş, aksine denetim zaafı ve yolsuzluklar karşısında yetersiz kalmıştır. Oysa Anayasa’nın 56. maddesi,

sağlık hizmetlerinin devlet tarafından planlanıp denetlenmesini açıkça emretmektedir. Buna rağmen, kamu sağlık harcamaları yıllar içinde bilinçli şekilde geriye çekilmiş, kaynaklar özel sektöre yönlendirilmiştir. Bu süreçte yaratılan finansal kaynakların da toplumun sağlık hizmeti ihtiyacını karşılamakta yetersiz kaldığı açıktır.

Genel Sağlık Sigortası (GSS) zorunlu hale getirilmiş, ancak bu sistemin sağladığı hizmetler vatandaşa yetmemektedir. Devlet hem vergi almakta hem de GSS primi istemekte, ki bu prim esasen ikinci bir vergi niteliği taşımaktadır. Bu da yetmeyince vatandaş özel sağlık sigortasına yönlendirilmektedir. Ancak belirli bir yaştan sonra—örneğin 70 yaşını geçmiş bir birey için—özel sigorta yaptırmak ya mümkün olmamakta ya da maliyet açısından imkânsız hale gelmektedir.

Tüm bunların üzerine bir de “tamamlayıcı sağlık sigortası” önerilmektedir. Bu öneri, mevcut sistemin açık bir itirafı niteliğindedir: Sağlık hizmetine erişim, artık yalnızca ekonomik gücü olanların hakkıymış gibi bir anlayış yerleşmektedir. Devletin bu durumu normalleştirilmesi ve hatta reklamlarla teşvik etmesi, sosyal devlet anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Bu tür uygulamaları etik dışı ve insan onurunu zedeleyici buluyorum. Belki ifade biçimim sert görünebilir ama topluma ve bilimsel gerçeklere olan sorumluluğum,

beni bu gerçekleri açıkça dile getirmeye sevk ediyor. Çünkü burada yalnızca yasal normlardan değil, toplumsal meşruiyetten ve adaletten söz ediyoruz

Bilimsel çalışmalarınızı salt akademik çerçevede değil, Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD), Türk Hukuk Kurumu (THK), Dil Derneği gibi kurumlarda ve ayrıca medya ve yazarlık perspektifinde de sürdürüyorsunuz. ‘Şiddet’ başlığı altında demokratik kitle örgütlerini nasıl çalışmalar yapabilir?

Türk Hukuk Kurumu, 1934 yılında bizzat Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün öncülüğünde kurulmuş, Cumhuriyet’in temel kurumlarından biri olarak düşünülmüştür. Kuruluşunun üzerinden 91 yıl geçmiş olan bu köklü kurum, Atatürk’ün bize bir emanetidir. Son dönemde, hak ettiği görünürlüğü üye sayısının azalması sebebi ile kaybetmiş olsa da gerekli desteği vermeye devam ediyorum.

Ne var ki, Türk Hukuk Kurumu, Atatürk’ün özellikle gelir kaynaklarını teminat altına alarak kurduğu iki temel kurum —Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu— ile aynı canlılık ve kurumsal etkinliği gösterememektedir. Oysa bu kurum, Cumhuriyet’in düşünsel ve hukuki temellerini korumak ve geliştirmek üzere tasarlanmıştır. Bu nedenle, Türk Hukuk Kurumu’nun yeniden yapılandırılması, bilimsel ve toplumsal rolünün güçlendirilmesi büyük

önem taşımaktadır. Kurumun, Atatürk'ün bıraktığı mirasa ve Cumhuriyetin temel değerlerine uygun biçimde canlandırılması bir zorunluluktur.

Son yıllarda Türkiye'de hukuk düzenine yönelik çok ciddi ve sistematik ihlaller yaşanmaktadır. Hukukun üstünlüğü ilkesi zedelenmiş, yargı bağımsızlığı ciddi biçimde aşınmış, hukuki güvenlik ilkesi adeta ortadan kalkmıştır. Bu süreç, hukukun yalnızca zayıflatılması değil, yer yer fiilen askıya alınması ve açık bir biçimde katledilmesi anlamına gelmektedir. Böylesi bir dönemde, Türk Hukuk Kurumu'nun, kuruluş amacına ve tarihsel misyonuna uygun olarak, hukukun savunulmasında öncü bir rol üstlenmesi elzemdir. Kurumun örgütsel kapasitesini güçlendirmesi, üye sayısını artırması ve bilimsel-akademik meşruiyete dayalı güçlü bir sesle hem ulusal hem de evrensel hukuk değerlerine sahip çıkması beklenmektedir.

Nitekim, Muammer Aksoy'un 19 Mayıs 1989 tarihinde kurduğu Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD), yalnızca bir sivil toplum kuruluşu değil, aynı zamanda cumhuriyetçi hukuk bilincinin taşıyıcısı olmuştur. Aksoy'un yaşamı ve mücadelesi, bağımsız yargının ve laik hukuk devletinin yılmaz bir savunucusu olarak, bugünkü hukukçulara da ilham kaynağı olmalıdır.

Türk Hukuk Kurumu ve Atatürkçü Düşünce Derneği gibi köklü kurumlar, yalnızca tarihsel değerleriyle değil, bugün

de toplumsal ihtiyaçlara yanıt verebilecek potansiyele sahip yapılardır. Onlarla birlikte Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) gibi kurumlar da, laiklik, eşit yurttaşlık, eğitim hakkı gibi alanlarda sivil toplumun vazgeçilmez taşıyıcılarıdır. Meslek örgütlerinin yanında bu gönüllü kuruluşlar, cumhuriyetin temel ilkelerine sahip çıkan toplumsal dayanışmanın yapı taşları olarak görülmelidir.

Ben de Atatürkçü Düşünce Derneği'nde (ADD) kuruluşundan beri aktifim; 1993'te üye oldum ve 33 yıldır üyeliğim sürüyor. Genel Başkan Vekilliği dahil pek çok görevde bulundum. ADD'nin çalışmalarını çok önemsiyorum, ancak keşke daha güçlü olabilseydi. Ne yazık ki çok zor süreçlerden geçti. Rahmetli Ahmet Taner Kışlalı gibi parlak siyaset bilimciler ve birkaç ADD üyesi, uğradıkları cinayetlerle büyük kayıplar verdik.

Bu nedenle bu tür kurumların üye sayılarının artırılması, kamu vesayetinin ve desteğinin yeniden gözden geçirilmesi hayati önem taşıyor. Kamu yararına çalışan dernek ve vakıfların statülerinin genişletilmesi gerekiyor. ADD'nin bu statüsü olmasına rağmen yıllardır kamu hazinesinden bir kuruş destek alamaması, sivil toplumun güçlendirilmesinde önemli bir engel.

İsveç, Norveç gibi İskandinav ülkelerinde bireyler ortalama 8 dernek veya demokratik kitle örgütüne üyedir. Bu model, demokratik toplumun yapı

taşlarından biridir ve bizde de benzer bilinç gelişmeli. Türkiye’de ortalama bir vatandaşın üye olduğu dernek sayısı maalesef çok düşük, muhtemelen 1-2 civarında ya da hiç değil.

Neden son yıllarda sağlıkta şiddet vakalarında artış yaşandı? Sağlık Bakanlığı’nın, TTB’nin ve yasa koyucunun bu konudaki sorumluluk dereceleri nedir? Kimin ihmali var?

Sorunuz bağlamında altını çizmek gerekirse, insanları şiddet tepkilerine iten ortamı iyileştirmek şarttır. Şiddet bir hastalıktır, toplumsal bir patolojidir.

Bir hekim olarak şiddeti doğuran toplumsal patolojilere baktığımda reçetemin içeriği şudur: Toplumda yaygınlaşan hukuksuzluk, adaletsizlik, eşitsizlik; kamu hizmetlerine erişememe; gelir dağılımının derin uçurumlarla

bozulması; zenginlerle yoksullar arasındaki devasa fark; hükümetlerin giderek daha fazla sermaye yanlısı politikalar izlemesi ve bunun sonucunda otoriter, hatta totaliter yapılara dönüşmesi... Tüm bunlar şiddeti besleyen zeminlerdir. Bunlarla mücadele edilmeden, yalnızca yasal düzenlemeyle şiddetle baş edilemez.

“Totaliterleşme” kavramı, günlük dildeki otoriterlikten farklıdır. Çünkü totaliter rejimlerin arkasında sistematik, kapsayıcı bir ideoloji vardır. Bu ideoloji, toplumun tüm alanlarını — siyaset, eğitim, medya, hukuk, hatta bireyin özel hayatını — denetim altına almayı hedefler. Otokratik ya da despotik rejimlerde bu kadar bütünlüklü bir ideolojik yapı olmayabilir, ama totaliterizmde hedef, toplumu baştan sona kendi dünya görüşüne göre yeniden şekillendirmektir.

Bugünkü Türkiye’de yaşananların da artık bu ideolojik totaliterleşme sürecine evrildiğini görmek mümkün. Bu da beraberinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde açıkça tanımlanmış olan “meşru direnme hakkı”nı gündeme getiriyor. Baskının, hak ihlallerinin sistematikleştiği, adalete erişimin tıkandığı, yurttaşın temel haklarının ihlal edildiği yerde artık meşru direniş hakkı tartışmaya açılır hale gelir.

Bu noktada, 1961 Anayasası’nın başlangıç kısmında yer alan o önemli cümle de hatırlatılmalı: “Gayrimeşru hale gelmiş, meşruiyetini yitirmiş bir iktidara karşı yurttaşlar meşru direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs Devrimini yapmışlardır.” Bu ifade, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde meşru direnişin anayasal bir dayanağının olduğunu da gösterir.

Yazılarınızda ‘iş cinayeti’ tanımını kullanmaktasınız, bu kullanımı neden tercih ediyorsunuz? Sözü geçen olaylar birer cinayetse failleri kimlerdir? İş sağlığı ve güvenliği konusunda ülkemizde kapsayıcı altyapı ve mevzuat olduğunu düşünüyor musunuz?

İş kazalarının “cinayet” olarak nitelendirilmesi yalnızca retorik değil, bilimsel ve ahlaki bir zorunluluk; çünkü bu ölümler büyük oranda ihmale, yetersiz denetime ve maliyet kaygısıyla alınmayan önlemlere dayanıyor. Tüm iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin maliyeti ürün

başına %5 civarındayken, bu maliyetin karşısında insanların yaşam hakkı duruyor. Bu karşılaştırma bile başlı başına vicdan ve hukuk sorunu.

İş kazaları ve meslek hastalıklarında verilerin örtülmesi, kayıt dışılığın yüksekliği, tanı konmaması gibi faktörler “resmi” rakamların gerçeği yansıtmadığını gösteriyor. Özellikle meslek hastalıklarında tanı oranının %1’in altında kalması, sistematik bir ihmali ve sorumluluktan kaçışı ortaya koyuyor. Bu nedenle hem hukuki düzenlemelerin etkin uygulanması hem de şeffaf veri sistemleri, bağımsız denetim mekanizmaları ve işçi örgütlerinin güçlendirilmesi hayati önem taşıyor. Çünkü bu sadece iş hukuku meselesi değil, aynı zamanda insan hakları, kamu sağlığı ve toplumsal vicdan meselesidir.

Sermayenin “rekabet gücü” gerekçesiyle iş sağlığı ve güvenliği yatırımlarından kaçınması, kısa vadeli kârı önceleyen ama uzun vadede hem insan hayatını hem de toplumsal refahı tehdit eden bir anlayışın sonucudur.

Gelişmiş ülkelerde bu yatırımlar yapılmakta, hatta yasal zorunluluklarla sıkı şekilde denetlenmektedir. Çünkü uzun vadede bu önlemlerin hem ekonomik hem toplumsal getirisi büyüktür: İş gücü kaybı azalır, üretkenlik artar, işyerine olan güven artar, sosyal maliyetler düşer.

Devletin bu noktada sübvansiyon sağlaması da yerinde bir öneri. Özellikle

küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu alandaki yükünü hafifletmek adına kamu destekli programlar geliştirilebilir. Ancak bunun koşulu, şeffaflık ve etkin denetimdir.

Nasıl ki depreme dayanıklı binaların maliyeti %5-10 fazlaysa, iş güvenliğinde de benzer bir oranla büyük felaketlerin önüne geçilebilir. Bu da aslında “yük” değil, bir tür sigortadır. Ekonomik sürdürülebilirlik ve insan onuru arasında kurulması gereken dengenin temelidir.

Aynı zamanda iş yaşamının bir diğer sorunu mobbing (bezdiri) karşımıza sıklıkla çıkmakta. İş yaşamında karşılaşılan bu ve benzeri şiddet türlerinin önüne geçilmesi için neler yapılabilir?

Mobbing ya da Türkçe karşılığıyla bezdirme, bir şiddet türü olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç, çalışanlara, çalışma arkadaşlarına veya özellikle özel sektörde üst düzey yöneticiler tarafından uygulanan kabul edilemez taciz davranışlarını içermektedir. Mobbing, insan haklarına açıkça aykırı bir tutum olup, İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na taşındığında genellikle olumlu sonuçlar alınabilmektedir.

Bu nedenle, mobbing süreçlerinde bireylerin bilinçlendirilmesi ve kendilerini koruyabilecekleri kurumsal yapıların oluşturulması önem arz etmektedir. Örneğin, barolarda mobbinge maruz kalan bireylere destek sağlayacak özel

birimler veya “mobbing masaları” kurulması gerekmektedir. Ankara Barosu'nda bu tür bir birimin var olup olmadığı bilinmemekle birlikte, barolara bu konuda bir uyarı yapılması yerinde olacaktır.

Sonuç olarak, mobbing mağdurlarına yönelik destek birimlerinin oluşturulması düşünülmeli ve bu sorunun kök nedenlerine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. İnsanlara zarar vermek hiçbir koşulda kabul edilemez; dolayısıyla hiç kimseye mobbing uygulama hakkı bulunmamaktadır.

Bu değerleri insanlara öğretmeli ve kazandırmalıyız. Peki, bunu nasıl gerçekleştireceğiz? Etik eğitimleri mi vereceğiz, din eğitimiyle mi destekleyeceğiz, felsefe eğitimiyle mi, yoksa tümünü birlikte mi uygulayacağız? Her halükarda, bu eğitimlerin verilmesi zorunludur. Daha önceki sorulardan birinde de belirttiğim gibi, “İnsanlar değer yargılarıyla değil, değer bilgileriyle davranmalıdır.” İyi savunulmuş değerler ancak bilimsel verilerle temellendirildiğinde anlam kazanır. Kişisel tercihlere dayalı “Benim değerlerim bunlardır.” yaklaşımı ise yeterli değildir. Ioanna Kuçuradi hocanın da ifade ettiği üzere; “Adam akıllı bir felsefe, ahlak ve etik eğitimi ile yirmi yıl sonra Türkiye çok farklı bir ülke olacaktır.”

AYM, Halime Sare Aysal'ın ve Muhammet Ali Bayram'ın zorunlu ası reddini konu alan bireysel

başvurularında Anayasamızın 13. ve 17. maddesine göndermede bulunarak mevzuatta açık yasal norm bulunmaması nedeniyle zorunlu aşı uygulamasının hak ihlaline (çignemine) neden olacağı yönünde başvurucular lehine kararlar vermiştir. Bununla birlikte aynı yıl Yargıtay 2015/10057 ve 2015/9162 sayılı kararları ile çocuğun üstün yararı gözetildiğinde zorunlu aşı uygulamasının yapılabileceği sonucuna varmıştır. İki yüksek mahkeme arasındaki çelişkiyi hukuk güvenliği ilkesi temelinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yalnızca aşı reddiyle kalınmamış, sizin de belirttiğiniz gibi aşı reddi oldukça artmıştır. Türkiye’de 2023 yılında büyük bir kızamık salgını yaşanmıştır. Bu salgında 5.000’den fazla kızamık vakası bildirilmiştir. Oysa kızamık, neredeyse tamamen yok edilmek üzere olan bir hastalıktı ve yaygın, kararlı aşılama programlarıyla kontrol altında tutulması hedefleniyordu.

Samsun Tıp Fakültesi’nden bir profesör olan çocuk hekimi, “Kızamık basit bir hastalıktır. Allah’ın iradesidir, çocuklar bu hastalığı geçirmelidir, aşıya gerek yoktur.” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Bu durumu Türk Tabipleri Birliği’ne açıkça bildirmiş ve işlem yapılması için ihbarda bulunmuş bulunuyorum. Bir çocuk hekimi profesörünün “Kızamık basit bir hastalıktır.” demesi, mesleki etik açısından son derece sakıncalıdır ve diploma

iptaline kadar varabilecek bir yaptırımı gerektirmelidir.

Oysa kızamık basit bir hastalık değildir. Subakut sklerozan panensefalit gibi ciddi komplikasyonları mevcuttur. Özellikle alt sosyoekonomik düzeydeki, beslenmesi yetersiz çocuklar zatürreye yakalanmakta ve kızamık nedeniyle hayatlarını kaybetmektedirler. Ceyhun Atf Kansu’yu hatırlayalım; Tokat’ta görev yaptığı yıllarda kızamık salgınında ölen bebeklere yazdığı “Kızamık Ağıdı” adlı şiiri mutlaka okumanızı öneririm. Köylerde, dağ taş dolaşırken kızamıktan ölen bebeklere adanmış anlamlı bir şiirdir.

Bu konuda çok kararlı olunmalıdır. Aşı reddinden sonra başka reddetme durumları da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlardan biri de topuk kanı testinin reddedilmesidir. Örneğin, Kars’ta geçtiğimiz aylarda bir aile mahkemesi, ailenin bebeğin topuk kanı testinin yapılmasını istemediği yönünde karar vermiştir. Mahkeme dosyası bilirkişiye gönderilmiştir; ancak bilirkişi raporu, geçmişte bilirkişilik yapmış ve şu anda hayatta olmayan bir kişinin yazdıklarına dayanmaktadır. Bahsi geçen kişi hekim midir, formasyonu kesin değildir.

Söz konusu bilirkişi, topuk kanının bazı hastalıklara hiçbir faydasının olmadığını ifade etmektedir. Oysa topuk kanı testi, söz konusu hastalıkların tanısını koymak için değil, tarama amacıyla yapılmaktadır ve bu konuyla tamamen ilgilidir. Bu görüşler

tamamen bilim dışıdır ve hatalıdır. Ayrıca, bu tür önemli bir konuda bilirkişilik görevine böyle belirsiz ve geçerli olmayan bir görüşün dayandırılması kabul edilemez.

Sizin de belirttiğiniz gibi, Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) bireysel başvuruda bulunan kişilerden biri savcıdır. Söz konusu savcı, ikiz bebeklerine aşı yaptırmak istememiştir. AYM, Anayasa'nın 13. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin ancak yasayla, Anayasa'da belirtilen sebeplerle, özüne dokunmamak kaydıyla ve ölçülü bir şekilde sınırlandırılabilirliğini vurgulamaktadır. 13. madde, gerçekten çok değerli bir düzenlemedir ve birçok ülke anayasasında benzerine rastlanmamaktadır. Bu değer farkında olmak gerekmektedir.

AYM, 17. madde kapsamında ise aşılamaı tıbbi zorunluluk olarak değerlendirmemiştir. Oysa Anayasa'ya göre beden bütünlüğüne müdahalenin koşullarından biri tıbbi zorunluluktur. Mahkeme, "tıbbi zorunluluk" kavramını, kişinin bilincinin yerinde olmaması, rıza verememesi ya da yapılacak işlemlerle sınırlı olarak yorumlamıştır. Biz ise tezimizde, literatüre dayanarak aşılama uygulamasının tipik bir tıbbi zorunluluk olduğunu savunmaktayız.

Anayasa Mahkemesi (AYM) burada yetki aşımına gitmiştir; çünkü tıbbi zorunluluğun ne olduğuna karar verme yetkisi AYM'ye değil, tıp bilimine aittir.

Bu yönüyle konu oldukça kritik bir meseledir. Ülke ölçeğinde böylesine önemli bir konuda mutlaka bilirkişilik hizmeti alınması gerekirdi. Üniversitelerin Halk Sağlığı, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ile Bulaşıcı Hastalıklar bölümlerinden ve ayrıca Sağlık Bakanlığı'ndan görüş talep edilmeliydi. Ancak bu süreçte böyle bir başvuru yapılmamıştır. Söz konusu davalar 2015 yılında gerçekleşmiş olup, şu anda 2025 yılındayız.

AYM, çözüm önerisi olarak yasa koyucunun, Anayasa'nın 13. maddesi bağlamında ortaya çıkan yasal boşluğu gidermesini tavsiye etmiştir. Mahkeme, açık ve net bir yasal düzenlemeyle "şu aşılarda zorunludur" ifadesinin konulmasını istemiştir. Bu dönemde bu konuları yoğun şekilde tartıştık. Bazı anayasa hukukçuları, benim de katıldığım oturumlarda, "1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 57. maddesinde hangi aşılarda zorunlu olduğu belirtilmiştir; sanırım 78. maddede yalnızca çiçek aşısı zorunlu tutulmuştur, diğer aşılarda için yasal bir zorunluluk bulunmamaktadır" görüşünü dile getirdiler.

Ben ise bu görüşü sert bir şekilde eleştirdim ve şunları söyledim: "Sistematik yorum diye bir kavram vardır. Elbette haddimi aşmak istemem, ancak siz 1593 sayılı yasanın bir maddesini cımbızlayarak alıp, bütün sistematik bütünlükten koparıyorsunuz. 64. maddeye bakınız. Bu madde, Sağlık

Bakanlığı'na, benzer salgın durumlarında bazı uygulamaları — aşı da dahil olmak üzere — zorunlu kılma yetkisi vermektedir.” Bana göre burada herhangi bir kanun boşluğu bulunmamaktadır. Bunun açık dayanağı, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 64. maddesidir.

Bunun yanı sıra, pozitif hukuk normlarının diğer önemli kaynakları arasında Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Türkiye'de yürürlükte olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu yer almaktadır. Çocuk Koruma Kanunu, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni iç hukuka dahil eden temel mevzuattır.

1990'ların başında Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni Anayasa'nın 90/5. maddesi uyarınca iç hukuka dahil etmekte gecikmiştir. Ancak BM Genel Sekreteri'nin

Türkiye ziyareti sırasında dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile yapılan görüşmeler neticesinde, Türkiye söz konusu sözleşmeyi onaylamıştır.

Anayasa'nın 90/5. maddesi oldukça açıktır: Usulüne uygun olarak yürürlüğe konmuş uluslararası anlaşmalar, yasa hükmünde olup, bunların Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemez ve Anayasa Mahkemesi'ne götürülemez. Aynı maddenin son cümlesinde ise şu ifade yer almaktadır: “Temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalarla iç hukuk hükümleri arasında bir çelişki olması hâlinde, uluslararası anlaşma hükümleri uygulanır.”

Bu bağlamda, 2015 yılında Anayasa Mahkemesi'nde görüşülen davalar sırasında, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi yürürlükteydi ve iç hukukun bir

parçasıydı. Dolayısıyla mahkemenin sözleşmeyi dikkate almaması mümkün değildir; söz konusu uluslararası sözleşme göz ardı edilemezdi.

Ayrıca, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan temel bir ilke vardır: Çocuğun üstün yararı ilkesi. Bu ilkeye göre her durumda, çocuğun üstün yararının gerektirdiği yönde hareket edilmelidir. Aşıların çocuğun üstün yararına uygun olmadığını savunmak bilim dışıdır; aynı şekilde, aşıların çocuğun üstün yararına aykırı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Hiçbir yargı kararı, içtihat veya yorum bilime aykırı olamaz. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi bu konuda oldukça tipik bir hata yapmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin "hak ihlali vardır" kararı sonrasında, topuk kanı örneği alınmasıyla ilgili bir dava da AYM'ye taşınmıştır. Ancak AYM, bu başvuruyu reddetmiştir. Oysa 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, topuk kanı örneği alınmasını açıkça düzenlemektedir

Sonuç olarak, yasa koyucu on yılı aşkın süredir, dünya genelindeki gelişmelere, yeni aşıların eklenmesine, aşı güvenliğinin artmasına ve hatta COVID-19 salgınına rağmen, Anayasa Mahkemesi'nin işaret ettiği yasal boşluğu doldurmamıştır. Bana göre, aslında böyle bir boşluk bulunmamaktadır; ancak yasa koyucu bu konuda görevini yerine getirmemiştir

Tarihsel bir örnek vermek gerekirse; 1826 yılında Osmanlı döneminde İstanbul'da bir kolera salgını yaşanmıştır.

Salgına karşı mücadele amacıyla padişah çeşitli fermanlar çıkarmıştır. Ancak dönemin şeyhülislamı, "Bu Allah'ın takdiridir, kolerayla mücadele etmeyin, sonuçlarına katlanın" şeklinde fetva vermiştir. Aradan yaklaşık iki asır geçmiş olmasına rağmen, günümüzde bazı tarikat ve cemaatler benzer bir anlayışla hastalıkların "Allah'tan gelen" kader olduğu ve müdahale edilmemesi gerektiği görüşünü savunmaya devam etmektedir.

Bu durum, laiklik ilkesinin açık bir ihlalidir. Anayasa'nın 24. maddesi, devletin hiçbir organında dinsel referansların esas alınamayacağını açıkça hükme bağlamaktadır. Ayrıca, Anayasa'nın 2. maddesi Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olduğunu vurgulamaktadır. Bilime ve çağın gerçeklerine aykırı olan bu yaklaşım, halk sağlığı açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

Bir kez daha vurgulamak isterim ki; aşılar, ilaçlardan çok daha güvenli biyolojik ürünlerdir. Bir hekim olarak ifade ediyorum ki, aşıların güvenlik standartları son derece titiz ve sıkıdır. İlaçlar genellikle belirli hasta gruplarına uygulanırken, aşılar milyonlarca kişiye uygulanmaktadır. Bu nedenle, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından belirlenen güvenlik standartları evrensel ve oldukça katıdır. Bu standartlara uyulmadan hiçbir aşı lisans alamaz.

Yeni bir aşı geliştirildiğinde, bilimsel raporlarla DSÖ'ye başvurulur; DSÖ, inceleme yapar ve güvenilir bulursa "Bu aşı uygulanabilir" onayını verir. Örneğin, daha önce değindiğimiz TURKOVAC

meselesinde ise bilimsel süreçler tamamlanmadan, kamuoyuna “aşı” olarak sunulan ve aslında basit bir “biyolojik sıvı” olan ürün gündeme gelmiştir. Ancak bu ürünün bilimsel güvenilirliği DSÖ tarafından onaylanmamıştır.

Günümüzde ise yalnızca aşı reddi değil, topuk kanı örneği reddi gibi başka irrasyonel uygulamalar da giderek yaygınlaşmaktadır. Ne var ki, Sağlık Bakanlığı bu verilere ilişkin kapsamlı bilgi paylaşmamaktadır.

Öte yandan, 2021 yılında Roma’da gerçekleştirilen G20 Zirvesi’nin sonuç bildirgesinde, bizi doğrudan ilgilendiren önemli bir ifade yer almaktadır: “Ardışık afetler yalnızca bir zaman meselesidir.”

Bu afetlerin başında salgın hastalıklar, ardından kıtlık, kuraklık ve iklim felaketi (climate disaster) gelmektedir. Günümüzde uluslararası literatürde “küresel ısınma” kavramı yerini doğrudan “iklim felaketi” terimine bırakmıştır.

Bir yandan su kıtlığı, kuraklık, yoksulluk ve beslenme bozukluğu yaşanırken; diğer yandan psikolojik ve ekonomik şiddet toplumları kuşatmaktadır. Bu bağlamda, yoksullaştırma, şiddetin en ağır biçimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karşı karşıya olduğumuz bu tablo, halk sağlığını tehdit eden potansiyel risklerin artık açık ve somut bir şekilde masanın ortasında durduğunu göstermektedir. G20 sonuç bildirgesinde de belirtildiği gibi, artık “Ne zaman olacak?” sorusu gündemdedir: Bugün mü, yarın mı?

Sonuç itibarıyla, küresel toplum ciddi halk sağlığı tehditleriyle karşı karşıyadır. İnsanlığın bu tehditlerden kurtuluşu ancak bilimsel aklın rehberliğinde mümkün olacaktır.

Son olarak, sağlık hakkı ve hukuk devleti ilişkisine dair ekleyecekleriniz var mıdır?

Sağlık, yurttaşın hak; devlete ödevdir. Bu, koşulsuz bir ilkedir. Anayasada yer almasa dahi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış toplumlar için bu tartışmasız bir gerçektir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 2. maddesi yaşam hakkını tanımlar. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de yaşam hakkının ayrılmaz bir parçası olarak **sağlıklı yaşam hakkını** kabul eder. Türkiye, geçmişte bu konuda cezalar almıştır. Örneğin, Urfâ’da bir bebeğe HIV pozitif kan aktarılması sonucu bebeğin AIDS hastalığına yakalanması nedeniyle AİHM, Türkiye’yi 368 bin euro tazminata mahkûm etmiştir.

Dolayısıyla devlet, yurttaş arasındaki sosyal sözleşme olan Anayasa gereğince, sağlık hizmetlerini **koruyucu, erişilebilir ve nitelikli biçimde** sunmak zorundadır. Sağlıklı bir toplum bir fantezi değil, kalkınmanın ön koşuludur.

“Eğitimli ve sağlıklı insan gücü olmadan kalkınma olmaz.”

Sonuç olarak; sağlık hakkı herkes için bir hak, devlet için bir ödevdir. Bu hakkı kararlılıkla savunmalıyız.

ŞİDDETİN TANIMLARI

Stj. Av. Oğulcan ZENGİN

GİRİŞ

Şiddet, bir başına ele alındığında birçok çağrışıma sebep olabilecek bir kavramdır. Yalnızca fiziksel bir cebir uygulama aracı olmayıp, günlük hayatta birçok kisse altında karşımıza çıkmaktadır. Şiddet kavramının her insana çağrıştırdığı anlam, kendi zihinlerinin birer yansıması niteliğindedir. Kişiler nezdinde bu yansımanın değişmesi için sosyolojik, ekonomik ve psikolojik etmenler bulunmaktadır.

Şiddetin toplumsal, bireysel ve hukuki boyutu hakkındaki tartışmalar uzun yıllardan beri süregelmektedir. Bu tartışmaları sonuçlandırmak adına yürütülen çalışmalarla beraber şiddetin alt dalları da ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple şiddetin tanımı tek bir cümleyle ve perspektife indirgenememektedir. Tüm bunlar; şiddetin çok yönlülüğünü,

karmaşıklığını ve bu durumların sonuçlarını anlamlandırmayı daha zor hale getirmektedir.

Bu çalışma, klasikleşmiş şiddet tanımlarının (Fiziksel, Psikolojik, Cinsel, Ekonomik) ötesinde; günümüzün katmanlaşmış hale gelen şiddet anlayışını, şiddetin fiziksel formda olmayan hallerini, sosyal yapı içerisindeki farklı anlayışlarını ele alacaktır. Çalışmanın temel amacı, şiddeti birçok bakış açısıyla ele alıp bu şiddet türlerinin teorik ve pratik tanımlarını yapmaktır.

TANIMLAR

A-) Şiddet:

Şiddet; tarih, sanat, sosyoloji, psikoloji gibi pek çok alanda kendisine yer bulan ve en az insanlık kadar eski bir kavramdır. Dolayısıyla bu kavramın tanımlanması da arka planı kadar kompleks ve farklı perspektiflere göre değişen bir niteliktedir. Evrimsel olarak değişen ve gelişen

insanoğlunun en büyük sorunlarından birisi olan şiddet, insanların adaptasyonu, gelişimi ve değişimiyle beraber kendisine hala her alanda yer bulmaktadır. Bu sebeple de kendisini tek bir tanıma indirgemek bu değişim ve gelişim süreci devam ettiği sürece anlamsız hale gelecektir.

Yine de etimolojik bir gereklilik olarak şiddet kavramının genel geçer bir tanıma sahip olması da kaçınılmazdır. Bu çalışmada kendimize referans almış olduğumuz şiddet tanımı Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre şiddetin tanımı aşağıdaki gibidir:

Şiddet: “Kişinin kendisine, başka bir kişiye veya bir grup veya topluma karşı fiziksel güç veya kuvvetin tehdit veya fiili olarak kasıtlı olarak kullanılması, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme bozukluğu veya yoksunlukla sonuçlanması veya sonuçlanma olasılığının yüksek olması.”

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi yerleşik anlayışlarda; uygulanan şiddetin saiki karşdakine fiziksel ya da psikolojik bir zarar vermek olarak indirgenmiştir. Bu tanım, içinde bulunduğumuz toplumun gerekliliklerini karşılayacak nitelikte değildir. Gitgide karmaşıklaşan ve saiki belirlenemeyen şiddet vakalarının olduğu bu dönemde şiddet kavramının gerekli dallara ayrılması; bu vakaların anlamlandırılıp önlem alınması açısından da önem arz etmektedir.

B-) Şiddetin Temel Görünümleri: Fiziksel Şiddet:

Şiddet denildiğinde akla gelen ilk tür olan fiziksel şiddet; “Bir bireyin başka bir bireye fiziksel olarak zarar verme veya acı çektirme amacıyla uyguladığı

her türlü eylem.” Olarak tanımlanabilir. Bu şiddet türünde mağdurun bedensel bütünlüğüne karşı aktif fiil veya fiillerle bir saldırı bulunmaktadır. Bu tür, şiddetin en temel görünümü olduğu için sıklıkla diğer şiddet türlerinin içerisinde kendisine yer bulabilmektedir. Fiziksel şiddet olaylarında her ne kadar asıl amaç mağdura zarar vermek gibi görünse de örtülü olarak güdülen saik; failin, karşısındaki kişiyi üzerinde hakimiyet kurabileceği olgusuna ikna etmektir.

Psikolojik Şiddet:

Psikolojik şiddet, bireyin ruhsal sağlığını hedef alan ve duygusal zarar verme amacı taşıyan sözlü veya davranışsal hareketler bütünüdür. Hakaret, tehdit, aşağılama, manipülasyon ve izolasyon gibi davranışlar bu hareketlere dahildir. Sıklıkla fark edilmeyen, fark edilse de temelinde sevginin bulunduğu düşünülen psikolojik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu ve şekillendirdiği problemlerden biridir. Toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda kadının mağdur, erkeğin fail olarak yeniden etiketlendiği ataerkil toplumsal yaşam düzeninde psikolojik şiddetin bir tür ilişki biçimi olduğuna dair fikirler de bulunmaktadır. Eril temellere dayanan zarar verici ilişki biçimlerinin yaygınlığı nedeniyle psikolojik şiddeti tanımlamak zorlaşmaktadır. Niteliği bakımından fiziksel iz bırakmaması nedeniyle gözlem yoluyla fark edilmesi güçleşen psikolojik şiddetin ağır sonuçları olabilir. Psikolojik şiddet, “basit” hakaret ve tehditlerle başlasa da fiziksel, ekonomik ve cinsel şiddeti de ortaya çıkarabilir. Dilde başlayan şiddet, kadın cinayetlerine kadar uzanan patolojik bir süreci içinde barındırır.¹

1 İsmail Orbay, “Görünmeyene Işık Tutmak: Psikolojik Şiddet,” *Toplum ve Sosyal Hizmet* 33, (2022): s.267

Cinsel Şiddet:

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), cinsel şiddeti şu şekilde tanımlamıştır: “Herhangi bir cinsel eylem, cinsel eylemde bulunma girişimi, istenmeyen cinsel yorumlar veya yaklaşımlar ya da bir kişinin cinselliğine karşı, failin mağdurla ilişkisinden bağımsız olarak, ev ve iş yeri de dahil olmak üzere herhangi bir ortamda, zorlama kullanarak yöneltilen eylemler.” Bu tanımdan yola çıkarak cinsel şiddet kavramının ne kadar geniş bir düzleme yayıldığı sonucuna rahatlıkla varılabilir. Kişilerin cinsel kimliğine ve eylemlerine yönelik istenmeyen her türlü dış müdahale cinsel şiddet kapsamına girmektedir. Her ne kadar cinsel şiddetin içerisinde fiziksel olarak mağdura zarar verebilecek eylemler bulunsun da bu eylemlerin kişinin cinsel bütünlüğüne yapılması o fiili cinsel şiddet kapsamına sokmaya yetmektedir.

Ekonomik Şiddet:

“Kişinin karşısındaki birey üzerindeki

gücünü kullanarak o bireyin ekonomik özgürlüğünü sekteye uğratması.” olarak tanımlayabileceğimiz bu kavram, yalnızca karşıdaki kişinin ekonomik gücünü düşürme kastıyla işlerlik kazanmayabilir. Ekonomik şiddetin motivasyonu mağduru aşağılamak, ayrımcılık yapmak ya da kişiyi kendisine bağımlı kılmak olabilir. Niteliği gereği ekonomik şiddet diğer şiddet türlerinin kullanımının kolaylaşmasına da yol açabilmektedir.

C-) Toplum Kökenli Şiddet Türleri:

Siber Şiddet:

Günümüzde teknolojik araçların hayatımızın her alanında yer almasının bize sağladığı avantajlar kadar dezavantajlar da bulunmaktadır. Bu dezavantajlardan birisi de “Siber” ya da “Dijital” şiddettir. Siber şiddet, “Kişinin elektronik iletişim araçları vasıtasıyla her türlü rahatsız edici eyleme maruz kalması.” olarak tanımlanabilir. Bu şiddet kişileri psikolojik olarak zarara uğratmakla kalmaz, siber şiddetin uzantısı

olarak yaşanabilecek fiziksel şiddet olayları sebebiyle kişilerin mağduriyeti gittikçe artabilir.

Okullarda Şiddet ve Akran Zorbalığı:

Okullarda şiddet, Okul ortamında bir öğrencinin başka bir öğrenciye duygusal, fiziksel veya cinsel açıdan zarar vermesi veya okul ya da diğer öğrencilerin eşyalarına zarar verecek şekilde hareket etmesi olarak tanımlanmıştır.² Akran zorbalığı kavramı ve okul şiddeti arasında yakın bir bağ bulunmaktadır. Akran zorbalığının ayrıışan özelliği ise bu zorbalık eyleminin akranları arasında nispeten daha savunmasız ve güçsüz görülen kişilere yapılmasıdır. Ayrıca akran zorbalığında uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddet tek seferlik değil, sürekli niteliktedir.

Vegan Bakış Açısıyla Şiddet:

Bu kavram insan dışında kalan hayvanlara yönelik her türlü psikolojik, fiziksel ve yapısal zarara sebep olan eylemleri kapsayan bir şiddet tanımıdır. Vegan perspektife göre şiddet; hayvanların öldürülmesi, sömürülmesi ve doğal yaşamdan kaynaklanan haklarının ihlal edilmesidir. Vegan hareket; hayvanların yalnızca fiziksel varlıklar olduğunu değil, aynı zamanda duygusal varlıklar olduklarını savunur. Bu sebeple hayvanların gıda, eğlence, sanayi ve tekstil alanlarında kullanımlarını da şiddet olarak nitelendirir.

Çevresel Zararların Görünümü / Yavaş Şiddet:

Yavaş şiddet, insanların çeşitli sebeplerle

doğaya vermiş oldukları zararın etkilerinin zaman içerisinde ortaya çıkacağını belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram; gözden uzakta gerçekleşen, etkileri ise zamana ve mekâna yayılmış olan, çoğunlukla şiddet olarak bile görülmeyen bir şiddete işaret eder. Bu şiddet yavaş yavaş gerçekleşen toprak erozyonu gibi günbegün aşındırıcı niteliğiyle hemen kendini göstermeyen fakat ancak belli bir zaman sonra dönüp bakıldığında etkileri fark edilen bir şiddettir. Kurbağanın içinde bulunduğu suyun yavaş yavaş ısınarak kaynamakta olduğunu anlayamamasıyla benzer bir duruma işaret eder. Veyahut zaman içinde farkına varılamayan veya göz yumularak biriken ve sonunda bir felakete dönüşen şiddettir.³

D-) Mesleki Faaliyetten Kaynaklanan Şiddet Türleri:

İş Yerinde Şiddet/ Mobbing:

İş yerinde şiddet, çalışanların fiziksel veya psikolojik sağlığına zarar veren her türlü davranış veya tutumu ifade eden bir kavramdır. Mobbing ise, iş yerlerinde sistematik olarak gerçekleştirilen psikolojik taciz ve zorbalık eylemlerinin bütünüdür. Bu süreç saygısız davranışlarla başlar, kurban zarar verici hareketlerin hedefi haline gelir ve diğer işverenler veya üst kademe çalışanları tarafından saldırıya maruz kalır. İşyerlerinde psikolojik taciz dünya çapında yaygın bir durum olmakla birlikte ülkemizdeki sıklığının Avrupa ülkelerinin çok üstünde olduğu bildirilmektedir.⁴ Bu tür eylemler, kişilerin

2 Elif Karagün, *Toplumsal Şiddet, Aile ve Kadın*, Şura Akademi Dergisi, no. 7 (Ekim 2024): s.28.

3 Erman Örsan Yetiş, “Çevresel ve Sosyal Adaletsizliği Yavaş Şiddet Kavramı Üzerinden Düşünmek”, Çankaya Belediyesi Kadın Bülteni, (2021): s.10

4 Gamze Yeşim Göktürk ve Sefa Bulut, “Mobbing: İşyerinde Psikolojik Taciz,” *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2012): s.53

iş yerlerindeki verimliliğini düşürür ve ruhsal sağlıklarını olumsuz yönde etkiler.

Avukata Şiddet:

Avukatlara yönelik şiddet, avukatların kamusal bir hizmet yürüterek hukuki görevlerini yerine getirmeleri sırasında fiziksel veya sözlü saldırıya uğramalarını ifade eder. Bu tür bir şiddet, avukatların mesleki bağımsızlıklarını tehdit etmekte ve doğal olarak adalet sistemine zarar vermektedir. Avukatlara yönelik şiddet olayları güncel dönemde fazlasıyla artmış bulunmaktadır.

Sağlıkta Şiddet:

Ülkemizde her alanla artmış olan şiddet olaylarından sağlık çalışanları da etkilenmiş durumdadır. Bu şiddet türünün çıkış motivasyonu genellikle; hastaların ya da hasta yakınlarının, söz konusu hastanın sağlığındaki sorunlardan dolayı sağlık çalışanlarını sorumlu

tutmalarıdır. Toplumda yaygınlaşma eğilimi gösteren şiddet eylemleri sağlık kurumlarını ve çalışanlarını ciddi biçimde etkilemekte, çalışanların tükenmişliğine ve verimsizliğine neden olmaktadır.⁵ Dolayısıyla bu şiddet türü; sağlık çalışanlarına, yürütmüş oldukları mesleki faaliyetlerinden dolayı uygulanan sözlü ya da fiziksel saldırıları ifade eder.

Sporda Şiddet:

Spor müsabakalarında ve bu müsabakalara bağlı her türlü ortamda meydana gelen fiziksel şiddet vakaları “spor şiddeti” olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde spor müsabakaları, özellikle de futbol sporu toplumun büyük bir çoğunluğunun hayatını doğrudan etkileyecek niteliğe ulaşmıştır. Bu sebeple spor faaliyetlerinde yaşanan şiddet eylemleri, toplumun tamamının mücadele etmesi gereken türde bir tehlike haline gelmiştir. Spor, doğası gereği içerisinde mücadeleyi ve saldırganlığı barındırması

5 Fatma Bıçkıcı, “Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddet ve Neden Olan Faktörler: Bir Devlet Hastanesi Örneği”, Sağlıkta Performans ve Kariyer Dergisi, (2012), s.43

sebebiyle dünyanın her yanında şiddet vakalarına neden olabilmektedir. Sporda şiddeti ortaya çıkaran sosyolojik, psikolojik, ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal birçok neden bulunmaktadır. Sporda şiddetin ortaya çıkmasında cinsiyet, spor seyircisi ve kitle iletişim araçları önemli bir rol oynamaktadır.⁶

E-) Aile Ya Da Sosyal Çevreden Kaynaklanan Şiddet Türleri:

Toplumsal Şiddet:

Toplumsal şiddet, yalnızca tanımlanmış yapılmak istenen bir kavram olarak ele alındığında karşımıza fazlasıyla kapsamlı bir sonuç çıkmaktadır. Bu kavramı; bireyler, gruplar ya da kurumlardan kaynaklı olarak meydana gelen ve fiziksel, psikolojik, ekonomik veya kültürel olarak zarar verici davranışlar bütünü olarak tanımlayabiliriz. Tanımından da anlaşılacağı üzere bu şiddet biçimi bireysel düzeyde olabileceği gibi, daha geniş kitleleri de hedef alabilmesi mümkündür. Toplumsal şiddet, modern dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biridir. Bu sorun; siber, fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddet türlerinden biri veya birkaçını birden içerebilir ve genellikle toplumun en savunmasız kesimlerini hedef alabilir. Toplumun küçük bir birimi olan aile içerisinde mevcut olan şiddet toplumsal şiddeti besleyen önemli bir kaynaktır.⁷

Aile İçi Şiddet:

Aynı ailede ve yakın ilişkiler içerisinde olan kişiler arasında gerçekleşen fiziksel, ekonomik, psikolojik veya ekonomik olarak zarar verici her türlü eylem “aile içi

şiddet” olarak tanımlanır. Tanımından da anlaşılacağı üzere bu şiddet türünün ortaya çıkabilmesi için birden çok yol bulunmaktadır. Yapısı gereği bünyesinde birden çok şiddet türünü barındıran bir kavramdır. Bu şiddet türü; çocuk, yaşlı ve özellikle partnerin kadına uyguladığı şiddeti kapsayan bir terimdir. Aile içi şiddete uğramış bir kimse, yalnızca fiziksel ve ruhsal olarak zarar görmeye kalmaz. Bu şiddet toplumsal yapıya da olumsuz yönde etkilerde bulunur. Aile içi şiddetle baş etme konusunda hukuki ve sosyal destek mekanizmalarının önemi yadsınamayacak düzeydedir.

Kadına Yönelik Şiddet:

Bu başlık; şiddetin tüm temel görünüşlerini (fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik) bir arada bulundurabilen, mağdur üzerinde hangi temel görünümle uygulanırsa uygulansın amacı kadın üzerinde hakimiyet kurmak olan bir şiddet türüdür. Bu şiddet türü; “Cinsiyeti nedeniyle kadına yöneltilen bütün fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik saldırılar.” olarak tanımlanabilir.

Çocuğa Yönelik Şiddet:

Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre 18 yaşına kadar herkesi çocuk olarak kabul etmektedir. Bu durumda; bu yaş sınırının altında bulunup kendisine bakmakla yükümlü olan kişiler tarafından kendisine ve özgürlüklerine aykırı eylemlerde bulunulması, çocuğa yönelik şiddet ya da çocuk istismarı olarak adlandırılabilir.

“Bu şiddet ve istismar, 4 temel grupta incelenmektedir.

1. Fiziksel istismar
2. Cinsel istismar

6 İrfan Saz, “Spor - Şiddet İlişkisi, Nedenleri ve Çözüm Önerileri”, *Yargıtay Dergisi* 37, (2011): s.137

7 Elif Karagün, *Toplumsal Şiddet, Aile ve Kadın*, Şura Akademi Dergisi, (2024): s.32

3. Duygusal istismar

4. İhmal”⁸

Tüm şiddet türleri arasında; gelecekte yaşanacak olan şiddet vakalarına temel oluşturması açısından çocuğa yönelik şiddet, önlem mekanizmalarının en efektif çalışması gereken şiddet türüdür. Kişinin gelişim döneminde maruz kaldığı şiddet, ileride sosyolojik ve hukuksal olguları da yakından ilgilendirecek vakalara dönüşebilmektedir. Şiddete maruz bırakılmış ve bunu hayatın olağan bir parçası haline getirmiş olan kişiler, henüz erişkin bile olmadan şiddet vakalarının failleri haline gelmektedir.

Yıpranmış Kadın Sendromu:

Sürekli ve sistematik şiddete maruz kalmış kadınların psikolojik ve fiziksel olarak yıpranmalarıdır. Yıpranmış ya da hırpalanmış kadın sendromu olarak literatüre geçen bu kavram; kadınların aile içerisinde ya da sosyal yaşamında

maruz kaldığı şiddet sebebiyle ortaya çıkabilmektedir. Bu sendromun etkileri ise bu sendromdan muzdarip kadınların, iş hayatı dahil birçok alanda sosyal zorluklar yaşamasına sebebiyet vermektedir. Bir kadın çalışanın işine odaklanamaması, performansının düşmesi, potansiyelini tam olarak ortaya çıkartamaması, işyerinden sık sık izin alması gibi durumların yaşanması hırpalanmış kadın sendromu sonucu gerçekleşebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında kadına yönelik şiddetin iş yaşamını da etkileyen bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum özellikle toplumsal cinsiyete dayalı rol dağılımının olduğu toplumlarda kadınların çalışma yaşamında başarısız olacağı argümanına kanıt olarak sunulabilmektedir. Oysaki kadın çalışanın işyerindeki performansının maruz kaldığı şiddet kaynaklı olduğu ortaya konulduğu takdirde bu tür yanlış yargıların da önüne geçmek mümkün olabilecektir.⁹

8 Oğuz Polat, Şiddet, 3. baskı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), s.20.

9 Süreyya Ece, “Hırpalanmış Kadın Sendromu: Çalışan Kadınlar Açısından Bir İnceleme,” Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi 9, (2022): 555

F-) Cürümsel Olmayan Şiddet:

Fransız araştırmacı Jean-Claude Chesnais'in "Histoire de la violence" isimli eserinde yapmış olduğu sınıflandırmadan yola çıkarak daha önce saymış olduğumuz şiddet türlerinin cürümsel olduğunu kabul edebiliriz. Bu başlık altında incelenecek olan şiddet türleri ise şiddet failinin cürmünün bulunmadığı durumları yansıtabilir.

İntihar:

İntihar ya da özkıyım; "Kişinin yapacağı bir fiili, sonucunun ölüm olacağını bilerek kendi ölümüne yol açma gayesiyle gerçekleştirilmesi." olarak tanımlanabilir. İntihar eyleminde fail ve mağdur sıfatları tek kişide toplanır. Bu eylemin arkasında neredeyse her zaman psikolojik sebepler yer almaktadır. Bu sebeplerin oluşum süreçleri genellikle geniş bir zamana yayılmıştır. Kişinin doğduğu, büyüdüğü ve yetiştiği ortamlar benliğin oturmasında en etkili alanlardır. Kişinin benliğinin gelişim sürecinde yaşanan psikolojik açıdan travmatik olaylar, kişiyi intihar düşüncesine sürükler.

İntiharın psikolojik boyutu sadece intihar etmiş kişiyi değil, kafasında intihar düşüncesi bulunan kişileri de etkilemektedir. Doğal olarak intiharla mücadele adına toplumun ve toplumsal politikaların önemi yadsınamaz bir gerçektir. "İntihar etmek birçok toplumun ahlak kurallarına başlı başına zıt bir durumdur. İntiharı etik kurallar çerçevesinde ele almak ise genel bir tutumdur. İntiharı onurlu bir davranış olarak gören toplumların tutumlarını

da yadsımamak gerekir. Bu açıdan ölümlere ve intiharlara bakış açımız, içinde bulunduğumuz toplumun etik kuralları çerçevesinde gelişir. Buna zıt bir tutum edinmek ise genel refahı ve düzeni tehdit edeceğinden toplum tarafından reddedilir."¹⁰ Bu sebeple intihar eden kişinin psikolojisi ele alınırken yalnızca elem, keder ve hüznün gibi sebepler bazında düşünülmemeli, kişinin içinde bulunduğu toplumun değerleri de ele alınmalıdır.

Kaza:

Kaza kavramı "Önceden planlanmayan, beklenmeyen ve aniden gerçekleşen; sonucunda dahil olan kişilerin zarar gördüğü olaylardır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere; kazalarda kasıt unsuru bulunmamaktadır. Tam da bu sebeple kaza kavramı genellikle şiddet tanımının dışında değerlendirilmektedir. Ancak kaza ve şiddet kavramları arasında bir bağ olduğu gerçeği de reddedilemez niteliktedir. İş kazaları ya da trafik kazaları kişilerin vücut bütünlüğüne verdikleri zararlar açısından fiziksel şiddetle benzer sonuçlar doğurmaktadır. Yine de daha önceden de belirttiğimiz gibi bu olaylarda kasıt unsuru bulunmadığından tam olarak bir şiddet türü sayılamazlar.

10 Ayşe Köse ve Fatih Arslan, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak İntihar," Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 43, Sayı:1, (2019): s.3.

KAYNAKÇA

1. Bıçkıcı, Fatma. “Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddet ve Neden Olan Faktörler: Bir Devlet Hastanesi Örneği.” Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi 5, (2013): 43. Erişim 4 Nisan 2025.
2. Ece, Süreyya. “Hırpalanmış Kadın Sendromu: Çalışan Kadınlar Açısından Bir İnceleme.” Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi 9, (2022): 555. Erişim 4 Nisan 2025.
3. Göktürk, Gamze Yeşim, ve Bulut, Sefa. “Mobbing: İşyerinde Psikolojik Taciz.” Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 12, (2012): 53. Erişim 4 Nisan 2025.
4. Karagün, Elif. “Toplumsal Şiddet, Aile ve Kadın.” Şura Akademi Dergisi, (Ekim 2024): 28. Erişim 4 Nisan 2025.
5. Köse, Ayşe, ve Fatih Arslan. “Sosyolojik Bir Olgu Olarak İntihar.” Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 43, Sayı:1, (2019): s.3.
6. Orbay, İsmail. “Görünmeyene Işık Tutmak: Psikolojik Şiddet.” Toplum ve Sosyal Hizmet 33, (2022): 267.
7. Polat, Oğuz. Şiddet. 3. baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2021.
8. Saz, İrfan. “Spor - Şiddet İlişkisi, Nedenleri ve Çözüm Önerileri.” Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, (Şubat 2013): 137. Erişim 4 Nisan 2025.
9. Yetiş, Erman Örsan. “Çevresel ve Sosyal Adaletsizliği Yavaş Şiddet Kavramı Üzerinden Düşünmek.” Çankaya Belediyesi Kadın Bülteni, (2021): 10. Erişim 4 Nisan 2025.

ŞİDDETİN 5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNDAKİ YERİ

Stj. Av. Deniz Yiğit YEŞİLYURT

Şiddet; mazisi insanlık tarihine dayanan, insanlığın gelişimine paralel olarak gelişip çeşitlenen ve bu kapsamda toplumu ve bireyleri çeşitli şekillerde etkileyen bir olgudur. Literatürde farklı şekillerde tanımlanmış olsa da şiddet genel olarak bir kişinin başka bir kişiye veya bir gruba fiziksel, psikolojik ya da cinsel zarar vermeyi amaçlayan eylemleri olarak tanımlanabilir¹. TDK'ya göre ise şiddet; bir hareketin derecesi, hız, duygu ve davranışta aşırılık, bir hareketten doğan güç ve karşıt görüşte olan kişilere karşı kaba kuvvet kullanma ve kaba güç olarak ifade edilmektedir².

Devletler tarihsel süreç boyunca güç ve otoritelerini pekiştirmek, toplumda düzeni sağlamak amacıyla şiddeti cezalandırmışlardır. İlk çağlarda şiddet ağırlıklı olarak fiziksel şekilde kendisini göstermiş olsa da özellikle modern toplumların oluşması, akabinde küreselleşme ve teknolojinin gelişmesi gibi büyük faktörler neticesinde şiddet de kendini geliştirmiş ve birçok farklı formlara bürünmüştür. Zira modern toplumların oluşumuyla toplumlar arası sosyal ve ticari etkileşimler artmış, akabinde artan küreselleşmeyle beraber ticaret ve ekonomi farklı bir boyut kazanmıştır. Bu kapsamda

1 Akın, B. (2015). Türk Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.

2 (Türk Dil Kurumu, t.y.). Türk Dil Kurumu (2021). Şiddet sözcüğü. <https://sozluk.gov.tr/>

şiddet geleneksel biçimlerinde çeşitlerini artırmakla birlikte, ekonomik suçlarda da kendine yer edinerek ekonomik şiddet türünü meydana getirmiştir.

Aynı şekilde teknolojinin gelişimine paralel olarak yaygınlaşan dijitalleşme neticesinde, dijital şiddet kavramı hayatımızda yer edinmiş olup, Türk Ceza Kanunu'nun özellikle "Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar" ile "Bilişim alanında suçlar" bölümlerinde dijital şiddet nitelikli suçlara ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Dijital teknolojiler aracılığıyla bir kişinin mahremiyetini ihlal etme, onu kontrol etme ya da manipüle etme amaçlı yapılan her türlü eylem olarak tanımlanan dijital şiddetin³, bir şiddet biçimi olmaktan

ziyade şiddetin uygulandığı ortama işaret ettiğini belirtmek daha uygundur. Günümüzde, özellikle psikolojik ve cinsel içerikli şiddet eylemlerinin önemli bir bölümünün dijital ortamlar üzerinden işlendiği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda bilişim alanındaki suçların, gelişen teknoloji doğrultusunda değişim göstererek biçim değiştirmesi oldukça mümkün olduğundan, mevcut yasal düzenlemelerin güncel tutulması büyük öneme sahip olacaktır.

Netice itibarıyla günümüzde şiddet karşımıza temel olarak fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik türleriyle çıkmaktadır. Ülkemizde de şiddetin her türlüşünün önlenmesi ve cezalandırılması amacıyla 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

3 Herring, S. (2017). Digital abuse and online harassment: Emerging issues in cyberbullying and the use of technology for intimate partner violence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 34(6), 791-813.

yürürlükte bulunmaktadır. Türk Ceza Kanunu, şiddetin hem bireyler hem de toplumsal düzeydeki etkilerini göz önünde bulundurarak, suç tanımları ve cezai yaptırımları geliştirmiştir. Bu kanun, şiddeti sadece fiziksel eylemler olarak değil, aynı zamanda psikolojik ve cinsel şiddet boyutlarını da dikkate alarak tanımlamaktadır⁴. "Ceza Kanununun amacı" başlıklı 1. Maddesinde "Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir." ifadesi ile belirtilmiştir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.⁵

Şiddeti her ne kadar belirli türler altında sınıflandırılabilir mükün olsa dahi, bu durum işlenen suçun içerisinde yalnızca tek bir şiddet türünü barındırdığı anlamına gelmemektedir. Çünkü işlenen herhangi bir suçta genellikle birkaç şiddet türü kümülatif olarak bulunmaktadır. Daha detaylı izah etmek gerekirse, hemen hemen her suçun mağduru psikolojik olarak etkilediği, yani psikolojik şiddet türünü de içerdiği söylenebilir. Ancak işlenen suçun mağdurda psikolojik etkiler bırakması onun ekonomik, cinsel veya

fiziksel şiddet niteliklerinin kaybına yol açmaz. Aynı şekilde cinsel suçlarda da eylem fiziksel şiddet şeklinde kendisini gösterip, uzun vadede psikolojik şiddet niteliği göze çarpsa da, esasen eylemin kaynağı cinsel şiddettir. Bu kapsamda, yazmış olduğumuz makaledeki sınıflandırma mağduru üzerinde gerçekleştirdiği etkiler yönünden değerlendirmekten ziyade, suçun ceza kanunundaki düzenleniş biçiminden hareketle gerçekleştirilen şiddet eyleminin hangi şiddet türünden kaynaklandığının tespiti üzerinden yapılacaktır.

FİZİKSEL ŞİDDET

Fiziksel şiddet; çeşitli alet ve hareketlerle gerçekleştirilen, bireyin vücuduna doğrudan zarar verici eylemlerdir. Genellikle bireyin yaralanmasına, çeşitli vücut uzuvlarının kırılmasına ya da ölümüne yol açar. Niteliği itibariyle şiddet kavramı dendiğinde ilk akla gelen şiddet biçimidir. Zira şiddet üzerine yapılan birçok tanımlama fiziksel yönü üzerindedir. Diğer şiddet tiplerine nazaran daha köklü bir geçmişe sahip olması ve diğer şiddet biçimlerine nazaran daha sık karşılaşılmasından dolayı tanımlamaların bu çerçevede oluşturulmasını makul bir zemine oturtmaktadır. Kısacası fiziksel şiddet, insan vücuduna zarar verme amacıyla yapılan her türlü hareketi kapsar⁶.

4 Erdoğan, A. (2012). "Şiddet ve Hukuk: Toplumsal Boyutlar ve Hukuki Düzenlemeler." Hukuk Dergisi, 23(2), 45-67.

5 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>

6 Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., & Lozano, R. (2002). World report on violence and health. World Health Organization.

Ancak fiziksel şiddetin uygulanma alanı yalnızca bireylerle sınırlı değildir. Pekâlâ nesnelere gibi cansız objeler veya hayvan ve bitki gibi diğer canlılar üzerinde şiddet eylemi gerçekleştirildiği gibi; kimi zaman devlet, devletin organları gibi soyut kavramlar üzerinde de gerçekleştirilebilir. Türk Ceza Kanunu'nda da mağduru bireyler olan fiziksel şiddet içerir birçok suç ve yaptırım yer almakla birlikte, çevreye, nesnelere veyahut devlete, yasama ve yürütme organlarına veya kamuya yönelik şiddet eylemlerine ilişkin suç ve yaptırımlar da belirlenmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nda fiziksel şiddet niteliği ağır basan suçlar genel olarak aşağıdaki gibidir:

“Soykırım (madde 76), İnsanlığa karşı suçlar (madde 77), Kasten öldürme (madde 81) ve nitelikli halleri (madde 82), Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi (madde 83), Taksirle öldürme (madde 85), Kasten yaralama (madde 86), Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama (madde 87), Kasten yaralamasının ihmali davranışla işlenmesi (madde 88), Taksirle yaralama (madde 89), İşkence (madde 94) ve Neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence (madde 95), Eziyet (madde 96), Cebir (madde 108), Yağma (madde 148) ve Nitelikli yağma (madde 149), Mala zarar verme (madde 151) ve Mala zarar vermenin nitelikli halleri (madde 152), İbadethanelere ve mezarlıklara zarar verme (madde 153), Radyasyon yayma

(madde 172), Atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme (madde 173), Ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (madde 223), Kıt'a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgedeki sabit platformların işgali (madde 224), Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması (madde 256), Anayasayı ihlal (madde 309), Cumhurbaşkanına suikast ve fiili saldırı (madde 310), Yasama organına karşı suç (madde 311), Hükûmete karşı suç (madde 312), Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine karşı silâhlı isyan (madde 313)”

PSİKOLOJİK ŞİDDET

Psikolojik şiddet, failin mağduru duygusal olarak sindirmek ve aşağılamak, ona yaptırım uygulamak veya cezalandırmak için toplumdan soyutlamak üzere baskı uyguladığı bir saldırganlık ve istismar biçimi olarak tanımlanmıştır⁷. Fiziksel temastan ziyade duygusal ve zihinsel bir zarara neden olan söz konusu şiddet türü, bireylerin özgüvenini, kimliklerini ve psikolojik bütünlüklerini hedef alarak çeşitli mağduriyetlere sebep olmaktadır.

Diğer şiddet türleri arasında şüphesiz en geniş uygulama alanına sahip şiddet biçimidir. Önceki ifadelerimizde de belirttiğimiz üzere fiziksel, cinsel ve hatta ekonomik her şiddet türü, mağduru üzerinde psikolojik etkileri dolayısıyla bünyesinde psikolojik şiddeti de barındırmaktadır. Zira psikolojik şiddet,

7 (https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikolojik_%C5%9Fiddet)

kişinin özsaygısını zedelemeye, duygusal dengesini bozmaya yönelik eylemler bütünü olarak ifade edilmektedir⁸.

Sahip olduğu bu niteliklere ek olarak, diğer şiddet türlerine nazaran çok daha fazla hareket seçeneği bulunmaktadır. Bireyin belirli haklarını kullanmasının engellenmesi, tehditler, aşağılama, manipülasyon, sosyal izolasyon ve mobbing başta olmak üzere sayısız eylemle gerçekleştirilebilir.

Türk Ceza Kanunu, belirlediği her suç ve yaptırımında dolaylı olarak psikolojik şiddeti önlemeye yönelik tedbirleri de kapsamına almaktadır. Ancak kimi suçlar vardır ki; bünyesinde herhangi bir fiziki yahut cinsel şiddet barındırmayıp, yalnızca mağdurun duygusal yönden zarar görmesine neden olmaktadır.

Türk ceza kanununda psikolojik şiddet niteliği ağır basan suçlar genel kapsamda aşağıdaki gibidir:

“İntihara yönlendirme (madde 84), Tehdit (madde 106), Şantaj (madde 107), Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi (madde 112), Kamu hizmetlerinden yararlanma hakkının engellenmesi (madde 113), Siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi (madde 114), İnanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme (madde 115), İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (madde 117), Sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi (madde 118), Dilekçe

hakkının kullanılmasının engellenmesi (madde 121), Nefret ve ayrımcılık (madde 122), Kişilerin huzur ve sükununu bozma (madde 123), Israrlı takip (madde 123/A), Hakaret (madde 125), Kişinin hatırasına hakaret (madde 130), Özel hayatın gizliliğini ihlal (madde 134), Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit (madde 213), Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama (madde 216), Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma (madde 217/A), Kötü muamele (madde 232), Cumhurbaşkanına hakaret (madde 299)”

CİNSEL ŞİDDET

Cinsel şiddet, bir kişinin cinsel yönden onayını almadan ve rızasını hiçe sayarak yapılan herhangi bir cinsel davranışı ifade eder⁹. Cinsel şiddet, cinsel saldırı, tecavüz veya cinsel davranışlara zorlama gibi mağdurun rızası olmaksızın gerçekleştirilen eylemleri içerir. Bu şiddet türü, mağdurlar üzerinde çeşitli derin etkiler yaratmaktadır. Yaralanmalar ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların bulaşması gibi fiziksel etkilerin yanısıra, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon, kaygı bozuklukları gibi daha uzun ve travmatik psikolojik etkiler meydana getirmektedir.

Gündelik hayatta cinsel şiddetin mağdurları genellikle kadınlardır. WHO tarafından BM Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Çalışma Grubu adına 161 ülke

8 Johnson, M. P. (2008). A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence. Northeastern University Press.

9 Basile, K. C., Smith, S. G., & Black, M. C. (2007). Sexual violence victimization of women: Prevalence, characterization, and consequences. *Violence and Victims*, 22(2), 107-125.

ve bölgede 2000-2018 yılları arasında yürütülen çalışma neticesinde elde edilen verilerde, Dünya çapında kadınların yaklaşık 3'te 1'inin veya %30'unun yakın partneri veya partneri olmayan cinsel şiddeti veya her ikisi tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir¹⁰

Bu kapsamda Türk Ceza Kanunu, cinsel şiddetin işlenmesine zemin hazırlayan suçların kadınlara karşı işlenmesinin önüne geçmek amacıyla söz konusu suçların kadına karşı işlenmesi halini ağırlaştırıcı veya cezanın alt sınırından uzaklaştırıcı sebep olarak düzenlemiştir.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, cinsel şiddetin yol açtığı mağduriyetler yalnızca bireylerle sınırlı olmayışdır.

Gerçekleşen her cinsel suçta toplumsal düzen ve yapı da büyük ölçüde zarar görmektedir. Bu kapsamda cinsel suçların önlenmesi, cezalandırılması ve mağdurların korunması amacıyla Türk Ceza Kanunu'nda çeşitli suç ve yaptırımlar düzenlenmiştir.

Türk ceza kanununda cinsel şiddet niteliği ağır basan suçlar aşağıdaki gibidir:

“Kısırlaştırma (madde 101), Cinsel saldırı (madde 102), Çocukların cinsel istismarı (madde 103), Reşit olmayanla cinsel ilişki (madde 104), Cinsel taciz (madde 105), Müstehcenlik (madde 226), Fuhuş (madde 227)”

Aynı zamanda cinsel şiddet, kanunda düzenlenen birtakım suçların seçimlik hareketi veyahut ağırlaştırıcı sebebi olarak

10 Kadına Yönelik Şiddet Yaygınlık Tahminleri, 2018. Kadınlara yönelik yakın partner şiddeti için küresel, bölgesel ve ulusal yaygınlık tahminleri ve kadınlara yönelik eş dışı cinsel şiddet için küresel ve bölgesel yaygınlık tahminleri. DSÖ: Cenevre, 2021

yer almaktadır. İnsanlığa karşı suçlar (madde 77), İşkence (madde 94), Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (madde 109) gibi suçlar bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

EKONOMİK ŞİDDET

Birey ve Toplumların ekonomiy yaşamda her geçen gün daha aktif varlık göstermesi ve küreselleşmeye birlikte ekonomik etkileşimler insan hayatının vazgeçilmez unsurlarından birisi haline gelmiştir. Söz konusu etkileşimin neticesinde şiddet de kendini reform ederek ekonomik şiddet kavramı altında kendisine yer edinmiştir. Bu tür şiddet, fiziksel ve psikolojik şiddetin aksine daha dolaylı ve görünmez nitelikte olabilmektedir. Ekonomik şiddet, maddi kaynaklar üzerinde kontrol kurarak, bireylerin ekonomik bağımsızlığını kısıtlamayı amaçlayan bir şiddet türü olarak ifade edilebilir. Bu tür şiddet, ekonomik kaynakları engellemeyi veya onları manipüle etmeyi içerir.¹¹

Ekonomik şiddetin sonucu olarak çeşitli ekonomik suç çeşitleri meydana gelmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından ekonomik suç, şahısların ya da suç örgütlerinin haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla yasa dışı yöntemlerle gerçekleştirmiş oldukları suç faaliyetleri olarak tanımlanmıştır.¹² Söz konusu suçlar özellikle bireylerin ekonomik kaynaklarını zorla kontrol etme, haksız kazanç elde

etme ve yasal düzenlemeleri ihlal etme çerçevesinde şekillenmektedir.

Diğer şiddet biçimleri gibi ekonomik şiddet de yalnızca tekil bireyler üzerinde değil, kamunun, devletin ve tüzel kişilerin üzerinde de sonuçlarını göstermektedir. Özellikle paranın günümüzdeki önem değeri göz önünde bulundurulduğunda ekonomik suçların vereceği zarar bir hayli kritik konumdadır. Türk Ceza Kanunu da her geçen gün önemini arttıran ekonomik şiddet ve suçları önleyebilmek adına bünyesinde çeşitli düzenlemeler barındırmaktadır.

Türk ceza kanununda ekonomik şiddet niteliği ağır basan suçlar aşağıdaki gibidir:

“Hırsızlık (madde 141) ve Nitelikli hırsızlık (madde 142), Kullanma hırsızlığı (madde 146), Bedelsiz senedi kullanma (madde 156), Dolandırıcılık (madde 157) ve Nitelikli dolandırıcılık (madde 158), Hileli iflâs (madde 161), Karşılıksız yararlanma (madde 163), Şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi (madde 164), Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (madde 165), Parada sahtecilik (madde 197), İhaleye fesat karıştırma (madde 235), Edimin ifasına fesat karıştırma (madde 236), Fiyatları etkileme (madde 237), Ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (madde 239), Mal veya

11 Adams, A. E. (2008). Economic abuse in intimate partner violence. *Violence Against Women*, 14(5), 561-579.

12 <https://www.egm.gov.tr>

hizmet satımından kaçınma (madde 240), Tefecilik (madde 241), Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması (madde 245), Rüşvet (madde 252), Kamu görevlisinin ticareti (madde 259)”

Sonuç olarak şiddet, bireylerin fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik bütünlüklerini tehdit eden ve daima dinamizmini koruyarak çeşitlenmeye devam edecek ciddi bir toplumsal sorundur. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu da söz konusu tehditlerin önüne geçmek amacıyla şiddetin uygulanmasıyla ortaya çıkan suçları tanımlayarak her birine yönelik cezai düzenlemeler getirmiş ve getirmeye devam edecektir. Ancak unutulmamalıdır ki, şiddetle mücadele için cezai yaptırımlar başlı başına yeterli değildir. Toplumsal farkındalık ve eğitim hizmetlerinin güçlendirilmesi de şiddetin önlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Şiddetle etkin mücadele, hukuki düzenlemelerle birlikte, toplumun her bireyinin aktif desteği sayesinde mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Akın, B. (2015). *Türk Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
2. (Türk Dil Kurumu, t.y). Türk Dil Kurumu (2021). Şiddet sözcüğü <https://sozluk.gov.tr/>
3. Herring, S. (2017). Digital abuse and online harassment: Emerging issues in cyberbullying and the use of technology for intimate partner violence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 34(6), 791-813.
4. Erdoğan, A. (2012). “Şiddet ve Hukuk: Toplumsal Boyutlar ve Hukuki Düzen-lemeler.” *Hukuk Dergisi*, 23(2), 45-67.
5. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>
6. Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.
7. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikolojik%C5%9Fiddet>
8. Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Northeastern University Press.
9. Basile, K. C., Smith, S. G., & Black, M. C. (2007). Sexual violence victimization of women: Prevalence, characterization, and consequences. *Violence and Victims*, 22(2), 107-125.
10. Kadına Yönelik Şiddet Yaygınlık Tahminleri, 2018. Kadınlara yönelik yakın partner şiddeti için küresel, bölgesel ve ulusal yaygınlık tahminleri ve kadınlara yönelik eş dışı cinsel şiddet için küresel ve bölgesel yaygınlık tahminleri. DSÖ: Cenevre, 2021
11. Adams, A. E. (2008). Economic abuse in intimate partner violence. *Violence Against Women*, 14(5), 561-579.
12. <https://www.egm.gov.tr>

AVUKATA KARŞI ŞİDDET

Stj. Av. Ezgi PEKERMAN

Avukatlık mesleği, tarihsel süreçte başlangıçta yalnızca belirli bir seçkin kesim tarafından, onur ve toplumsal hizmet anlayışıyla ve herhangi bir maddi karşılık beklenmeksizin ifa edilen bir meslek olarak ortaya çıkmıştır. Ancak zamanla bu meslek, profesyonel düzeyde ve ücret karşılığında icra edilen bir faaliyete dönüşmüştür. Bu dönüşümle birlikte avukatlık hizmetleri toplumun geniş kesimlerinin erişebileceği bir nitelik kazanmış; böylece avukatlık, hukuk sisteminin vazgeçilmez bir unsuru hâline gelmiş ve adaletin sağlanması ile bireysel hakların korunmasında kilit bir rol üstlenmiştir.

Avukatlık, doğası gereği toplumsal düzenin tesisinde ve adaletin sağlıklı biçimde tecellisinde önemli bir sorumluluğu beraberinde getiren bir meslek olmakla, bu

ağır sorumluluk, avukatları çeşitli tehdit ve risklerle karşı karşıya bırakmakta, toplumsal yaşamın birçok alanında yaygın biçimde karşılaşılan şiddet olgusu, avukatlık mesleğini icra sürecinde de kendini göstermektedir. Bu tehditler arasında en öne çıkan ve en kaygı verici olanı, avukatların mesleki faaliyetlerini sürdürürken maruz kaldıkları şiddet vakalarıdır. Toplumsal yapıda büyük bir öneme sahip olan avukatlık mesleği, günümüzde nasıl olur da bu denli ciddi bir şiddet tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır?

Bu çalışmamızda; yalnızca bireysel düzeyde zarara yol açmakla kalmayıp aynı zamanda hukuk sisteminin işleyişini de olumsuz etkileyen, avukata yönelik şiddet ve saldırıların olası sebepleri, boyutları ve sorunun nasıl çözülebileceğine ilişkin çı-

karımlara temas etmeye çalışacağız.

A-) Avukatlara Karşı Şiddetin Olası Sebepleri

Günümüzde avukatlara yönelik şiddet vakalarında ciddi bir artış gözlemlenmektedir. Neredeyse her gün sosyal medya mecralarında ya da basın-yayın organlarında yeni bir şiddet olayına dair haberlere rastlanmaktadır. Bu durum, kamuoyunda haklı bir endişe yaratmakta ve “Avukatlara karşı şiddet neden bu denli artış göstermektedir?” sorusunu da gündeme getirmektedir.

Bu bağlamda, hâkim olan ve bizim de iştirak ettiğimiz görüşe göre; avukata yönelik şiddetin artışında etkili olan temel nedenlerden biri, avukatların zaman zaman hedef gösterilmeleridir. Özellikle ceza davalarında; kamuoyunda suçlu olarak lanse edilen bireylerin müdafiliğini üstlenen avukatlar, sosyal medyada sistematik linç kampanyalarının odağı hâline getirilmektedir. Hâlbuki savunma hakkı, herkesin, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde adil yargılanma hakkına sahip olduğu şeklindeki düzenleme ile T.C. Anayasası tarafından güvence altına alınmıştır ve avukatlar yalnızca bu hakkın temsilcisi olarak görevlerini icra etmektedir. Ancak kamuoyunda oluşturulan algı, çoğu zaman avukatı müvekkilinin eylemleriyle özdeşleştirmekte; bu da mesleki sorumluluğun suç ortaklığı gibi sunulmasına neden olmaktadır.

Avukatlık, Anayasa ve Avukatlık Kanunu uyarınca kamu hizmeti niteliği taşıyan bir meslektir. Avukatlar, ulusal mevzuatın yanı sıra uluslararası insan hakları belgeleriyle de teminat altına alınmış olan savunma hakkının temsilcisidir. Bu bağlamda, avukatların temsil ettikleri kişilerle özdeşleştirilmesi veya isnat edilen suçlarla ilişkilendirilmesi kabul edilemez. Savunma görevinden ötürü zan altında bırakılmaları; yalnızca bireysel düzeyde bir haksızlık değil, aynı zamanda savunma hakkının ihlali niteliğindedir. Dahası bu tür algılar, kimi zaman avukatların fiziki saldırılara hatta yaşam haklarının ihlaline kadar varan sonuçlarla karşı karşıya kalmalarına neden olabilmektedir.

Ne yazık ki, günümüzde avukatlık mesleğinin toplumsal itibarı ciddi biçimde zedelenmiştir. Toplumun bazı kesimlerinde, avukatlara yönelik “yalancı” ya da “çantalı hırsız” gibi ağır ön yargılar içeren ve temelsiz nitelermeler yaygınlaşmıştır. Bu tür kalıplaşmış ve dayanaksız ifadeler, avukatların mesleki itibarını zedelemekte ve onları toplumsal şiddetin potansiyel hedefi hâline getirmektedir.

Avukatlara yönelik şiddet; çoğunlukla müvekkiller, müvekkil yakınları, karşı taraf ya da karşı tarafın yakınları ve zaman zaman da kolluk kuvvetleri tarafından uygulanmaktadır. Bu şiddet; fiziksel saldırılar, yaralama, kimi zaman öldürme, tehdit, hakaret ve diğer psikolojik şiddet biçimleri şeklinde tezahür etmektedir.

Avukatların mesleklerini icra ederken karşılaştıkları şiddet olgusu, yalnızca ulusal boyutta ele alınması gereken bir mesele olmayıp, evrensel düzeyde yaygınlık gösteren bir sorundur. Nitekim tarihsel kaynaklar incelendiğinde, İncil gibi erken dönem metinlerden başlayarak farklı dönemlerde ve coğrafyalarda avukatlık mesleğine yönelik olumsuz yargıların varlığına rastlanmaktadır. Avukatlık mesleğine dair yaygın ön yargıların ve kimi zaman nefret söylemlerinin, mesleğin doğası ya da savunma işlevinin yanlış anlaşılmasıyla bağlantılı olabileceği düşüncesi bulunmaktadır.¹

Avukatlara yönelik şiddet vakaları, günümüzde küresel ölçekte ciddi bir sorun hâline gelmiş durumdadır. Bu bağlamda, uluslararası kamuoyunda geniş yankı uyandıran önemli örneklerden biri, 24 Ocak 1977 tarihinde İspanya'nın başkenti Madrid'de meydana gelen trajik saldırdır. Diktatör Franco rejimi yanlısı bir grubun gerçekleştirdiği bu saldırıda; dördü avukat olmak üzere beş kişi, yalnızca meslekî görevlerini yerine getirdikleri için katledilmiştir. Bu acı olay, avukatların mesleklerini icra ederken maruz kaldıkları tehlikelere dikkat çekmiş; 24 Ocak tarihi, bu

hazin olaydan sonra tüm dünyada “Tehlike Altındaki Avukatlar Günü” olarak kabul edilmiştir.

Sistematik biçimde hedef hâline getirilen avukatlar, yalnızca meslekî görevlerini yerine getirdikleri için saldırıya uğramakta, hatta yaşamlarını yitirmektedir. Ne yazık ki Türkiye’de de son yıllarda yaşanan trajik olaylar, bu durumu açık biçimde ortaya koymaktadır. 2021 yılında haciz işlemi için gittiği bir evde silahlı saldırıya uğrayarak yaşamını yitiren Avukat Ersin Arslan ile 2022 yılında müvekkilinin tazminat davasını geri çekmemesi üzerine borçlu tarafından ofisinde silahla öldürülen Avukat Servet Bakırtaş, bu vahim tablonun somut örneklerinden yalnızca ikisidir.²

Tarihsel süreçte, özellikle Orta Çağ’dan itibaren iktidarların avukatlara karşı nefret söylemleri üretmesi yaygın bir pratik hâline gelmiştir. Avukatlar, hukuksuzluklara karşı hak savunuculuğu yaptıkları için çoğu zaman “istenmeyen” ve “rahatsız edici” figürler olarak görülmüşlerdir. Faşist lider Mussolini’nin “Avukatlar olmasa İtalya’yı çok daha rahat idare ederdim” sözü ve Napolyon’un “Hükümete dil uzatan bir avukatın dilinin kesilmesini isterim” şeklindeki ifadesi, bu olumsuz yaklaşımın

1 Piralî Çağrı Şensoy, “Avukat Tabusu: Freud’un Tabu Aktarımı Teorisine Dayalı Bir İnceleme”, (2024), İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, s.339

2 Birkaçı için bkz. 2021 yılında Avukat Ersin ARSLAN haciz için gittiği evde silahlı saldırıya uğrayarak hayatını kaybetti. (<https://www.sabah.com.tr/yasam/hacze-giden-avukat-olduruldu-5421370>, E.T.:15.09.2022), 2022 yılında Avukat Servet BAKIRTAŞ müvekkilinin tazminat davasını geri çekmemesi üzerine borçlu tarafından ofisinde silahlı saldırıya uğrayarak hayatını kaybetti. (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kanli-baskinlar-avukat-servet-bakirtas-ve-dava-acan-kadini-oldurdu-42096873>, E.T.15.09.2022)

tarihsel izlerini yansıtmaktadır. Ancak aynı Napolyon'un Elba Adası'nda sürgündeyken ilk olarak "Avukatım nerede?" sorusunu sorması, avukatlara duyulan gereksinimin iktidar sahipleri açısından bile kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Anlıyoruz ki; her dönemde iktidar sahipleri, dilediklerini yapmalarının önünde avukatları engel olarak gördüklerinden avukatlara nefret beslemişlerdir. Zira avukatlar; herhangi bir ideolojinin, inancın ya da etnik kimliğin değil, yalnızca hukukun ve hak arayışının temsilcileridir.

Benzer şekilde Türkiye'de de askerî darbe dönemi liderlerinden Kenan Evren'in, avukatlar hakkında olumsuz ifadeler kullandığı, hatta "Avukatlarda hayır olsaydı, Atatürk onlar için de iyi şeyler söylerdi" dediği rivayet edilmektedir. Günümüzde ise sosyal medya ve dijital mecralar aracılığıyla yayılan dezenformasyon, karalama kampanyaları ve nefret söylemleri, kamuoyunun yanlış bilgilendirilmesine yol açmakta; bu durum da avukatlara yönelik şiddetin artmasına zemin hazırlamaktadır.

Devletlerin demokratikleşme süreçleri, askerî müdahaleler, totaliter rejimlerin çöküşü gibi toplumsal dönüşümler de avukatlara yönelik şiddet olaylarının artışında etkili faktörler arasında yer almaktadır. Toplumsal kutuplaşma ve yargı kurumlarına güvensizlik, yalnızca devlet otoritesine olan inancı zedelemekle kalmamakta; aynı zamanda bu dönemlerde artış göster-

mekte olan toplumsal öfkenin, hukuk sisteminin işleyişinde temel rol üstlenen bir meslek grubu olarak özellikle avukatlara yönelmesine de neden olmaktadır.

Avukatlara yönelik olumsuz algılar yalnızca tarihsel olaylarla ya da gündelik yaşam deneyimleriyle sınırlı değildir. Edebiyat, sinema ve televizyon gibi kültürel üretim alanlarında da avukatlar sıklıkla kurnaz, çıkarıcı, yalnızca kazanma odaklı ve etik dışı davranışlar sergileyen karakterler olarak temsil edilmektedir. Örneğin, Shakespeare'in Kral VI. Henry adlı eserinde geçen "Yapacağımız ilk iş bütün avukatları öldürmek" cümlesi, bu olumsuz temsillerin tarihsel kökenine dikkat çekici bir örnektir.

Toplumda avukatlara yönelik olumsuz kanaatlerin oluşmasında bireylerin avukatlara yüklediği psikolojik rollerin de etkili olduğu söylenebilir. Avukatlara genellikle bireylerin bir sorunla karşılaştıkları, stres altında oldukları ya da hak kaybı yaşadıkları anlarda başvurulmaktadır. Bu durum, avukatların bireylerin hayatındaki olumsuzluklarla özdeşleştirilmesine neden olmakta, hukuki süreçlerin başarısızlıkla sonuçlanması durumunda ise sorumluluk sıklıkla avukata yüklenmektedir. Öte yandan, karşı tarafın avukatı da dava sürecinde "kişiselleştirilmiş bir düşman" olarak algılanmakta ve bu durum avukata yönelik duygusal ya da fiziksel saldırılara zemin hazırlamaktadır. Halk arasında kullanılan

“Parayla dert satın alıyorlar” söylemi ise, avukatların mesleklerini icra ederken müvekkillerinin sorunlarını içselleştirdiklerine ve bu yükü taşıdıklarına dair yaygın kanaatin bir yansımasıdır.

Belirtilen sebepler doğrultusunda, bireylerin yaşadıkları hukuki sorunlardan kaçınmak ya da bu sorunların sorumluluğunu üstlenmemek adına bir “günah keçisi” arayışı içerisine girdikleri ve bu bağlamda avukatları hedef haline getirdikleri görülmektedir. Örneğin, borçlarını ödeyemeyen bir bireyin haciz işlemini gerçekleştirmekle görevli avukata fiziksel ya da sözlü şiddet uygulaması, bu psikolojik yönlendirme biçiminin somut bir yansımasıdır. Neticede her koşulda avukat, taraflardan en az biri için her hal ve kârda bir “düşman” figürü hâline gelmektedir: Ya müvekkili lehine elde ettiği sonuç nedeniyle karşı tarafın öfkesini üzerine çeker ya da müvekkilinin beklentileri karşılanmadığında bizzat müvekkili tarafından başarısızlıkla itham edilir.

Avukatlık mesleğinin itibarsızlaşmasında, mesleği etik dışı yollarla icra eden bazı mensupların olumsuz etkisinin olduğu da yadsınamaz bir durumdur. Ancak bu durum yalnızca avukatlık mesleğine özgü bir sorun değildir; her meslek grubu içinde mesleki etikle bağdaşmayan davranışlar sergileyen bireyler bulunabilir. Bu nedenle bazı olumsuz örneklerin varlığını gerekçe göstererek tüm meslek grubunu hedef

almak, hem adil olmayan bir genelleme yapmak hem de şiddet eğilimini meşrulaştırmak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla avukatlara yönelik şiddet ve saldırıların yalnızca birkaç kötü örneğe indirgenerek açıklanması, sorunun yapısal ve toplumsal boyutlarını görmezden gelmek olacaktır.

B-) Avukatlık Bir Kamu Hizmetidir

1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun “Avukata karşı işlenen suçlar” başlıklı 57. maddesinde, “*Görev sırasında veya yaptığı görevden dolayı avukata karşı işlenen suçlar hakkında, bu suçların hâkimlere karşı işlenmesine ilişkin hükümler uygulanır.*” hükmü yer almaktadır. Bu düzenleme, avukatların yürüttükleri hizmetin bir kamu hizmeti niteliğinde olduğunu göstermekte ve avukatlara yönelik saldırıların, Türk Ceza Kanunu'nun 113. maddesi 1/a fıkrasında düzenlenen “Kamu hizmetlerinden olan savunma faaliyetinin yürütülmesine engel olma” suçu kapsamında değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Diyarbakır Barosu Avukat Hakları Merkezi tarafından “Tehlike Altındaki Avukatlar Günü” vesilesiyle 2025 yılında yayımlanan raporda, son dört yıl içerisinde toplam 160 şiddet eylemi tespit edildiği ifade edilmiştir. Bu şiddet eylemlerinin 45'inin doğrudan kolluk kuvvetlerince, 51'inin yargı organlarında görev yapan hâkim, savcı ve kalem personeli gibi kurum çalışanları tarafından, 64'ünün ise sivil kişiler tarafından gerçekleştirildiği

belirtmiştir. Bu veriler, avukatlara yönelik şiddetin sadece toplumun farklı kesimlerinden değil, aynı zamanda yargı mekanizması içerisinde de kaynaklandığını göstermektedir.

C-) Öneriler

Avukatlara karşı şiddet sorununun çözümü için neler yapılabilir, sorusuna cevap olarak bu konuda en büyük sorumluluğun öncelikle kamu otoritelerine düşmekte olduğunu ifade edebiliriz. Avukatların mesleklerini özgürce ve güven içinde icra edebilmeleri için, devlet organlarının avukatlara yönelik keyfi müdahalelerden kaçınmaları ve görevlerini yerine getirirken gerekli koruyucu önlemleri almaları gerekmektedir. Avukatlar, mesleğin doğası gereği zaten yüksek stres altında çalışmakta olup, bu ortamda maruz kaldıkları baskı, tehdit ve şiddet eylemleri, mesleki yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirmelerini engellemektedir.

Şiddet olaylarının önlenmesi ve azaltılması açısından etkin ve hızlı işleyen bir yargısal sürecin tesis edilmesi büyük önem arz etmektedir. Avukatlara yönelik şiddet eylemleri karşısında caydırıcı yaptırımlar uygulanmalı, suçların cezasız kalmasına müsaade edilmemelidir.

Ayrıca, Türkiye’de avukatlara ve barolara yönelik nefret söylemleri ve baskıların önlenmesi elzemdir. Bu kapsamda, şidde-

ti önlemeye yönelik kapsamlı politikalar geliştirilerek yasal düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Çünkü avukatların tehdit altında olduğu bir toplumda adaletin sağlanması mümkün değildir. Toplumsal barış ve hukuk devleti ilkelerinin sürdürülebilmesi için, savunma mesleğinin güvenli ve saygın bir zeminde yürütülmesi zorunludur.

Diyarbakır Barosu Avukat Hakları Merkezi’nin “Tehlike Altındaki Avukatlar Günü” nedeniyle yayımladığı 2024 tarihli Rapor’da belirtilen “...fiziksel şiddetin CMK m.100 kapsamında katalog suç olarak belirtilmesi, şiddetin tutuklama sebebi olarak kanunda gösterilmesi, avukat ibaresinin eklenmesi, ceza alt sınırının yükseltilerek HAGB kapsamı dışında tutulması, İnfaz Yasası’nda da yapılacak değişiklik ile avukata karşı işlenen şiddet suçlarına ilişkin verilen cezaların koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik uygulamasından istisna tutularak cezanın aynen infazının sağlanması..” hususları, şiddet saldırılarının azaltılmasında ve önlenmesinde uygulanması gereken çözümlerdir.³

Bunun yanı sıra, avukatlık meslek grubu içinde güçlü bir dayanışma oluşturulması ve meslektaşların hedef gösterilmesine karşı birlikte durulması, mesleğin saygınlığının korunması ve şiddet olaylarının engellenmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

3 Diyarbakır Barosu Avukat Hakları Merkezi Raporu, “Tehlike Altındaki Avukatlar Günü”, s.15, 2024

Avukatlara yönelik şiddet, yalnızca bireysel bir saldırı olarak değil, aynı zamanda adaletin sağlıklı işleyişine yönelik ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmelidir. Hukukun üstünlüğünün korunabilmesi için savunma makamı olan avukatların güvenliğinin artırılması zorunludur. Avukatların şiddet, tehdit ve baskıya maruz kalması, toplumun hukuk sistemine olan güveninin zayıflamasına yol açmaktadır. Bu nedenle, avukatlara yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla gerekli tedbirlerin alınması ve toplumda farkındalık oluşturulması elzemdir.

“Devleti meşru kılan adalet, adaleti meşru kılan avukattır.”

KAYNAKÇA

1. Pirali Çağrı Şensoy, “Avukat Tabusu: Freud’un Tabu Aktarımı Teorisine Dayalı Bir İnceleme”, (2024), İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, s.339
2. 2021 yılında Avukat Ersin ARSLAN haciz için gittiği evde silahlı saldırıya uğrayarak hayatını kaybetti. (<https://www.sabah.com.tr/yasam/hacze-giden-avukat-olduruldu-5421370>, E.T.:15.09.2022)
3. 2022 yılında Avukat Servet BAKIRTAŞ müvekkilinin tazminat davasını geri çekmemesi üzerine borçlu tarafından ofisinde silahlı saldırıya uğrayarak hayatını kaybetti. (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kanli-baskinlar-avukat-servet-bakirtas-ve-dava-acan-kadini-oldurdu-42096873>, E.T.15.09.2022)
4. Diyarbakır Barosu Avukat Hakları Merkezi Raporu, “Tehlike Altındaki Avukatlar Günü”, s.15, 2024
5. Diyarbakır Barosu Avukat Hakları Merkezi Raporu, “Tehlike Altındaki Avukatlar Günü”, s.3, 2025

Görseller:

- 1) 24 Ocak 2019’da yapılan Uluslararası Tehlike Altındaki Avukatlar Günü yürüyüşü. Pankartta “Avukatların sesi kesilirse, yurttaşların nefesi kesilir” yazıyor. © 2019 Istanbul Bar Association
- 2) 2018 Tehlikedeki Avukatlar Günü Mısırlı avukatlara ithaf edilmiştir. Kaynak Linki : <https://hukukbook.com/tehlikedeki-avukatlar-gunu/>

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ VE 6284 SAYILI KANUN İNCELEMESİ

Stj. Av. Ömer Faruk SARIKAYA

I. Giriş

Şiddet bakımından akla gelen ve en önemli konulardan bir tanesi, bir insan hakkı ihlali ve toplumsal sorun niteliğinde olan kadına karşı şiddettir.

Kadına karşı şiddet ile ilgili olarak hukuki bakımından önem arz eden düzenlemeler, hali hazırda yürürlükte bulunan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Türkiye önderliğinde hazırlanan ancak günümüz itibarıyla Türkiye’de yürürlükte bulunmayan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesidir. Bu kapsamda, bu çalışma ile İstanbul Sözleşmesi ile 6284 sayılı Kanun’un incelenmesi ele alınacaktır.

II. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

2011 yılına kadar kadınlara yönelik ve aile içi şiddet hakkında gerek ulusal gerekse de uluslararası alanda birçok çalışma gerçekleştirilmiş ancak bu konularda uluslararası toplumu tatmin edecek düzeyde yeterli, kapsamlı ve bağlayıcılığı haiz bir düzenleme ortaya konulmamıştır. Bu kapsamda Avrupa Konseyi tarafından kadınlara yönelik ve aile içi şiddetle ilgili önleyici nitelikte somut önlemlerin alınabilmesi ve dünya kamuoyunda bir bilinç oluşturabilmek amacıyla bir sözleşme hazırlanmaya karar verilmiştir.

11 Mayıs 2011 tarihinde, İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıda Türkiye önderliğinde *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)* imzalanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye'nin Avrupa Konseyi Başkanlığını sürdürdüğü tarihte ve öncülüğünde hazırlanan İstanbul Sözleşmesini onaylayan ilk Avrupa Konseyi üyesi devlet de Türkiye olmuştur.

-İstanbul Sözleşmesi, uluslararası alanda kadınlara yönelik ve aile içi şiddetle ilgili imzacı devletler üzerinde bağlayıcılığı olan ilk belge özelliğini haizdir.

İstanbul Sözleşmesi ile; gerek barış gerekse de silahlı çatışma durumları da

dahil olmak üzere, tüm dünyada yaşanan toplumsal şiddet olaylarında kadın mağdurların fazlalığı nedeniyle cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınlara “ayrı ve özel bir önem” atfederek tüm aile içi şiddet mağdurlarına karşı her türlü şiddet biçimi hakkında önlem alınması gerektiği detaylı bir şekilde hükme alınmıştır.

-Bu kapsamda İstanbul Sözleşmesi, yalnızca kadınları değil, aynı zamanda erkek ve çocuk mağdurları da koruyacak şekilde hükme alınmıştır.

İstanbul Sözleşmesi, imzacı devletlere özellikle “*kadın erkek eşitliği ilkesini kendi ulusal anayasalarına veya diğer mevzuatına dahil edip, kadına yönelik ayrımcılığın kınanması ilkesinin uygulamada da gerçekleştirilmesini sağlamak; gerektiğinde,*

kadına karşı ayrımcılığı, yaptırımların kullanılması yoluyla yasaklamak; sözleşme hükümlerinin uygulanmasına ve etkilerinin değerlendirilmesinde cinsiyet bakış açısına yer vermek, kadın-erkek eşitliği ve kadınların güçlendirilmesine yönelik politikalar geliştirmeyi ve bunları etkili bir şekilde uygulamak” şeklinde norm niteliğinde yükümlülükler getirmiştir.

Bunların yanında imzacı devletler, kadınlara yönelik ve aile içi şiddete karşı; bütüncül bir yaklaşım benimseyerek kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbir geliştirmek ve bunların uygulanabilmesi amacıyla yeterli mali ve beşeri kaynağı tahsis etmek, sivil toplumun her düzeyinde ulusal ve uluslararası iş birliğini desteklemek ve teşvik etmek ve kadın ile erkek arasındaki temel eşitliği sağlamalıdır.

İmzacı devletlere somut önlem alması yönünde yükümlülük getirilen düzenlemeler bakımından dikkat çeken hükümler ise şunlardır:

- Cinsiyete dayalı şiddetin bir zulüm çeşidi olarak tanınması ve namus kavramının herhangi bir şiddet eylemi için mazeret oluşturulmaması, sözleşme kapsamındaki cinsel şiddet, zorla evlendirme, kadın sünneti, zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma hususlarının imzacı devlet tarafından re'sen ve tek taraflı olarak soruşturulup kovuşturulmasını sağlamak;
- şiddete yönelik farkındalık yaratma kampanyaları ve programları geliştirmek ve yürütmek, şiddete karşı

faaliyetleri resmi müfredat içerisine ve eğitimin her seviyesine dahil etmek, şiddete karşı faaliyetlerin boş zaman ve kültür faaliyetlerinde ve medyada desteklenmesi amacıyla gerekli adımları atmak;

- mağdurların güvenliği, desteklenmesi ve insan haklarının öncelikli öneme sahip olmasını ve gerektiğinde özel destek uzmanlarıyla iş birliği oluşturmak;
- bütün mağdurları şiddet eylemlerinin tekrarlanmasından korumak amacıyla gerekli hukuki veya diğer tedbirleri almak ve ikinci bir mağduriyeti önlemeyi hedeflemek;
- savunmasız haldeki bireylerin özel ihtiyaçlarını dikkate alarak bu ihtiyaçları karşılamak, şiddet mağduru kadınların güçlenmesi ve ekonomik bağımsızlığını hedeflemek;
- mağdurların şiddet sonrası iyileşmelerini kolaylaştıracak hizmetlere erişimlerini sağlamak üzere yasal ve psikolojik danışmanlık, mali yardım, sığınma evi ve konut, eğitim, öğretim ve iş bulma gibi tedbirleri sağlamak/almak;
- sözleşme kapsamındaki her türlü şiddete ilişkin olarak arabuluculuk ve uzlaştırma dahil olmak üzere, zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm süreçlerini yasaklamak;
- ani tehlikeli durumlarda, mağdurun veya risk altındaki kişinin güvenliğini ön planda tutacak şekilde ilgili yetkililerin aile içi şiddet failine yeterli bir süre zarfında mağdurun veya risk altındaki

kişinin ikamet ettiği bölgeyi terk etmesini emretme ve failin, mağdurun veya risk altındaki kişinin ikamet bölgesine girmesini veya onlarla irtibat kurmasını yasaklama yetkisini sağlamak;

- sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet mağdurları için mali veya idari yük oluşturmayacak, değiştirilip/kaldırılana veya belirli bir zaman içerisinde yürürlükte kalacak, gerektiğinde hemen etki edecek şekilde tek taraflı olarak kullanılacak şekilde uygun kısıtlama ve koruma emirlerinin mevcudiyetini sağlamak;

- sözleşmenin en önemli hükümlerinden birisi olan sözleşmenin hükümlerini yürürlüğe sokan hukuki ve diğer tedbirler hakkında hazırlayacağı raporu sunarak Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu (GREVIO) tarafından izlenmeye razı olmak.

Yukarıda sayılan norm ve somut nitelikteki yükümlülüklerin birçoğu 6284 sayılı Kanun ve diğer kanunlarda düzenleme alanı bulmuştur. Örneğin *5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda cinsel suçlar bakımından uzlaştırmaya cevaz verilmemiş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda birtakım suçların kadına karşı işlenmesi hali nitelikli hal kabul edilmiş ve Sözleşmede sayılan suçlara uygun düzenlemeler tipik suçlar hükme alınmıştır.*

Önem arz eden bir diğer düzenleme olarak ise imzacı devletler, mağdurların İstanbul Sözleşmesinde hükme alınan

suçlardan birisini işleyen failden tazminat isteme hakkını sağlamakla yükümlüdürler ancak bunun yanında eğer şiddet sonucu ciddi bedensel zarar görmüş ya da sağlığı bozulmuş olan ve uğradıkları zarar fail, sigorta ya da devlet tarafından finanse edilen sağlık ve sosyal hizmetler gibi diğer kaynaklarca karşılanamadığı durumda yeterli miktarda tazminat imzacı devlet tarafından makul bir süre içerisinde ödenecektir.

Yukarıda sayılan tedbirler kapsamında imzacı devletlere İstanbul Sözleşmesi ile iki yönlü bir yükümlülük getirilmiştir: İmzacı devlet hem devlet olarak veya personelleri aracılığıyla kadına yönelik şiddetten kaçınmalı, hem de devlet dışı aktörlerce kadına yönelik uygulanan şiddeti önlemeli, kovuşturmalı, cezalandırmalı ve zararın tazminini sağlayacak hukuki ve diğer tedbirleri sağlamalıdır. Aksi takdirde Devletin hukuki sorumluluğuna başvurulabilecektir.

Tüm bu yükümlülükler kapsamında, imzacı devletler, İstanbul Sözleşmesi uyarınca kadına yönelik cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi ve kadınların korunması için gerekli olan özel tedbirleri ayrımcılık kapsamına girmeksizin alabileceklerdir. Nitekim bu düzenlemenin bir yansıması da 1982 Anayasası'nın 10.maddesinde de hükme alınmıştır.

Sözleşme hükümlerinde yer alan şiddet konusunda kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığın imzacı devletler bakımından

göz önünde bulundurulmaması, gerekli yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde sözleşme kapsamındaki denetim mekanizması olan GREVIO tarafından oluşturulan raporlar kapsamında uluslararası toplumda olumsuz bir izlenim oluşacak ve böylece imzacı devletlere bir yaptırım uygulanmış olacaktır.

Sözleşmenin imzalandığı tarihten 2021 yılına kadar özellikle kadınlara yönelik şiddet başta olmak üzere aile içi şiddet bakımından toplum nezdinde ciddi farkındalıklar yaratılmıştır. Bunun yanında Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi’nin yürürlükte olduğu süre boyunca özellikle LGBT bireyler hakkında birçok tartışma ortaya çıkmış ve Sözleşme hedef alınmıştır ancak İstanbul Sözleşmesi’nin cinsel yönelimlere ve LGBT haklarına dair herhangi bir açıklaması veya tanım içeren maddesi yoktur; sadece cinsel yönelimin bir ayrımcılık türü olarak kullanılmasını yasaklamaktadır. Avrupa Konseyi de İstanbul Sözleşmesi hakkında “*Kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğin neden olduğunun kabulüyle kadına yönelik şiddete son vermek, gelenekleri ya da cinsel farklılıkları sona erdirmek anlamına gelmemektedir*” şeklinde açıklama yapmıştır.

20 Mart 2021 tarihli ve 31429 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararı ile Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin Türkiye Cumhuriyeti

bakımından feshedilmesine karar verilmiş ve Türkiye, Temmuz 2021 itibariyle İstanbul Sözleşmesinden çekilmiştir. Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesinden çekilmesi sonrası uluslararası toplumda olumsuz bir izlenim oluşmuştur.

III. **6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun**

Türkiye, istatistiki olarak kadına karşı şiddetin fazlaca görüldüğü ülkelerden birisidir. Bu kapsamda kadına karşı şiddetin engellenmesi amacıyla günümüze kadar birçok hukuki düzenleme yürürlüğe girmiştir.

Türk hukukunda, kadına yönelik şiddeti önlemeye dair ilk kanun olarak “*4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun*” kabul edilmiştir. Ancak 4320 sayılı Kanun, evli olmayan çiftler arasında yaşanan şiddeti kapsam dışında bırakmış, çerçeve şeklinde düzenlenmiş, kapsamı dar ve günümüz ihtiyaçlarına cevap vermeyen bir kanun olmuş ve sadece aile içi şiddeti önlemek bakımından uygulama alanı bulmuştur. Bu sebeple, İstanbul Sözleşmesi’nin kabul edilmesiyle birlikte Türkiye’de yeni bir kanun ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Türk hukukunda, İstanbul Sözleşmesi temel alınarak hazırlanan ilk düzenleme “*6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Dair Kanun*”dur. Nitekim 6284 sayılı Kanun’un 1.maddesinde de İstanbul Sözleşmesine gönderme yapılarak temel ilkeler belirlenmiştir. 6284 sayılı Kanun

Tasarısı, 8 Mart Dünya Kadınlar Gününe yetiştirilmek için 08.03.2012 tarihinde kabul edilmiş ve 20.03.2012 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece Türkiye, 6284 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesiyle birlikte İstanbul Sözleşmesine uygun iç hukuk düzenlemesi gerçekleştiren ilk ülke olmuştur.

6284 sayılı Kanun, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Özellikle belirtmek gerekir ki, aile içi/ev içi şiddet bakımından geniş bir tanım kabul edilerek aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddeti konu almış ve şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişiyi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişileri kapsadığı açıkça düzenleme alanı bulmuştur.

6284 sayılı Kanun hakkında önem arz eden hükümleri bakımından, 6284 sayılı Kanun ile İstanbul Sözleşmesine uygun olarak;

- durumun acilliği dikkate alınarak hakim, mülki amir ve hatta bazı hallerde kolluk amiri tarafından

alınabilecek koruyucu ve önleyici tedbirler alınabileceği,

- şiddet önleme ve izleme merkezleri kurulması,

- şiddetin önlenmesi ve verilen tedbir kararlarının etkin olarak uygulanmasının izlenmesi amacıyla da İstanbul Sözleşmesinde değinilen destek hizmetleri verilmesi,

- Toplumda farkındalığın artırılması amacıyla kurumlararası koordinasyon sağlanması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişiler arasında, TRT başta olmak üzere diğer yayın kuruluşlarına şiddet alanında iş birliğinde ve yardımda bulunma yükümlülüğü,

- İlköğretim ve ortaöğretim müfredatına da kadının insan hakları ve kadın-erkek eşitliği konusunda eğitime yönelik dersler konulacağı,

- şiddet mağdurunun mali haklarına yönelik olarak geçici maddi yardım, nafaka, sağlık giderlerinin karşılanması, şeklinde düzenlemeler getirilmiştir.

Her ne kadar sayılan bu özellikler “olması gereken hukuk” bakımından yeterli görünse ve 6284 sayılı Kanun ile geniş bir önleme, koruma, soruşturmaya yer verilmiş olsa da uygulamadaki eksiklikler, kadına yönelik şiddetin halen devam etmesine neden olmaktadır. Kadına yönelik şiddet toplumsal bir sorundur ve bu nedenle sadece kadınların değil, tüm toplumun mücadele etmesi gereken bir

alandır. Uygulamadaki eksiklik de şüphesiz toplumdaki farkındalık eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan farkındalık yaratmak bakımından birçok tedbir ve hizmet, Kanunda öngörülmüş olsa da İstanbul Sözleşmesinden çekinilmiş olması farkındalık yaratılması bakımından olumsuz bir etki doğuracaktır.

Bu farkındalığın yaratılması ve özellikle kadına karşı şiddet başta olmak üzere aile içi şiddet ve diğer şiddetlerin önlenmesi ve mağdurların tekrardan ikinci bir mağduriyet yaşamaması amacıyla, 6284 sayılı Kanun ve İstanbul Sözleşmesinde yer alan temel ilkelere uyulması, Kanun kapsamında hizmet sunulmasında insan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi, insan onuruna yaraşır

şekilde yerine getirilmesi, hizmetin sunulması ve yürütülmesi sırasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, millî veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaması, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, vakıf, dernek ve diğer sivil toplum kuruluşları, gönüllü gerçek ve tüzel kişiler ile özel sektörün işbirliği içinde çalışması ve bu konuda toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması ve hizmetin ülke çapında eşit ve dengeli sunulması gerekmektedir.

IV. Sonuç

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi), içerdiği temel ilkeler ve bağlayıcılık özelliği nedeniyle kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi bakımından oldukça önem arz eden bir hukuki düzenlemedir. İçerdiği temel ilkeler, sözleşme yürürlükte olmasa da mutlaka uygulama alanı bulması gereken ve aslında temelini insan haklarından alan ilkelere.

İstanbul Sözleşmesi ile 6284 sayılı Kanun bakımından neredeyse tek fark diyebileceğimiz husus, İstanbul Sözleşmesi'nde toplumsal cinsiyet kavramı tanımlanmış ve cinsel yönelim bakımından ayrımcılık yasaklanmıştır. Bu bakımdan 6284 sayılı Kanun'da toplumsal cinsiyet kavramı tanımlanmamış ve cinsel yönelimi bakımından bir ayrımcılık açıkça yasaklanmamıştır ancak sözleşmenin temelinde yatan diğer ilkeler kabul edilmiştir.

Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nin yapım aşamasında rol almış ve sözleşmeyi onaylayan, iç hukukuna entegre eden ilk ülke olmasına rağmen bu sözleşmeden çekilmiştir. Türkiye, her ne kadar İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmiş olsa da İstanbul Sözleşmesinde yer alan temel ilkeler ve tedbirler, bu sözleşme esas alınarak hazırlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Dair Kanun kapsamında yer

almaktadır. Bu kapsamda kadına ve aile içi şiddet hakkında alınabilecek önlem ve tedbirler bakımından somut bir eksiklik görünmüyor olsa da hukuki olarak daha geniş güvence içeren ve yol gösterici ilkelere haiz düzenlemeden bir hukuk devletinin çekiliyor olması şüphesiz uluslararası hukukta ve dünya kamuoyunda olumsuz bir algı oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

1. DEMİRKİR ÜNLÜ, Müge. “İstanbul Sözleşmesi’nin (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile-İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) Ulusal Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”. İstanbul. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. 2012.
2. KAPLAN, Melike. “İstanbul Sözleşmesi’nin Türkiye’deki İç Hukuka Etkisi Bağlamında 6284 Sayılı Kanun’un İncelenmesi”. İstanbul. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. 2020.
3. ÖZDEN ÇEİİ, Damla. “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Kapsamında Kolluğun Görev ve Yetkileri”. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 23.sayı. 2019.
4. TBMM. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ile Dışişleri Komisyonu Raporları. 24.Yasama dönemi, 2.Yasama yılı. Sıra sayısı: 81.
5. <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/-/2458562> (Erişim tarihi: 11.09.2023)
6. <http://www.ceidizleme.org>

MOBBİNGE KONU EYLEMLERİN EZİYET SUÇU KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Stj. Av. Vehbi Cankat GÜNEŞ

GİRİŞ

Bir işyerinde işveren ile çalışan arasında asıl olarak sözleşme ilişkisi olsa da bunun ardında bir güven ilişkisi de yer almaktadır. İşveren çalışanın ondan beklenen işi kabul edilebilir standartlarda yapması yanında malzeme ve ekipmanlara kasten zarar vermeyeceği, işyerindeki huzuru ve düzeni bozmayacağı yönünde beklenti içerisindedir. Çalışan ise işverenin sadece ücretinin zamanında ve eksiksiz ödemesini değil aynı zamanda işyerinde onu iş kazası ve meslek hastalıkları ile fiziksel ve psikolojik şiddetten koruyacak önlemleri alacağı yönünde güven duygusuna sahiptir. Ancak kimi zaman işveren psikolojik baskıya maruz kalan çalışanı koruyacak önlemleri

almamakta hatta çeşitli saiklerle doğrudan kendisi bu baskıyı uygulamaktadır. Çalışma hayatında “mobbing” olarak isimlendirilen bu baskı bireyde ağır bir psikolojik tahribat yarattığı ölçüde ceza hukuku alanında da sonuçlar doğurabilmektedir. Mobbing kavramı ile eziyet suçu arasındaki ilişki de burada ortaya çıkmaktadır.

MOBBİNGİN TARİHÇESİ, TANIMI VE UNSURLARI

Mobbing kelimesi “Mob” kökünden türemiştir. Mob kelimesinin ingilizce ilk karşılığı “öfkeli ve şiddet yanlısı kalabalık” şeklinde tanımlanabilir. 1960’lı yıllarda, Avustralyalı bilim adamı Konrad Lorenz mobbing terimini, “*hayvanların bir yabancıyı veya avlanmakta olan bir düşmanı kaçırmak için yaptıkları davranışlar*” olarak

ifade etmiştir.¹

Çalışma yaşamında bugünkü anlamıyla yol açarak yıldırma, dışlama, gözden mobbing terimini 1980’li yılların başında düşürme” şeklinde tanımlamıştır. Ancak ilk kullanan İsveçli psikolog Dr. Heinz bu tanımın mobbing kavramı ile tam Leymann olmuştur. Leymann mobbingi olarak örtüşmediğini, mobbingin çalışma “bir veya daha fazla bireyin diğerine yaşamına ilişkin bir kavram olduğunu, yönelttiği, öncelikli olarak tek bir bireyi hedef okul vb. yerlerde yaşanan yıldırma alan sistematik, tekrarlanan düşmanlık girişimlerinin mobbingden çok “zorbalık ve etik olmayan davranış” şeklinde (bullying)” kavramı ile ilişkili olduğunu tanımlamıştır.² söyleyebiliriz.

Kavramın Türkçe karşılığını “bezdiri” Ülkemizde mobbing konusunda öncü olarak tespit eden Türk Dil Kurumu çalışmalara imza atan Tınaz ise mobbingi bu kavramı “ İş yerlerinde, okullarda “İşyerinde bireylere üstleri, eşit düzeydeki vb. topluluklar içinde belirli bir kişiyi çalışanlar veya astları tarafından sistematik hedef alıp, çalışmalarını sistemli bir biçimde uygulanan her tür kötü muamele,

1 Yusuf Göymen, “İş Hayatında Mobbing Ve Mobbinge Başa Çıkma Yolları”, Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi 7, sy. 13, (2020): 33. erişim 3 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iisbf/issue/59455/817138>.

2 Yusufjon Avazkhonov Avazkhon oğlu, “Psychological pressure on employees in corporate ethics: the method of mobbing”. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 5(01) (2025): 30. erişim 3 Mart 2025, <https://doi.org/10.37547/ajssh/Volume05Issue01-09>.

tehdit, şiddet, aşağılama gibi davranış” mobbing kapsamında değerlendirilebilecek şekilde tanımlamıştır.³ maddeleridir.⁶ Diğer yandan Türk Medeni

Mobbinge ilişkin yer alan tanımların Kanununun 24. ve 25. maddeleri mobbinge tamamından mobbinge konu eylemlerin, maruz kalan ve bu şekilde kişilik hakları mağduru fiziksel ve çoğunlukla da ihlal edilen kişilere tanıdığı haklar psikolojik yönden olumsuz etkilemeye vasıtasıyla mobbing ile ilişkilidir.⁷ 4857 elverişli, kasıtlı ve sistematik olarak, bir sayılı İş Kanununun “Eşit Davranma sürece yayılacak şekilde uygulanması İlkesi” başlıklı 5. maddesi işçi ile işveren gereken davranışlar olduğunu anlıyoruz. arasındaki iş ilişkisinin başlamasında veya

İşyerinde mobbing; çıkar çatışmaları, sona ermesinde yahut iş ilişkisi devam güç mücadeleleri, yönetimin dikkatini ettiği müddetçe işçiye dil, din, ırk, renk, çekme çabaları, bir yöneticinin yeni bir siyasi düşünce vb. gerekçelerle farklı çalışanı eğitime veya asi bir çalışana haddini bir işlem yapılmasını yasaklamıştır. Bu bildirme isteği ve bunlarla ilişkili diğer durumda işçi dört aylık ücreti tutarında bir nedenlerden kaynaklanabilir.⁴ tazminata hak kazanır. Ancak maddenin,

Araştırmalara göre en kısa mobbing içeriğinde yer alan ayrımcılık yasakları süresi 6 ay, genelde ortalama süre 15 ay, kapsamında düzenlenmesi nedeniyle, sürecin kalıcı ağır etkilerinin ortaya çıktığı bu kapsamda yer almayan durumlar için dönem ise, 29-46 aydır.⁵ uygulanması mümkün değildir. Oysa

MOBBİNGİN HUKUK ÇALIŞMA HAYATINDA EN SIK RASTLANAN HALİYLE

SİSTEMİMİZ İÇİNDEKİ YERİ mobbing dil, din, ırk vb. gerekçelerle En üst hukuk normumuz olan değil çoğu zaman başka gerekçelerle Anayasanın “Kanun Önünde Eşitlik” ortaya çıkmaktadır. Bu haliyle 4857 sayılı başlıklı 10. maddesi, “Temel Hak ve Kanun md. 5’de yer alan düzenlemelerin Hürriyetlerin Niteliği” başlıklı 12. maddesi mobbingin önlenmesi noktasında yetersiz ve “Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte 6098 Manevi Varlığı” başlıklı 17. maddesi sayılı Türk Borçlar Kanununun 417. maddesi

3 Pınar Tınaz, “İşyerinde Psikolojik Taciz Mobbing”, Çalışma ve Toplum 4(11), (2006):13-14. erişim 5 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71833/1155459>.

4 Avazkhon oğlu, “Psychological pressure on employees in corporate ethics: the method of mobbing”, 31.

5 Gökâl İzmir ve Aygül Fazlıoğlu, “İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu”, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No: 6. (2011):6. erişim 6 Mart 2025, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/4b6bce1d-9639-4615-823f-50044ef2a8d6>.

6 Gül Gün ve Burcu Gün Evin, “Mobbingin Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, International Journal Of Entrepreneurship And Management Inquiries 3(4), (2019):101. erişim 10 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijemi/issue/44619/497622>.

7 Ümit İlhan, “İşyerinde Psikolojik Tacizin (Mobbing) Tarihsel Arka Planı ve Türk Hukuk Sisteminde Yeri.”, Ege Akademik Bakış (Ege Academic Review) 10 no. 4, (2010): 1182. erişim 12 Mart 2025. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eab/issue/39882/473305>.

işverene işçinin cinsel ve psikolojik tacize mobbinge karşı bir farkındalık oluşturmak uğramaması için gerekli önlemleri alma ve başvuru yollarını göstermek amaçlı ödevi yüklemiştir. 6701 sayılı Türkiye olduğu söylenebilir. Uluslararası hukukta İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ise ülkemizin taraf olduğu İnsan Hakları da mobbingi “işyerinde yıldırma” şeklinde Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan bir ayrımcılık türü olarak tanımlamıştır. Hakları Sözleşmesi ve AB Sosyal Şartı Türk Ceza Kanununda (TCK) yer alan insan haklarını korumayı amaçlamaları intihara yönlendirme (md.84), cinsel taciz nedeniyle mobbing ile ilişkilidir ancak (md.105), iş ve çalışma hürriyetinin ihlali “Çalışma Yaşamında Şiddet Ve Tacizin (md.117) ve hakaret (md. 125) suçları da Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme” mobbing kapsamında yer alması muhtemel başlıklı 190 sayılı Uluslararası Çalışma suçlardır. Mobbing ile ilgili en yeni yasal Örgütü Sözleşmesi (ILO) ülkemiz düzenleme ise 06.03.2025 tarihli Resmi tarafından henüz onaylanmamıştır.

Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren **EZİYET SUÇUNUN GENEL 2025/3 sayılı “İşyerlerinde Psikolojik HATLARI VE MOBBİNG İLE İLİŞKİSİ Tacizin Önlenmesi”** başlıklı genelgedir. Söz Eziyet suçu insan onuruna karşı yapılan, konusu Genelgenin mobbing ile mücadele insanın şeref ve haysiyetini yok etmeyi konusunda yeni bir hüküm getirmediği, amaçlayan bir suç türüdür. Anayasanın 17.

maddesi işkence ve eziyeti koşulsuz şekilde yasaklamıştır. Diğer yandan eziyet suçu TCK'nın 96. maddesinde “*Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*” şeklinde düzenlenmiştir. Madde metninde yer verilmemişse de madde metninin gerekçesinde eziyet suçunun tanımına yer verilmiştir. Buna göre eziyet; “*bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlar*” şeklinde tanımlanmıştır. Eziyet suçuna ilişkin Kanun maddesinde ve gerekçesinde yer alan düzenlemelerden bu suçun herkes tarafından ve herkese karşı işlenebilecek türde ve serbest hareketli bir suç olduğu anlaşılmaktadır.

Madde gerekçesinin yanı sıra öğretide de eziyet suçunu açıklamak için bu suça konu fiillerin sistematik şekilde ve belli bir süreç içinde işlenmesi gerektiği belirtilmiştir.⁸ Bu husus eziyet suçu ile mobbingin ortak noktasını oluşturmaktadır çünkü eziyet suçu kapsamına girsin veya girmesin mobbinge konu eylemler de kasıtlı ve sistematik şekilde ve belli bir süreç içerisinde işlenmelidir.

Mobbinge konu eylemler çok farklı şekillerde kendisini gösterebilir. İşyerinde çalışanın sosyal yönden izole edilmesi,

kişisel ilişki kurmaktan kaçınılması, fikir ve düşüncelerine önem verilmemesi, çalışmak için ihtiyacı olan bilgisayar, telefon vb. eşyaların verilmemesi gibi davranışlar mobbing kapsamında kabul edilmektedir.

Ancak mobbingi eziyet suçu kapsamına dahil edebilmek için gerçekleştirilen davranışların mağdurun fiziksel veya psikolojik yönden acı çekmesine sebep olacak türde elverişli davranışlar olması gerekmektedir. Örneğin; mağdura iş arkadaşları önünde kişiliğini ve onurunu rencide edecek şekilde hakaret edilmesi, küfür edilmesi, fiziki ve cinsel tacize maruz bırakılması şeklindeki fiiller sistematik şekilde ve bir süreç içerisinde gerçekleştiriliyorsa mobbingin yanında eziyet suçu da oluşur. Diğer yandan çalışanın lehine olan mahkeme kararlarının uygulanmaması da, süreklilik şartı olduğu takdirde, manevi yönden kişinin acı çekmesine sebep olduğu için, eziyet suçunu gündeme getirecektir.

Eziyet suçu ihmali şekilde de işlenebilir ancak ihmalsuretiyle bu suçun işlenebilmesi için ihmali davranışta bulunan kişinin garantör konumda olması gerekmektedir. Örneğin; bir işçinin başka bir işçiye karşı uyguladığı mobbing hususunda işveren bilgisi olmasına rağmen sessiz kalıyorsa, yasa gereği işveren garantör konumda

8 Ahmet Taşkın, “İşyerinde Mobbingin Ceza Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, Çalışma Ve Toplum 1(44), (2015): 239. erişim 17 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71811/1155390>. Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler (Ankara: Seçkin Yay., 2022), 353.

olduğu için bu suçun işlenmesine ihmali davranışıyla iştirak etmiş olduğu sonucuna varılabilir. Ancak mobbingin işveren tarafından uygulandığı durumlarda, diğer işçilerin garantör konumunda olmamaları nedeniyle mobbinge sessiz kalmaları durumunda ihmali davranışları nedeniyle suça iştirak ettiklerini söylemek mümkün olmayacaktır.⁹

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi işten çıkarma işlemine karşı açtığı davayı kazanan ve işine geri dönen katılana karşı hizmet gerekleriyle uyuşmayan görevlendirmeler yapması, katılanın unvanına uygun olmayan bir odada görevlendirmesi, bilgisayar, telefon gibi işyerinde ihtiyaç duyduğu temel ekipmanları vermeden çalışmaya zorlaması gibi sebeplerle katılanı sindirmeye ve pasifize etmeye çalışan Oda Başkanının bu eylemlerinin eziyet suçunu oluşturduğuna karar vermiştir.¹⁰

Eziyet suçu kapsamında bu suçun kadına ve gebe kadına karşı işlenmesi suçun nitelikli hali olarak düzenlenmiştir. Eziyet suçunun kadına karşı işlenmesi neticesinde suçun alt sınırı iki yıldan az olmayacak, kadının gebe olması halinde ise fail hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunacaktır. Bu da demek oluyor ki, mobbinge maruz

kalan çalışan bir kadınsa ve mobbinge konu eylemler eziyet suçunu oluşturacak boyutta ise suçun nitelikli hali oluşacak ve fail buna göre cezalandırılacaktır.

MOBBİNGİN İSPATI SORUNU

Mobbing kapsamına giren eylemler çok farklı şekilde kendisini gösterdiği için bunların ispatı noktasında da mağdura karşı yapılan davranışın türüne göre bir yol izlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda ilk yapılması gereken mobbinge sebep olan ilk çatışma anının tespit edilmesidir. Mobbingi uygulayanın mağdura karşı takındığı tutum ve davranışları veya işyerinde mağdura karşı gerçekleştirilen uygulamaları bu ilk çatışma anından öncesi ve sonrası şeklinde mukayese ederek incelemek mobbingin ispatı noktasında önem teşkil etmektedir.¹¹

Mobbing kapsamına giren davranışların bazıları belge üzerinden ispatlanabilecek özelliktedir. İşyeri iç yazışmaları, e-postalar, whatsapp yazışmaları vb bu kapsamda delil olarak ortaya konulabilir. Örneğin; mağduru sosyal yönden izole etmek adına diğer işçilere bu yönde verilen yazılı talimatlar, doğum günü, şirket kuruluş yıldönümü gibi etkinlikler için işyerindeki herkese gönderilen davet yazılarının mağdura gönderilmemesi bu

9 M. Onursal Cin ve Tuba Günbey, “Mobbing Davranışlarının Eziyet Suçu Bakımından Değerlendirilmesi”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4(1), (2021):161. erişim 19 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuhfd/issue/61607/936176>.

10 Yargıtay 8. Ceza Dairesi E: 2018/203 K: 2018/2245

11 Hatice Karakuş, “Bir İçerik Analizi Örneği: Çalışma Hayatında Mobbing Olduğuna Kanaat Getiren Yargıtay Kararları” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 6, sy.28, (2013): 189. erişim 24 Mart 2025, <https://www.sosyalarastirmalar.com/archive/jisr-volume-6-issue-28-year-2013.html>.

kapsamda değerlendirilebilir. Mağdurun unvanına uygun olmayan bir odada çalışmasının istenmesi, bilgisayar, telefon gibi malzemelerin verilmemesi yönündeki yazışmalar da mobbingi ispatlayıcı niteliktedir. İspat noktasında zorluk teşkil eden husus cinsel taciz gibi üçüncü kişilerin görmeyecekleri şekilde yapılan mobbingtir. Bu durumda tanık beyanları da dikkate alınarak çatışma anı öncesi ve sonrası mağdura karşı gerçekleştirilen eylemler bir bütün olarak ele alınmalıdır. Mobbingin ispatı hususunda sağlık durumunun bozulduğunu gösteren doktor raporu zorunlu değilse de bu tür bir belgenin varlığı mobbingin varlığı ihtimalini güçlendirir.

KAYNAKÇA

1. Göymen, Yusuf. “İş Hayatında Mobbing Ve Mobbinge Başa Çıkma Yolları”, Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi 7, sy. 13, (2020): 31-60. erişim 3 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iisbf/issue/59455/817138>.
2. Avazkhonov Avazkhon ogli, Yusufjon. “Psychological pressure on employees in corporate ethics: the method of mobbing”. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 5(01) (2025): 30-34. erişim 3 Mart 2025, <https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume05Issue01-09>.
3. Tınaz, Pınar. “İşyerinde Psikolojik Taciz Mobbing”, Çalışma ve Toplum 4(11), (2006):13-28. erişim 5 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71833/1155459>.
4. İzmir, Gökalg ve Fazlıoğlu, Aygöl. “İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu”, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No: 6. (2011). erişim 6 Mart 2025, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/4b6bce1d-9639-4615-823f-50044ef2a8d6>.
5. Gün, Gül ve Gün Evin, Burcu. “Mobbingin Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, International Journal Of Entrepreneurship And Management Inquiries 3(4), (2019):94-107. erişim 10 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijemi/issue/44619/497622>.
6. İlhan, Ümit. “İşyerinde Psikolojik Tacizin (Mobbing) Tarihsel Arka Planı ve Türk Hukuk Sisteminde Yeri.”, Ege Akademik Bakış (Ege Academic Review) 10 no. 4, (2010): 1175-1186. erişim 12 Mart 2025. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eab/issue/39882/473305>.
7. Taşkın, Ahmet. “İşyerinde Mobbingin Ceza Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, Çalışma Ve Toplum 1(44), (2015): 221-258. erişim 17 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71811/1155390>.
8. Koca, Mahmut ve Üzülmöz, İlhan. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler (Ankara: Seçkin Yay., 2022).
9. Cin, M. Onursal ve Günbey, Tuba. “Mobbing Davranışlarının Eziyet Suçu Bakımından Değerlendirilmesi”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4(1), (2021):147-169. erişim 19 Mart 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuhfd/issue/61607/936176>.

10. Karkuş, Hatice. “Bir İçerik Analizi rneği: Çalışma Hayatında Mobbing Olduğuna Kanaat Getiren Yargıtay Kararları” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 6, sy.28, (2013): 181-199. erişim 24 Mart 2025, <https://www.sosyalarastirma-lar.com/archive/jisr-volume-6-issue-28-year-2013.html>.
11. Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 01.03.2018. tarihli, E: 2018/203 K: 2018/2245 sayılı kararı.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.tdk.gov.tr

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK VE SAVAŞTA ŞİDDETİN SINIRLARI

Stj. Av. Fatma Pelin NACAR

İnsanlık tarihi, farklı dönemlerde çeşitli dönüşümler yaşamış olsa da, toplumları derinden etkileyen bir gerçeklikle sürekli yüzleşmiştir : Savaşlar.

Savaşlar, şiddetin organize ve kitlesel biçimi olarak bireylerden topluma kadar geniş bir kesimi etkilemiştir. Fiziksel şiddet savaşların en görünür ve yıkıcı yönlerinden biridir. Çatışma ortamında meydana gelen ölümler, yaralanmalar ya da savaşı hatırlatacak izlerle dolu fiziksel yıkımlar, savaşın doğrudan sonucu olarak bireylerin yaşamlarını derinden etkiler. En az fiziksel şiddet kadar mühim ve çarpıcı sonuçları olan psikolojik şiddet de savaşın merkezinde bulunan bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler; yaşamlarını, yakınlarını ve topraklarını kaybetme korkusu ile yoğun psikolojik baskılar altında kalmakta, bu durum da kalıcı ve derin psikolojik sonuçlara neden olmaktadır. Üstelik şiddetin

etkileri yalnızca çatışma dönemiyle sınırlı kalmayıp çoğu zaman savaş sonrası travmalarla bireylerin ruh sağlığını ömürlerinin sonuna kadar etkileyen tahribata yol açmaktadır.

Bu kapsamda, savaşın yıkıcı etkilerinin en yoğun biçimde hissedildiği alanlardan biri de insan haklarıdır. İşkenceler, istismarlar, sivillere yönelik eylemler ve orantısız güç kullanımı gibi uygulamalar, savaşları daha da yıkıcı ve kontrolsüz hale getirmektedir Oysa insan hakları, tarihsel süreçte uzun mücadeleler sonucu elde edilmiş evrensel kazanımlardır. Bu sebeple, savaş koşullarında dahi şiddetin sınırlandırılması ve insan haklarının korunmasını hedefleyen Uluslararası İnsancıl Hukuk, günümüz modern hukuk sistemlerinin bir parçası haline gelmiştir.

Çatışma ya da savaş sırasındaki hukuk (jus in bello) anlamına gelen

Uluslararası İnsancıl Hukuk (UİH); özünde çatışmaların sonuçlarını kontrol altına almayı, etkilerini azaltmayı hedefleyen, çatışma sırasında başvuru alan yöntem ve araçları kısıtlayan ve savaşa doğrudan katılım göstermeyen bireylerin korunmasını sağlayan bir normlar bütünüdür.¹

Uluslararası İnsancıl Hukuk'un tarihsel temelleri; 1859 yılında Fransa ve Sardinya'nın, Avusturya'ya karşı zafer kazandığı Solferino Savaşı'na dayanmaktadır. Savaşın ardından bölgeyi ziyaret eden Henry Dunant, çatışma sonrasında sivillerin ve yaralıların yaşadığı acılara tanıklık etmiş, ağır sonuçları görmüş ve bu durum karşısında insani yardımın örgütlenmesi gerektiği düşüncesine ulaşmıştır. Dunant, bu deneyimlerini "A Memory of Solferino"

(Selferino Anıları) adlı eserinde kaleme almış, "Tutti Fratelli" (Hepimiz Kardeşiz) söyleminden hareketle, yardıma muhtaç kişilere ayırım gözetilmeksizin yardım edilmesi gerektiği ilkesini savunmuştur. Bu fikri doğrultusunda tarafsız bir insani yardım organizasyonunun kurulmasını önermiş 17 Şubat 1863'te Uluslararası Kızılhaç Komitesi (International Committee of the Red Cross /ICRC) kurulmuştur.²

Komitenin öncülüğünde, 22 Ağustos 1864 tarihinde 12 devletin imzası ile kabul edilen ilk Cenevre Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme ile savaşta taraf ayrımı gözetilmeksizin yaralı askerlere yardım edilmesi yükümlülüğü getirilmiş ve böylece Uluslararası İnsancıl Hukuk için önemli bir adım atılmıştır.

1 Nils Melzer, *International Humanitarian Law: A Comprehensive Introduction*, 2016, S. 17

2 Oğuz Demiralp, "ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK: KÖKENLERİ VE GELİŞİMİ", *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 2021, SY.22 S.23

1949'da son halini alan ve dört ayrı sözleşmeden oluşan Cenevre Sözleşmeleri, savaş hukukuna ilişkin çeşitli alanlarda düzenlemeler içermektedir:

- Kara çatışmalarında yaralanan askerler, sağlık personeli ve din görevlilerinin korunmasına yönelik tedbirleri düzenler.

- Deniz çatışmasında yaralanan ve hastalanan askerlerin korunmasını düzenler.

- Savaş esirlerinin çalıştırılma koşulları, bakımları ve çatışma sonrası ülkelerine geri gönderilmelerine ilişkin hükümleri içerir.

- Silahlı çatışmalar ve işgal sırasında sivillerin korunmasını ve insancıl muameleyi düzenler.

Farklı alanları kapsayan bu dört sözleşmenin ortak özelliği, her birinde yer alan ve "Ortak Madde 3" olarak bilinen düzenlemedir. Bu madde, sivillere insanca muamele edilmesi konusunda asgari standartları belirlemekte, savaşan taraflara sivillerin yaşam hakkına, onuruna ve bedensel bütünlüğüne saygı gösterilmesi yükümlülüğünü getirmektedir. Ayrıca, Cenevre Sözleşmeleri'nin diğer maddelerinden farklı olarak Ortak Madde 3, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda da insancıl hukuk kurallarının uygulanmasını sağlar.³

Uluslararası İnsancıl Hukuk (UİH), öncelikli olarak uluslararası nitelikteki silahlı çatışmalarda (iki veya daha fazla devlet arasında gerçekleşen çatışmalar) uygulanmakla birlikte, belirli koşullar altında uluslararası nitelikte olmayan

silahlı çatışmalarda da geçerlilik kazanabilmektedir. Bu tür çatışmalar, bir devlet ile devlet dışı silahlı gruplar arasında ya da yalnızca devlet dışı gruplar arasında meydana gelen silahlı mücadelelerdir.

UİH'nin bu tür çatışmalara uygulanabilirliğinin temel koşulu, eylemlerin düzensiz ya da küçük çaplı şiddet olaylarının ötesine geçerek, belirli bir yoğunluğa ulaşması ve silahlı çatışma niteliği kazanmasıdır. Dolayısıyla, çatışmanın tanımı için şiddetin niteliği ve düzeyi belirleyici faktörlerdir. Uluslararası İnsancıl Hukuk, çatışmanın meşruluğu ya da haklılığına (jus ad bellum) ilişkin bir değerlendirme yapmaksızın, çatışmaya taraf olan tüm aktörler açısından eşit derecede bağlayıcıdır. Bu bağlamda UİH, devlet ya da devlet dışı aktör ayrımı yapmaksızın silahlı çatışmalarda insani normların uygulanmasını garanti altına almayı hedefler. Üstelik UİH'nin etkisi yalnızca çatışan taraflarla sınırlı kalmamakta; kimi durumlarda taraf olmayan devletler, uluslararası yardım kuruluşları ve diğer insani aktörler açısından da hukuki bağlayıcılık içerebilmektedir.⁴

Uluslararası İnsancıl Hukuk, şiddetin ve gücün sınırlandırmasını 3 temel ilke çerçevesinde gerçekleştirir:

1. Ayrım İlkesi: Çatışmanın niteliği ne olursa olsun, her durumda siviller ile muharip unsurlar arasında açık bir ayrım yapılması zorunludur. Sivillerin ve sivil objelerin hedef alınması kesin biçimde yasaktır. Meşru hedef yalnızca muharip unsurlar ve onların askeri altyapılarıdır. Hastaneler, okullar, ibadethaneler,

3 Diakonia International Humanitarian Law Centre, *Uluslararası İnsancıl Hukukunu Anlamak: Silahlı Çatışma Hukukuna Giriş*, 2022, S.14

4 Diakonia International Humanitarian Law Centre, *Uluslararası İnsancıl Hukukunu Anlamak: Silahlı Çatışma Hukukuna Giriş*, 2022, S.9

kültürel miras alanları ve sivillerin temel ihtiyaçlarını karşılayan altyapılar (su kaynakları, enerji tesisleri vb.) saldırı dışında tutulmalıdır. Nükleer silahların kullanımı ya da sivil-muharip ayrımı gözetilmeksizin gerçekleştirilen kitlesel bombalamalar gibi uygulamalar da bu ilke kapsamında ciddi kısıtlamalara tabidir.

2. Orantılılık İlkesi: Meşru askeri hedeflere yönelik saldırılar dahi sınırsız bir biçimde gerçekleştirilemez. Bir saldırının planlanması ve icrası sırasında, söz konusu askeri harekâtın sivillere doğrudan veya dolaylı olarak vereceği zararlar öngörülmeli ve bu zararlar ile elde edilmesi beklenen askeri fayda arasında makul bir denge gözetilmelidir. Askeri kazanç, yol açılacak sivil zararı haklı çıkaracak ölçüyü aşmamalıdır.⁵ Taraflar, her koşulda orantının sağlanmasından sorumludur.

3. Önlem İlkesi: Silahlı çatışmalar sırasında sivillerin zarar görmesini önlemek adına tüm mümkün tedbirlerin alınması yükümlülüğü bulunmaktadır. Askeri hedeflerin yakın çevresindeki sivillerin tahliyesi, saldırı öncesinde gerekli uyarıların yapılması ve hedef seçimi sırasında hassasiyet gösterilmesi bu kapsamda yer alan uygulamalardır. Bu tür önlemler, olası sivil kayıpların ve maddi zararın en aza indirilmesine katkı sağlamaktadır.

Görüldüğü üzere, savaşların toplumda yol açtığı yıkıcı etkiler ve neden olduğu kayıplar, insanlığı hukukun rehberliğinde düzenlemeler yapmaya zorlamıştır. Uluslararası İnsancıl Hukuk, savaş gibi olağanüstü koşullarda dahi insan onurunun ve temel hakların korunmasının

vazgeçilmez bir değer olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, savaşlarda acımasız ve sınırsız yöntemlerin kullanımı yasaklanmış; sivillere yönelik zararların önlenmesi için temel ilkeler benimsenmiş ve yaralı askerlere yardım edilmesi gibi yükümlülükler getirilmiştir.

Bahsi geçen kurallar, bireylerin kökeni, inancı ya da statüsüne bakılmaksızın herkes için eşit şekilde geçerli olup evrensel nitelik taşımaktadır. İhlal durumlarında ise yargı mekanizmaları vasıtasıyla adaletin sağlanması ve sorumluların hesap vermesi, benzer trajedilerin tekrarlanmasının önlenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak, Uluslararası İnsancıl Hukuk, savaşın acımasız gerçekliği karşısında insanlığın korunması ve barışa giden yolda hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi çabasının somut bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁵ "What is international humanitarian law? | International Committee of the Red Cross.", ICRC, 2025 <https://www.icrc.org/en/document/what-international-humanitarian-law>.

KAYNAKÇA

1. Melzer, Nils. (2016). **International Humanitarian Law: A Comprehensive Introduction.**
2. Odyakmaz, Zehra. 2021. **Tarih İçinde Cenevre Sözleşmeleri.** N.p.: Yetkin Yayınları.
3. Demiralp, Oğuz. 2021. **ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK: KÖKENLERİ VE GELİŞİMİ**
4. Diakonia International Humanitarian Law Centre (2022) **Uluslararası İnsancıl Hukukunu Anlamak: Silahlı Çatışma Hukukuna Giriş**
5. Henry Dunant, **A Memory Of Solferino** (Geneva: International Committee of the Red Cross, 1939), <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0361.pdf>.
6. "What is international humanitarian law? | International Committee of the Red Cross." n.d. ICRC. Accessed April 8, 2025. <https://www.icrc.org/en/document/what-is-international-humanitarian-law>

BİR CİNSEL SALDIRI BİÇİMİ OLARAK STEALTHING

Stj. Av. Abdurrahman Murat UTKU

Stealthing (Gizlenme), cinsel ilişki sırasında kullanılması kararlaştırılan kondomun, karşı tarafın rızası olmaksızın çıkarılması veya tahrip edilmesi, kullanılacağı izlenimi verilmesine rağmen hiç kullanılmaması, çıktığı veya tahrip olduğu fark edilmesine rağmen karşı tarafın rızası alınmadan ilişkiye devam edilmesi şeklinde gerçekleştirilen bir cinsel saldırı eylemidir. Bu eylem cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların bulaşma riskini ve istenmeyen gebelik olasılığını

artırdığı için mağdurun sağlığını tehlikeye atmaktadır. Ayrıca, bu cinsel saldırı eyleminin mağdurları ihlal edilmişlik, utanç ve kendini suçlama gibi duygular hissedebilecek; travma sonrası stres bozukluğu gibi ağır psikolojik sorunlarla da karşılaşabilecektir.¹

Çevrimiçi raporlar, rızaya dayalı olmayan kondom çıkarmanın yaygın olduğunu ve hem heteroseksüel ilişkilerde kadınların hem de homoseksüel ilişkilerde erkeklerin bunu deneyimlediğini göstermektedir.²

1 Chesser, A., & Zahra, T. “The Psychological Effects of Non-Consensual Condom Removal”, *Journal of Sexual Aggression*, C.25, S.2, 2019; Latimer, R. L., Crate, S., & Breyer, J., “Stealthing: Factors Associated with Non-Consensual Condom Removal in Young Men”, *Psychology & Sexuality*, C.9, S.2, s.123–135, 2018; Shapiro, L. *The Ethics and Legality of Stealthing: A Modern Legal Dilemma*, Legal Insight Press, 2021.

2 Davis, K. C., et al., “A Scoping Review of Nonconsensual Condom Removal (“Stealthing”) Research”, *Trauma Violence Abuse*, C.25, S.1, s.215–230, 2024, Klein, M. “Condom Removal without Consent in Male-Male Relationships”, *LGBT Health* C.2, S.3, S.202-209, 2014.

Bu yazının amacı, dünyada cinsel saldırı faillerinin karşılaştığı hukuki yaptırımların ve Türk hukukundaki olası yaklaşımlarının değerlendirilmesi ile bu konudaki toplumsal farkındalığın artırılmasıdır. Bu kapsamda literatürde yer alan *stealth* kavramı özellikle tercih edilmiş; hem uluslararası literatürle terminolojik uyum sağlanması hem de konuya ilişkin akademik araştırmaların ve kaynak taramalarının kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca kanunlaştırma hareketlerine ilişkin dipnotlarda, konunun mevzuattaki yansımalarını göstermek amacıyla ilgili kanun maddelerinin ihtiyaç duyulan kısımlarına da yer verilmiştir.

Bu doğrultuda faillerin karşılaştığı yaptırımların değerlendirilmesi

bakımından, mahkeme kararının detaylı açıklamalara yer vermesi ve gizlenme eyleminin cezai sorumluluğunu gündeme getiren ilk örneklerden biri olması göz önüne alındığında, Almanya Tiergarten Bölge Mahkemesi'nin 11 Aralık 2018 tarihli kararı önemli bir örnek teşkil etmektedir. Mahkeme, korunmasız cinsel ilişkinin; cinsel organların mukoza zarlarının korunmasız temasını da içermesi nedeniyle korumalı cinsel ilişkiye kıyasla farklı bir cinsel eylem oluşturduğuna, özellikle vücut içinde boşalmanın farklı ve daha kapsamlı bir cinsel eylem teşkil ettiğine kanaat etmiş; Strafgesetzbuch (StGB – Alman Ceza Kanunu) Madde 177 ile korunan yasal cinsel özerklik hakkının, cinsel

aktivitenin zamanına, türüne, şekline ve partnerine karar verme özgürlüğünü içerdiğini belirterek eylemi cinsel saldırı kapsamında değerlendirmiştir.³ Sanık davayı üst derece mahkemesine taşımıştır. Yüksek Mahkeme, korumalı penetratif cinsel ilişki ile karşılaştırıldığında, eylemin farklı bir niteliğe sahip olduğuna; bu farklı niteliğin bir yandan cinsel yolla bulaşan hastalıklara ve istenmeyen gebelik riskine karşı koruma eksikliğinden, diğer yandan da kondom tarafından garanti edilen mekanik bariyerin kaybedilmesinden kaynaklandığına karar vermiştir. Mahkeme, failin mağduru cinsel olarak kendi kaderini tayin etme hakkını ihlal ederek onu bir cinsel nesne ve kişisel tatmin aracına dönüştürdüğünü belirtmiş ve bu nedenle failin davranışının, StGB'nin 177/1 maddesinin bireyi aşağılanma ve araçsallaştırılmaya karşı koruma amacını ihlal ettiği sonucuna varmıştır.⁴

Alman Yargıtay'ının 13 Aralık 2022 tarihli bir kararında ise kondom kullanımı konusunda sözlü bir anlaşmanın olmadığı özel bir durum ele alınmıştır. Düsseldorf Bölge Mahkemesinde görülen davada, sanık ve kadın mağdur, mağdurun yatak odasında rızaya dayalı olarak oral seks yapmış, bunun üzerine sanık çekmeceден gözle görülür bir şekilde kondom almış ve ambalajını açmış, fakat ilişki esnasında

kondomu kullanmamıştır. Mahkemenin bulgularına göre, sanığın niyeti mağdura kondom takacağı izlenimini vermektir. Özellikle davranışın gizliliği, mahkeme tarafından failin kasıtlı olarak direnişi atlatmak veya önlemek amacıyla hareket ettiğinin göstergesi olarak kabul edilmiştir.⁵

Kanada'da da bu konuda yüksek mahkeme kararları bulunmaktadır. 2014 tarihli bir kararda Yüksek Mahkeme, kondomda delikler açarak partnerinin rızasını ihlal eden bir adamın cinsel saldırı suçundan mahkûmiyetini onamıştır.⁶ Bu karar, rızanın niteliği ve kapsamı hakkında önemli bir adım olmuştur. Sekiz yıl sonra başka bir davada cinsel partneri tarafından açıkça istenmesine rağmen kondom takmayan kişilerin de cinsel saldırı suçundan mahkûm edilebileceğine hükmetmiştir.⁷ Bu kararın ardından, cinsel ilişkiye yönelik rızanın belli koşullara bağlanabileceği güçlü bir şekilde teyit edilmiştir. Almanya'daki benzer yargı süreçleriyle de paralellik gösteren bu kararlar, rızanın sınırlarının ve cinsel saldırı suçunun kapsamının dünya çapında yeniden değerlendirildiğini göstermektedir.

Birleşik Krallık Mahkemeleri ise bu ve benzeri konuları "koşullu rıza" kavramı çerçevesinde değerlendirmektedir.

3 AG Berlin-Tiergarten. Urteil vom 11. Dezember 2018, BeckRS 2018, 47070.

4 4. Kammergericht (KG). Beschluss vom 27. Juli 2020, BeckRS 2020, 18243.

5 Bundesgerichtshof (BGH). Beschluss vom 13. Dezember 2022, NStZ 2023, 229.

6 R v. Hutchinson (2014 SCC 19)

7 R v. Kirkpatrick (2022 SCC 33 [CanLII])

Koşullu rıza konusunun tartışmaya açıldığı bir davada mahkeme, HIV statüsünün açıklanmamasının rızayı geçersiz kıldığına hükmetmiş, HIV pozitif olduğunu bildirmeden şikayetçi ile cinsel ilişkiye giren sanığı mahkum etmiştir⁸ Doğrudan *stealthing* konusunun ele alındığı “Assange v Swedish Prosecution Authority [2011] EWHC 2849” davasında mahkeme, kondom kullanma konusundaki aldatmanın rızayı geçersiz kılacağını açıkça belirtilmiştir.⁹ “R v Lawrance (Jason) [2020] EWCA Crim 971” davasında ise “görünüşte rıza”nın, cinsel ilişkinin niteliğiyle yakından bağlantılı olan aldatmalarla ortadan kaldırılabileceği ifade edilmiştir.¹⁰ Böylece artık Birleşik Krallık’ta *stealthing* eyleminin cezalandırılabilirliği tartışma konusu değildir.

Dünyada *stealthing* eylemine ilişkin kanunlaştırma hareketlerinin de

gerçekleştirildiği görülmektedir. Ekim 2021’de Avustralya Başkent Bölgesi, mevcut rıza hükümlerini değiştirerek, bir kişinin rızasının diğer kişinin kondom kullanımı konusunda kasıtlı olarak yanlış beyanda bulunmasından kaynaklanması durumunda geçerli olmadığını belirtmek suretiyle, gizlemeyi suç haline getirmiştir.¹¹

Amerika Birleşik Devletleri’nde ise hukuk davaları açısından kanunlaştırma hareketlerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu girişimlerin ilki Kaliforniya eyaletinde hayata geçirilmiş olup¹², medeni kanunda yapılan düzenlemelerle birlikte rıza olmaksızın kondomun çıkarılması artık hukuk davalarına konu edilebilir hâle gelmiştir.¹³ Washington eyaletinde ise yalnızca kondom kullanımıyla sınırlı kalınmayarak koruyucu diğer tedbirler de yasa kapsamına dahil edilmiştir.¹⁴ Ayrıca bu eyalette yapılan kanunlaştırma hareketinde; daha önceden

8 R v B [2006] EWCA Crim 2945

9 Assange v Swedish Prosecution Authority [2011] EWHC 2849

10 R v Lawrance (Jason) [2020] EWCA Crim 971

11 “(1) For a sexual offence consent provision, and without limiting the grounds on which it may be established that a person does not consent to an act mentioned in the provision, a person does not consent to an act mentioned in the provision if the person—

(j) participates in the act because of an intentional misrepresentation by another person about the use of a condom” Crimes Act 1900. Sect 67/1 (Austl.).

12 <https://www.npr.org/2021/10/07/1040160313/california-stealthing-nonconsensual-condom-removal>

13 “A person commits a sexual battery who does any of the following:

(4) Causes contact between a sexual organ, from which a condom has been removed, and the intimate part of another who did not verbally consent to the condom being removed.

(5) Causes contact between an intimate part of the person and a sexual organ of another from which the person removed a condom without verbal consent.” A.B. 453. 2021-2022 Reg. Sess. (Cal. 2021). (Amends Cal. Civ. Code § 1708.5).

14 “A person who engaged in sexual contact or sexual penetration with another person may bring a civil action against that other person if prior to sexual contact or sexual penetration both persons understood and agreed that a sexually protective device would be used” H.B. 1958. 68th Leg., Reg. Sess. (Wash. 2024). (Effective July 1, 2024).

koruyucu yöntemlere başvurulmadan gerçekleştirilmiş cinsel eylemlerin, tek başına şikayete konu birleşme açısından koruyucu yöntemlere başvurmama konusunda rızanın var olduğu anlamına gelmeyeceği açıkça belirtilmiştir.¹⁵ Getirilen düzenlemelerde dikkat çeken diğer önemli bir husus cinsel koruyucu cihazın kasti olmayarak çıkması ve bunun fark edilmesi halinde eyleme partnerin rızası alınmadan devam edilemeyeceğinin yasal koruma altına alınmasıdır.¹⁶

Türk yargısına, henüz gizlenme eylemine ilişkin bir uyuşmazlık taşınmamış olsa da mevcut yasal düzenlemeler kapsamında fiilin cinsel saldırı suçu kapsamında değerlendirilmesinin mümkün olduğu görüşüdeyiz. Türk Ceza Kanunu'nun 102. maddesinin 1. fıkrasında, "*Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*" hükmüne yer verilerek,¹⁷ kişilerin cinsel dokunulmazlığına yönelik

hukuki değer koruma altına alınmıştır. İlgili düzenlemenin bir sonraki fıkrasında suçun nitelikli hali olan "*fiilin vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi*" durumu düzenlenmiştir.¹⁸ Kondomun rıza aykırı olarak kullanılmadığı durumlarda, TCK md.102/2 hükmünün tatbik edilmesi gerektiği görüşüdeyiz; zira mağdurun cinsel davranışın belirli şekline yönelik verdiği rızaya aykırı bir hareket ve bu hareketin vücuda penis ithal edilmesi suretiyle gerçekleştirilmesi söz konusudur. Nasıl ki bir kimsenin vajinal sekse rıza göstermesi, anal sekse de rıza gösterdiği anlamına gelmiyorsa; korunarak cinsel ilişkiye rıza gösteren birinin, korunma olmaksızın gerçekleştirilen ilişkiye de rıza gösterdiği kabul edilemez. Nitekim rızanın hem cinsel davranışa hem de cinsel davranışın şekline yönelik olarak verilmesi gerektiği Türk hukukunda da kabul edilmektedir.¹⁹

Açıklanan nedenlerle, koruyucu yöntemlerin kullanımına dair anlaşmanın

15 "(2) Evidence that the person bringing the action consented to previous sexual contact or sexual penetration without a sexually protective device or to removing or tampering with a sexually protective device during previous sexual contact or sexual penetration does not by itself establish consent to any subsequent sexual contact or sexual penetration without a sexually protective device or to removing or tampering with a sexually protective device in any subsequent sexual contact or sexual penetration. " Ibid.

16 "(ii) Knew or became aware that the sexually protective device had been unintentionally removed, but did not obtain consent from the 18 person bringing the action to engage or continue engaging in sexual contact or sexual penetration without the use of a sexually protective device." Ibid.

17 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, m. 102, f. 1.

18 Ibid, f.2.

19 Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar/Tepe, İlker, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. Baskı, Ankara 2018, s. 337-338.

bulunduğu durumlarda, mağdurun rızasının eylemin koruyucu önlem kullanılmadan gerçekleştirilen şeklini kapsamadığı, bu nedenle birleşmenin rızaya aykırı olduğu ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halinin sübut bulunduğu kabul edilmelidir. Öncesinde bu konuda açık bir anlaşma bulunmaması veya daha önceki cinsel birleşmelerde koruyucu yöntemlerin kullanılmamış olması hâlinde bile, somut olayın niteliğine göre, sanığın gizlenmek suretiyle eylemi gerçekleştirmesinin mağdurun ilgili eyleme rızasının olmadığına farkında olarak hareket ettiğini kabul eden Alman Mahkemelerinin değerlendirmeleriyle paralel şekilde, cinsel saldırı suçunun olduğu sonucuna varılabileceği görüşündeyiz.

Bu konuda Birleşik Krallık Mahkemelerinin aldatmanın dar yorumlanması gerektiğine, cinsel ilişkinin niteliği veya amacıyla yakından ilgili olmayan (örneğin, cinsel partnerin maddi durumu, milliyeti vb.) koşulların dava konusu edilmesi halinde mahkumiyete sebep vermeyeceğine yönelik değerlendirmeleri de önem arz etmektedir. Türk Mahkemeleri de benzer şekilde cinsel ilişkinin niteliği ve amacıyla olan bağlantıyı dar yorumlamalı, ayrımcılığı meşrulaştıracak yorumlardan kaçınmalıdır.

Belirtmek gerekir ki, dünyadaki kanunlaştırma hareketlerine paralel olarak,

özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Washington eyaletindeki gibi cinsel koruyucu cihazın kasti olmayarak çıkması ve bunun fark edilmesi halinde eyleme partnerin rızası alınmadan devam edilemeyeceği vb. hususların yasada açıkça düzenlenmesi suretiyle, koruyucu tedbirler konusundaki yanıltıcı davranışların ceza kanunu kapsamına alınması, yargılama safhasında doğacak ihtilafları engellemek açısından daha isabetli olabilir.

Sonuç olarak rızaya aykırı kondom çıkarma, birçok ülkede cinsel saldırı olarak değerlendirilmekte, ceza ve hukuk davalarına konu olabilmektedir. Henüz Türk hukukunda bu konuda bir içtihat bulunmamakla birlikte, Türk Ceza Kanunu'nun mevcut hükümleri kapsamında fiilin cinsel saldırı kapsamında ele alınması mümkündür. Ayrıca kanunlaştırma hareketlerinin gerçekleştirilmesi, toplumsal farkındalığın artırılması ve yargı organlarının bu konuda eğitilmesi hukuki gelişimi destekleyecektir.

KAYNAKÇA

1. Bonar, E. E., Sienko, K. A., & Breyer, J. (2021). Non-Consensual Condom Removal ('Stealthing'): An Emerging Sexual Assault Phenomenon. *PLOS ONE*, Cilt 16, Sayı 5, e0250931.
2. Brodsky, A. (2017). Rape-Adjacent: Imagining Legal Responses to Nonconsensual Condom Removal. *Columbia Journal of Gender and Law*, Cilt 32, Sayı 2, 183–210.
3. Chesser, A., & Zahra, T (2019). The Psychological Effects of Non-Consensual Condom Removal. *Journal of Sexual Aggression*, Cilt 25, Sayı 2, 160–173.
4. Davis, K. C., et al. (2024). A Scoping Review of Nonconsensual Condom Removal ("Stealthing") Research. *Trauma Violence Abuse*, Cilt 25, Sayı 1, s.215–230.
5. Klein, M. (2014). Condom Removal without Consent in Male-Male Relationships. *LGBT Health*, Cilt 1, Sayı 3, 202–209.
6. Latimer, R. L., Crate, S., & Breyer, J. (2018). Stealthing: Factors Associated with Non-Consensual Condom Removal in Young Men. *Psychology & Sexuality*, Cilt 9, Sayı 2, s.123–135.
7. Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar/Tepe, İlker (2018). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 13. Baskı, Ankara.
8. Shapiro, L. (2021). *The Ethics and Legality of Stealthing: A Modern Legal Dilemma*. Legal Insight Press.
9. Shapiro, M. (2021). Yes, 'Stealthing' Is Sexual Assault... And We Need to Address It. *Touro Law Review*, Cilt 37, Sayı 3, Article 16.
10. Toni, F. C. (2024). 'Stealthing': Herkunft und Voraussetzungen der Strafbarkeit im Kontext der 'Nein-heißt-Nein'-Regelung unter Berücksichtigung Tatmotive. Ludwig-Maximilians-Universität München.
11. Web Kaynağı (NPR) (2021). California stealthing nonconsensual condom removal. National Public Radio. Erişim Adresi: <https://www.npr.org/2021/10/07/1040160313/california-stealthing-nonconsensual-condom-removal>

AİLE İÇİ ŞİDDET VE EKONOMİK ŞİDDET

Stj. Av. Şevval ÖZTÜRK

Şiddetin Tanımı

Şiddet, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren varlığını sürdüren bir sosyal olgudur. Bu olgu tarih boyunca farklı biçimlerde karşımıza çıkmıştır. Fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet bu formlardan bazılarıdır. Toplumda “şiddet” denildiğinde genellikle ilk akla gelen “fiziksel şiddet” olmaktadır. Çünkü toplum görünmeyen şiddet türlerini yeterince tanımamakta ya da şiddet olarak kabul etmemektedir. Toplum sadece yaralama, darp gibi somut eylemleri fiziksel şiddet olarak tanımlamaktadır. Oysa psikolojik ve ekonomik şiddet, toplum tarafından genellikle fark edilmemekte ve ciddiye alınmamaktadır. Çünkü bu

şiddet türleri toplum için “görünmez şiddet” tir. Bu yazıda, diğer şiddet türleriyle karşılaştırıldığında oldukça soyut ve görünmez olarak değerlendirilen ekonomik şiddeti ve bunun aile içindeki rolünü ele alacağız.

Öncelikle şiddetin literatürde nasıl tanımlandığını incelemek faydalı olacaktır:

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un 2. maddesine göre, şiddet; toplumsal, kamusal ya da özel alanda meydana gelen; fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik yönden zarar vermeyi veya acı çektirmeyi amaçlayan ya da böyle bir sonuca yolaçma potansiyeline sahip; tehdit, baskı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesi dahil her türlü tutum ve davranış olarak

tanımlanır.¹ Bu tanım kapsamlı görünse de önemli bir eksikliği bulunmaktadır: “Dijital şiddet” bu kapsamda yer almamaktadır. Günümüzde sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler, dijital ortamlarda da fiziksel, cinsel veya psikolojik tehditlere maruz kalabilmektedir. Sosyal medya platformlarının günümüzde oldukça yaygınlaşmasıyla birlikte insanlar fiziksel, cinsel ve psikolojik yönden tehdit oluşturacak şekilde sosyal medya üzerinden de şiddet mağduru olabilmektedir. Bu etkilere birer örnek vererek konuya açıklık getirelim. Kadın, çocuk ve erkek fark etmeksizin insanlar; sosyal medya üzerinden fiziksel şiddete uğratılmakla tehdit edilmekte, özel fotoğrafları izinsiz bir şekilde paylaşılmakta, cinsel içerikli mesajlar ve tehditlere maruz kalmaktadır. Ayrıca ısrarlı takibin en önemli kaynağı da dijital platformlardır. Dolayısıyla 6284 sayılı Kanun’da şiddetin tanımı yetersizdir, dijital şiddetin de kanunda yer almasına ihtiyaç vardır.

Akademik literatürde de şiddet farklı

açılardan ele alınmıştır. İbrahim Akkaş ve Zeki Uyanık tarafından hazırlanan “Kadına Yönelik Şiddet” adlı makalede şiddet; bir hareketin bir gücün derecesi, sertlik; karşıt görüşte olanlara, inandırma yerine kaba kuvvet kullanma; duygu ve davranışta aşırılık olarak tanımlanmıştır.²

“Şiddet, topluluk halinde yaşayan hayvanlarda ve daha yaygın olarak insanlarda grup içi otorite tesisi için temel dürtü ve varoluş gereği, savunma veya karşı savunma harici, genellikle bireysel bazen de topluluk çıkarlarını korumak amacıyla, grup içi otorite tesisi için diğerinin varlığını tehdit unsuru görme ve onu sindirme noktasında karşı tarafa uygulanabilen zarar vermeye yönelik davranış türüdür.”³

Bir başka kaynakta ise şiddet; “Şiddet olarak tanımlanan uygulamalar, bazen bir bireyi, bazen de toplumun bir bölümünü baskı altına alabilmek veya baskı altında tutabilmek için gerçekleştirilen, fiziksel veya ruhsal müdahalelerdir.”⁴ olarak ele alınır.

1 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, *Resmî Gazete* 28239 (20 Mart 2012), Kanun No. 6284, md.2/1(d).

2 İbrahim Akkaş – Zeki Uyanık, “Kadına Yönelik Şiddet”, *Neuşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/1 (Nisan 2016), 32.

3 Mehmet Ziya Gencer – Ege Ağırman – Seçil Arıca, “İstanbul İlinde Kadına Yönelik Şiddet Sıklığı ve Kadınların Şiddet Algısı”, *Ahi Evran Tıp Dergisi* 3/1 (Nisan 2019), 19.

4 Aslı Köse – Ayşe Beşer, “Kadının Değiştirilebilir Yazgısı “Şiddet””, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 10/4 (Şubat 2010), 115.

Ayrıca şiddet hayatın her alanında karşımıza çıkmaktadır. En başta aile olmak üzere; iş ortamında, okulda, sokakta, otobüste ve toplumla iç içe olduğumuz pek çok yerde karşılaşılmaktadır. Çünkü insanlar bir arada yaşarken bir noktada uyuşmazlıklar meydana gelmiştir ve uyuşmazlıkları çözmek için kullanılan genel yöntem ilk çağlardan beri şiddet olmuştur. Tarih boyunca gerçekleşen savaşlar, kıtlık, ekonomik krizler, zorunlu göç hareketleri toplumların psikolojik yapılarında derin tahribata neden olmuştur. Bu yıkıcı sonuçların temelinde ise şiddet yatmaktadır. İnsanlık tarihi, bireylerin ve grupların hedeflerine ulaşmak için sık sık şiddeti kurgusal araç olarak kullandığını göstermektedir. Ancak, şiddetin insan doğasının bir parçası olduğu varsayımıyla

bu olguyu kabullenmek yerine, toplumsal düzeyde etkili çözüm yolları geliştirmek gerekmektedir.

Aile İçi Şiddet

Bireyin en temel şeyleri öğrendiği, deneyimlediği ve kimliğini kazandığı yer ailedir. Toplumun temel yapıtaşını oluşturan aile, bir toplumun gelişimini sağlamak noktasında kritik bir role sahiptir. Çünkü her birey öncelikle ailesinden gördüklerini topluma yansıtmaktadır. Aile sadece sevgi ve destekle değil, aynı zamanda sorumluluk alma, çatışma çözme ve iletişim kurma becerisiyle şekillenmektedir. Ancak bu denge bozulduğunda aile içinde olumsuz etkileşimler ve sorunlar meydana gelebilir.

Aile, bireylerin en hassas ve korumasız olduğu alanlardan biridir. Şiddet, başlı

başına yıkıcı bir olgu iken, aile içinde yaşandığında bireyler üzerinde çok daha derin yaralar açabilmektedir. Günümüzde, hem dünyada hem de ülkemizde aile içi şiddetin oranı göz ardı edilemeyecek kadar yüksektir. Aile içi şiddet mağdurları ağırlıklı olarak kadınlar ve çocuklar olurken, erkeklerin bu duruma maruz kalma oranı oldukça düşüktür.

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, istatistiksel bir çalışma gerçekleştirmek amacıyla Ev İçi Şiddet Acil Yardım Hattı'nı hayata geçirmiştir. 2007 ile 2021 yılları arasında Ev İçi Şiddet Acil Yardım Hattı 28 binden fazla çağrı almıştır. Yapılan analizler, faillerin yüzde 90'ının erkeklerden oluştuğunu göstermektedir. Kadın ve erkeklerin birlikte şiddet uyguladığı vakalar ise yüzde 3 gibi bir oranla sınırlı kalmıştır. Aramalardan elde edilen verilere göre; fail, en yüksek oranda 'eş' (%63), sonra da aile üyesi (%21) konumunda bulunmaktadır. Failin 'aile üyesi' olduğu durumlarda, 10 vakadan 3'ünde fail baba iken (%29), 2'sinde diğer aile üyeleri (%19), diğer 2'sinde doğrudan kardeş (%16) şiddet uygulayan taraf olmuştur. Faillerin yaş dağılımına bakıldığında, yüzde 38'inin orta yaş grubunda (31-55 yaş), yüzde 34'ünün ise gençler (19-30 yaş) olduğu

belirlenmiştir. Şiddet türlerine ilişkin veriler incelendiğinde, en yaygın olarak fiziksel (17.601 vaka), duygusal (15.059 vaka), sosyal (5.608 vaka), ekonomik (4.346 vaka) ve cinsel (1.456 vaka) şiddetin uygulandığı tespit edilmiştir. Fiziksel şiddete maruz kalanların yüzde 79'unu kadınlar oluştururken, bu vakalarda failer ağırlıklı olarak eşlerdir (%68). Cinsel şiddet vakalarına ilişkin analizlerde ise toplam şiddet vakalarının yüzde 8'inin cinsel şiddet olduğu belirlenmiş ve bu tür şiddete maruz kalanların yüzde 73'ünün kadınlar, yüzde 11'inin kadınlar ve çocuklar, yüzde 10'unun ise kız çocukları olduğu saptanmıştır.⁵

Aile içi şiddetin en fazla kadınlar üzerinde yoğunlaşması toplumsal ve sosyo-ekonomik açıdan ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Ataerkil toplum yapısı, kökleşmiş yargılar ve gelenekler sebebiyle kadın oldukça değersiz bir konuma itilmiş; adeta toplum kadını şiddete kendi elleriyle teslim etmiştir. Toplumdaki erkek egemen anlayışı şiddet uygulayıcılarına güç kazandırmaktadır. Örneğin, "Erkek sözü ver" gibi kalıplaşmış ifadeler toplumda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca "adam ol" veya "adam gibi yap" gibi söylemler, kadını bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde erkeğin altında bir konuma yerleştirmiştir.

5 UNFPA, "UNFPA-TKDF Ev İçi Şiddet Raporu açıklandı!", UNFPA Türkiye, 21 Haziran 2023, <https://turkiye.unfpa.org/tr/news/unfpa-tkdf-ev-ici-siddet-raporuac%C4%B1ilandi#:~:text=Aramalardan%20elde%20edilen%20verilere%20g%C3%B6re,faillerin%20y%C3%B0zde%2090%C4%B1%20erkek>.

Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, çoğu zaman sessizce yaşanan ama etkisi yıllarca süren bir şiddet türüdür. Diğer şiddet türlerinden farklı olarak fiziksel bir yara izine yol açmaz; ancak bireyin yaşam alanını kısıtlayarak özgüvenini sarsar ve bağımsızlık hissini tehlikeye sokar.

Bu şiddet türü, şiddetin en görünmez ancak en etkili araçlarından biridir. Kadının gelir elde etmesinin engellenmesi, kendi parasını yönetme hakkından mahrum bırakılması ya da ekonomik kararlardan dahil edilmemesi gibi davranışlar, ekonomik şiddetin sadece bazı boyutlarıdır. Ne var ki bu şiddet türü somut bir şekilde görünmediği için toplum tarafından genellikle “şiddet” olarak bile algılanmaz.

“Ekonomik şiddet; ekonomik kaynakların ve paranın kadın üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır.”⁶

“Ekonomik istismar, ekonomik kontrol, ekonomik mahrumiyet ve finansal kontrol olarak da adlandırılan ekonomik şiddet, kişiyi ekonomik olarak olumsuz yönde etkileyen ve kişinin ekonomik özgürlüğünü kazanmasına engel olan davranışları içerir.”⁷

Aile İçi Şiddet ve Ekonomik Şiddet Arasındaki İlişki

“*Evdeki Sessizlik: Ekonomik Şiddetin Yankısı*”

Aile içi şiddetin yalnızca fiziksel ya da psikolojik saldırılarla sınırlı olmadığı, yazımızın geneline de yansıdığı şekliyle artık daha açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik şiddet, aile içi şiddetin önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar ekonomik şiddet çoğu zaman göz ardı edilse de, aile içindeki güç dengelerini derinden sarsan ve diğer şiddet türlerini destekleyen bir mekanizma işlevi görmektedir.

Kadının parasal kaynaklara erişiminin sınırlandırılması veya tamamen elinden alınması, ekonomik şiddetin temelini oluşturmaktadır. Bu şiddet biçimi; kadının parasını kendisinin kontrol etmesine izin verilmemesi, çalışmasına izin verilmemesi, çalışmaya zorlanması, kadına para verilmemesi, kadının ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmaması, kadının kazandığı paranın elinden alması gibi tutum ve davranışlar ile karşımıza çıkmaktadır. Bu şiddet türü de tıpkı psikolojik şiddet gibi ispat edilmesi oldukça zor bir şiddet türüdür. Dolayısıyla ekonomik şiddet mağdurlarının bu şiddete katlanmaktan başka seçenekleri kalmamaktadır.

6 Özlem Can Gürkan, Fatma Coşar, “Ekonomik Şiddetin Kadın Yaşamındaki Etkileri”, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi* 2/3 (2009), 125.

7 Sevim Urhan, *Ev İçi Şiddet Mağduru Kadınlarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu Ve Depresyon Belirtilerinin Sıklığı Ve Bu Sorunlarla İlişkili Risk Faktörleri* (İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 4.

Kadınlar açısından ekonomik şiddet, yalnızca para üzerinde baskı kurmaktan ibaret olmayıp, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinden doğan “erkek kazanır, kadın harcar” gibi kalıplaşmış bir kısım yargıların uzantısıdır. Bu nedenle, ekonomik şiddetin temel sebeplerinden biri toplumdaki cinsiyet rollerine dayanan kalıplaşmış inançlardır.. Toplumda erkeğe “eve ekmek getirme” rolü atfedilmişken kadına işleriyle ilgilenme ve çocuklara bakma gibi görevler yüklenmiştir. Bazen bu şiddet “Ben çalışıyorum, senin paraya ne ihtiyacın var?” şeklindeki ifadelerle meşrulaştırılırken; kimi zaman da “Sen çalışırsan çocuklara kim bakacak?” gibi geleneksel rollerin arkasına sığınarak sürdürülmektedir. Modern toplumlarda bu algı giderek zayıflasa da, geri kalmış

toplumlarda hâlâ etkisini sürdürmektedir.. Ülkemizde bu algıyı kırabilmek ne yazık ki kısa vadede pek mümkün gözükmemektedir.

Ülkemizin özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde kadınlara erken yaşta evlendirilerek çocuk bakma ve ev işlerini yürütme sorumluluğu yüklenmektedir. Bu durumla henüz genç yaşta karşılaşan kadınlar, hayatları boyunca eşlerine bağımlı olacaklarına inanarak ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Toplum içerisinde genellikle fark edilmeden devam eden bu “görünmez” ekonomik şiddet, aile içinde varlığını sürdürmekte ve kadınlar üzerinde olduğu kadar eşlere ve çocuklara yönelik olarak da uygulanmaya devam etmektedir. Kadınların “eve ekmek getiren” bir birey olmamaları gerektiği anlayışıyla şekillenen

bir toplumsal düzen içerisinde, kadınların ekonomik alanda varlık göstermeleri çoğu zaman tehdit olarak algılanmaktadır. Bu tehdit algısı, kadınlar üzerinde bir kontrol mekanizması geliştirme isteğiyle birleştiğinde ise ekonomik şiddet kaçınılmaz bir sonuç haline gelmektedir.

“Ekonomik şiddete sadece çalışmayan kadınlar değil çalışan kadınlar da maruz kalmaktadır. Ekonomik şiddet çalışan kadınlarda; maaşına el konulması, harcamalarının kısıtlanması ve ev işleri sorumluluğunda yalnız bırakılmasıyla kendini göstermektedir.”⁸

Ekonomik şiddet, aile içi şiddeti besleyen ve devamlılığını sağlayan bir mekanizmadır. Şiddet faili eş, ekonomik kaynaklar üzerindeki kontrolünü kullanarak mağdurun karar alma gücünü zayıflatır, direnç göstermesini zorlaştırır ve bu yolla kontrolü elinde tutmaya devam eder. Bu durum, hem şiddetin sürekliliğini sağlayan hem de mağdurun çıkış yollarını tıkayan en etkili yöntemlerden biri olarak öne çıkar.

Kadın istihdamı ekonomik şiddetin azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini belirleyen faktörlerden biri de kadınların iş gücüne katılım oranıdır. Kadınların iş hayatında aktif rol oynaması

ve neticesinde ekonomik özgürlüklerini kazanmaları sağlamak ekonomik şiddetin oranını düşürmekte etkili olacaktır. Çünkü ekonomik özgürlüğünü elinde tutan bir bireyin ekonomik şiddete boyun eğme zorunluluğu yoktur. Örneğin aile içi şiddet mağduru olan birçok kadın ekonomik özgürlüğü olmadığı için tek başına yaşam mücadelesi vermekten korkmakta ve boşanma konusunda cesaret gösteremeyerek çeşitli şekillerde maruz kaldığı şiddeti kabullenmek zorunda kalmaktadır.

Kısacası, aile içi şiddet ile ekonomik şiddet arasında sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Aralarındaki bu bağ, sadece bireysel mağduriyetleri değil, aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri ve yapısal sorunları da gözler önüne sermektedir. Bu nedenle, aile içi şiddetle etkin mücadele edebilmek için ekonomik şiddetin varlığını tanımak, bu durumu görünür hale getirmek ve engellemek büyük bir önem taşımaktadır.

8 Rabia İnci, “Çalışan Kadınlarda Şiddet Algısı ve Bu Algıda Ekonomik Şiddetin Yeri”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 2, sy.3, (2019): 190, <https://doi.org/10.33712/mana.594761> .

KAYNAKÇA

1. AKKKŞÖDK, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (Kanun No.6284). Resmî Gazete 28239 (20 Mart 2012). Erişim 15 Mart 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>
2. Akkaş, İbrahim- Uyanık, Zeki. “Kadına Yönelik Şiddet”. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 10/4 (Nisan 2016), 32-42.
3. Gençer, Mehmet Ziya- Ağırman, Ege – Arıca, Seçil. “İstanbul İlinde Kadına Yönelik Şiddet Sıklığı ve Kadınların Şiddet Algısı”. Ahi Evran Tıp Dergisi 3/1 (Nisan 2019), 18-25.
4. Gürkan, Özlem Can, ve Fatma Coşar. “Ekonomik Şiddetin Kadın Yaşamındaki Etkileri.” Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi 2, no.3 (2009): 125.
5. İnci, Rabia. “Çalışan Kadınlarda Şiddet Algısı ve Bu Algıda Ekonomik Şiddetin Yeri.” Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi 2, sy. 3 (2019): 189-206. <https://doi.org/10.33712/mana.594761>
6. Köse, Aslı – Beşer Ayşe. “Kadının Değiştirilebilir Yazgısı “Şiddet””. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 10/4 (Şubat 2010), 114-121.
7. UNFPA Türkiye, “UNFPA-TKDF Ev İçi Şiddet Raporu Açıklandı!”, UNFPA Türkiye, 21 Haziran 2023, <https://turkiye.unfpa.org/tr/news/unfpa-tkdf-ev-i-CC%87ci-siddet-raporu-ac%C4%B1ilandi#:~:text=Aramalardan%20elde%20edilen%20verilere%20g%C3%B6re,fail%20y%C3%BCzde%2090%C4%B1%20erkek>.
8. Urhan, Sevim. Ev İçi Şiddet Mağduru Kadınlarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Depresyon Belirtilerinin Sıklığı ve Bu Sorunlarla İlişkili Risk Faktörleri. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013,4. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=cFluHO8a0zc1XEDhmYkHmA&no>

9. “For Domestic Violence Victims, Paid Sick Time Can Be Lifeline.”
Pinterest. Erişim 10 Nisan 2025. <https://pin.it/3KkwcMQrn>

10. “Evlilikte Ekonomik Şiddet.” DAÜ Gündem Gazetesi, Kasım 2021.
Erişim 10 Nisan 2025. <https://gundem.emu.edu.tr/2021/11/05/evlilikte-ekonomik-siddet/>

11. “Kadın emegi, ekonomik Şiddet ve nasıl iyileşiriz?” Çatlak Zemin, 20
Nisan 2020. Erişim 10 Nisan 2025.

<https://catlakzemin.com/kadin-emegi-ekonomik-siddet-ve-nasil-iyilesiriz/>.

12. “La igualdad salarial entre hombres y mujeres tardará 170 años en
llegar.” Pinterest. Erişim 10 Nisan 2025.

<https://pin.it/3OQmJBLfb>
=mzTL5KwaZNeOMRXmHdIK4Q

HAYVANA YÖNELİK ŞİDDETİN TÜRK HUKUKUNA YANSIMASI VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA DURUMU

Stj. Av. Sema ÜNVER

Sanayileşmenin etkisiyle, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında hız kazanan iklim kriziyle birlikte, **insan-merkezci (anthropocentrism)** ve **eko-merkezci (eco-centrism)** yaklaşımlar arasında belirgin bir zıtlık ortaya çıkmıştır.¹ İnsan-merkezci yaklaşım, insan dışındaki varlıkların yalnızca insanlara fayda sağladığı ölçüde korunmaya değer olduğunu savunurken; **eko-merkezci** yaklaşım insan dışındaki canlı ve cansız varlıkların kendilerine özgü bir değere sahip olduğunu ileri sürmek-

tedir. Bu zıtlık, öncelikle hukuk alanındaki gelişmelerde kendisini göstermiştir. Öyle ki, hukuk literatürüne giren “Yeşil Kriminoloji” kavramı ile birlikte, eko-merkezci bakış açısına dayanan “eko-adalet” ve “tür adaleti” (species justice) kavramları önem kazanmıştır.

Türadaleti anlayışı, özellikle hayvanların korunmaya değer menfaatlerinin bulunduğunu ve en azından insanlar kadar hayvanların da başta yaşama hakkı olmak üzere belirli hak ve hukuk kurallarının

1 Andrew Dobson, *Ekolojizm* (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2016), 41; Robyn Eckersley, *Environmentalism and Political Theory: Toward and Ecocentric Approach* (New York: UCL Press, 1997), 2; John Barry, *Rethinking Green Politics* (Londra: SAGE Publications, 1999), 56-57 ; Büşra Uyar & Didem Durmaz, “Türk ve Alman Ceza Hukukunda Hayvanların Korunması: Hayvanların Mağdurluk Konumunun Tür Adaleti Perspektifiyle İncelenmesi”, *YÜHFD*, C.XXI, 2024/2, s. 161-215.

süjesi olması gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu yaklaşım, geleneksel hukuk sistemine eleştiri niteliğinde olup, hayvanların yalnızca mülkiyet hakkı kapsamında “eşya” veya “nesne” olarak değerlendirilmesini sorgulamaktadır. Geleneksel hukuk anlayışının hayvanları taşınır mal statüsünde görmesi, hayvan haklarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır.

Tür adaleti kavramının özellikle gelişmiş toplumlarda yaygınlaşmasıyla birlikte, hukuk sistemlerinde - özellikle de ceza hukukunun suç ve ceza içeren hükümlerinde- hayvan haklarını korumaya yönelik düzenlemelere yer verilmeye başlanmıştır. Bu sayede, hayvanlara yönelik kötü muamele ve şiddet, hukuk düzeninin müdahale kapsamına dahil edilmiştir. Bununla birlikte günümüz hukuk sistemleri, ceza

hukuku açısından hayvanları henüz tam anlamıyla “mağdur” statüsüne dahil etmemektedir. Dolayısıyla, “hayvan refahı” anlayışı normatif ve uygulamam düzeyinde henüz ideal bir aşamaya gelememiştir.

Hayvan refahının sağlanmasına yönelik olarak, Türkiye başta olmak üzere birçok ülkede kapsamlı hukuki düzenlemeler yapılması hedeflenmiş olup, bu alandaki tartışmalar güncelliğini korumaktadır.

Türk hukukunda hayvanları korumaya yönelik düzenlemeler, ilk olarak Türk Ceza Kanunu'nun hırsızlık suçunu düzenleyen 141. maddesi ile ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda hayvanlar, Türk hukukunda özellikle suç ve ceza içeren hükümler bağlamında *korunmaya değer süje* olmaktan ziyade *taşınır mal* statüsünde değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, Türk Ceza Kanu-

nu'nun müstehcenlik suçunu düzenleyen 226/4. maddesi, *şiddet kullanılarak hayvanlarla cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntü içeren ürünlerin üretimi, ülkeye sokulması, satışa arz edilmesi, satışı, nakli, depolanması, başkalarının kullanımına sunulmasını veya bulundurulmasını* suç saymaktadır. Ancak bu düzenlemenin lafzi yorumu yapıldığında, cezalandırılmaya konu edilen fiilin, hayvanlara yönelik cinsel saldırı niteliğindeki davranışlar değil, bu davranışların şiddet yoluyla gerçekleştirilmesi suretiyle oluşturulan yayınların kullanımı olduğu anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere ilgili kanun hükmü düzenlemesinde korunmak istenen menfaat esasen genel ahlaktır. Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarında da bu husus açıkça vurgulanmış ve “*Genel olarak müstehcenlik suçu ile korunmak istenen hukuki menfaat, toplumun ar ve duyguları da denilen “Genel Ahlak”tır*” denilmek suretiyle ifade edilmiştir.²

Netice itibariyle, Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri, hayvanlara yönelik suçları, yalnızca insanların korunmaya değer menfaatleri çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu noktada sosyoloji, sosyal politika ve adalet alanında uzman Prof. Danielle Celermajer'in şu ifadesi akla gelmektedir: “*Başka bir deyişle, çevreler ve diğer hayvanlar rutin olarak zarar görüyor ve*

sömürülüyor, çünkü ana akım Batı düşüncesinde ve Batı hukuk ile siyasi sistemlerinde bunlar birer eşya, mülk veya kaynak olarak konumlandırılıyor.”³

15 Ekim 1978 tarihinde Paris'te ilan edilen Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin etkisiyle Türkiye'de de hayvan haklarının korunmasına yönelik çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda, 24 Haziran 2004'te kabul edilen 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun, kanun koyucu tarafından hâlen eksikliklerinin giderilmesi amacıyla değerlendirildiği görülmektedir. Kanunun birinci maddesinde belirtildiği üzere; insan, hayvan ve çevre sağlığı gözetilerek hayvanların refah içinde yaşaması, onlara iyi ve uygun muamele edilmesi, acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı korunmaları ve her türlü mağduriyetlerinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Ancak, 2021 yılı öncesinde hayvanlara yönelik kötü muamele fiilleri “kabahat” olarak nitelendirilirken, bu tarihten itibaren yapılan değişikliklerle bazı fiillerin “suç” statüsü kazandığı anlaşılmaktadır.

Kanunun “Adli Cezalar” başlıklı 28/A maddesi, nesli tükenme tehlikesi altındaki hayvanların ve evcil hayvanların öldürülmesi ile hayvan dövüştürme gibi eylemleri suç kapsamına almış ve bu fiiller hürriyeti bağlayıcı cezalarla yaptırıma bağlanmıştır.⁴

2 Yargıtay Ceza Genel Kurulu Esas Numarası: 2014/14-603 ,Karar Numarası: 2015/66 Karar Tarihi: 24.03.2015 “ ... bu suç için korunan yarar toplum menfaatidir. Bu nedenle çocuğun kendi rızasıyla müstehcen görüntüsünü çekip kullanması suçun oluşumuna engel değildir...”

3 The university of sydney websites / news

4 <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/hayvan-oldurme-iskence-kotu-muamele-sucu-cezasi.html>

Kanunun lafzi yorumu, sahipli ve sahihsiz hayvanlar arasında bir ayırım yapıldığını göstermektedir.

Bu ayırım, eko-merkezci yaklaşımları benimseyen çevreler tarafından eleştirilmekte ve kanunun hayvanların korunma kapsamını sınırlandırdığı ileri sürülmektedir. Sonuç olarak, yürürlükte olan hayvanları koruma düzenlemeleri, insan-merkezci anlayıştan tam olarak kopamamış ve hayvanların hukuki bir süje olarak tanınması noktasında yetersiz kalmıştır. Bu durum, hayvanlara yönelik şiddet fiillerinde hayvanların mağdur sıfatı kazanmasını engellemekte ve korunması gereken temel menfaatin yalnızca insan hayatı olduğu anlayışını sürdürmektedir. Dolayısıyla mevcut yasal düzenlemeler ve geleneksel hukuk yaklaşımı, toplumda insan dışı varlıkların hak ve hukuk çerçevesinde birlikte yaşama hakkını tam anlamıyla sağlayamamaktadır.

HAYVANA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN OLARAK GETİRİLEN HUKUKİ DÜZENLEMELERİN TÜRK HUKUKUNA YANSIMASI

Türk Hukukunda hayvana yönelik şiddete ilişkin olarak yer alan hukuki düzenlemeler; öncesinde Kabahatler Kanunu çerçevesinde “kabahat” olarak düzenlenmiş ve **idari para cezalarıyla sınırlandırılmıştır**. Ancak 2021 yılı ve devamındaki

süreçte Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun ile hayvanlar “mal” statüsünde değil “can” statüsünde kabul edilmiştir. Bu doğrultuda yer verilen değişikliklerle hayvana yönelik olarak “eziyet ve kötü muamele” suç olarak sayılmıştır.⁵ Ancak mevcut düzenlemeler ışığında belirtmek gerekir ki; hayvanlara yönelik şiddetin her boyutuna karşı durabilmek için yer verilen yasal düzenlemeler bazı noktalarda çelişkiler yaratmakta ve güncel sorunlara çözüm niteliği taşımamaktadır. Nitekim; Hayvanları Koruma Kanununun 10. Maddesine göre petshoplarda hayvan satışı yasaklanmış ancak internet ortamı, broşür ve katalog yollarıyla satışa izin verilmiştir. Bu durum hayvanları mal statüsünden çıkarıp can statüsüne alan kanunla çelişmektedir.⁶

Hayvana yönelik şiddetin hukuki boyutu değerlendirildiğinde mevcut düzenlemeler her ne kadar eleştiriye tabii tutulsa da bu düzenlemelerin oluşturulabilmesi için toplumu yakından tanımakta ve bireylerin “*neden hayvana yönelik şiddet uyguladığı*” sorusuna karşılık bulmakta fayda vardır. Özellikle, zarar verme eğiliminde olan ve davranışsal bozukluklar sergileyen bireylerin, iç dünyalarındaki bu zarar verme yönelimini genellikle karşılaştıkları ilk savunmasız canlılara yönelttikleri gözlemlenmektedir. Suçlu

5 Resmi Gazete. Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 31541(9 Temmuz 2021).

6 Meyad Akademi, Cilt:2 Sayı:2 Yıl:2021 Sayfa:172-185 Hayvanlara Yönelik Şiddet 172 Türkiye’de Hayvanlara Yönelik Şiddetin Hayvan Hakları Koruma Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi Filiz Kiroğlu*

psikolojisi alanındaki araştırmalar, empati yetisinden yoksun kişilerin, kendilerini savunma imkânı sınırlı olan hayvanlara zarar verme eğilimi gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu tür davranışlar, şiddet ve davranış bozukluğu ile ilişkili erken belirtiler olarak kabul edilmektedir. Başlangıçta, hayvana yönelik şiddet gösteren çocukların davranışları toplum tarafından psikolojik açıdan olumsuz olarak değerlendirilmemekle birlikte, 1994 yılında hayvanlara zarar vermekten haz duyan bir çocuğun bu tutumu, psikolojik bozuklukların erken teşhisi açısından önemli bir örnek teşkil etmiştir.⁷

Güncel toplumsal olaylar ise hayvana yönelik şiddetin toplum üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda bahsi geçen hususlara ilişkin toplumsal olaylardan bahsetmek gerekirse; Ankara'nın Altındağ ilçesinde "Necla Teyze" olarak tanınan hayvansever Ülkü Güteryüz'ün gecekondundan bozma barınağında birçok kedi ve köpeğe ev sahipliği yapmaktaydı. Soba ve tüp gibi yangın riski taşıyan unsurların bulunmadığı barınakta, yangının Necla Teyze'nin yaşadığı yerin kapısının önünde başlaması, kundaklama iddialarını güçlendirmiştir. Hayvansever örgütler ve Ankara Barosu avukatları tarafından yapılan suç duyuruları, bu tür eylemlerin yalnızca hayvanları değil, aynı zamanda insan yaşamını ve toplumsal düzeni de tehdit ettiğine dikkat çekmektedir.

Söz konusu olayda, hayvanlara sevgiyle yaklaşan bir bireyin, hayvanlara yönelik şiddet eğiliminde bulunan kişilerle karşı karşıya gelerek yaşamını yitirmesi, kundaklama iddialarının gerçeklik ihtimalini artırmaktadır.⁸

Benzer şekilde, sokak hayvanlarının trafik kazalarına maruz kalması, büyük ölçüde bireylerin ihmalkar ve umursamaz davranışlarından kaynaklanmaktadır. Hız limitlerine uyulmaması ve caydırıcı yaptırımların yetersizliği, bu tür kazaların artışına neden olmaktadır. Bu durum, bireylerin canlıların yaşam hakkına gereken önemi vermemesinden kaynaklanmakta ve toplum düzenini olumsuz yönde etkilemektedir.

Öte yandan, sosyal medya üzerinden hayvanlara yönelik nefret içerikli paylaşımlar yapan bireylerin profilleri kriminoloji perspektifinden incelendiğinde, bu kişilerin suçu normalleştiren içeriklere yer verdikleri görölmektedir. Söz konusu bireylerin hayvanseverlere karşı sergilediği olumsuz tutum ve davranışlar, toplumda kutuplaşmaya ve nefret söyleminin yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Ayrıca, hayvanlara karşı beslenen kin ve nefretin, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine zarar verdiği açıktır. Zira toplumda hayvanlara yönelik nefret temelli düşünceler, mevcut hukuk kurallarına yansımakla birlikte kişilerin "hayvan besleme özgürlüğü"nü de ihlal etmektedir.

7 <https://lawtudent.com/makale/hayvan-siddetinin-suclu-profilinde-degerlendirilmesi/>

8 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankarada-hayvansever-ulker-guleryuz-yanigin-da-hayatini-kaybetti-korkunc-iddia-necla-tezeyi-diri-diri-yaktilar-42700253>

Örnek olarak, HAYTAP tarafından takip edilen **Bodrum Sulh Ceza Hakimliği'nin 2016/1725** Değişik İş sayılı dosyasında özetle; başvuruçunun yönetmelikle belirlenen hayvan sayısını aşarak hayvan beslemesi nedeniyle verilen idari para cezasının kaldırılması talep edilmiştir. Dosyada, başvuruçunun hakkında Bodrum Belediyesi Zabıta Uygulama Yönetmeliği'nin 6. maddesinin 3. bendine aykırı hareket ettiği gerekçesiyle cezai işlem uygulanmışsa da, idari yaptırıma dayanak olan maddede 04.01.2017 tarihli ve 2017-21 karar numaralı Bodrum Belediyesi Meclis Kararı⁹ ile anılan yönetmeliğin ilgili maddesi değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre, Bodrum Belediyesi Zabıta Uygulama Yönetmeliğinin 6. maddesinin 3. fıkrasının *“Meskenlerde hayvan sahipleri, beslenecek hayvanlarda sayı sınırlaması olmadan, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununun 5. maddesinde yer alan hükümleri sağlamak şartı ile kedi ve köpek besleyebilir. Konut sahipleri veya kiracıları ev ve binalarda, bahçelerinde hijyen şartlarını yerine getirmek şartı ile azami 10 adet kümes hayvanı besleyebilir”* şeklinde değiştirilmiş ve başvuruçunun dört adet köpek bulundurduğundan bahisle hakkında uygulanan cezai işlemin hukuka aykırı hale geldiği anlaşılma ile idari para cezasının kaldırılmasına şeklinde karar verilmiştir.¹⁰

Bahse konu karar da göstermektedir ki,

insanların kendilerinden başka her canlıya duyduğu kin ve nefretin yansıması olarak fiziksel şiddetten ziyade şiddetin bir diğer yönelimi olan baskı faktörü, sonunda yine insanın temel hak ve hürriyetleri zedelenmiştir.

Sonuç olarak, hayvanlara yönelik şiddet ve nefret söylemlerinin toplumda bireyler arasında ayrışmaya yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda bireyin bilinçaltında var olan “bir canlıya zarar verme” dürtüsünü tetiklediği belirtilmektedir. Bu bağlamda, sokak hayvanlarına yönelik suçların yalnızca “kabahat” olarak değerlendirilmesi ve hafif yaptırımlarla karşılanması, bireylerin bu tür suçları işlemeye devam etmelerine zemin hazırlamaktadır. Daha etkili ve caydırıcı cezai yaptırımlar ile toplumsal farkındalığı artırıcı önlemler alınmadığı sürece, hayvanlara yönelik şiddetin önlenmesi zorlaşacaktır.

İnsanlığın tarih boyunca yaşadığı sosyal, kültürel ve bilimsel değişimler, tarım ve hayvancılık alanında da derin etkiler yaratmış; özellikle endüstriyel tarım ve hayvancılık uygulamalarında bu etkiler belirginleşmiştir. Son yüzyılda gerçekleşen tarım devrimi ve teknolojik gelişmeler, hayvanlar üzerindeki insan etkisini artırmış, bunun sonucunda hayvan hakları ihlallerinin kapsamı genişlemiştir. Bu süreçte, 1900'lü yılların başlarından itibaren “hayvan hakları” terimi kullanılmaya baş-

9 https://www.bodrum.bel.tr/meclis_karari.php?id=1619 ; 2017-21 Sayılı ve 04.01.2017 tarihli Bodrum Belediyesi Meclis kararı

10 <https://www.haytap.org/tr/bodrum-belediye-bakanlın-yanl-karar-yargdan-doendue#galeri-2> (Erişim Tarihi : 05.04.2025)

lanmış ve bu konuda çeşitli fikir akımları ortaya çıkmıştır. Özellikle evcil hayvanlara yönelik zulümlere karşı kamuoyu oluşturmak amacıyla birçok topluluk kurulmuştur.¹¹

13 Kasım 1987 tarihinde imzalanan “Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi”, Türkiye tarafından 2003 yılında kabul edilmiştir. Ancak bu sözleşmeler ve toplulukların çoğunlukla odaklandığı alan, kedi ve köpek gibi “evcil hayvanlar” a yönelik şiddet ve zulme karşı mücadeledir. Buna karşılık, endüstriyel tarımda kullanılan hayvanlara yönelik şiddet görece az dikkate alınmış ve gölgede kalmıştır. Oysa hayvanlar, canlı

varlık olmalarından kaynaklanan temel haklara sahiptir ve bu haklar genel ahlakın bir gereği olarak korunmalıdır. Bu haklar, et, süt ve taşıma üretiminde kullanılan hayvanlardan, sokak hayvanlarına, deney hayvanlarından doğadaki diğer tüm canlılara kadar ayırım gözetmeksizin sağlanmalıdır.¹²

Genel olarak dünyada, endüstriyel tarım ve taşımacılık alanında kullanılan hayvanlara yönelik kötü muameleye karşı tepkiler 19. yüzyılda özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmıştır. Atlara ve çiftlik hayvanlarına yapılan işkencelere karşı geliştirilen bu tepkiler sonucunda, hayvanların taşınması sırasında su ve gıda

11 Dünya’da Ve Türkiye’de Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi , Vet. Bil. Dergi (2004), 20, 4 : 39-46

12 Endüstriyel Hayvancılığın Etik Eksende Sorgulanması , Recep Külcü1,2,* ; 1 Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Tarım Bil. ve Tek. Fakültesi Tarım Makinaları ve Tek. Müh. Bölümü, Isparta Türkiye; 2 Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye

temin edilmesi ile her yirmi dört saatte bir dört saatlik dinlenme süresi sağlanmasına ilişkin bazı yasal düzenlemeler getirilmiştir. Bu çabaların devamı niteliğinde, 1955 yılında ABD Kongresi'ne ilk kez "İnsani Kesim Yasa Tasarısı" sunulmuştur.

Avrupa'da ise, endüstriyel hayvancılık alanında 1960'lı yıllarda yoğun hapis sistemli hayvan yetiştiriciliğinin yaygınlaşmasıyla birlikte "hayvan refahı" kavramı ön plana çıkmıştır. İngiliz Hükümeti, 1965 yılında çiftlik hayvanlarının yaşam koşullarını incelemek üzere Brambell Komisyonu'nu görevlendirmiştir. Bu komisyon, temel özgürlükleri içeren "beş özgürlük" bildirisini yayımlamış ve hayvanların yatmak, kalkmak, etrafında dönmek, gemek ve tımar edilmek gibi temel davranış özgürlüklerine sahip olması gerektiğini vurgulamıştır.¹³

Ülkemizde hayvan haklarına ilişkin hukuki düzenlemelerin kaynağını oluşturan Alman Hukuku ise endüstriyel tarımda kullanılan hayvanların kesiminde makul bir gerekçe bulunmaması halinde hayvana acı çektilmeden ve uyutularak kesimine izin vermektedir. Ancak makul

bir gerekçe olması halinde hayvana acı çektilerek yapılan kesimlerin bir yaptırımı bulunmamaktadır. Alman Federal Anayasa Mahkemesi'nin genel kabul gören kararına göre, insanların ahlak ve din anlayışları, hayvan kesimlerinin uyutmadan yapılmasını mazur kılmaktadır. ¹⁴Bu durum, Almanya'daki düzenlemeleri kaynak alan ülkemizde de endüstriyel tarımda kullanılan hayvanlara yönelik insan-merkezci yaklaşımın devam ettiğini göstermektedir.

Ancak tarihsel süreç içerisinde Türkiye'de "hayvan refahı"na ilişkin kapsamlı bir yasal düzenlemenin bulunmadığı görülmekle birlikte, Avrupa Birliği ile uyumlu düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla çeşitli tasarılar gündeme gelmiş ve Hayvanları Koruma Kanunu ile paralel bir politika izlenmesi öngörülmüştür. Bu doğrultuda, ülkemizin turistik bölgelerinde teknolojik gelişmelerden faydalanılarak atların zarar gördüğü geleneksel faytonlar yerine elektrikli faytonların kullanılması, Türkiye'de hayvan refahı uygulamalarının temelini oluşturmuştur.¹⁵

Çiftlik hayvanlarının refahına yönelik olarak yayımlanan 28151 sayılı Yönet-

13 Tarım Ve Köyler Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Bakanlığı Avrupa Birliği Ve Türkiye'de Hayvan Refahı Uygulamaları

14 Alman Hukukunda Ve Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasının Karşılaştırılması (Araştırma Makalesi) ; Dilara AKBEN; "... dass den Tieren jede Beeinträchtigung ihres Wohlbefindens von Gesetzes wegen zu ersparen ist. Das Gesetz wird vielmehr lediglich von dem Leitgedanken bestimmt, Tieren nicht „ohne vernünftigen Grund Schmerzen, Leiden oder Schäden“ zuzufügen (vgl. § TierSchG, sowie BVerfGE 36, 47 [57] = NJW 1974, 30; BVerfGE 48, 376 [389] = NJW 1978, 2337)... "BVerfG, Urteil vom 15. 1. 2002 - 1 BvR 1783/99 (Beck-online Erişim Tarihi 04.04.2025)

15 Türkiye'de Çiftlik Hayvanları ile İlgili Refah Uygulamaları, Evrim Dereli Fidan

melik ve hayvanların nakli sırasında refahını düzenleyen 28152 sayılı Yönetmelik gibi düzenlemeler de bu alandaki önemli adımlardandır. Ancak, çiftlik hayvanlarına ayrılan yaşam alanlarının sınırlılığı ve hayvanların seri üretime zorlanması gibi mevcut koşullar, bu düzenlemelerin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, şiddetin farklı türleri göz önünde bulundurulduğunda, özellikle endüstriyel tarımda kullanılan çiftlik hayvanlarının durumu hâlâ insan-merkezci yaklaşım çerçevesinde şekillendirilmektedir.

Tüm dünyada kabul gören geleneksel hukuk anlayışlarının, günümüz koşullarına ve etik beklentilere yeterince cevap veremediği, özellikle insan dışındaki varlıkların haklarının korunmasında yetersiz kaldığı açıkça ortaya konmuştur. Toplumu oluşturan bireylerin, yaşam döngüsünün yalnızca insanlara ait olmadığını, diğer canlıların da bu döngünün ayrılmaz bir parçası olduğunu kavraması zorunludur. Her canlının şiddetten uzak, doğal yaşam koşullarına uygun bir ortamda yaşama hakkına sahip olması, korunmaya değer temel bir öncelik olarak benimsenmelidir.

Bu amaca ulaşılabilmesi için, güncel hukuk sistemlerinin hayvana yönelik şiddet ve yaşam hakkını ihlal eden tüm fiilleri etkin ve caydırıcı biçimde düzenlemesi gerekmektedir. Hukuki düzenlemelerde hayvanların “mağdur” statüsüne yer verilmesi, hayvan haklarının korunmasında kritik bir

dönüm noktası niteliği taşıyacaktır. Hayvanların korunmaya değer menfaatlerini ihlal eden davranışlara karşı caydırıcı yaptırımların uygulanması ise, bu tür şiddet eylemlerinin önlenmesinde kilit bir rol üstlenecektir. Etkili ve kapsamlı hukuki düzenlemeler toplumsal farkındalığı artırarak hayvan haklarının kalıcı biçimde korunmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- 1- Andrew Dobson, Ekolojizm (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2016), 41; Robyn Eckersley, Environmentalism and Political Theory: Toward and Ecocentric Approach (New York: UCL Press, 1997), 2; John Barry, Rethinking Green Politics (Londra: SAGE Publications, 1999), 56-57 ; Büşra Uyar & Didem Durmaz, “Türk ve Alman Ceza Hukukunda Hayvanların Korunması: Hayvanların Mağdurluk Konumunun Tür Adaleti Perspektifiyle İncelenmesi”,YÜHFD, C.XXI, 2024/2, s. 161-215.
- 2- <https://www.sydney.edu.au/> (Erişim Tarihi : 03.04.2025)
- 3- <https://karararama.yargitay.gov.tr/>(Erişim Tarihi : 04.04.2025)
- 4- Türkiye’de Çiftlik Hayvanları ile İlgili Refah Uygulamaları ,Evrım Dereli Fidan
- 5- Alman Hukukunda Ve Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasının Karşılaştırılması (Araştırma Makalesi) ; Dilara Akben (Erişim Tarihi 04.04.2025)
- 6- Endüstriyel Hayvancılığın Etik Eksende Sorgulanması , Recep Külcü1,2 /w: Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi » Ana Sayfa
- 7- Tarım Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Avrupa Brl
Ve Türkiye’de Hayvan Refahı Uygulamaları
- 8- Dünya’da Ve Türkiye’de Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi , Vet. Bil. Dergi (2004),
- 9- https://www.bodrum.bel.tr/meclis_karari.php?id=1619 ; 2017-21 Sayılı ve 04.01.2017 tarihli Bodrum Belediyesi Meclis kararı (Erişim Tarihi : 03.04.2025)
- 10- <https://www.haytap.org/tr/bodrum-belediye-bakanlınn-yanl-karar-yargdan-doendue#galeri-2> (Erişim Tarihi : 05.04.2025)

AVUKAT (AV ARGUN BOZKURT) KİTABI RÖPORTAJI

1-Mesleğimizin tarihsel kökenleri nerelere, kimlere dayanmaktadır? İnsanların adalet anlayışında bir süje olarak hep yer almış olan savunmacı kişi ihtiyacı nasıl ortaya çıkmıştır?

Tarihin büyük medeniyetlerine baktığımızda Avukatlık mesleğine benzer şekilde savunuculuk geleneğinin var olduğunu görürüz. Antik Mısır, Sümer, Hitit, Roma ve Yunan uygarlıklarında bu kişiler savunmacı, vekil, iş takipçisi ya da yazıcı olarak ortaya çıkmış ve bireyleri temsil etmişlerdir. Toplum içinde önemli roller üstlenen bu kişiler, meslekleri sayesinde saygınlık kazanmış; hatta birçoğu devlet başkanlığına, imparatorluğa veya senatörlüğe kadar yükselmiştir.

2-Tarihsel süreci dikkate aldığımızda; coğrafyamızda Avukatlık mesleği ile geç tanışmış olduğumuzu düşünüyor musunuz?

Bizim kültürel köklerimizde askerlik ve dindarlık belirgin biçimde öne çıktığı için, avukatlık başta olmak üzere doktorluk, mühendislik, tüccarlık, mimarlık, eczacılık gibi pek çok meslek uzun süre değersiz ve gereksiz görülmüştür. “Bir Müslüman ya asker olur ya da din adamı olur” anlayışı yaygınlaştırılmış; toplum, sorgulamaya değil biat etmeye yönlendirilmiştir. Devleti yönetenler de bu zihniyeti bilinçli olarak beslemiştir. Böylece fikir tartışmaları, tez-antitez yöntemiyle yapılan ilmî araştırmalar

küçümsenmiş, hatta yasaklanmıştır. Diyalog yerine tepeden inme kararlar ve dışsal dayatmalar hâkim olmuş, içine kapanık bir toplumsal yapı bugüne kadar korunmuştur.

Bizim coğrafyamızda serbestiyet yerine yasakların hâkim olması nedeniyle; marjinalite , bağımsızlık ve eleştirel akıl gerektiren avukatlık mesleği de ancak son 150 yıldır hayatımızda yer bulabilmiştir. Oysa 4000–5000 yıl önce bu tarz bir meslek yok değildi hatta 2500 yıl önce Avukat Barosu mevcuttu.

En düşündürücü olan ise şudur: Türkler gelene kadar bu coğrafyada Avukatlar hep var olmuştur.

3-Kitabınızda Roma hukuku yerine Hitit hukukunun benimsenmiş

olmasının daha güzel bir dünyaya ulaşabileceğini ifade etmişsiniz. Avukatlar açısından bu hukukun uygulanması ne gibi olumlu sonuçlara yol açardı?

Size “su deneyi” (ordali) adı verilen bir yargılama usulünden bahsederek sorunuza cevap vermek istiyorum. Su ordalisi, suçlunun gerçek durumunu ortaya çıkarmak için başvurulmuş bir yöntemdir. Yargılama sonucunda sanık veya davalı hakkında kesin kanıtlara ulaşılamazsa, tamamlayıcı bir yemin niteliğindeki “nehir tanrısıyla sınanma” aşamasına geçilir. Buna göre sınanacak kişinin elleri yumuşak bir bağla bağlanır ve sığ, sakin bir nehirden karşı kıyıya geçmesi istenir. Tüm koşullar onun lehinedir; dolayısıyla sanık ya da davalı kolayca karşıya geçer ve böylece nehir tanrısı tarafından da

aklandığı kabul edilir. Bu durumda dava düşer.

Roma hukukunda ise aynı uygulamanın çok daha sert bir versiyonu karşımıza çıkar. Bu yöntemde kişinin elleri sıkıca bağlanır ve hızlı akan bir nehre sokularak karşı kıyıya geçmesi beklenir. Şartlar sanığın aleyhindedir; çoğu kişi karşıya geçemez ve boğularak ölür. Bu durumda suçlu veya sorumlu olduğuna hükmedilir ve infazı gerçekleştirilir. Verdiğim bu örnek, aynı yöntemin iki farklı yorumunu göstermektedir.

Hititler öldürmeye veya kısasa kısas uygulamalarına sıcak bakmaz; onlarda kadın hakları vardır ve anlaşmazlıklar çoğunlukla tazmin yoluyla çözülür. Kan dökmek gereksiz görülür. Buna karşılık Roma hukuku çok daha serttir; kısasa kısas ilkesi hâkimdir. Kadınların ve kölelerin hakkı yoktur; onlar hukuk öznesi olarak kabul edilmez.

Bu karşılaştırma bize şunu gösterir: Hitit hukuku insanlık için çok daha faydalı ve değerlidir. Hititler, hümanist hukukun öncüsüdür. Onun üzerine yükselecek bir hukuk düzeni, insanlara elbette daha layık olacaktır.

4- Antik Yunan'daki Beşyüzler Meclisi'ne ait yemin metninde Avukatın dinlenmesine dair verilen önemi vurguluyorsunuz. Günümüz yargısında Avukatların yeterince dinlenildiğini düşünüyor musunuz? Bunun sağlanması adına hangi iyileştirmeler yapılabilir ?

Antik metinlerde yargıcın avukatı dinlemesi gerektiği özellikle vurgulanmıştır. MÖ 1000'lere, hatta belki daha öncesine gittiğimizde bile avukatlık mesleğinin varlığını görmekteyiz. Binlerce yıl önce dahi avukat vardı ve hâkime, kendi şerefi ve tanrılar üzerine avukatı dinleyeceğine dair yemin ettiriliyordu. Bu, gerçekten hayranlık uyandıran bir durumdur. İşte bu binlerce yıllık ilke, Avrupalıların adalet anlayışına işlemiş; bugün avukatın değer görmesinin nedeni, mazisindeki bu köklü prensiplerdir.

Bizde ise avukatlık yalnızca yaklaşık 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Avrupa'da barolar varken, bizde avukatlık kurumu yoktu. Kadı, tek başına hem yargıç hem savcı hem de karar verici konumundaydı. Tek güç oydu. Sesini çıkaran, eleştiren, iktidarı ya da düzeni zorlayan herkes büyük tehlike altında tutuldu ve baskılandı. Osmanlı'da da avukatlara yeterince söz hakkı tanınmadı.

Yakın tarihe kadar da durum pek farklı değildi. 20–25 yıl öncesine kadar bizler çok zor şartlarda görev yapıyorduk. Sözümüz sık sık diktatörce kesilir, duruşmadan atılır, hatta anında tutuklama kararıyla karşı karşıya kalabilirdik. Hâkimler “kısa kes” ifadesini rahatlıkla kullanır, avukatı küçümser ve azarlarlardı. Bugün bu tür durumlar daha nadir yaşanıyor. Mevzuat değişiklikleri ve Avukat örgütlerinin bağımsızlaşma çabası bize bir özgürlük alanı açtı.

Ancak unutulmamalıdır ki bir ülkenin

genel yapısı demokratik değilse, devlet bir parti devletine dönüşmüşse ve halkın bir kesimi “düşman” olarak görülüyorsa, orada Avukatın hak ve yetkilerinden ya da özgürce mesleğini icra ettiğinden söz etmek mümkün değildir.

5-Avukatlar şiddetin karşısında durabilecek güç ve donanıma sahiptir cümlesini kitapta kullanmışsınız? Avukatlar olarak bu güç ve donanıma sahip olmak için neler yapabiliriz?

Evet, avukatlar şiddetin karşısında durabilecek güç ve donanıma sahiptir. Üstelik söz konusu şiddet yalnızca fiziksel, yani kaba kuvvetten ibaret değildir; manevi baskıdan doğan şiddet biçimleri de vardır. Avukatlık mesleği, bu tür travmalara oldukça açık bir meslektir. Çünkü toplumun bilgi ve gelişmişlik düzeyi, bizleri bu saldırılar karşısında çoğu zaman savunmasız bırakmaktadır. Bununla birlikte aldığımız dört yıllık hukuk eğitimi ve ardından gelen bir yıllık staj, bizleri dönüştüren ve güçlendiren çok değerli süreçlerdir. Bu eğitimle kazandığımız donanım, az önce sözü edilen saldırılara karşı güçlü kılmaktadır. Ancak asıl önemli olan, bizim edindiğimiz eğitimi hayata geçirmemizdir. Avukat yllandıkça, deneyimi arttıkça daha da güçlü ve değerli hale gelir. Böyle olunca saldırganların maddi ya da manevi amaçlarına ulaşması imkânsızlaşır.

Avukatın sosyal bir insan olması, çok okuması ve mutlaka çapraz okumalar yapması; güncel gelişmeleri takip etmesi, herhangi bir siyasi görüşün neferi hâline gelmemesi ve hayata eleştirel bakması onu daha da değerli kılacaktır. Bunun yanında mutlaka sanatla, tarihle, felsefeyle ilgilenmeli; çok gezmeli ve zamanını iyi değerlendirmelidir. Bütün bunlar, hem mesleki anlamda her türlü zorluğa ve saldırıya daha güçlü karşı koymamızı sağlar hem de daha mutlu bir hayat sürmemize yardımcı olur.

6-Kadınların hukuk mesleğinde ve de özelde Avukatlık mesleği içindeki yerlerini mazisiyle ele alabilir misiniz? Kadınların hukukçu olma mücadelesini değerlendirir misiniz?

Köleler ve kadınlar uzun süre hukuk mesleğini yapamazdı. 19. yüzyılda Avrupa ve Amerika’da kadınların avukat olabilmesi, sert tartışmalar ve zorlu mücadelelerden sonra mümkün olmuştur. *Avukat* adlı kitabımda da bundan bahsediyorum.

Hiçbir devlet, kadını iş gücüne katmak istememiş; ancak mecbur kaldığında, özellikle savaş dönemlerinde kadınları çalıştırmıştır. Kadınların erkeklerle aynı fabrikada çalışmasını engellemek için verilen mücadeleler, savaş çıkınca bir anda unutulmuştur. Bu, büyük bir ikiye bölümlüktür.

almasına erkek egemen bir kitle sürekli direndi; ancak bunda başarılı olamadılar. Ülkemizde ise Atatürk gibi bir lider olmasaydı, İslami inanıştaki erkeklerin buna asla izin vermeyecekleri açıktır. Bugün İran'a, Suudi Arabistan'a veya diğer Müslüman ülkelere bakıldığında, hâlâ kadının şahitliğinin erkeğin yarısı değerinde görüldüğü bir anlayış sürmektedir. Böyle bir zihniyette, kadının mahkemede güçlü bir şekilde savunma yapması, hâkimin karşısında dik durması ve müvekkilini ısrarla savunması sürekli engellenmek istenmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, kadınların toplum hayatına girmesi için hayatını ortaya koymuştur. Her kesimden muhafazakâr, inançlı ya da çıkarıcı tipler buna karşı çıkmış olsa da başarılı olamamışlardır. Bugün kadınlar, Avrupa'daki hemcinslerinden 100 yıl sonra da olsa hukuk mesleğini icra edebiliyorlarsa, bunu Mustafa Kemal Atatürk'e borçludurlar.

7-Avukatlık mesleğinin toplumdaki algısını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizde bu daha olumlu yönde gelişmesi için neler yapılabilir?

Ekonomide temel bir kural vardır: Bir şeyin sayısı arttıkça değeri düşer. Bu kural, meslekler için de belirli ölçüde geçerlidir. Ancak burada "değer düşmesi" yalnızca niceliksel bir olgu değildir; az gelişmiş toplumlarda zaten mesleklerin

ve uzmanlıkların değeri yeterince takdir edilmediği için, bu durum daha da belirginleşmektedir.

Bununla birlikte, avukat sayısının aşırı derecede artması meslek içinde ciddi sorunlar doğurmaktadır. Rekabet, çoğu zaman adil bir rekabet olmaktan çıkmakta; haksız rekabet ve yıpratıcı bir çekişmeye dönüşmektedir.

Meslekte uzun yıllarını geçirmiş, tanınan ya da çevrelerle bağlantısı olan avukatlar ilgi görürken; yeni başlayan avukatlar çoğu zaman sistemin dışında kalmaktadır. Geçim sıkıntısı yaşayan genç avukatlar mesleği ideal şekilde sürdüremeyince, bu durum toplumda avukatlık mesleğinin itibarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum, avukatların kendilerini zaman zaman değersiz hissetmelerine yol açmaktadır.

Öte yandan Türkiye'nin mevcut yapısı, bu kadar çok avukatı istihdam edecek bir potansiyele sahip değildir. Hukuk fakültelerinin sayısının plansız şekilde artması, mezun sayısını yükseltmekte; ancak aynı ölçüde iş olanağı yaratılmamaktadır. Bu sorun yalnızca hukuk alanıyla sınırlı değildir; doktorlar, bilim insanları ve diğer birçok meslek grubu da benzer sıkıntıları yaşamaktadır. Nitelikli üniversite meselesi de bu bağlamda önemlidir. Nitekim yakın dönemde yayımlanan bir istatistiğe göre, dünya çapında en değerli 30 üniversite

arasında 5 İngiliz, 1 Singapur, 2 Japon ve 2 Çin üniversitesi yer alırken, geri kalanların tamamı Amerikan üniversiteleridir. Hiçbir Türk üniversitesi bu listeye girememiştir. Bu durum, Türkiye'nin "gelişmekte olan ülkeler" arasında sayılmasına rağmen yükseköğretimde nitelik sorununun ciddiyetini göstermektedir.

Sonuç olarak, planlama eksikliği hem üniversite eğitiminde hem de mesleki dağılımda ciddi sorunlara yol açmaktadır. Üniversiteler açılmakta, hukukçular yetiştirilmektedir; ancak mezunlar devletin desteği olmaksızın kendi kaderine terk edilmektedir. Bu yapısal sorun çözülmedikçe, avukatlık da dâhil olmak üzere birçok mesleğin değeri toplum gözünde hak ettiği noktaya ulaşamayacaktır.

8-Serbest avukatlık şartlarını kolaylaştırmak için neler yapılabilir?

Bence bu konuda hâlâ yapılabilecek çok şey var.

Bazı bürolar, doğrudan halkın sorunlarını ve davalarını çözme iddiasıyla hareket ediyor. Bu tür yapılanmalara kesinlikle izin verilmemelidir.

Vergi muafiyetleri ve uygun banka kredileri gibi ekonomik önlemler de etkili olabilir. Devlet bugün vergi toplamakta zorlanıyor; bu görev serbest avukatlara devredilmelidir. Özellikle borçlu dosyalarının serbest avukatlara verilmesi,

hem maliye hem de avukatlar için önemli bir fayda sağlayacaktır.

9-Bu kitabı yazarken hayalini kurduğunuz dönüşüm veya etki doğurmasını istediğiniz mesaj neydi?

1940'lı yıllarda yazılmış "*Avukatın Kitabı*" dışında mesleği ele alan başka monografik bir çalışma olmaması beni hep üzmüştür. Bu yüzden kendi kitabımı kaleme aldım. Amacım, konuyu makale düzeyinden çıkarıp kitap boyutunda ele almaktı. Bir anlamda hem bilim çevrelerini hem de meslektaşlarımı tetiklemek istedim. 80 yıl sonra gerçekleşen bu çabamın, insanlarda bir şuur yaratmasını ve bu alanda yeni çalışmaların yapılmasını arzuluyorum. *Avukat* adlı kitabımın değerli ve yararlı bir çalışma olduğunu düşünüyorum. Ancak bunun ötesinde, benden çok daha iyilerinin de yazılabileceğini biliyor ve bunu gönülden diliyorum.

10-Avukatlık, Bilirkişilik, Yazarlık, Eğitimcilik gibi meziyetleriniz yanında iyi bir Hukuk obje ve belge koleksiyoneri olduğunuz da bilinmektedir. Kitabınızda da bu sanatsal objelere oldukça geniş yer vermektесiniz. Bu fikir nasıl doğdu ve bugün hangi aşamadasınız?

Avukat adlı kitabımda koleksiyonumdan ve gezdiğim kentlerde çektiğim fotoğraflardan yararlandım.

Kitabımın görsellerinin değerli olduğuna ve okuyucuda bilinç uyandırma gücüne sahip bulunduğuna inanıyorum. Çünkü okumak kadar görmek de çok önemlidir.

Hukuk koleksiyonuna başladığımda tek başıyım; bugün ise ortaya bir Hukuk Müzesi çıkardım. Üstelik Ankara ve İstanbul'da bazı meslektaşlarımın da bu işe merak sardığını görmek, çabalarımın boşa gitmediğini bana gösteriyor. Koleksiyonumda filateli, belgeler ve obje niteliğinde eserler bulunuyor. 12. yüzyıldan 21. yüzyıla uzanan tarih aralığında, hukukla ilgili yaklaşık 3000 esere sahibim.

Ben topladıklarımı toplumla paylaşmaktan yanayım. Bu amaçla Hukuk Fakültesi'nde, Baro'da, çeşitli derneklerde ve belediyelere ait sergi salonlarında pek

çok sergi açtım. Bu sergilerle düşünen insanı şaşırtabildiğimi biliyorum. Çünkü hukukun yalnızca yasa, yasak ve kalın kitaplardan ibaret olmadığını; sanatsal objeleriyle bambaşka bir âlem olduğunu göstermek istedim.

Ve şuna inanıyorum: Ne yaparsanız yapın, o işi mutlaka sanatla ve kültürle yapın.

HAZIRLAYANLAR :

Stj. Av. Rabia Akyüz

Stj. Av. İrem Gül Açıkgöz

Stj. Av. Furkan Demirkol

Stj. Av. Ceren Yarımtepe

“Dava Dosyalarının Tarafı Değil, Vekiliyiz”

Geçtiğimiz günlerde avukat Erdal Çam'ın müvekkili tarafından öldürülmesinin ardından 81 ilde eş zamanlı basın açıklaması yapıldı. Aksaray Barosu adına açıklama yapan Aksaray Baro Saymanı Cumali Altınsoy “Bizler dava dosyalarının tarafı değil, vekiliyiz. Vekâlet etmek mesleğimizin gereğidir. Biz bu görevi üstlenmezsek; adalet işlemez” dedi. (Haber: S. OLGUN) 7'de

YENİ DÖNEMİN SORUNU: AVUKATA PSİKOLOJİK ŞİDDET

Stj. Av. İrem Gül AÇIKGÖZ

I.GENEL OLARAK

Evren, özü itibarıyla karşıtlıklar üzerine inşa edilmiştir. Siyahın beyazı tanımlaması, doğrunun yanlışla anlam kazanması, varoluşun yoklukla birlikte düşünülmesi, bu evrensel dengenin en belirgin örneklerindedir.. Düşünceler de bu diyalektiğe tâbidir; her fikir, kendi karşıtını içerisinde barındırır. Bu karşıtlıklar toplumsal yaşamda çeşitli çatışmalara da zemin hazırlar. İnsan, düşünebilen yegane varlık olarak, bu çatışmaların merkezinde yer alır ve bu sebeple onları her gün deneyimler.

Elbette çatışmaların en sağlıklı çözümü, farklı görüşlere saygı duymak ve tahammül göstermektedir. Ancak bu ideal

tutumu sergileyemeyen bireylerin sayısı yadsınamayacak kadar fazladır. Bu durum, bir çözüm yolu bulma gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Ortak bir noktada buluşma anlamına da gelen uzlaşma, ilk akla gelen ve en barışçıl çözüm yoludur. Zaman zaman daha küçük ölçekli gerilimlerde “görmezden gelme” stratejisi de geçici bir çözüm yolu olabilir. Bununla birlikte, çatışmaları çözmek amacıyla başvurulmuş ve akliselim hiçbir bireyce meşru kabul edilmeyecek bir yöntem vardır ki o da şiddettir. Şiddet kavramı, genellikle ‘başkasının fiziksel bütünlüğüne zarar veren her türlü haksız fiil’ tanımıyla anılsa da çok daha geniş bir anlam evrenine sahiptir. Kişinin ruhsal, cinsel, fiziksel ya da ekonomik bütünlüğüne

zarar verecek tüm eylemler şiddet olarak nitelendirilmektedir. Modern literatürde şiddet türleri dört ana başlık altında sınıflandırılır: psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve ekonomik şiddet

Bu yazının odak noktası olan psikolojik şiddet; görünürde herhangi bir fiziksel temas içermemekle birlikte, bireyin ruhsal dengesini zedeleyen, onu sistematik biçimde değersizleştiren davranış ve söylemleri içerir. Şiddetin bu türü, uygulanan kişiye görünüşte bir zarar vermemekte ancak stresli ve yorucu bir hayat sürmesine yol açmaktadır. Genellikle üstünlük kurma arzusuyla beslenen bu şiddet biçimi bireyin karşısındakini yıpratma, onu değersiz hissettirme ve nihayetinde kontrol altına alma amacını güder. Fail, kendi eksik yönlerini örtbas etmek için mağdurun zayıflıklarını hedef alır ve bu yolla geçici bir güç illüzyonu yaratır..

II. AVUKATIN PSİKOLOJİK ŞİDDET GÖRDÜĞÜ ALANLAR

Psikolojik şiddetin en sık gözlemlendiği alanlardan biri, hukuk mesleğidir. Özellikle avukatlar, gerek adli sistem içerisindeki rolleri gerekse toplumdaki konumları itibarıyla bu şiddet biçimine sıklıkla maruz kalmaktadır. Avukatlar, psikolojik şiddete tek bir alanda değil birçok alanda maruz kalmaktadır. Vekilliğini yaptığı davanın tarafları ve halk tarafından gördüğü şiddetin dışında

hukuk camiası içerisinde de bu psikolojik şiddetin mağduru olmaktadır.

1. Davanın Taraflarınca Uygulanan Psikolojik Şiddet

Avukatlar, yalnızca mesleki yükümlülükleri gereği değil, aynı zamanda temsil ettikleri kişilerle kurdukları karmaşık ilişki ağı sebebiyle de sıklıkla psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Nitekim bu şiddet, kimi zaman fizikselliğe de evrilerek tehlikeli boyutlara ulaşabilmektedir. Müvekkillerin yönelttiği baskılar, avukatın kişisel alanını ihlal etmekte, mesai saatlerini dikkate almaksızın sürekli ulaşılabilir olmasını zorunlu kılmakta ve telefon aramalarına cevap verilmediğinde ise “ilgisiz” olmakla suçlandığı bir baskı haline dönüşmektedir. Özellikle, mesleğe yeni adım atan genç avukatlar, potansiyel işleri kaybetme kaygısıyla müvekkillerinin bu tür anlamsız talep ve baskılarına sessiz kalmakta; bu durum ise, avukatlık mesleğinin zaten ağır olan yükünü hem fiziksel hem de ruhsal açıdan daha da ağırlaştırmaktadır.

Yargılamanın sonunda verilen kararlar, müvekkilin beklentisine uygun düşmediğinde, avukat sıklıkla hedef hâline gelmekte, yargı sürecini işleten hâkim ya da savcının değil, savunma görevini ifa eden avukatın sorgulandığı bir zihniyet ortaya çıkmaktadır. Müvekkiller, karara yönelik memnuniyetsizliklerini doğrudan avukatlarına yansıtarak onları yeterince

etkili savunma yapmadıkları gerekçesiyle suçlamaktadır. Bu durum zaman zaman, “neden hukuka aykırı yollarla lehimize sonuç alamadın?” gibi hukuksuz taleplere varan eleştiriler şeklinde de kendini göstermektedir. Bu tür yaklaşımlar, toplumun avukatlara yönelik yanlış ve dar bir bakış açısından kaynaklanmaktadır. Zira geniş kesimler tarafından avukat, müvekkilinin çıkarlarını her koşulda ve hatta hukuka aykırı biçimde savunmakla yükümlü, “sonuç odaklı bir aktör” olarak algılanmaktadır. Oysa avukatlık mesleği, sadece bireysel çıkarları koruyan bir temsilcilik olmayıp, aynı zamanda hukuk düzeninin korunmasına hizmet eden, etik ve yasal sınırlar içerisinde şekillenen bir mesleki sorumluluktur. Avukat, müvekkilinin haklarını korurken aynı zamanda hukuka sadakat yükümlülüğünü de taşır ve hukuksuz bir talebin gerçekleşmesinin daha büyük toplumsal tahribatlara yol açacağını anlatmakla da mükelleftir. Bu bağlamda, yargının üç sacayağından biri olan savunma, mahkemenin asli unsurlarından biridir. Bu sacayağı; iddia, savunma ve hüküm unsurlarından oluşmaktadır. Sacayağının savunma ayağını oluşturan avukatlar, yargılamanın gerçekleştirilmesi için vazgeçilmez bir konumda yer almakta ve mahkemenin asli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Ancak uygulamada bu temel gerçek sıklıkla göz ardı edilmekte, avukat adeta dava tarafıymış gibi algılanmakta ve çatışmanın

doğal muhatabı olarak görülmektedir. Bu yanlış algı, özellikle davanın karşı tarafınca avukata yönelen tehdit, hakaret ve benzeri psikolojik şiddet biçimlerinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Oysa avukat yalnızca hukuki temsil görevini üstlenmekte; yargılamada karar verici konumda değildir. Ne var ki bu gerçek, çoğu zaman göz ardı edilmekte ve vekâlet ilişkisinin özüyle bağdaşmayan, kişiselleştirilmiş bir düşmanlık ilişkisi kurulmaktadır.

Buna ek olarak, toplumda yaygın olan bir başka yanlış kanaat, mahkeme kararlarının avukatlar tarafından yönlendirildiği veya manipüle edildiği düşüncesidir. Bu algı, avukatı yalnızca bir savunma aktörü değil, aynı zamanda karar üzerinde gizli bir etkisi bulunan kişi gibi konumlandırmakta ve yargı kararları beklentilere uygun düşmediğinde, avukata yönelen tepkilerin meşru kabul edilmesine zemin hazırlamaktadır. Toplumun geniş kesimlerinde, avukatlar hukuki bilgisini adaletin sağlanması için kullanan profesyoneller olarak değil; hukukun yorumlanabilir yönlerini, karşı tarafın çıkar ve arzuları lehine kullanan stratejik aktörler olarak algılanmaktadır. Bu bakış açısı, avukatlara yönelik güven erozyonuna yol açmakta ve mesleğin itibarını zedelemektedir.

2. Mahkeme Ortamında Maruz Kalınan Psikolojik Şiddet

Avukatlık, yalnızca teorik bilgi birikimiyle değil, aynı zamanda yargı pratiğine hakimiyet gerektiren nadir mesleklerdendir. Bu bağlamda, hukuk fakültelerinde edinilen teorik donanımın yanı sıra meslek öncesi staj dönemiyle desteklenen uygulamalı deneyim süreci, mesleğe hazırlığın vazgeçilmez bir parçasıdır. Türkiye’de hukuk fakültesi mezunları, avukatlık mesleğine başlamadan önce 1 yıl süren zorunlu staja tabi tutulur. Başka bir deyişle, avukatlık mesleğine ilk adımı atmadan önce hukuk fakültelerinde verilmesi mümkün olmayan pratik uygulamalara, avukat adaylarının vakıf olabilmesi için staj mekanizması geliştirilmiştir. Bu zorunlu stajın ilk altı ayı, idari ve adli yargı mercilerinde geçirilmektedir.

Bu makamlarda geçen stajın amacı ise “stajyerin mahkemeleri, yargıç, savcı ve mahkeme örgütünü tanımaları, yargının vazgeçilmez ögesi bağımsız savunmanın temsilcisi olarak birlikte amaca uygun, uyumlu çalışmanın ilke ve yöntemlerini öğrenmedir.”1 şeklinde tanımlanmıştır.

Teoride çok güzel planlanan staj programından, maalesef uygulamada istenilen verim elde edilememektedir. Adli ve idari yargıdaki hakim ve savcıların iş yükü nedeni ile genellikle stajyer avukatlarla yeterli ilgili gösterememesi, onların mesleki gelişimini sekteye uğratmakta, pratik bilgiye dayalı kazanımları sınırlı hâle getirmektedir. Oysa yine bu durumdan en çok şikayetçi olan kişilerin başında ironik biçimde, hakim ve savcılar bulunmaktadır. Sonrasında ise

Avukatlar şiddete karşı toplandı

Avukatlara yönelik artan şiddete dikkat çekmek için avukatlar, Çankaya Adliyesi önünde toplandı. Pankartı açan avukatlar, basın açıklaması yaparak şiddete tepki gösterdi. Türkiye genelinde son zamanlarda avukatlara saldırıyor. Türkiye genelinde olduğu gibi Çankayalıda avukatlar bir araya gelerek tepki gösterdi. Adliye önünde toplanan avukatlar adına açıklama yapan Çankayale Barosu Başkanı Yardımcısı Av. Şehmet Çatak "Denizli Barosu öncesi dönem başkantonlardan, Muğla Barosuna kayıtlı Av. M. Ersal Çam altı gün önce, daha evvel davaına bağlı müvekkil tarafından, sadece mesleki faaliyeti nedeniyle katedildi.

Geçtiğimiz yıl Temmuz ayında Av. Servet Bakırtaş, bakılmakta olduğu bir dosyanın karşı yanı tarafından ofisinde katedildi. Bakırtaş tan bir yıl önce İstanbul Barosuna kayıtlı genç meslektaşımız Av. Erşin Arslan, haciz işlemi için bulunduğu görev yerinde göğüsünden vurularak katedildi. Erşin Arslan'ın katilinden birkaç ay sonra Konya'da Av. Aslıcan Tuzcu, boğazına davası üstlendiği müvekkilinin eşi tarafından boğazlandı.

olmadığı dosyada, yalnızca mesleki dayanışma kapsamında yetki belgesi ile girerek ettiği haciz işlemi sırasında, işyeri sahipleri ve çalışanların saldırısına maruz kalarak yaralandı. Saldırganlar, olay yerine ilkahı eden jandarma personelinin yanında da saldırısına devam ettikleri hâlde, serbest bırakıldılar. Üç gün önce, Nevşehir Barosu önceki dönem Başkanlarından Av. Mustafa Necmi Öncül, takip ettiği dosyanın karşı yanı olan iki kişi tarafından darbedildi. Bu saygısızlık, her gün ve yavaş yavaş her atamada sistemsel hâlde yaşanan avukata yönelik şiddetin, yaşam hakkına dönük ve can yakıcı çok sayıda örneğinden yalnızca birkaçı tanesidir.

Avukatlar; her geçen gün daha fazla öldürme, yaralama, tehdit, hakaret gibi saldırılara mağdur haline

geliyor. Bazen sözlü bazen silahlı olan; bazen müvekkilden bazen karşı taraftan kaynaklanan ve bazen yaralama bazen ölüme sonuçlanan bu saldırıların değişmeyen ortak bir yönü var: Avukatların bu saldırılarla karşı karşıya kalmalarının nedeni, yalnızca mesleki faaliyetlerini yerine getirmeleridir. Müfretmiş gibi görülen bu saldırılar, aynı zamanda avukatlık faaliyetine, savunmaya, dolayısıyla adli yargılamaya haklarına ve adletin tesisine yöneliktir. Avukata yönelik şiddetin temelinde, avukatın mesleki faaliyetleri, görevlerini yaparken müvekkillerine özdeşleştirilmesi veya savunma hakkının etkin kullanılması için mücadele eden bu görevin fasarı önleme niyeti yer almaktadır" dedi.

ÖNEMLİ ALINISIN

Avukatlara yönelik yapılan şiddetlerin

değerlerine benzemediğine de dikkat çekilen ve önlem alınması gerektiğini belirten Baro Başkanı "Yarınlar Çatak açıklamasının eyleme devam ett. "Bizler; avukatlık mesleği kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerin, niteliği gereği çekim ve uyumsuzluk içerdiklerini biliyoruz.

Avukata yönelik şiddet, toplumun genelinde gözlenen şiddet eğiliminden veya diğer meslek mensuplarına yönelik şiddetten önemli farklılıklar içermektedir. Bu nedenle, avukata yönelik şiddete ilişkin genelleştirilmemiş, özel olarak önlem alınması elzemdir. Avukata saldırma pervasızlığı gösteren saldırıların bu türü, mesleğin itibarsızlaştırılması ve cezazlık politikalarından alyorlar. İntar kanunlarında yapılan değişiklikler, cezazlık politikaların daha da derinleştiriyor.

Avukata yönelik şiddete, ciddi bir politika benimsenmesi mücadele edilemediği sürece, tekil vakalarla verilen enkaz infaz düzenlemeleri nedeniyle göstermelik kalan cezazlarla yöl alınması mümkün değildir. Türkiye Barolar Birliği'nin; avukata

avukata yönelik saldırı, yurttaşın savunma hakkına yönelik saldırıdır. Bugün buradan bir kez daha haykırıyoruz: Mesleğimizi yaparız, görevimizi ita ederken can veriyoruz. Avukat tehdit altındaysa, hak arama özgürlüğü de tehdit altındadır. Bizler dava dosyasımızın tarafı değil, vekilizdir. Vekalet etmek mesleğimizin gereğidir. Biz bu görevi üstlenmezsek, adalet işlemmez. Bizze saldırılarından bile muhtaç olacakları savunma hakkı kullanamaz. Bizler bu görevi, su veya bu kilyerin menfaati için değil, adli yargılamaya haklarını hayata geçirmesi için yerine getiriyoruz. Şiddete Karşı Avukatların taleplerini de dışı getiren Çatak "Aoil talebimiz oldu: Yeni yasama döneminde, Anayasa'nın 98. ve 105. maddeleri uyarınca Meclis aratırılması açılmak, konuyla ilgili TBMM araştırma komisyonu kurulmalıdır. Türkiye Barolar Birliği'nin Adalet Bakanlığında sunuluğu önerilerle yer alan genel düzenlemeler acilin hayata geçirilmelidir. Davletin tüm kurumlarında ve yurttaşın haklarına yönelik şiddetin engellenmesi için ilgili teraküde yaratılması ve buna ilişkin somut çalışmalar hayata geçirilmelidir.

staj zamanında ilgilenemedikleri avukat adaylarının, genç birer avukat olduklarında mahkeme sürecini bilmediğini, usulü uygulayamadıklarını eleştirmektedirler. Bu eleştiriler, zamanla artarak yüksek sesli uyarılara, küçümseyici ifadelere ve bazen açıkça azarlamaya dönüşerek psikolojik şiddet niteliği kazanmaktadır.. Yargı mensuplarının bu tutumu yalnızca bireysel bir iletişim sorunu değil, aynı zamanda mesleğin kurumsal saygınlığına zarar veren yapısal bir problemdir. Çünkü mahkeme salonunda avukatın karşısında yalnızca bir davalı ya

da davacı değil; sıklıkla mesleki hiyerarşi, güvensizlik ve dışlayıcı yaklaşımlar da yer almaktadır. Oysa avukat, yargılamanın öznesidir; savunma hakkının temsilcisi olarak yargının kurucu unsurlarından biridir. Bu gerçeğin mahkeme pratiğinde görmezden gelinmesi, hukuk devletinin ruhuna aykırıdır. Yalnızca hakim ve savcılar değil, zabıt kâtabi, mübaşir, güvenlik görevlisi gibi diğer mahkeme personelleri de avukatlara karşı, olması gerektiği gibi seviyeli davranmamakta, sergiledikleri saygıdan uzak, buyurgan tavırlar da bu psikolojik baskıyı derinleştirmektedir. Böyle bir atmosferde, savunmanın temsilcisi olan avukat, mesleki kimliğinden soyutlanmakta, adeta bir “gereklik” değil, “tahammül edilmesi gereken bir unsur” olarak görülmektedir.. Böyle bir ortamda, savunma mekanizmasının sağlıklı işlemeden söz etmek mümkün

değildir. Hukuk devleti ideali, yalnızca kağıt üzerinde tanımlı bir kavram olarak kalmamalı; mahkeme salonunun her köşesinde hissedilmelidir. Bu da ancak yargının tüm aktörlerinin eşitlik ilkesine dayalı karşılıklı saygıyı içselleştirmesiyle mümkündür.

3. Meslektaşlar Tarafından Uygulanan Psikolojik Şiddet

Avukatlık mesleği, doğası gereği yüksek rekabetçeren ve bireysel performansın ön planda olduğu bir alandır. Ancak son yıllarda, ülke nüfusuna oranla avukat sayısının artış hızının yüksek olması sebebiyle günümüz şartlarında meslektaşlar arasındaki ‘rekabet’ iyiden iyiye artmıştır. Öyle ki meslek içerisindeki rekabetin artışı, dayanışma kültürünü zedelemiştir. Meslektaşlar arasında yeterince önemsenmeyen birlik ve dayanışma olguları, avukatların, toplumda olmaları gereken konuma ulaşmalarını engelleyen yeni sorunlar doğurmaktadır. Böylece avukat, yalnızca dış dünyadan değil, kendi meslektaşlarından da kaynaklanan sistematik bir psikolojik şiddetle yüzleşmek zorunda kalmaktadır.

Bu sorunların en önemlisi, meslek itibarının zarar görmesidir. Avukatlar arasında rekabetin artmasıyla kimi avukatlarca ‘savaşta her yol mübahtır’ anlayışı benimsenmiş ve bu yolda etik dışı uygulamalar çoğalmıştır. Bu uygulamalardan en yaygın olanlarından

birisi ücret konusunda yaşanmaktadır. Her yıl belirlenen avukatlık asgari ücret tarifesi, bir davanın açıldığı mahkemeye göre ne kadar ücrete tabi olacağını gösterir ve Avukatlık Kanunu'na göre bu tarifenin altında dava bakmak yasaktır. Ne var ki artan avukat sayısının da etkisi ile 'bu avukat daha ucuza davaya bakıyormuş', 'başka avuktan daha ucuza bu hizmeti alırım nasılsa' sözleri ile karşılan avukatlar asgari ücret tarifesi altında iş bakmak durumunda kalabilmekte ve bu durum mesleki standartların altını oymaktadır.. Bu tür davranışlar, ise ücret konusunda standardın korunamamasına neden olmakla beraber avukatları "daha ucuza çalışan" bireyler olarak pazarlanabilir nesnelere indirgemekte ve üzerlerinde bir baskı unsuru şeklinde kalmaktadır. Oysa olması gereken belirlenen asgari ücret altında bir ücrete davaya bakılmayarak standardın korunmasıdır.

Avukatlık meslek itibarının tekrar kazanılabilmesi veya korunabilmesi ancak avukatlar tarafından atılabilecek adımlarla mümkün olacaktır. Avukatlar birbirlerine olan saygılarını kaybetmişken meslek dışı insanların, avukatlara saygı duymasını beklemek hayatın olağan akışına uygun bir beklenti olmayacaktır. Avukatlar arasındaki saygı ve dayanışmanın tekrar kazanılabilmesi için gerekli olan adım, meslek etiğinin yeniden onarılması ve tüm avukatlara aktarılabilmesidir. Burada görev, yine barolar ve avukatlara düşmektedir.

Barolar, meslek etiği eğitimlerini tüm avukatlara vermeli, uyulmaması halinde ise caydırıcı yaptırımlar ve denetim mekanizmaları uygulamalıdır.

Avukatlar arasındaki saygı ve dayanışmanın bozulmasının en önemli sebeplerinden birisi ise işveren avukatların, yanlarında çalıştırdıkları SGK'lı ve Stajyer avukatlara ucuz işgücü şeklinde bakması ve hak ettiği değeri göstermemesidir. Stajyer avukatlar, zorunlu staj süreçlerinin ikinci altı ayını, meslekte beş yıllık kıdeme ulaşmış bir avukatın gözetiminde icra etmek yükümlülüğündedir. Ne yazık ki bu yükümlülüğün ne ekonomik ne de sosyal bir güvencesi bulunmamaktadır. Mesleğe henüz adımını atmamış olan stajyerler, ücret konusunda çektiği sıkıntıların yanında bir de psikolojik ve sosyal anlamda sorun yaşamaktadırlar. Staj programının amacı, yargılama sürecini öğrenmek olsa da pek çok avukat, stajyerler için bu ortamı sağlamamakta, stajyer avukatları sekreter gibi yalnızca idari işlerle görevlendirmekte, eğitim sürecini bir "işgücü avantajı" olarak kullanmaktadır. Bu durum, stajyer avukatların meslek hayatına başlarken öğrenmesi gereken süreçleri öğrenememesine sebep olmaktadır. Meslek hayatı için gerekli olan bilgileri öğrenemeyen stajyer avukatlar, mesleğe başladığında bu bilgilerin eksikliği sebebiyle birçok sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu durum üzerlerinde bir baskı oluşturmaktadır. Staj süresi boyunca

görülmesi gereken değeri de göremeyen stajyer avukatlar mesleğe büyük bir kırgınlıkla başlamakta, bazı hallerde başlamakta bile vazgeçmektedirler.

4. Toplum Tarafından Uygulanan Psikolojik Şiddet

Avukatlar, yalnızca yargının aktörlerinden ya da müvekkillerinden değil, toplumda yaşadıkları toplumdaki da psikolojik şiddet görmektedir. Bu şiddet biçimi, toplum geneline bakıldığında çoğu zaman doğrudan bir eylemle değil, mesleğe karşı önyargılarla örülü söylemler, küçümseyici bakışlar ve mesleği itibarsızlaştıran kültürel kodlarla kendini gösterdiği çok net ifade edilebilir. Avukatlık mesleği, toplum nezdinde çok da sevilen bir meslek olmama özelliğini yıllardır korumaya devam etmektedir. Toplumun geneline göre, avukatlar ‘çantacı hırsız’ veya ‘yalancı’ gibi etiketi haiz bir biçimde anılmaktadır. Hukuk fakültelerinde okuyan öğrencilerin çoğunluğu, ‘avukat olmak istiyorum’ sözlerine yönelik, çevreleri tarafından ‘avukat olup da yalancı mı olacaksın, insanları birbirinden mi ayıracaksın, evlerine haciz götürüp ah mı

alacaksın’ gibi sözlerle karşılık bulmakta ve psikolojik şiddet daha öğrencilik yıllarındayken başlayıp mesleki kimlik daha oluşmadan örülenmektedir.

İnsanların, bir avukata başvurmak konusunda hep çekinceleri olmuştur. Özellikle, avukata danışma kültürü henüz

oluşmamış kırsal kesimlerde, avukat kelimesi geçtiğinde tedirginlik duygusu yaşanmaktadır. Genellikle, avukata ihtiyaç duymamış olan bu insanlar, avukatları, yalnızca televizyon dizilerinden ve filmlerden tanımaktadırlar. Bu dizi ve filmlerde ise avukatlar çoğunlukla bir maddi karşılık neticesinde bütün hukuksuzluklara göz yumar, yalnızca ekonomik olarak güçlü kişi kurum ve kuruluşların menfaatlerini gözetir, hiçbir saygınlığı olmayan kişiler olarak tasvir edilmektedir. Bu tasvirler sayesinde toplumda çok da sevilip saygı görmeyen avukatlık mesleğine karşı iyiden iyiye tepki doğmaktadır.

Bu önyargıların derinleştiği toplumlarda avukatlar, kamusal görünürlük kazandıklarında dahi hak ettikleri itibarı göremezler. Medyada ya da sosyal ağlarda, bir avukatın ifade ettiği hukuki argüman çoğu zaman içeriğinden bağımsız biçimde “savunulan kişi üzerinden” yargılanır. Toplum, avukatı temsil ettiği kişiyle özdeşleştirmekte; böylece savunma hakkının kutsallığı da gölgelenmektedir. Oysa bir ceza davasında sanığın avukatla temsil edilmesi, onun suçsuzluğu anlamına gelmediği gibi, avukatın onu onayladığı anlamına da gelmez. Bu farkın kavranmaması, avukata yönelen sistematik psikolojik baskıyı derinleştirmektedir.

III. SONUÇ

Avukatlık mesleği, bir hukuk devletinde

yalnızca bireylerin haklarını değil, aynı zamanda adaletin sağlıklı işlemlerini ve toplumsal barışın sürekliliğini teminat altına alan bir kurumdur. Ne var ki, bu hayati işlevine rağmen avukatlar; yargı pratiğinden müvekkil ilişkilerine, meslek içi dinamiklerden toplumsal algıya kadar birçok alanda sistematik psikolojik şiddetin hedefi hâline gelmektedir. Bu görünmeyen şiddet biçimi, zamanla yalnızca bireysel tükenmişlik yaratmakla kalmamakta; mesleğin kurumsal bütünlüğünü, adaletin meşruiyetini ve kamu yararını da zedelemektedir. Adalet Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın işbirliği ile, savunma hakkının kutsallığını savunmanın bağımsızlığı ve gerekliliğini anlatan kamu spotları ve medya kampanyaları ile toplumun bilgilendirilmesi sağlanmalı, bahsi geçen dizilerde yalnızca 'kötü ve karanlık işler yapan' avukat sahneleri hakkında işlem uygulanmalıdır. Avukatların toplumdaki işlevi, dramatize edilmeden, gerçekçi ve saygın bir dille aktarılmalıdır. Baroların öncülüğünde özellikle köy ve kasabalarda gerçekleştirilecek olan, topluma temel haklarının anlatıldığı seminerlerle, toplum ve avukatın aralarında vasıta olmaksızın buluşması için uygun ortam oluşturulmalıdır. Oluşturulan bu ortam

sayesinde, avukatlara karşı önyargı kırılması sağlanacak aynı zamanda ise adalet sistemine olan güvenin güçlendiği, haklarını daha iyi bilen bir toplumun

oluşması da sağlanmış olacaktır.

Staj sürecinin istenilen verimde geçirebilmesi için Adalet Bakanlığı ve Türkiye Barolar Birliği ortak çalışmalıdır. Gerekirse adli idari yargıdaki hakim savcılar arasında gönüllülük esasına dayalı olarak stajyer kabul edilmeli, hakim savcılarının izin dilekçeleri stajyer avukatların atamalarında dikkate alınmalı, izinde ya da ilgisiz kalan hakim savcılarının denetimine stajyer atanmamalıdır. Kurulacak bir denetleme sistemi ile avukat adaylarının hem adli ve idari yargıdaki hakim savcılarının yanında hem de avukat yanında devam eden staj süreci, yalnızca gözlemle sınırlı kalmayıp, düzenli olarak raporlanan, değerlendirilen ve rehberlik edilen bir sürece dönüştürülmelidir.

Avukatların, bu şiddetin mağduru olmaktan kurtulabilmesi için en büyük görev yine avukatlara ve barolara düşmektedir. Barolar, varlık sebepleri olan avukatlara karşı, uygulanan her türlü şiddetin karşısında olmak için daha etkin bir yol izlemeli mesleğe yönelik her türlü şiddet biçimine karşı kararlı, görünür ve sistematik bir mücadele yürütmelidir. Bahsi geçen bu sorunlarının çözümü ancak güçlü bir mesleki dayanışma ile gerçekleşebilecektir. Unutulmamalıdır ki; güçlü bir dayanışma ağı olmaksızın, şiddetle mücadele de daima eksik ve kırılabilir olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Ankara Barosu Avukatlık Staj Rehberi, 2016
2. <https://www.indyturk.com/node/752199/haber/hukukcu-intiharlari-olüme-sürükleniyoruz>
3. <https://www.barobirlik.org.tr/BasindaTBB/28-09-2023>

ÖNERİLEN KAYNAKLAR

- 1- Görkemli, Burcu (2017). Avukatlık Mesleğinde Psikolojik Taciz: Mobbing. Türkiye Barolar Birliği Dergisi sayı130. S.301-326
- 2- Polat, Oğuz (2016). Şiddet. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi. Cilt:22 sayı:1. S. 15-34
- 3- Tosun, Ülkü (2021). Şiddet Türleri Ve Uygulandıkları Ortamlara Göre Çeşitleri. SD Dergisi. Sayı 57. S. 14-15

Stj. Av. Cennet Diñan ÖZMEN

Partnerinden sistematik olarak fiziksel, psikolojik, ekonomik veya cinsel şiddet gören bir kadın, bu döngünün sona ermesini istediğinde, şiddet eşzamanlı olarak devam etmeyebilir; örneğin, partner televizyon izliyor, masada yemek yiyor ya da uyuyor olabilir. İşte bu durumla karşı karşıya kalan kadın meşru savunma hükümlerinden yararlanabilecek midir?

Şiddetin toplumda en çok yankı uyandırdığı ve yargı kararlarının en tartışmalı polemiklere neden olduğu alan olan kadına yönelik şiddet, aile içi şiddetin bir alt uzantısı olarak değerlendirilebilir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise aile içi şiddeti, eşler ve aile bireyleri arasında, çoğunlukla ev içerisinde gerçekleşen şiddet olarak tanımlamaktadır.

Yüzyıllar boyunca kadın, toplumun bir öznesi olarak görülmemiş; erkek egemen dünyada ise toplumsal, sanatsal,

ekonomik, hukuki ve ev içi alanlarda varlığını sürdürmek için mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kadın suçluluğu üzerine yapılan ilk araştırmalar ise 20. yüzyılın ortalarında Cesare Lombroso ve William Ferrero tarafından başlatılmış; bu psikolojik kriminoloji çalışmaları 1970'lere kadar modern bir anlayış kazanamamıştır. Böyle bir dünyada kadının toplumdaki yerini edinme mücadelesi, "şiddet faili kocalarının katil zanlısı eşleri" olarak anıldığı durumlarda da devam etmektedir.

Bu soruya yanıt aramak için birkaç adım geri çekilerek, olay ve olguları hem mantık hem de hukuk çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. Örselenmiş Kadın Sendromu (Battered Woman Syndrome) terimi, ilk kez Lenore Walker tarafından 1970'li yıllarda ortaya atılmıştır. Walker, "The Battered Woman Syndrome" adlı eserinde

bu sendromun inceliklerini, kadın suçluluğunun yolculuğunu ve psikolojik temellerini incelemiştir. Örselenmiş Kadın Sendromu'nu anlamlandırmak ve ceza hukuku bağlamında temellendirmek için öncelikle Kadınları Suça Sürükleyen İzlekler Teorisi (Feminist Pathway Theory) incelenmelidir.

Bu teoriye göre kadınların ceza adalet sistemine dahil olmaları, erkeklere kıyasla daha dezavantajlı bir konumdadır. Teori, kadınların suça sürüklenmesinde özgün yaşam koşullarının etkisini fark etmiştir. Mevcut araştırmalar, toplumsal alanda kadın olmanın güçlüklerinin, kadınların ceza adalet sistemine dahil eden esas faktör olduğunu ortaya koymuştur. Kadınlar, erkek suçlulara kıyasla daha fazla travma, bağımlılık, ilişki zorbalığı, istismar ve ekonomik mağduriyet yaşamaktadırlar¹.

Feminist kriminolog Kathleen Daly, 1992 yılında New Haven Yüksek Mahkemesi'nin yardımcı hakimliğinden temin ettiği, benzer suçlamalarla karşı karşıya olan 40 kadın ve 40 erkeğe ait toplam 80 soruşturma dosyası ve karar zabıtlarını inceleyerek yaptığı çalışmada, suça sürüklenen kadınların erkeklerden farklı olarak beş izlek yolculuğuyla suç işlediğini tespit etmiştir. Bunlar;

-Sokak Kadını – Kaçış ve Hayatta Kalma İzleği,

-Kötü Muamele Gören ve Kötü Muamele

Uygulayan Kadın İzleği,

-Uyuşturucu Bağımlısı Kadınlar İzleği,

-Ekonomik Sebeplerle Motive Olmuş Kadınlar İzleği ve

-Örselenmiş Kadın İzleği olarak sıralanmıştır. ².

Örselenmiş Kadın İzleği, eşleri veya partnerleri tarafından şiddete maruz kalan kadınları kapsamaktadır. Kadın, hayatının bir parçası haline gelmiş ve kabullendiği bu şiddetten kaçmak ya da yine şiddete başvurarak ondan kurtulmak amacıyla suça sürüklenmiş olur.

İkinci olarak, örselenmiş kadının neden bu şiddetten kaçmayı seçmediği yönündeki eleştirileri cevaplamak amacıyla Şiddet Döngüsü Teorisi incelenmelidir. Bu teoriye göre, Örselenmiş Kadın Sendromu bir tür travma sonrası stres bozukluğudur (TSSB). Hırpalanmış kadın sendromunun ilişkili olduğu Şiddet Döngüsü Teorisi, kadına yönelik şiddetin üç aşamada gerçekleştiğini ve bu aşamaların döngüsel olarak tekrarlandığını öne sürer. Bu aşamalar; gerginlik oluşturma (tension building), şiddetli hırpalama (acute battering) ve sevgi pişmanlığı (loving contrition)dır. ³ Bu döngü öylesine kısır bir hale gelir ki, kadın erkeğin düzenli olarak yönettiği bu süreçte kilitli kalır ve örselenmeye devam eder. Kadın, döngünün yeniden başlayacağından emindir; geriye yalnızca şiddetin ne zaman

1 Chesney-Lind ve Davidson, Gender and Crime. J. M. Miller (Ed.), *21st Century Criminology: A reference handbook*, Sage Publication, 2009:78-79.

2 Wattanaporn ve Holtfreter, The impact of feminist pathways research on genderresponsive policy and practice. *Feminist Criminology*, Vol. 9(3), 2014:193-197

3 Schuller, R. A., & Rzepa, S., Expert testimony pertaining to battered woman syndrome: Its impact on jurors' decisions. *Law and Human Behavior*, 26(6), 2002:655-673

ve hangi şiddette olacağını kestirmek kalır. Teorinin gerçek hayatla bağ kurma noktasında sunduğu manevi güç, tartışmasızdır. Çünkü Türkiye’de şiddet gördükleri eşlerini öldüren kadınların davaları, kamuoyunun vicdanını önemli ölçüde meşgul etmektedir. Çilem Doğan, Aylin Işık, Melek İpek ve Nimet Akgün davaları, bu teorilere birebir uyan ve hafızalarda kalan birkaç örnektir.

Örselenmiş Kadın Sendromu’nun kabul gördüğü ve iç hukukumuzda bir hukuka uygunluk nedeni olarak sayıldığı senaryoda, hangi hukuki kurumla temellendirilebileceği ayrı bir tartışma konusudur. Her ne kadar “örselenmiş kadın sendromu” terimi doğrudan kullanılmasa da, yargı kararları kadın perspektifinden değerlendirme yapıldığını gösteren çeşitli hukuk kurumlarını kullanarak emsaller geliştirmiştir; ancak ne yazık ki henüz hukuki tutarlılık sağlanamamıştır. Sistematik olarak şiddet gördüğü veya

tacize uğradığı kişiyi öldüren kadınlar, kimi zaman kasten öldürme suçundan hiçbir indirim almaksızın cezalandırılırken, kimi zaman meşru savunmadan, kimi zaman haksız tahrik indirimiyle ve kimi zaman da meşru savunmada sınırın aşılması hükümleri kapsamında indirimli ceza almaktadır. Görüldüğü üzere, müspet olayın niteliklerine göre farklı cezalar hükmedilmekle birlikte değişmeyen tek gerçek şudur: Her durumda fail olarak anılan kadın, sistematik şiddetin esas mağduru konumundadır.

Türkiye’de bu tür davalarda en yaygın uygulanan hukuk kurumu haksız tahriktir. Düzenli şiddet ve cinsel tacize maruz kalan kadınlar, bu döngüyü kırmak için kendilerinde güç bulduklarında, meşru savunmanın uygulanması haksız görülmekte ve bunun yerine haksız tahrik indirimi almaktadırlar. Haksız tahrik uygulaması kadını, ataerkil toplum düzenin yetiştirdiği hâkim ve savcıların

uyguladığı hukuk ile ev içerisinde sistematik biçimde gördüğü şiddet arasında bir tercihe zorlamaktadır. Kadın ya şiddete karşı gücünün yettiği anda karşılık vererek haksız tahrik kapsamında kasten öldürme suçunun faili olacak ya da bu sisteme boyun eğip döngüyü kabul edecektir⁴.-

Kasten yaralama suçunu konu alan kadın fail davalarında dahi, meşru savunma uygulaması tartışma konusu olmaktadır; özellikle “orantılılık” unsuru sıkça gündeme gelmektedir. Örneğin, yumruk kullanarak şiddet uygulayan erkeğe karşı silahla kasten yaralama suçu işlendiğinde, bu eylemin orantılı sayılıp sayılmayacağı soru işaretidir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun bir kararında, saldırganın güçlü bir erkek, sanığın ise kadın olduğu; ayrıca bıçak darbesinin kalçaya isabet ettiği ve öldürücü nitelikte olmadığı gerekçesiyle meşru savunmanın orantılı bulunduğunu belirtilmiştir.⁵ Görüldüğü üzere; şiddet mağduru sanık kadını, erkeğe karşı koruyan minimum içtihatlar dahi hukuk arenasındaki yerini ancak tartışmalı olarak almayı başarabilmiştir.

Meşru savunma hükümlerinin örselenmiş kadınlara uygulanmasının haksız görülmesinin temelinde, bu hukuki kurumun unsurları yatmaktadır. Meşru savunmanın unsurları; kişiye yönelmiş haksız bir saldırının varlığı, saldırıya uğrayan hakkın korunabilir nitelikte olması, savunmanın zorunlu ve saldırıya karşı yapılması, savunmanın orantılı olması ile saldırı ve savunmanın eşzamanlı olması

şeklinde sayılabilir. Yargının tereddüt ettiği nokta ise eşzamanlılık unsurudur. Daha önce sorduğumuz gibi; partnerini, bir sonraki şiddet döngüsünün başlama anı, şiddetin korkusuyla, döngünün üçüncü aşamasındayken öldüren ve şiddet döngüsünün kaçınılmaz bir parçası haline gelmiş kadının meşru savunmadan yararlanması mümkün müdür? Asıl tartışılması gereken ise erkek egemen yasa koyucuların, erkek suçluluğunu esas alarak meşru savunma kavramını kurgulamasıdır. Bu unsurlar belirlenirken oluşturulan standart; erkekler, onların savaşları, kavgaları ve namusları baz alınarak tasarlanmıştır. Meşru savunma ilk kez tarih sahnesine çıktığında, erkekler kadınlarını ev dışından, üçüncü bir erkekten korumayı hedeflemişti. Görünen odur ki, hiç kimse evin içindeki erkekten, kadını koruması gerekebileceğini akıl dahi edememiştir.

ABD hukukunda ise “Örselenmiş Kadın Sendromu” terimi kabul görmeye başlamıştır. Başlangıçta, bu sendrom meşru müdafaa tüzüklerinde ve içtihat hukukunda örtük olarak bulunan makul erkek standardını genişletmek amacıyla, kadınların tacizcilerini öldürdüğü cinayet vakalarında kullanılmıştır. Zamanla örselenmiş kadın sendromu, bilirkişi tanıklığı için bilimsel açıdan geçerli bir temel olarak hem psikolojik hem de yasal olarak tanınmış; böylece mahkemelerin, bunun medeni ve cezai kararlarla ilişkisi hakkında eğitim almasının önü açılmıştır.⁶

4 Bkz. 1.CD. 31.01.2011 E.2010/7379, K.2011/279

5 Bkz. Y. CGK, 10.03.1998 2-370/75 sayılı kararı

6 Ferraro, K. J., The words change, but the melody lingers: The persistence of the battered woman syndrome in criminal cases involving battered women. Violence Against Women, 9(1), 2003: 110

Washington Yüksek Mahkemesi ise Washington yasaları kapsamında kadınların meşru savunmasını incelemiş ve geleneksel meşru savunma kurallarının uygulanmasının kadın sanıklara yönelik önyargılı muameleye yol açtığına karar vermiştir. Bu karar, Amerika Birleşik Devletleri'nde kendilerini veya çocuklarını erkek saldırganlara karşı savunan kadınların, hukuki sorunlarını tanıyan ilk karar olmuştur.⁷

Washington Yüksek Mahkemesi'nin Wanrow davasında meşru savunma doktrinini geniş yorumlaması, örselenmiş kadınların yargılandığı davalarda savunma stratejisinin değişmesinin temelini oluşturmuştur. Bu yaklaşımda,

örselenmiş kadınların eylemleri geçici akıl zayıflığı veya delilik gibi küçük düşürücü ifadelerle anılmak yerine, meşru savunma kapsamında kaldığına ilişkin yeni bir savunma stratejisi oluşturulmuştur.⁸

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalar, verdiğimiz örnekler ve içtihatların ortaya koyduğu izlenimin aksine, Türk hukukunda da bu alanda gelişmeler mevcuttur. “Örselenmiş Kadın Sendromu” terimi akademik çalışmalarda artan oranda kullanılmakta; her ne kadar Türk hâkimleri bu terimi açıkça kullanmasalar da, iç muhakemelerinde benzer prosedürleri uygulayarak ortak bir sonuca varabilmektedirler: Örselenmiş kadının kasten öldürme suçunun sanığı

7 **Birdal, Y.**, Örselenmiş Kadın Sendromu Ve Kadın Suçluluğu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kriminoloji Ve Ceza Adaleti Yüksek Lisans Prog-ramı, 2022:60-61. Bkz. State v. Wanrow 88 Wash. 2d 221, 559 P. 2d 548 (1977),

8 **Dressler, J.**, *Battered women and sleeping abusers: some reflections.* *Ohio St. J. Crim. L.*, 2006:462.

olduğu durumlarda meşru savunmanın uygulanması.⁹

Sonuç olarak, kadın cinayetleri ve ev içi cinsel saldırı vakalarının hız kesmeden devam ettiği günümüz dünyasında kadın suçluluğu konusunda henüz istediğimiz yere varabilmiş, maalesef ki yaklaşabilmiş bile değiliz. “Hikâyeyi bir de kurttan dinlemek lazım.” kalıbının bizzat üreticisi erkek egemen toplumun kapalı kapılar ardındaki hikayelere göz yummasının, söz konusu kadın sanık olduğundaki zamana denk gelmiş olması tesadüf müdür bilinmese de sözlerimi son bir soru ile sonlandırmak istiyorum. Konuyla ilgili aklımıza gelen bütün soruları sormuş ve kendimizce cevaplamışsak son bir soru daha yöneltmekten zarar gelmez diye düşünüyorum. Şiddetten Ölen Kadınlar İçin Dijital Anıt'ından alınan verilere göre 2025 yılında erkekler tarafından öldürülen kadın sayısı henüz açık bir “yıl bütününe ait” veri olmamakla birlikte 2025 yılının ilk yaklaşık 8. Ayında Anıt Savaş'a göre toplam **293'dür**¹⁰. Eğer bu 293 kadının elinde şans olsaydı, Çilem Doğan, Aylin Işık, Melek İpek, Nimet Akgün gibi, içlerinde buldukları ve tutsak oldukları bu şiddet döngüsünü kırıp hayatta kalabilirler miydi?

9 1.CD, E. 2011/1267, K. 2011/4491, T. 13.07.2011

10 <https://anitsayac.com/> (Veri alma tarihi: 28.08.2025)

KAYNAKÇA

- BİRDAL, Y.
2022
ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMU VE KADIN SUÇLULUĞU, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI KRİMİNOLOJİ VE CEZA ADALETİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI, 60-61
- CHESNEY-LİND VE DAVIDSON
2009
GENDER AND CRIME. J. M. MILLER (ED.), 21ST CENTURY CRIMINOLOGY: A REFERENCE HANDBOOK, SAGE PUBLICATION 78-79.
- DRESSLER, J.
2006
BATTERED WOMEN AND SLEEPING ABUSERS: SOME REFLECTIONS. OHIO ST. J. CRİM. L.,462.
- FERRARO, K. J.
2003
THE WORDS CHANGE, BUT THE MELODY LINGERS: THE PERSISTENCE OF THE BATTERED WOMAN SYNDROME İN CRIMINAL CASES İNVOİVING BATTERED WOMEN. VIOLENCE AGAINST WOMEN, 9(1), 110-129.
- SCHULLER, R. A., & RZEPA, S.
2002
EXPERT TESTIMONY PERTAINING TO BATTERED WOMAN SYNDROME: İTS İMPACT ON JURORS' DECİSİONS. LAW AND HUMAN BEHAVİOR, 26(6), 655-673
- WATTANAPORN VE
HOLTFRETER,
2014
THE İMPACT OF FEMİNİST PATHWAYS RESEARCH ON GENDERRESPONSİVE POLİCY AND PRACTİCE. FEMİNİST CRİMİNOLOGY, VOL. 9(3), 193-197
- YARGITAY 1. CEZA DAİRESİ
E. 2010/7379, K. 2011/279, T. 31.01.2011

YARGITAY 1. CEZA DAİRESİ

E. 2011/1267, K. 2011/4491, T. 13.07.2011

YARGITAY CEZA GENEL KURULU

2-370/75 S. 10.03.1998

Stj.Av. Elifnur ASLAN

Konuya geçmeden önce, makalenin temelini oluşturan bazı kavram ve tanımları netleştirmek faydalı olacaktır.

A) Şiddet nedir?

Kesin bir tanımı olmamakla birlikte şiddet, genel olarak bireyin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik yönden zarar görmesiyle ya da acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel her türlü tutum ve davranıştır. Tanımından da anlaşılacağı üzere, şiddet; işte, evde, aile içinde ya da günlük yaşamın herhangi bir anında karşımıza çıkabilmektedir. Söz konusu olgunun şiddet olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği incelenirken geniş bir bakış açısı

benimsenir.

B) Zorbalık nedir?

Zorbalık, güç dengesizliğinin olduğu durumlarda güçlü olan kişinin karşısındakine zarar verme niyetiyle baskınlık kurmak ve korkutmak için uyguladığı sistematik bir şiddet türüdür. Amaç, kurbanda korku hissi uyandırarak karşı tarafı yıpratmaktır.¹ Her yaş grubunda görülebilmekle beraber daha çok aynı yaş grubundaki çocukların toplu olarak ilk defa bir arada bulunduğu okul ortamında gözlemlenmektedir. Uzmanlar tarafından “Akran Zorbalığı” olarak da adlandırılan bu durum, yalnızca mağdur çocuklar için değil, zorbalığa şahit olan

1 Özgün, Öner. “Zorbalık Nedir? Akran Zorbalığı Belirtileri Nelerdir?” *Noema Aile*. Erişim Mart 2. 2025. <https://www.noemaile.com/b/zorbalik-nedir-akran-zorbaligi-belirtileri-nelerdir>

herkes için olumsuz etkiler yaratmaktadır. Nitekim, toplumun bir parçası olan birey üzerindeki bu etkiler, yalnızca çocukluk ya da okul dönemine özgü olmayıp, yaşamın ilerleyen dönemlerinde de varlığını sürdürülebilmektedir. Bu bağlamda akran zorbalığı, yalnızca bireysel bir sorun değil; aynı zamanda toplumsal refah ve ruh sağlığı açısından da dikkate alınması gereken bir meseledir.

Akran zorbalığı kavramı, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından; eylemin *kasten yapılması, tekrarlanması ve güç dengesizliği* unsurlarını içermesi açısından tanımlanmaktadır. Buna göre zorbalık yapan kişi, fiziksel şiddet, incitici sözler veya davranışlar yoluyla karşısındakine zarar vermeyi amaçlar. Kaldı ki, bu zarar verme davranışı, sürekli tekrar edilerek

karşı tarafa ve çevresine üstünlük kurma biçiminde ortaya çıkar. Saldırgan tutumlar yalnızca fiziksel boyutta kalmayıp mağdurun kişilik özelliklerine, görünümüne ya da sosyal konumuna yönelik de olabilmektedir.

Zorbalık yapan çocukların çoğunlukla fiziksel olarak daha güçlü, yapıcı daha iri ya da sosyal çevrede daha popüler bireyler olduğu gözlemlenmektedir. Buna karşın, zorbalığa uğrayan çocukların ise genellikle toplumda ötekileştirilen gruplara mensup bireyler olduğu dikkat çekmektedir. Bu çocuklar; ekonomik güçlükler yaşayan, engelli bireyler, göçmen ya da mülteci gibi savunmasız konumda bulunan gruplardan oluşmaktadır. Cinsiyet açısından bakıldığında ise yapılan araştırmalar; erkek çocukların daha çok fiziksel, kız çocuklarının ise çoğunlukla psikolojik

zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir.²

Çoğunlukla okul ortamında yüz yüze gerçekleşen zorbalık, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte artık sosyal medya ve çeşitli iletişim uygulamaları üzerinden de ortaya çıkmaktadır. *Siber zorbalık* olarak adlandırılan bu durum, çocuklar açısından daha görünmez olsa da en az fiziksel zorbalık kadar yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir.

Bu noktada, toplumun tüm bireylerine önemli sorumluluklar düşmektedir; ancak çocukların gelişimi söz konusu olduğunda, en büyük rol anne-babalar ile öğretmenlere aittir. Bu kapsamda, akran zorbalığı ile karşılaşıldığında alınabilecek bazı önlemler şu şekilde sıralanabilir:

C) Aileler neler yapabilir?

Ebeveynler, öncelikle çocuklarını dikkatli bir şekilde dinleyerek zorbalığın nerede ve nasıl ortaya çıktığını anlamaları gerekmektedir. Bunu yaparken de tartışmak, suçlamak ya da eleştirmek yerine çocukların duygularını ve ne hissettiklerini ifade etmelerine imkân tanımalıdır. Çocuğun anlattıklarını ciddiyle ele almalı; okul idaresi ve öğretmenlerle iş birliği yaparak sorunu ortak bir zeminde çözmeye çalışmalıdırlar.

Ailelerin, çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerini destekleyici nitelikte etkili bir iletişim kurmaları, sağlıklı bireylerin yetişmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Etkili iletişim, yalnızca

ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda zorbalık gibi olumsuz davranışların erken dönemde tespit edilmesine ve bu tür durumların önlenmesine de önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Bu sayede, çocukların hem zorbalığa maruz kalmaları hem de zorbalık yapan konumuna düşmeleri önlenabilir.

D) Öğretmenler neler yapabilir?

Zorbalıkla mücadelede öğretmenlerin rolü hayati öneme sahiptir. Bu kapsamda, öğretmenler zorbalık vakalarını görmezden gelmemeli, durumasüratle ve etkin biçimde müdahale etmelidir. Mağdur öğrenciye güven duygusu aşılmalı ve kendisini güvende hissetmesi sağlanmalıdır. Öte yandan, zorbalığı gerçekleştiren öğrenciye, sergilediği davranışın yanlışlığı pedagojik bir yaklaşımla anlatılmalı; farkındalık temelli bir iletişim kurulmalıdır.

Öğretmenler, çocuklar ve aileleri ile sürekli iş birliği içerisinde olmalı, problemi çözmeye yönelik çok paydaşlı bir yaklaşım benimsemelidir. Sorunun çözümünde ilk müdahale sonuç vermediği takdirde, farklı alternatif yöntemler değerlendirilmelidir. Ayrıca öğretmenler, öğrencilerin davranış örüntülerini dikkatle gözlemlemeli, kimi zaman “şaka” veya “oyun” kisvesi altında gizlenen zorbalık türlerini ayırt edebilmelidir. Öğrenciler arasındaki gruplaşmalar, oyun grupları ve bu gruplara kimlerin dâhil edilip edilmediği gibi dinamikler de sınıf içi zorbalığın

2 Medical Park, “Akran Zorbalığı,” *Medical Park*, erişim Mart 19, 2025, <https://www.medicalpark.com.tr/akran-zorbaligi/hg-3228>

anlaşılması bakımından önemli ipuçları sunmaktadır.

E) Akran Zorbalığının Ulusal ve Uluslararası Araştırmalar Çerçevesinde Değerlendirilmesi;

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2022 yılına ait Türkiye Çocuk Araştırması verilerine göre, 6-17 yaş grubundaki çocukların %13,8'i, en az ayda birkaç kez akran zorbalığına maruz kalmıştır. Araştırmada zorbalığın türlerine de değinilmiş, özellikle kasıtlı dışlanma ve alay edilme gibi sosyal zorbalık biçimlerinin oranı %7 civarında tespit edilmiştir. Bu oran, işlevsel zorluklara sahip çocuklar açısından %27,2'ye kadar yükselmektedir. Bu verilerin, çocukların ebeveynleri tarafından sağlanan bilgilerle oluşturulmuş olması dikkat çekicidir. Zira, akran zorbalığına maruz kalan çocukların, yaşadıkları durumu ailelerine aktarma ihtimalinin düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda, elde edilen sonuçların gerçek tabloyu tam anlamıyla yansıtmadığı ileri sürülebilir. ³ Nitekim 2024 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu bünyesinde

oluşturulan ve okullarda akran zorbalığını araştırmakla görevli alt komisyonun, 62 ilde yaptığı kapsamlı çalışma, durumu daha net biçimde ortaya koymuştur. Komisyonun elde ettiği verilere göre, öğrenciler arasında yaşanan genel zorbalık oranı %50'nin üzerine çıkmakta, akran zorbalığı oranı ise %70'e yaklaşmaktadır.⁴

Bu denli yüksek oranlar, meselenin ciddiyetini açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu sorunla mücadele kapsamında, yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli hukuki, idari ve eğitsel düzenlemeler hayata geçirilmeye çalışılmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı, 2022 yılında Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde yaptığı değişiklikle, akran zorbalığını disiplin suçu olarak tanımlamıştır.⁵ Devamında, 2023 yılında müfredata eklenen yeni bir ders kapsamında, ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı kavramını işlemesini zorunlu hale getirmiştir. ⁶

Öte yandan, sivil toplum kuruluşları ile medya organları hem ebeveynlerin hem de öğrencilerin farkındalık düzeylerinin artırılmasına yönelik çalışmalar

3 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), «Türkiye Çocuk Araştırması, 2022,» *Türkiye İstatistik Kurumu*, erişim Mart 22, 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Cocuk-Arastirma-si-2022-49744>

4 Gazetememur, «Okullarda Zorbalık Yüzde 50'yi Aştı,» *Gazetememur*, erişim Kasım 21, 2024, <https://gazetememur.com/egitim/okullarda-zorbalik-yuzde-50yi-asti,7QpzjFYEp0au3OZB-dasN-A>

5 Millî Eğitim Bakanlığı. «Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapıldı.» MEB.gov.tr, 15 Kasım 2022. <https://www.meb.gov.tr/ortaogretim-kurumlari-yonetmeliginde-degisiklik-yapildi/haber/28147/tr>

6 Millî Eğitim Bakanlığı. «MEB, 'Akran Zorbalığı'nı Akademisyenlerle Masaya Yatırıyor.» *MEB.gov.tr*, 21 Ocak 2023. <https://www.meb.gov.tr/meb-akran-zorbaligini-akademisyenlerle-masaya-yatiriyor/haber/28817/tr>

yürütmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)⁷ ile UNICEF⁸ gibi kuruluşlar, güvenli internet kullanımı ve zorbalıkla baş etme stratejileri konusunda bilgilendirici içerikler üretmektedir. Düzenlenen çeşitli etkinlikler ile siber zorbalık özelinde toplumsal farkındalık oluşturulması hedeflenmektedir. Bununla birlikte, uzmanlar tarafından söz konusu yürütülen kampanyaların ve hukuki politikaların yetersiz kaldığı, özellikle yerel düzeyde daha kapsamlı ve sürdürülebilir çalışmalar yapılması gerektiği sıklıkla vurgulanmaktadır.

Küresel düzlemde değerlendirildiğinde, akran zorbalığı oranları ülkemizle benzer düzeyde seyretmektedir. UNESCO Eğitim İstatistikleri Enstitüsü (UIS) tarafından 2018 yılında yayımlanan verilere göre, dünya genelinde çocukların yaklaşık %33'ünün akran zorbalığına maruz kaldığı tahmin edilmektedir.⁹

Elbette bu oranlar, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, kültürel yapısı ve sosyo-ekonomik koşullarına bağlı olarak değişkenlik

göstermektedir. Örneğin, Tacikistan'da bu oran %7 gibi düşük bir seviyede iken, Samo'a'da %74 gibi oldukça yüksek bir orana ulaşmıştır.¹⁰

F) Kamuoyunu yakından ilgilendiren önemli haberleri inceleyelim.

Konya'nın Meram ilçesinde bir ortaokul öğrencisi olan 12 yaşındaki kız, okulda yaşanan bir tartışmanın ardından ciddi bir akran zorbalığına maruz kalmıştır. Tartıştığı 13 yaşındaki öğrenci, yanına dört kişiyi daha alarak hedef öğrencinin ikametgahına yönelmiş, ellerinde bıçakla önce bir bakkalı tehdit ederek adres bilgilerini elde etmeye çalışmıştır. Ardından, 12 yaşındaki öğrencinin evine girme girişiminde bulunmuş, ancak kapının açılmaması nedeniyle başarılı olamamışlardır. Olay, güvenlik kameralarına yansımış ve aile tarafından şikâyet konusu yapılmıştır. Ailenin beyanına göre, kızın can güvenliği riske girdiği için eğitimine devam etmesi mümkün olmadığından kız okuldan alınmak zorunda kalınmıştır.¹¹

7 Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, "Çocukların Yeni Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Siber Zorbalık Araştırması." RTÜK Kamuoyu Araştırmaları. Erişim tarihi: 13 Kasım 2025. <https://www.rtuk.gov.tr/cocuklarin-yeni-medya-kullanim-aliskanliklari-ve-siber-zorbalik-arastirmasi/334>

8 UNICEF Türkiye. "Siber Zorbalık: Nedir ve Nasıl Önlenir." [unicef.org/turkiye](https://www.unicef.org/turkiye), son erişim 13 Kasım 2025. <https://www.unicef.org/turkiye/siber-zorbal%C4%B1k-nedir-ve-nas%C4%B1l-%C3%B6nlenir>

9 UNESCO Institute for Statistics, "New SDG 4 Data: Bullying," *UNESCO Institute for Statistics*, erişim Ekim 1, 2018, <https://uis.unesco.org/en/news/new-sdg-4-data-bullying>

10 UNESCO Institute for Statistics, "New SDG 4 Data: Bullying," *UNESCO Institute for Statistics*, erişim Ekim 1, 2018, <https://uis.unesco.org/en/news/new-sdg-4-data-bullying>

11 CNN Türk. "Akran Zorbalığı Kamerada." Video, 1 Kasım 2025. <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/akran-zorbaligi-kamerada-2347221>

İstanbul Sultangazi’de 15 yaşındaki Merve’nin, okul önünde yaşlıları tarafından kaldırım taşıyla saldırıya uğraması ve bu sırada yardım etmek isteyen bir arkadaşının kulağının kesilmesi olayı, akran zorbalığının şiddet boyutunu açıkça ortaya koymaktadır.¹²

Benzer şekilde başlayan akran zorbalığı bu kez trajik bir şekilde sonuçlanmıştır. Habere göre Eylül 2023’te Fransa’nın Poissy kentinde 15 yaşındaki bir öğrenci, okulda maruz kaldığı zorbalık nedeniyle intihar etmiştir. AP News kaynaklarına göre, öğrenci Aralık 2022’de ilk kez zorbalığa uğramış ancak bu durumu ailesine yaklaşık bir yıl sonra bildirebilmiştir. Aile durumu hemen okula iletmış, ancak okulun olayı yeterince ciddiye almadığını ve kendilerine karşı dava tehdidinde bulduklarını iddia etmiştir.¹³

Bu olaylar, akran zorbalığının çocukların güvenliği ve eğitim hakkı üzerindeki doğrudan etkilerini gözler önüne sermekte; ele alınan vakalar ise yüzlerce benzer örnek arasında yalnızca birkaçını temsil etmektedir. Maalesef, bu tür olaylar farklı nedenlerle meydana gelmeye devam etmekte ve toplum içinde önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Akran zorbalığı, yalnızca bireyleri değil, tüm toplumu derinden etkileyen ciddi

bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkeler bu sorunu önlemek adına çeşitli adımlar atmış olmakla birlikte; zorbalığın sürmesi, okullar ile aileler arasındaki iletişim eksiklikleri ve özellikle siber zorbalık gibi modern tehditlerin yeterince ele alınamaması, çocuklar için güvenli, kapsayıcı ve destekleyici okul ortamlarının oluşturulmasında yetersizliklere yol açmaktadır. Toplum sağlığımızı yakından ilgilendiren bu sorunla mücadelede, toplumun her bireyine önemli görevler düşmektedir. Eğitimcilerden ebeveynlere, politika yapıcılardan ilgili kurumlara kadar herkes, bu meseleyi hassasiyetle ele almalı ve iş birliği içinde çok yönlü çözümler geliştirmelidir.

Gelecekte bu tür acı olayların önüne geçilmesi, her çocuğun hak ettiği güvenli ve huzurlu bir eğitim ortamına kavuşması için daha kapsamlı, tutarlı ve etkili önlemlerin alınması, farkındalık kampanyalarının hem içerik hem de erişim açısından güçlendirilmesi, siber zorbalık gibi yeni nesil tehditlere karşı yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesi, okullarda psikolojik destek sistemlerinin yaygınlaştırılması ve ailelerin bu süreçte aktif rol üstlenmesi gibi adımlar artık bir tercih değil, acil bir zorunluluk halini almıştır.

12 NTV, “Okulda Akran Zorbalığı Tehlikesi: Üç Öğrenciden Biri Mağdur,” *NTV*, erişim Eylül 11, 2023, https://www.ntv.com.tr/video/turkiye/okulda-akran-zorbaligi-tehlikesi-uc-ogrenciden-biri-magdur%2CvFrxtZlOUOLXXWurO5_2A

13 AP News, “France: Bullying, School Suicide Among Children.” *AP News*, Erişim Ekim 14, 2023. <https://apnews.com/article/france-bullying-school-suicide-children-24f86ae6524129f3c-0d38a340fea2474>

KAYNAKÇA

- 1)Özgün, Öner. “Zorbalık Nedir? Akran Zorbalığı Belirtileri Nelerdir?” Noema Aile. Erişim Mart 2. 2025. <https://www.noemaile.com/b/zorbalik-nedir-akran-zorbaligi-belirtileri-nelerdir>
- 2)Medical Park, “Akran Zorbalığı,” Medical Park, erişim Mart 19, 2025, <https://www.medicalpark.com.tr/akran-zorbaligi/hg-3228>
- 3)Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Türkiye Çocuk Araştırması, 2022,” Türkiye İstatistik Kurumu, erişim Mart 22, 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Cocuk-Arastirmasi-2022-49744>
- 4)Gazetememur, “Okullarda Zorbalık Yüzde 50’yi Aştı,” Gazetememur, erişim Kasım 21, 2024, <https://gazetememur.com/egitim/okullarda-zorbalik-yuzde-50yi-asti,7QpzjFYEp0au3OZBdasN-A>
- 5)Millî Eğitim Bakanlığı. “Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği’nde Değişiklik Yapıldı.” MEB.gov.tr, 15 Kasım 2022. <https://www.meb.gov.tr/ortaogretim-kurumlari-yonetmeliginde-degisiklik-yapildi/haber/28147/tr>
- 6)Millî Eğitim Bakanlığı. “MEB, ‘Akran Zorbalığı’nı Akademisyenlerle Masaya Yatırıyor.” MEB.gov.tr, 21 Ocak 2023. <https://www.meb.gov.tr/meb-akran-zorbaligini-akademisyenlerle-masaya-yatiriyor/haber/28817/tr>
- 7)RadyoveTelevizyon Üst Kurulu. “Çocukların Yeni Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Siber Zorbalık Araştırması.” RTÜK Kamuoyu Araştırmaları. Erişim tarihi: 13 Kasım 2025. <https://www.rtuk.gov.tr/cocuklarin-yeni-medya-kullanim-aliskanliklari-ve-siber-zorbalik-arastirmasi/334>
- 8)UNICEF Türkiye. “Siber Zorbalık: Nedir ve Nasıl Önlenir.” [unicef.org/turkiye](https://www.unicef.org/turkiye), son erişim 13 Kasım 2025. <https://www.unicef.org/turkiye/siber-zorbal%C4%B1k-nedir-ve-nas%C4%B1l-%C3%B6nlenir>
- 9)UNESCO Institute for Statistics, “New SDG 4 Data: Bullying,” UNESCO Institute for Statistics, erişim Ekim 1, 2018, <https://uis.unesco.org/en/news/new-sdg-4-data-bullying>

10)UNESCO Institute for Statistics, “New SDG 4 Data: Bullying,” UNESCO Institute for Statistics, erişim Ekim 1, 2018, <https://uis.unesco.org/en/news/new-sdg-4-data-bullying>

11)CNN Türk. “Akran Zorbalığı Kamerada.” Video, 1 Kasım 2025. <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/akran-zorbaligi-kamerada-2347221>

12)NTV, “Okulda Akran Zorbalığı Tehlikesi: Üç Öğrenciden Biri Mağdur,” NTV, erişim Eylül 11, 2023, https://www.ntv.com.tr/video/turkiye/okulda-akran-zorbaligi-tehlikesi-uc-ogrenciden-biri-magdur%2CvFrxqtZIOUOLXXWurO5_2A

13)AP News. “France: Bullying, School Suicide Among Children.” AP News, Erişim Mayıs 14, 2020. <https://apnews.com/article/france-bullying-school-suicide-children-24f86ae6524129f3c0d38a340fea2474>

PSİKOLOJİK ŞİDDETİN GÜNÜMÜZDEKİ GÖRÜNÜMLERİ UTANÇ TARAF DEĞİŞTİRMELİ¹

Stj. Av. Zeynep KURT
Stj. Av. Yaren DOĞAN
Stj. Av. Eda ALP

Kadına yönelik şiddet tek boyutlu olmayıp pek çok farklı görünümü ve biçimi vardır. Bu görünüm ve biçimler; fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet, dijital şiddet gibi örneklerle arttırılabilir. Bu şiddet biçimlerinden psikolojik şiddet, kadınların belki de çoğu zaman karşılaştığı fakat bazen uzun süre sonra bazen de hiç anlamlandıramadığı şekillerde kendini göstermektedir. Psikolojik şiddet, bir erkeğin bir kadına uyguladığı bireysel örnekler ve deneyimlerden ziyade bütünsel ve yapısal olarak kadınların sistematik şekilde uğradığı bir şiddet biçimini almıştır.

Günümüzde ise kadınların dayanışmayla,

1 Fransa'da görülen cinsel şiddet ve pek çok fail tarafından işlenen tecavüz suçlarının konu olduğu davada isminin gizli kalması hakkından vazgeçen Gisèle Pelicot " Utanç taraf değiştirmeli!" diyerek dünyanın pek çok yerinde kadınların simgesi haline gelmiştir.

kolektif şekilde aşacağı pek çok sorun, psikolojik şiddet veya sorunların psikolojik etkileri, birbirinden izole ve atomize edilen bir toplumsal düzende çığ gibi büyümektedir. Bu toplumsal düzen neoliberalizm ve bireyselleşmenin tırmanışı olarak da özetlenebilir.

Türk Dil Kurumu ve Ankara Üniversitesinin ortak yaptığı, yaklaşık 1 milyon kişinin katıldığı oylamayla geçtiğimiz yılın kelimesi/ kavramı "**kalabalık yalnızlık**" seçildi. Diğer aday kelimeler/ kavramlar ise şu şekilde: "merhamet", "yabancılaşma", "algoritma", "yozlaşma", "yapay zekâ" ve "dijital yorgunluk"² Bu anket çalışması dahi

günümüz toplumunun en tehlikeli sorunlarını tüm sadeliği ve çarpıcılığıyla ortaya koymaktadır.

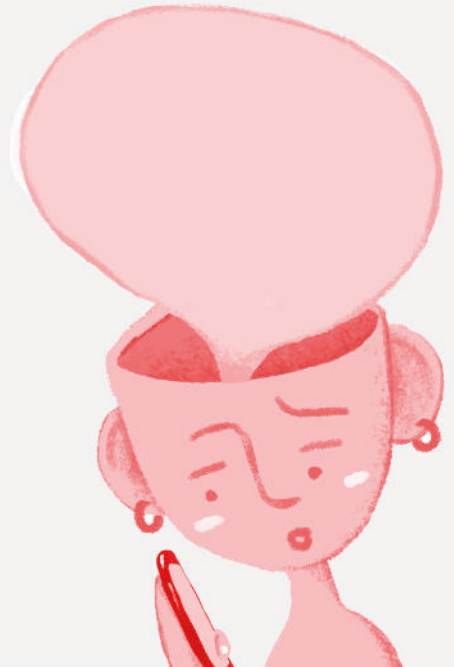
Durum böyleyken kadınlara yönelik psikolojik şiddet, bu atmosferde yeniden değerlendirilmelidir. Kadınların psikolojilerine yönelik üzücü miktarda az olan bilimsel çalışmaların yanı sıra psikolojik şiddetin toplumsal etkileri ve yargı kararlarının etkileri üzerinden günümüz koşullarıyla tartışılması gerekmektedir. Bu atmosfer içerisinde değerlendirme yaparken, günümüz şiddet faillerinin göze çarpan değişiklikleri ve incellik gibi kadın düşmanı fail tiplerini de ayrı bir başlıkta değerlendirilecektir. Bu fail tiplerini, yukarıda bahsedilen izole ve atomize edilen bir toplumun sonuçlarından biri olarak da tezahür etmektedir.

3 Her 10 Kadından 8'i Psikolojik Şiddete Uğruyor, Beykoz Üniversitesi Basım Bülteni(Mart,2021)

Pandemiden Bugüne: Tırmanan Psikolojik Şiddet

Pandemi günlerinden bugüne beş yılı aşkın bir zaman geçti. Peki bu beş yılda kadına yönelik psikolojik şiddet oranları bizlere nasıl bir tablo gösteriyor?

Psikolojik açıdan kadınların yaşadığı şiddetin en katmerlendiği noktalardan biri de pandemi süreciydi. Yapılan araştırmalarda, 2021 yılında her 10 kadından 8'inin psikolojik şiddete maruz kaldığı belirtildi.³ Eve kapanma sürecinde; şiddet uygulayanla aynı evlerde yaşamak zorunda kalan kadınlar, aflarla cezaevlerinden tahliye olan şiddet failleri, yaşadığı evdeki tüm bireylerin sağlığını düşünme yüküyle yüklenen kadınlar, pandemi geçtikten sonra dahi evden çıkmaya tekrar cesaret edemeyen

kadınlar... Çarpıcı örneklerle dolu böylesi bir süreçten bugüne gelen bir analiz, daha anlamlı ve net bir tablo çizecektir. Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı 2021 Yılı Faaliyet Raporunda⁴, **psikolojik şiddetin diğer şiddet türleri arasında ilk sırada** yer aldığı görülmektedir. Aynı yıl, Mor Çatı Vakfı'na başvuran 1306 kadından **930'u psikolojik şiddet** gördüğünü belirtmiştir.

Pandemi sonrası; kadına yönelik şiddetin ve cinayetlerin artarak devam etmesi, ekonomik kriz yükünün dahi kadınlara adeta çifte sömürü koşullarıyla yüklenmesi psikolojik şiddeti derinleştirmiştir. Devamında 6 Şubat Depremleri koşullarında, erkek şiddetine karşı var olan mekanizmalar dur noktasına gelmiştir. Depremin yarattığı yıkımdan sonra bir de failerle aynı çadırlarda her türlü güvenceden yoksun şekilde kalmak zorunda bırakılan pek çok kadın ve kız çocuğu hala şiddete karşı etkin mekanizmalardan yoksun durumdadır.

Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı 2024 Yılı Faaliyet Raporunda⁵ “2024 yılında Mor Çatı'ya ulaşan kadınlar, erkeklerin küfür ve hakaret etme, bağırma, aşağılama, iftira atma, baskı uygulama, kadına, çocuklarına ya da yakınlarına zarar vermekle tehdit etme, çocukları kaçırmaya ya da kaçırmakla tehdit etme, yetersiz hissettirme, kıskançlık, evliliğe zorlama, evden atma, sokağa çıkmasına, arkadaşları ya da sevgilileriyle görüşmesine izin vermeme, yalan söyleme ve aldatma gibi biçimlerde kendilerine şiddet uyguladıklarını paylaştı.” değerlendirmesi yapılırken **%37,7** oranıyla psikolojik şiddetin en üst sırada olduğu tespit

edilmiştir.

Son beş yıllık bu süreç, kadınların psikolojik şiddetle her an ve her yerde karşılaşmasının önünü açmıştır. Kadınlar aynı zamanda cezasızlık politikaları ve adaleti sağlamanın çok ötesinde adeta kadınları cezalandırma noktasına gelen yargı kararlarıyla karşılaşmaktadır. Kendi hayatlarında karşılaşmalar dahi sosyal medya ve haber kanallarıyla “gerçek adalet”e erişimin zorluğunu gören kadınlar, güçleneceği alanlardan yoksun şekilde, toplumsal bir psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Judith Herman'ın Adalet ve Onarım kitabı⁶ da benzer konulara ışık tutmaktadır. Adalet erişim olmadığı takdirde, şiddetten etkilenenler için onarımın sağlanamayacağını örneklemektedir. Bu noktada İstanbul Sözleşmesi gibi kritik konuma sahip bir sözleşmeden çıkılması, kadınlar için adalet erişim olanaklarını sınırlandırmakta yahut yok etmektedir. Yani “tırmanan psikolojik şiddet” sadece erkeklerin kadınlara uyguladığı tekil şiddet örneklerinden ibaret değildir. Tırmanan, toplumsal boyutta yaşanan bir psikolojik baskı ve şiddettir.

Ekleme gerekir ki; bugün geldiğimiz noktada, “bireyselleşme” adı altında insanların birbirinden kopması ve dayanışmadan uzak yalnızlaşan yaşamlar, kadınların psikolojik şiddete çözüm bulamamasına sebep olmaktadır. Travma sonrası stres bozukluğu, kadına yönelik her türlü şiddetin psikolojik sonuçlarından en yaygın görülenidir. Bu yalnızlaşma ortamında ise tekrar ve tekrar yaşanmaktadır.

4 <https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/Mor-Cati-2021-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf>

5 <https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2025/02/mor-cati-2024-yili-faaliyet-raporu.pdf>

6 Truth and Repair: How Trauma Survivors Envision Justice (2023) Judith Lewis Herman, Basic Books, New York.

Kadınların Sırtındaki Yüklerin Psikolojik Etkileri: Karşılıksız Bakım Emeği ve Zihinsel Yük

Neredeyse her kadın günlük hayatında farkında olmadan birçok şeyin sorumluluğunu almakta ve bunu toplumsal anlamda *görevi* olarak yapmaktadır. Sonuçları gün yüzüne çıkmaya başladığında ise yine kendisini sorumlu tutarak bu döngüden maalesef çıkamamaktadır. Kadınların sıklıkla yaşadığı tükenmişlik ve yalnızlık hislerinin sebepleri arasında toplumun kadınlara dayattığı yükleri içselleştirmiş olmaları yatıyor olabilir mi?

Günümüzde hala mevcut olan güç dengesizliği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği her anlamda etkisini gösterdiği gibi kadının günlük yaşamını ve psikolojisini kötü yönde etkilemektedir. Geçmişten bugüne kadın hep ev işlerine mahkum edilmiş ve yaptığı işler sonrasında onay, tebrik ya da olumlu herhangi bir yaklaşımla karşılaşmamıştır. Zaten görevi olduğu kanaatiyle hareket edildiği için kadın bunu o kadar içselleştirmiş ki biyolojik cinsiyet rolü olarak algılamıştır. Oysa biyolojik cinsiyet ve sonradan edinilen toplumsal cinsiyet birbirinden çok farklıdır. Kaldı ki sonradan edinilen toplumsal cinsiyet; kadın ve erkeğin doğduktan sonra toplum tarafından biyolojik cinsiyetine göre yüklenen rollerle büründüğü ya da bürünmek zorunda kaldığı yaşayış şeklidir. Yaşadığımız coğrafyaya göre -artı ve eksileri olsa da- hala kadın evin sorumluluğunu üstlenen, çocuklarıyla ilgilenen, çalışıyor olsa dahi akşama eşinin yemeğini hazır eden sorumluluklar abidesi, sevecen, güzel ve merhametli bir varlık olarak görünmektedir. Bir erkek;

çocuğu ile ilgilendiğinde ilgili baba, ev işleri yaptığında karısına yardımcı eş olma gibi sıfatlarla süslenirken kadın günlük hayatında sürekli yaptığı bu işler sonucunda tebrik edilmez, süslü sıfatlar kullanılmaz veya alkışlanmaz. Çünkü yapması gerekeni yapmıştır ve bunlar onun görevidir. Bakım emeğinin karşılıksız emek olarak ailenin kadın üyeleri tarafından karşılanması, kadının zaman yoksulluğuna sebebiyet vermekte⁷ ve kadını istediği yaşam tarzı ve hedeflerinden alıkoymaktadır. Hayatı boyunca emek verdiği ve hayali olan işi çocuğu olunca bırakmak durumunda kalan kadınlar sıklıkla

karşılaşılan bu durumun en büyük örneklerindedir. Oysa böyle bir düşünce erkeğin zihninden dahi geçmez ki toplumsal olarak bakıldığında geçmesi de beklenemez.

Kadınlar geçmişten bugüne sevecen, duygusal, kırılgan, ölçülü, anaç, mütevazı, bir çatı altında toplayan, evi idare eden, bir şeyleri düzene sokan kişiyi ifade etmiştir. Bu tabirler ne kadar içten ve duygusal görünse de aslında toplumun kadınlara vermek istediği ön adlardır. Öyle ki Melek Özlem Sezer'in kaleme aldığı Masallar ve Toplumsal Cinsiyet⁸ adlı kitabında değindiği gibi yerel kültürün miraslarından olan masallarda dahi kadınlar bu rollere büründürülerek yer almıştır. Kadınlar, çocukluk zamanlarında okunan masallar ile bilinçaltına işlenmeye başlayan ve gün geçtikçe artan yüklerinin sonucu olarak yetersiz, tükenmiş ve yalnızlık hisleriyle mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Genelde fark edilmeden içselleştirilen

7 Toplumsal Cinsiyet ve Zaman Yoksulluğu: Hane İçi Ücretli ve Ücretsiz Emek Sunumu, Ekiz Gökmen, 2017

8 Sezer, Melek Özlem ,Masallar ve Toplumsal Cinsiyet,İstanbul, Evrensel Basın Yayın,2010

zihinsel yük ise kadınları ve zihinlerini oldukça yoran görünmez yüklerdendir. Anlatılan masalların, ailede görülen anne-baba rollerinin ve toplumun yüklediği rollerin zihindeki soyut hali olarak ortaya çıkmaktadır. Açıklamak gerekirse, fiziksel olarak yemek yapmasa dahi o gün eve misafir gelecekte ne yemek yapılacağını genelde kadın düşünür ya da makineye çamaşır attıktan sonra kokmadan serilmesi gerektiğini yine kadın düşünür ve kafasında planlar. Zihnini istemsizce bu işlerle planlayan kadının, bir süre sonra kendisine vakit ayırması ya da kendisini geliştirecek şeyler düşünmesi olanaksız hale gelir ve sonucunda bütün günün yorgunluğu ile birlikte özünde kayboluşu başlar.

Kadının uyumlu, bakımlı, duygusal ihtiyaçları karşılayan, ev ve iş hayatında düzenleyici destekleyici rolleri ise diğer görünmez yüklerindedir. Bunların yanı sıra psikolojik ya da fiziksel olarak yaşadığı şiddet biçimlerini, bir başkasına anlatma konusunda yaşanan tedirginlik ise kadının manipüle edilmiş ve ‘*aman sorun çıkmasın*’ zihniyetine dönüşmüş bir diğer yüküdür. Oysa kadın herhangi bir kalıba sıkıştırılmadan yaşayan ve yaşaması gerekendir.

Dijital Nefretin Yeni Yüzü: Kadın Düşmanlığı ve İncellik

Dijital dünyanın süratle evrilip geliştiği bugünlerde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen yeni bir fenomen yükselmekte: İncellik! İncellik (İngilizce: *Incel*- “involuntary celibate”, yani “isteksiz bekâr”), romantik ve cinsel ilişkiler kuramayan, sosyal hayatta dışlanmışlık hissi taşıyan, öfkeli ve yalnız erkeklerin

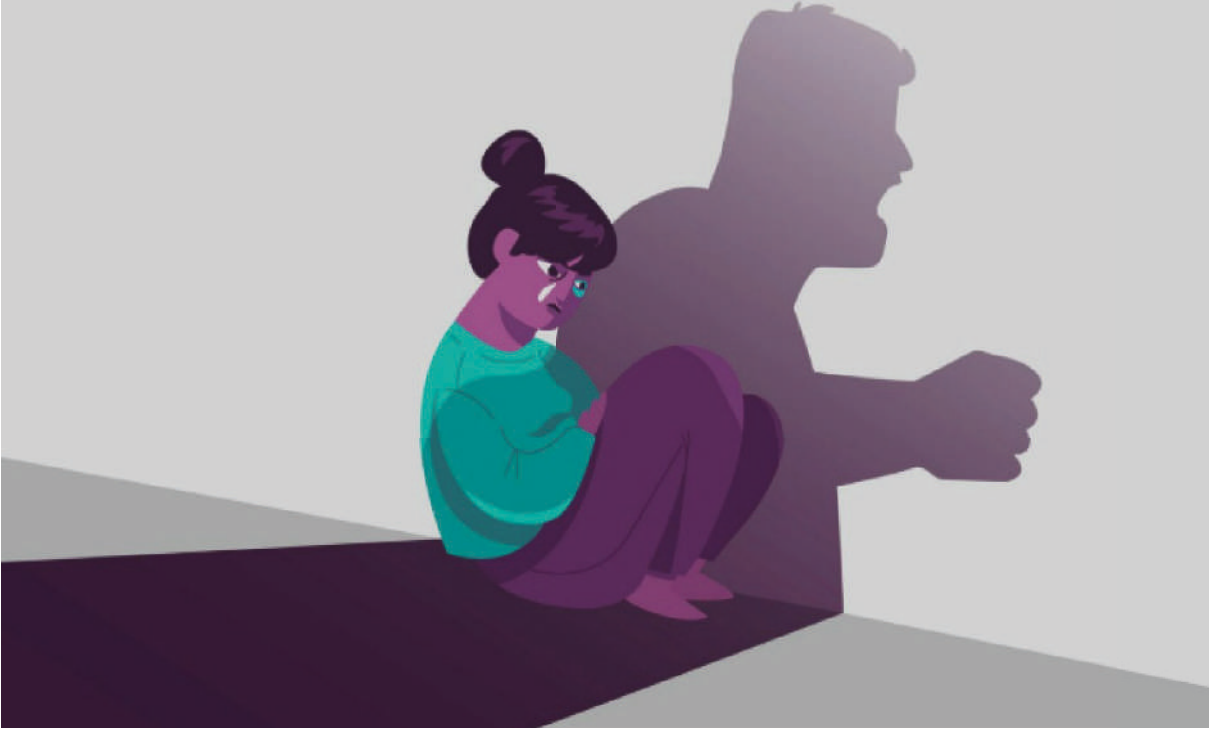
internet alanında (*manosphere* yani “erkeklerin alanı”)⁹ oluşturduğu bir tür akım haline gelmiştir.

İncellik oluşumun kökeninde toplumsal erkeklik normları, cinsiyet eşitsizliği ve bunların dijital ortamlarda pekiştirilmesi ile biçimlenen şiddet eğilimleri yer almaktadır. Toplumda etkili olan cinsiyet rolleri yalnızca kadınları değil, erkekleri de biçimlendirmektedir. Bu kalıplar, erkeklerden; güçlü, dominant, çekici ve başarılı olmalarını bekler. İnceller; bu baskıların altında ezilen, toplumun cinsiyet normlarına uymayan erkeklerdir. Dışlanmışlıklarını, toplumsal zayıflık ve cinsel başarısızlıkla ilişkilendiren inceller; özellikle kadınların kendilerini “hak etmedikleri” yönünde geliştirdikleri şiddet eylemleriyle öfkelerini dışa vurmaktadır. Ayrıca incel akımında internet ortamının anonim yapısının sağladığı rahatlık ve kolay erişilebilirlik gibi faktörler, bu tür düşüncelerin hızla yayılmasının ve radikalleşmesinin önünü açmaktadır.

Reddit, 4chan ve Discord gibi mecralarda örgütlenen inceller, kadınları “Stacy” (çekici ama yüzeysel kadınlar) ve erkekleri “Chad” (başarılı alfa erkekler) gibi stereotiplere indirgeyerek, reddedilme duygularını sistematik bir nefrete dönüştürmüştür. Bu nefret, dijital mecralarla sınırlı kalmayıp zamanla eyleme dökülmüştür. İncel akımının küresel boyuttaki ilk örneği olarak 2014 yılında, California’da, Elliot Rodger’ın 2’si kadın toplam 6 kişiyi öldürdüğü ve birçok kişiyi yaraladığı saldırı gösterilebilir¹⁰. Kendini “incel” olarak tanımlayan Rodger; **bu şiddet eylemini, kadınlara olan nefret ve öfkesinin tezahürü olarak gerçekleştirdiğini** ifade etmiştir. Saldırıyı

9 <https://corpusergi.com/2024/incel-devrimi-alternatif-sag-ve-erkeklik-krizi/>

10 <https://abcnews.go.com/US/fullpage/secret-life-elliott-rodger-24322227>

bir video ve manifesto ile duyuran Elliot Rodger “ıncel ideolojisinin kurucu babası”¹¹ olarak tanımlanmaktadır. Manifestosunda kadınlarla herhangi bir ilişki kurmadığından bahsetmekte olup kadına yönelik şiddete aleni bir çağrı yapmaktadır. Bu katliam inceller arasında övgü ile karşılanmıştır. İngiltere’de Dijital Nefretle Mücadele Merkezi (CCDH), 2022 yılında, 17.000’den fazla üyesi bulunan ve aylık 2,6 milyon ziyaretçisi olan bir ıncel forumunda yaklaşık 1 milyon paylaşımı incelemiştir. Araştırmaya göre her 29 dakikada bir tecavüzle ilişkili paylaşımlar yapılmaktadır.¹² Ayrıca ıncel formundaki paylaşımların nefret içerikli, **cinsiyetçi, toplu** saldırı çağrılarını içeren,

11 <https://www.indyturk.com/node/669801/bi%CC%87li%CC%87m/incellere-y%C3%B6nelik-ilk-resmi-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fma-sonu%C3%A7lar-genel-kan%C4%B1yla-%C3%A7eli%C5%9Fiyor7>

12 <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://counterhate.com/wp-content/uploads/2023/08/CCDH-The-Incelosphere-FINAL.pdf>

kadın düşmanı, ırkçı ve LGBTQ+ karşıtı söylemlerden oluştuğu görülmektedir. Türkiye’de ise bu karanlık akımın en çarpıcı örneği, 2024’te, İstanbul’da, Semih Çelik’in işlediği vahşi katliamla gün yüzüne çıkmıştır. Semih Çelik’in 19 yaşında iki öğrenci olan Ayşenur Halil ve İkbal Uzuner’i katlettiği “sur cinayeti” ıncel akımının toplumdaki etkilerini gözler önüne sermektedir.

Günümüzde ortaya çıkan kadın düşmanı bu akım, adeta yeni bir fail tiplemesi oluşturmaktadır. Toplumun geldiği sosyal çürüme, buradan hareketle kadın düşmanlığıyla derinleşmektedir.

SONUÇ YERİNE

Şimdi yazının başlığına tekrar bakma zamanı. Fransa'da görülen cinsel şiddet ve pek çok fail tarafından işlenen tecavüz suçlarının konu olduğu davada, isminin gizli kalması hakkında vazgeçiyor ve “**Utañ taraf değiştirmeli!**” diyor Gis le Pelicot. Yıllarca maruz bırakıldığı her türlü psikolojik ve cinsel Şiddetin yükünü taşımaya kabul etmiyor.

Psikolojik Şiddetin; yukarıdaki başlıklarda ayrı ayrı anlatılan pek çok görünümünün ve kadına yönelik Şiddete dayalı psikolojik  ok nt n n  z m  Gis le Pelicot'un bu net cümlesinde ve kadınların dayanışmasında gizlidir.

Her türlü psikolojik, duygusal hatta yapısal Şiddet karşısında; kadınlar daha çok konuşmalı, daha çok yazmalı ve daha çok eylemelidir. Utañ ancak bu Şekilde taraf değiştirecek.

KAYNAKÇA

1. Çelenk, Zehra. “İncellere Gökten Zembille İninmedi.” *Bianet*, 30 Eylül 2016, <https://bianet.org/haber/zehra-celenk-anlatti-inceller-gokten-zembille-inmedi-300916>.
2. Güzel, Emine. “Kadına Yönelik Şiddet ve Cezasızlık: Türkiye’de Durum ve Çözüm Önerileri.” *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 2020, ss. 105-123.
3. Özdemir, Aysel. “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Hareketlerinin Mücadele Yöntemleri.” *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, ss. 50-72.
4. Yazar, Aylin. “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Hukukun Rolü.” *Türk Hukuk Dergisi*, 2018, ss. 45-62.
5. Kavak, A. (2020). “İnternette Şiddet ve Nefret: İncel Hareketinin Toplumsal Et-kileri.” *Yeni Medya ve Toplum Dergisi*, 8(3), 200-215.
6. <https://www.indyurk.com/node/669801/bi%CC%87li%CC%87m/in-cellere-y%C3%B6nelik-ilk-resmi-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fma-so-nu%C3%A7lar-genel-kan%C4%B1yla-%C3%A7eli%C5%9Fiyor>
7. <https://abcnews.go.com/US/fullpage/secret-life-elliott-rodger-24322227>
8. <https://counterhate.com/research/incelosphere/>
9. <https://corpusdergi.com/2024/incel-devrimi-alternatif-sag-ve-erkeklik-krizi/>
10. <https://aramizda.org.tr/erkeklik-krizi-ve-nefret-incel-devrimi-caginda-feminizm/>
11. <https://bianet.org/haber/inceller-kendilerini-bir-erkeklik-hiyerarşisinin-en-altinda-goruyorlar-301105>
12. https://www.academia.edu/44730502/Erkeklik_Krizi_ve_Nefret_%C4%B0ncel_Devrimi_%C3%87a%C4%9F%C4%B1nda_Feminizm_2020
13. <https://www.fayn.press/istemsiz-bekarların-kadın-nefreti/>
14. <https://www.meltemsenocak.com/post/kad%C4%B1nlar%C4%B1n-g%C3%B6r%C3%BCnmez-y%C3%BCkleri>
15. KARAASLAN, Ceren. ANONİM TÜRK MASALLARINDA TOPLUMSAL CİN-SİYET BAĞLAMINDA KADIN, Marmara Üniversitesi (Turkey) ProQuest Dissertations & Theses, 2019. 28245094.
16. <https://www.uplifers.com/kadınların-omuzlarındaki-görünmez-ağırlık-zihinsel-yük-nedir/>
17. <https://www.skdturkiye.org/esit-adımlar/guncel/kadının-zihinsel-yuku>

18. <https://catlakzemin.com/>

19. <https://morcati.org.tr/yayinlarimiz/raporlar/>

20. <https://psikolog.org.tr/>

21. <https://sozluk.gov.tr/>

22. Simone de Beauvoir,İkinci Cinsiyet 1. Cilt: Olgular ve Efsaneler - 2. Cilt: Yaşanmış Deneyim, Koç Üniversitesi Yayınları, 2025

23.https://www.academia.edu/86894744/Pandemi_G%C3%B6lgesinde_Kad%C4%B1na_Kar%C5%9F%C4%B1_%C5%9Eiddet_%C4%B0zleme_Raporu

24. Sezer, Melek Özlem ,Masallar ve Toplumsal Cinsiyet,İstanbul, Evrensel Basın Yayın,2010

VEGAN BAKIŞ AÇISIYLA HAYVAN ŞİDDETİ

Stj. Av. Şeyma ESER

Veganlık Nedir?

Hayvan şiddetinin ve sömürüsünün görülmeyen halleri mevcudiyetini korumaktadır. Hayvan şiddeti denildiğinde herkesin aklına ilk olarak kedi, köpek gibi insanlarla daha yakın olan, evlerimizde baktığımız, dostumuz olan hayvanların yaşadığı zulümler gelmektedir. Ancak, dünyada başkaca hayvanlar olmasına rağmen bir tek “pet animals” dediğimiz evcilleştirebilen hayvanların hakkı savunulmakta, uğradıkları şiddet eylemlerine ilişkin çözüm aranmaktadır. Oysaki, o iştahla yenilen etler, çeşit çeşit tüketilen peynirler, hobi olarak tutulan balıklar, çok şık olduğu düşünülen deri kıyafetler ve çeşitlendirilebilecek birçok örnek hayvan sömürüsünün ve şiddetinin bir parçasıdır. Veganlığın insana kattığı hayat felsefesi, yaşam tarzı ve hayvan hakları savunuculuğu görülmesi zor olan şiddet ve sömürünün farkındalığıyla başlamaktadır.

Donald Watson, 2002 yılında yaptığı röportajda, “*Veganlık, hayvanlar alemine dair sömürü ve zulmün tüm biçimlerini dışlamanın ve yaşamı gözetmenin yoludur. Et, balık, kümes hayvanı, yumurta, bal, hayvansal süt ve türevlerini dışlayıp bitkiler aleminin ürünleriyle yaşamayı ve tamamen ya da kısmen hayvanlardan üretilen tüm ticari malların alternatiflerini kullanmak şeklinde pratiğe dökülür.*”¹ diyerek vegan yaşam tarzının ne olduğunu açıklamıştır. Hayatı yaşama biçimi olarak veganlık, hayvanın bir parçası olan, hayvandan gelen, hayvandan üretilen, hayvanın konu olduğu her türlü üretim ve tüketimden uzak durmaktır.

Hayvan Şiddetinin Görülmeyen Gerçekleri

İnsanların birçoğu vejetaryen bakış açısı ile vejetaryen bir yaşamı anlayışla ve makul karşılamakta ancak vegan bir yaşamı abartılı ve gereksiz bulmaktadır. Birçok insana göre hayvanın kendisini

tüketmemek kabul edilebilir bir istek fakat hayvanın konu olduğu ürünleri tüketmeme isteğinin mantık çerçevesine sığdırılabilir bir yanı yoktur. Aslında hayvanların kendisini ve ürünlerini tüketmemek için yeteri kadar sebep bulunmaktadır. Zira, dünyada çok sevilerek tüketilen yumurtalar için çiftliklerde yılda ortalama iki buçuk milyar civciv katledilmektedir. Civcivin cinsiyeti yaşayıp yaşamayacağını belirlemekle birlikte eğer civciv erkek ise yumurta üretemeyeceği için yaşamına devam etme şansı bulunmamaktadır. Endüstriyel üretimin büyük bir parçası olan tavuk çiftliklerinde dişi tavukların üretiminin artırılması için suni döllene yapılıp tavukların doğal ortamında üreyebileceğinden çok daha fazla yumurta üretmesi sağlanmaktadır. Eğer ki tavuğun daha fazla üreme ihtimali kalmadı ise yaşamına son verilerek sofralara yiyecek olarak gelmektedir. Süt ve süt ürünleri endüstriyel faaliyetlerinde, tavuk çiftliklerine benzer bir sömürü ve şiddet düzeni vardır. İnekler, doğal yaşam koşullarında yavrularına sağlayacakları sütün yaklaşık 10 katına kadar süt üretmeye zorlanmaktadır. İneklerin sadece sütü sömürülmeyle kalmamakta aynı zamanda süt üretemeyecek hale geldiklerinde yahut doğurganlıkları olmadığından mezbahalarda insanların bir saniye dahi duramayacağı korkunç koşullarda katledilmektedirler. İnsanlar, ineklerin yavrusu için ürettiği süt üzerinde hakkı olmadığı halde tüketmekle kalmayıp aynı zamanda ineklerin bedensel bütünlüğüne zarar vermektedir. Maalesef ki hem hobi hem bir ticaret olan balıkçılık faaliyetlerinde hayvan şiddeti ve sömürüsü diğer endüstriyel alanlardakine benzer bir durumdadır.

Balıkçılığı diğerlerinden ayıran tek özellik yok edilen balıkların tonlarca olmasıdır. Balıkların yumurtlama dönemlerinde avlanma yasağı olmakta böylece balıklar rahatça üremekte, yavrular büyümekte, gelişmekte, avlanabilecek hale gelmekte ve insanlar tonlarca balığı öldürmektedir. Şayet balıkların yumurtaları çok lezzetli olduğu iddia edilen havyar olmadıysa henüz. Hayvan sömürüsü ve şiddetinin yaygın olan bir diğer hali ise giyim – kozmetik sektöründedir. Hayvan derisi giysiler, ayakkabılar, aksesuarlar, yün kıyafetler, parfümler, makyaj malzemeleri gibi ürünlerin üretimi hayvanların bedenine ve iradelerine müdahaledir. Kozmetik sektöründe birçok hayvan testi yapılarak hayvanlara geçici-kalıcı zararlar verilmektedir. Günümüzde eskiye oranla kozmetik sektöründe hayvan testleri yapılmaması maksadıyla kozmetik firmalarınca gerekli adımlar atıldı ancak henüz tamamen hayvanları koruyacak yeterli önlemler ve ilerlemeler sağlanmadı. İnsanların kurmuş oldukları hayvanat bahçeleri hayvan sömürüsünün ve şiddetinin en acımasız hallerinden birisidir. İnsanların sırf eğlenmek için¹ hayvanları doğal ortamlarından kopartıp hapsedmeleri zulümdür, insanlık dışıdır. Hayvan şiddeti ve sömürüsü ile alakalı at çiftlikleri, at yarışları, fayton kullanımı, sirklerde hayvanların kullanılması gibi bir sürü hayatın içinden örnekler verilebilir. Hayvan şiddetinin var olduğunun farkında olmadığımız bir sürü hali var. İnsanlar tarafından bu şiddet ve sömürü silsilesi tamamıyla normalleştirilmiş durumdadır.

Hayvan Şiddeti Nasıl Önlenebilir?

Hayvan şiddeti ve sömürüsünün

1 Donald WATSON, The Vegan Society kurucusu, vegan aktivisttir.

azaltılması veya tamamen engellenmesi mümkündür. Ancak, bu durumun mümkün kılınabilmesi için tüm insanlığın çaba göstermesi gerekmektedir. İnsanların vegan yaşam tarzını benimsemesi şiddet ve sömürü düzeninin azalmasını sağlamakta ancak maalesef ki herkesin vegan hayat felsefesini benimsemesini bekleyerek tüm şiddet düzenini yok etmek fazlasıyla ütöpik bir hayaldir. Her ne kadar dünya genelinde veganlık artmış olsa dahi insanların tamamının vegan olması imkân dahilinde değildir. Özellikle geleneksel, kültürel ve dinsel kimlikler büyük etkilere sahiptir. Hristiyanların Noel’de hindi kesmeleri, Müslümanların Kurban bayramlarında birçok hayvanı kesmeleri, insanların hayvanların kendileri için yaratıldığını düşünmesi gibi nedenlerden dolayı veganlığın tüm insanların hayat tarzına doğrudan uygulanabilirliği yoktur. Eğer ki çeşitli geleneksel, kültürel ve dinsel etkiler sebebi ile insanların veganlığı benimsemesi sağlanmıyor ise bu halde hayvanların yasalarla korunması

gerekmektedir. Türkiye’de hayvanların mal sayıldığı ve hayvanlara verilen zararın Türk Ceza Kanunu’nda yer alan mala zarar verme suçu kapsamında değerlendirildiği herkesçe bilinmektedir. Mala zarar verme suçu hayvanın kendisini değil hayvan üzerinde hak iddia eden kişiyi korur. Kişinin uğradığı zarar maddi – manevi olarak telafi edilir. Oysaki, hayvanın kendisinin korunması diğer bir deyişle hayvanın hak öznesi olması gerekmektedir. Hayvanların iradelerini açık bir şekilde beyan edemeyecekleri ortadadır bu yüzden hayvanların irade beyanına ihtiyaç duymadan yasalarca yaşamları ve bedensel bütünlükleri güvence altına alınmalıdır. İnsanların sahip olduğu en temel hak olan yaşam hakkına hayvanlar da sahip olmalıdır. İnsanlara hak öznesi olmaları sebebi ile insanın kendisine yöneltilen her türlü haksız ve hukuksuz davranışla ilgili olarak ya kamu tarafınca ya da haksızlığa uğrayan kişi tarafınca bu davranıştan dolayı hakkını koruma imkânı tanınmıştır. Hayvanların kendi haklarını koruması

beklenilemez söz konusu koruma kamu tarafından kanunlar ile yapılmalıdır. Hayvanlar, insanlar gibi hak öznesi olursa eğer hayvan şiddeti ve sömürüsü bir suç olur ve bütün bu şiddet ve sömürüsünün önüne geçilebilir. Önüne geçilemeyen durumlar için ceza kurumunun yaptırımları uygulanır bu sayede şiddet ve sömürü düzeni azalır.

Türçülük ve Kesişimsellik

Türçülük, hayvan şiddetinin ve sömürüsünün temel sebebidir. Türçülük kavramı Peter Singer tarafından geniş bir kitleye tanıtılmıştır. O türçülüğü şöyle sunmuştur: *“Türçülük, birisinin kendi türünün üyelerinin ilgilerine yönelik ve diğer türlerin üyelerine karşı taraflı bir önyargı ya da tutumdur.”*² Türçülük, insanlığa kendini diğer canlılardan daha üstün görme biçiminde yansımıştır. İnsanların üstün olduğunu düşünmesi hem kendi varlıklarının daha önemli olduğunu varsayma hem de kendileri dışındaki varlıklara istediği gibi davranabilecekleri hissini vermiştir. İnsanlar hem dünyanın maddi kaynaklarının hem hayvanların kendileri için varlıklarını sürdürdüğünü ve bundan bahisle her şeyin kendilerine ait olduğunu düşünmektedir. İnsanların kendi içlerinde cinsiyet, cinsel yönelim, ırk, dil, din gibi ayrıştırmalar yaparken hayvanları kendilerinden daha önemsiz canlılar olarak görmeleri şaşırtıcı değil. Entelektüel olarak kendisini geliştiren ve hatta insan hakları savunucusu olduğunu iddia eden kişiler dahi herkesin eşit yaşama eşit haklara sahip olması gerektiği düşüncesini savunmakta ancak söz konusu hayvanlar olduğunda susmaktadırlar. Hayvanların yaşamlarını ve haklarını görmezden gelmektedirler.

Türçülük gibi bahsedilmesi gereken bir diğer kavram ise kesişimsellik. Kesişimsellik; cinsiyet, cinsel yönelim, sınıf, ırk, ulus, engellilik ve yaş/kuşak gibi kategorilerin birbirinden bağımsız kategoriler olarak ele alınamayacağını vurgulayan bir yaklaşımdır. İnsan haklarının temelinde yer alan hümanizmi, feminizmi, LGBTİ+ haklarını buluşturan, kendini bu oluşumlara ait hisseden insanların birçoğu vegan veya vejeteryen bir yaşam biçimini benimsemektedirler. Bahse konu olan oluşumların veganlığı benimsemelerinin temel sebebi ise genel olarak çeşit çeşit zorluklarla mücadele eden, kendi yaşam haklarını savunmaya çalışan, başkaları tarafından farklı oldukları iddia edilen insan topluluğu olmalarından kaynaklanmaktadır. Bahse konu kişiler, temel medeni hakları kullanamamakta ve var oluşları ile günümüz Türkiye’inde cezai yaptırımlarla dahi karşı karşıya gelmektedirler. Netice itibarıyla, insanlar dayanışma ruhunu hem birbirleriyle hem de hayvanlarla paylaşarak kendi haklarını savunurken hayvan haklarını savunmayı ihmal etmemektedirler. Dezavantajlı gruplar olarak bütün canlıların hep beraber bir arada özgürce yaşadığı bir dünya var etme prensibine sahip olmakla birlikte hem kendileri için hem de hayvanlar için mücadele sürdürmektedirler. Her 8 Mart’ta her Onur Haftası etkinliklerinde, yürüyüşlerinde, eylemlerinde hayvan haklarını es geçmeden, destekleyici bir biçimde söyleşiler yapılarak hümanistler, feministler, LGBTİ+lar, hayvan şiddetine ve sömürüsüne ortak olunmaması gerektiğini anlatmaktadırlar.

Vejeteryanlık Neden Yeterli Değildir?

İnsanların vejeteryen yaşam tarzını veganlığa göre daha çok benimsediği

² Peter SİNGER, Hayvanların Özgürleşmesi, s.6

bir gerçektir. Vejetaryenlik; et, balık, kümes hayvanlarının tüketilmediği ancak hayvansal ürünlerden süt ürünleri, bal ve yumurtanın ise isteğe bağlı olarak tüketildiği beslenme biçimine denir. Kısacası vejetaryenlik genel olarak hayvanın kendisinin tüketilmemesi olarak yorumlanabilir. Vejetaryenlerin çoğu veganlar gibi hayvan şiddetine ve sömürüsüne ortak olmamak amacıyla vejetaryen olmakta ve buna göre yaşamlarını sürdürmektedirler. Vejetaryenler, hayvanın kendisini tüketmese dahi hayvan şiddetinin ve hayvanların yaşam haklarının elinden alınmasına bir katkı sağlamaktadırlar. Zira, direkt olarak bir hayvan ölümüne doğrudan sebep olmasalar dahi daha önce bahsedildiği üzere yumurta çiftliklerinde üreyen tavukların yumurtalarını yemekte, kendilerine ait olmadığı halde ineklerin sütlerini içmekte hatta bazıları umarsızca, balık ve diğer su ürünlerini tüketmektedirler. Ancak, anlaşıldığı üzere hayvansal ürünlerden tamamen vazgeçilmediği sürece hayvan şiddetine

karşı ne yapılırsa yapılsın yetersiz kalır. Bu noktada vejetaryenlik aktivizm boyutuna ulaşmamakta sadece beslenme biçimi olarak hayatlara yansımaktadır. Hayvansal gıdalar, giysiler, kozmetik ürünlerinden faydalanmak bu sisteme çark tutmak, bu sömürü düzenine destek olmaktadır.

Sonuç

Veganlık, basit bir beslenme biçimi değil hayvan şiddetine ve sömürüsüne karşı bir duruştur. Aktivizmin en önemli oluşumlarından birisidir. İnsanların kendini üstün sanması olgusuna ve türcülüğe karşıdır. Kapitalizm ve endüstriyelleşmenin getirdiği üretim ve tüketim çılgınlığının hayvanlar üzerindeki etkisinin bilincinde olup, bu etkiyi azaltmak veya yok etmek için çabalayan insanlar veganlığın bir parçasıdır. Tüm dünyada artış gösteren vegan ve vejetaryen sayısı ülkemizde artmaktadır. 2024 yılında yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'deki vegan ve vejetaryen sayısı 2,7 milyon kişiye ulaşmış durumdadır. Bu grupların içindeki

vegan sayısı ise 620 bin civarındadır. Tüm dünyada artan hayvan şiddeti farkındalığı ülkemizde de etkisini göstermiştir. İnsanlar, endüstriyelleşmenin getirdiği hayvan şiddetinin ve sömürsünün yarattığı dehşetin farkına vardığında vegan hayat felsefesi daha çok benimsenerek tüm canlılar için daha özgür ve eşit bir dünya var olacaktır.

Son olarak Arap şair Ebu 'Lala Ahmad ibn 'Abdallah el – Maari (973-1057) tarafından yazılan bir şiirden bahsedilmesi lüzum olmuştur.

Artık Tabiattan Çalmıyorum

Kavrayışta ve dinde muallelsin.

Bana gel, ki hakikatin sesinden havadisleri duyabilesin.

Suyun terk ettiğini haksızca yeme,

Ve katledilen hayvanların etlerini yemek olarak arzulama,

Veya safi yavruları gözetilerek kastedilmiş anne beyazını (sütünü),

Asilzade hanımlar için değil.

Ve masum kuşları onların yumurtalarını alarak kedere boğma;

Adaletsizlikte kabahatlerin en fenasıdır.

Ve arıların mis kokulu bitkilerin çiçekleri üzerindeki gayretleriyle zaman zaman elde ettikleri bala kıyma;

Başkalarının olsun diye istifledikleri gibi, bağış ya da hediye olsun diye toplamadıkları için.

Elimi tüm bunlardan çektim;

Keşke yolumu şakaklarım ağarmadan önce fark etseydim.

KAYNAKÇA

1. <https://tvd.org.tr/hayvan-haklari/>
2. <https://www.ivmehareketi.com/2021/03/09/veganlik-hayvan-somurusu-endustrilesme-endustriyel-hayvan-uretimini-asmak-hayvan-somurusunu-ortadan-kaldirir-mi-zeynep-cagdas/>
3. <https://www.hafta.com.tr/saglikli-yasam-akimi-veganizmi-yukseltiyor-haberi-723050>
4. <https://tvd.org.tr/veganlik-nedir/>
5. https://www.vegansociety.com/sites/default/files/DW_Interview_2002_Unabridged_Transcript.pdf
6. <https://amyoliviabell.com/embracing-veganism/>
7. <https://andrewskowron.org/the-use-of-cows-in-the-dairy-industry/>
8. <https://andrewskowron.org/chicken-factory-farming/>

EKOLOJİK KRİZİN ANATOMİSİ: YAVAŞ ŞİDDET

Stj. Av. Burçin Özge DUVAN

Ekolojik kriz, insanın çevre üzerindeki tahakkümü sonucu ortaya çıkan, 21.yüzyılın en önemli sorunlarından biridir. Bu tahakküm sürecinin, 1800'lü yıllarda Sanayi Devrimi ile başladığı kabul edilmektedir. Sanayi Devrimi'nin tetiklediği, insanlığın sonsuz büyüme arzusunun sonlu gezegen kaynakları ile çatışması ekolojik krizin temelini oluşturmaktadır. İnsanlığın refahını artırmayı amaçlayan ekonomik kalkınma, çevrenin tahrip edilmesi ile birlikte insanlığın aleyhine dönmüş olup insanlık adeta kendi *Leviathan*'ını yaratmıştır.

Bu durum 1972 yılında Roma Kulübü tarafından yayımlanan "*Büyümenin Sınırları*" adlı raporda ortaya konmuştur.¹ Raporda mevcut büyüme modelinin doğal kaynakların tükenmesi, çevresel kirlilik, sera gazı emisyon artışıyla birlikte iklim değişikliği gibi bir dizi çevresel sorunlara neden olduğu belirtilmiştir. Ortaya çıkan ekolojik krizin kaynağının insan faaliyetleri olması nedeniyle yaşadığımız çağa "*Antroposen Çağ (İnsanlık Çağı)*" denmektedir.² Crutzen'e göre dünyanın altıncı yok oluşu, insanlığın neden olduğu ekolojik kriz sonucu meydana gelecektir.

1 The Limits of Growth, Rome Club, 1972

2 CRUTZEN, P.J. and STEFFEN, W., How Long Have We Been in the Anthropocene Era?, Climatic Change, Vol. 61, pages 251–257, 2003, s.251

1970’li yıllarda küresel bir sorun olarak uluslararası arenaya taşınan ekolojik kriz için ortak çaba ve çözüm arayışları geliştirilmiştir. Ancak aradan geçen yaklaşık 60 yıl içinde ne yazık ki pek ilerleme kaydedildiği söylenemez. Çevre ve iklim değişikliği alanında öncü bilimsel kuruluş olan IPCC (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) Raporları, iklim değişikliğinin etkilerinin hala artmakta olduğunu tespit etmiştir.³ Küresel ısınma, deniz seviyesinin yükselmesi, biyoçeşitlilik kaybı, kirlilik artışı gibi ciddi etkiler yavaş ama yıkıcı düzeyde ilerlemektedir.

Bu yavaş ve yıkıcı etki, aslında şiddetin bir türünü doğurmaktadır: yavaş şiddet. Bu kavram, ilk defa 2011 yılında

Rob Nixon tarafından ortaya atılmış olup “*Slow Violence and the Environmentalism of the Poor* (*Yavaş Şiddet ve Yoksulların Çevreciliği*)” adlı kitabında kuramsallaştırılmıştır.⁴ Nixon’a göre yavaş şiddet, çevresel felaketlerin ve iklim değişikliğinin bir bütünü olarak değerlendirilebilecek ekolojik krizde kendini gösteren bir şiddet türüdür. Yavaş şiddet, zamana ve mekana yayılmış, uzun bir dönemde meydana gelen, tek bir anda gözlemlenemediği için sansasyonel bir etkisi olmayan bir şiddettir. Yıllar hatta yüzyıllar içerisinde ortaya çıkan yavaş şiddet, sonuçları gelecek nesillere aktarılması açısından telafisi ve mücadelesi zor bir kavramdır. Çünkü bu şiddetin kurbanları hem insan hem de çevredir.⁵

3 AR6 Synthesis Report, IPCC, 2023

4 NIXON, Rob, *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor*, Harvard University Press, 2011

5 NIXON, a.g.e.: 13

Nixon'a göre yavaş şiddetin en zor yanı, çarpıcı ve ani bir etkisi olmaması nedeniyle politik ve ticari kaygılarla baş etmesidir.⁶ Bilimsel olarak kanıtlanmasına rağmen ekolojik krizin etrafında şüphe ağları örülmektedir. Medya aracılığıyla hükümetlerin iktidar kaygısı ve şirketlerin kar maksimizasyonu amacı doğrultusunda şüphe tacirleri ortaya çıkmıştır.⁷ Bunların görevi, şüphe tohumları ekerek toplumu ekolojik krizin var olmadığına inandırmaktır. Bu durum, yavaş şiddetle mücadelede ket vurmaktadır.

Bununla birlikte yavaşlatan sebeplerden birisi de her zaman failin belli olmasıdır. Nixon, failin uzun vadeli kirlilik, iklim değişikliği veya yavaş ortaya çıkan çevresel felaketlerin içinde gömülü olduğunu belirtmektedir. Karmaşık ve küresel bir yapıya sahip olan ekolojik krizin failini tespit etmek zordur. Bu zorluk, devletlerin sorumluluğu hususunda kendisini göstermektedir. Son zamanlarda uluslararası politika süreçlerinde ülkeler, Küresel Kuzey ve Güney olarak ayrılmaktadır.⁸ Ekolojik krize en çok neden olan ülkeler, gelişmiş ülkeler olmasına rağmen krizin etkileri

Güney ülkelerinde daha fazla hissedilmektedir. Dolayısıyla krizle mücadele, iklim adaleti kavramı üzerinden yürütülmektedir. İklim adaleti, çevresel zararların ve ekolojik tahribatın en fazla yoksul kesimi etkilemesi, Güney kesimin de dünyanın yoksul tarafını oluşturması nedeniyle bir hak meselesidir. Tarihsel perspektif ile değerlendirildiğinde sorumluluğun büyük bir kısmı, gelişmiş Kuzey ülkelere düşmektedir. Nixon'a göre de yavaş şiddetin birincil mağdurları, kaynak eksikliği çeken yoksullar olup sorumluluk bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Ancak birincil mağdurlarla beraber aslında yavaş şiddetin kurbanı tüm insanlıktır.⁹ Milyonlarca insan yavaş şiddetin sonuçlarıyla yüzleşmektedir. Kuraklık, aşırı hava olayları, deniz seviyesinin yükselmesi, toprak erozyonu, kirlilik gibi ekolojik krizin sonuçları, insanların yaşam hakkı, gıda hakkı, barınma hakkı, sağlıklı çevre hakkı gibi temel insan haklarını etkilemektedir.¹⁰ Tahribatın yüksek olduğu bölgelerde insanlar yaşamlarını devam ettirebilmek için dünyanın daha güvenli bölgelerine göç etmektedir. Dünya Bankası'nın 2011 tarihli raporunda çevresel

6 NIXON, a.g.e.: 39

7 ORESKES, Naomi and CONWAY, Erik M., Şüphe Tacirleri: Bir Avuç Bilim İnsanı Sigara Dumanından Küresel Isınmaya Kadar Birçok Meselede Gerçeği Nasıl Örtbas Etti?, çev. Cahit Kaya, Pegasus Yayınları, 2021

8 TIRIŞ, Gülşah ve UYSAL OĞUZ, Ceren, İklim Adaletine Demokrasi Perspektifi ile Bakmak: Ekolojik Demokrasi, Doğu Batı Dergisi, Sayı:95, 2020-2021, s.76

9 <https://www.bbc.com/future/article/20210127-the-invisible-impact-of-slow-violence>, erişim tarihi: 09.03.2025

10 YURTCANLI DUYMAZ, Seda, *Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak İklim Değişikliği*, Gelecek Hakkı Programı, İstanbul, 2020, s.3-10.

sorunlar nedeniyle 50 ila 250 milyon insanın göç edebileceği tahmin edilmektedir.¹¹ Bahsedilen tahmin, yavaş şiddetin küresel etkisinin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Ne yazık ki bazen failer belli olmasına rağmen yavaş şiddet sistematik bir şekilde devam etmektedir. Bunun en önemli örneği, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'ne konu olan *Cannavacciuolo ve Others/Italy* kararıdır.¹² Davanın konusu, onlarca yıldır çöp ve zehirli atıkların dökülmesi ve yakılması nedeniyle "Ateşler Ülkesi" (*Terra dei Fuochi*) olarak bilinen bölgede yaşayan 2,9 milyon insanın yaşam hakkı mücadelesidir. Tehlikeli atıkların dökülmesi ile yaklaşık 40 yıldır süregelen çevresel felaket, bölge sakinlerinin yavaş şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Söz konusu felaketin uzun zamandır devlet yetkilileri tarafından bilinmesine rağmen önlem alınmamasını göz önünde bulunduran Mahkeme, bölge sakinlerinin yaşam hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Görüldüğü üzere yavaş şiddet, dünyanın farklı bölgelerinde farklı durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şiddet türü ile baş etmenin yollarından biri

"ekolojik hukuk" adı verilen, öznelere ve sistemin yeniden düzenlendiği bir hukuk sistemidir. Eko-hukuk, insan merkezli (*antroposentrik*) hukuk anlayışından doğa merkezli (*ekosentrik*) bir yaklaşıma geçmeyi savunan hukuk sistemidir. Bu sisteme göre, hukukun çekirdeği insanlarla sınırlı olmamalı, tüm ekolojik topluluk dahil edilmelidir.¹³ Eko-hukuk kapsamında çevre ve belirli ekosistemler, hukuk süjesi olduğu kabul edilir. Çevrenin ilk defa hukuk süjesi haline gelmesi, Ekvador Anayasası'nda (2008) karşımıza çıkmakta olup, bu Anayasa çevrenin haklarını tanıyan ilk anayasa olma özelliğine sahiptir. Bu eko-hukuk hareketini, Bolivya (*Doğa Ana Yasası/2010*), Kolombiya (*Amazon Ormanları'na hukuk süjesi statüsü verilmesi*), Yeni Zelanda (*Whanganui Nehri'ne yasal kişilik tanınması/2017*) ve İspanya (*Mar Menor Lagünü'ne hukuki statü verilmesi/2022*) izlemiştir.

Bahsedilen hukuki gelişmeler, çevreyi koruma anlamında umut vericidir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen ekolojik sömürü devam etmektedir. Bu sömürü, insanlığın doğanın kendini yenileme hızından 1,7 kat daha hızlı kullanarak devam etmektedir.¹⁴ Yani, insanlığın devamı için 1,7 gezegene ihtiyaç duymaktayız. Bu,

11 A World Bank Study, 2011: 17

12 [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22002-14431%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22002-14431%22]}), erişim tarihi: 09.03.2025

13 CAPRA, Fritjof and MATTEI, Ugo, Hukukun Ekolojisi: Doğa ve Toplumla Uyumlu Bir Hukuk Sistemine Doğru, (çev. Ebru Kılıç), Koç Üniversitesi Yayınları, 2017, s.192

14 <https://overshoot.footprintnetwork.org/how-many-earths-or-countries-do-we-need/>, erişim tarihi: 09.03.2025

ortalama bir değerdir. Ekolojik ayak izini ülke bazında değerlendirirsek daha çarpıcı bir gerçek karşımıza çıkmaktadır. Örneğin gezegendeki herkesin ABD sakinleri gibi yaşadığı varsayımında 5 gezegene ihtiyaç duymaktayız. Aslında dünyanın Küresel Kuzey ve Güney olarak ayrılmasının altında yatan, bu derin eşitsizliktir.

Eşitsizliğin yanı sıra henüz ekolojik krize inanmayanların varlığı dşnldgnde işler daha da zorlaşmaktadır. Yavaş şiddet sürüp giderken sonucunda neler olacağı hepimizi etkilemektedir ve mevcut düzenin devam etmesi halinde çok uzak bir gelecek de değildir. Tehlikenin bir resminin çizilmesi gerekirse çevresel distopya için Tahsin Yücel'in *Gökdelen* kitabından yararlanılabilir. Yücel, 2070 yılında üzeri p tabakasıyla kaplı, denize girmenin sadece anılarda kaldığı, canlı türlerinin yok olduğu bir dünya resmetmektedir.¹⁵ Nedeni ise "*kapitalistlerin en büyük çabayı doğanın amansız düşmanı olan makinalara vermesi*" olarak belirtiyor.

2070'li yıllar bir insan ömrü için uzun bir gelecek sayılabilir, ancak yavaş şiddetin mağduru evre için çok kısa bir süre ve bu sürede vrenin kendini yenilemesi çok zordur. Bu nedenle hem bizim, hem gelecek nesillerin hakları, hem de bize kaynağı sunan evre için yavaş şiddetle mücadele etmek gerekmektedir. Bu mücadele tüm araçlarla olmalıdır: *politik, ekonomik, hukuki...*

15 YÜCEL, Tahsin, *Gökdelen*, Can Yayınları, 2019, s.202

KAYNAKÇA

1. CAPRA, Fritjof and MATTEI, Ugo, *Hukukun Ekolojisi: Doğa ve oplumla Uyumlu Bir Hukuk Sistemine Doğru*, (çev . Ebru Kılıç), Koç Üniversitesi Yayınları, 2017.
2. CRUTZEN, P.J. and STEFFEN, W., *How Long Have We Been in the Anthropocene Era?*, *Climatic Change*, Vol. 61, pages 251–257, 2003.
3. *Human Rights and Climate Change: A Review of the International Law Issues*, A World Bank Study (eds. Siobhan McInerney-Lankford, Mac Darrow, La-vanya Rajamani), The World Bank, Washington, D.C., 2011.
4. LEE, Hoesung and et al., *Synthesis report of the IPCC Sixth Assessment Report (AR6)*, Longer report, IPCC, 2023.
5. MEADOWS, Donella H. and et al., *The Limits To Growth*, Club of Rome, 1972. NIXON, Rob, *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor*, Harvard University Press, 2011.
6. ORESKES, Naomi and CONWAY, Erik M., *Şüphe Tacirleri: Bir Avuç Bilim İnsanı Sigara Dumanından Küresel Isınmaya Kadar Birçok Meselede Gerçeği Nasıl Örtbas Etti?*, çev. Cahit Kaya, Pegasus Yayınları, 2021.
7. TIRIŞ, Gülşah ve UYSAL OĞUZ, Ceren, *İklim Adaletine Demokrasi Perspektifi ile Bakmak: Ekolojik Demokrasi*, *Doğu Batı Dergisi*, Sayı:95, 2020-2021.
8. YURTCANLI DUYMAZ, Seda, *Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak İklim Değişikliği*, *Gelecek Hakkı Programı*, İstanbul, 2020. YÜCEL, Tahsin, *Gökdelin*, Can Yayınları, 2019.

İNTERNET KAYNAKLARI

9. BBC Resmi Web Sitesi, <https://www.bbc.com/future/article/20210127-the-invisible-impact-of-slow-violence>, Mart 2025.
10. Earth Overshoot Day, <https://overshoot.footprintnetwork.org/how-many-earth-or-countries-do-we-need/>, Mart 2025.
11. European Court of Human Rights Website, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22002-14431%22%5D%7D>, Mart 2025.

BEYAZ KODUN ÖTESİNDE DÜNYADA VE TÜRKİYEDE SAĞLIKTA ŞİDDETLE MÜCADELE

Stj. Av. Hilal ÖZTÜRK

Sağlık çalışanlarına yönelik şiddet, günümüzde hem Türkiye’de hem de dünya genelinde artarak devam eden ciddi bir sorun haline gelmiştir. Doktorlar, hemşireler ve diğer sağlık emekçileri yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik şiddete de maruz kalmaktadır. Bu durum, hem sunulan sağlık hizmetinin kalitesini düşürmekte hem de sağlık çalışanlarının mesleki motivasyonunu olumsuz yönde etkilemektedir. Ortaya çıkan bu olumsuz tablo karşısında, yalnızca sorunun tespit edilmesi değil, aynı zamanda çözümüne yönelik etkili adımların atılması da zorunlu hale gelmiştir. Sağlık çalışanlarını korumak amacıyla çeşitli yasal ve idari düzenlemeler hayata geçirilmektedir.

Türkiye’de uygulanmakta olan “Beyaz Kod” sistemi, bu soruna karşı geliştirilen önemli müdahale mekanizmalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Sağlık çalışanları,

herhangi bir fiziksel ya da sözlü saldırıya uğradıklarında bu sistem aracılığıyla hızlı biçimde destek alabilmektedir. Ancak geleneksel noktada, Beyaz Kod uygulamasının tek başına caydırıcılık sağlamakta yetersiz kaldığı, sağlık çalışanlarının güvenliğini kalıcı biçimde teminat altına almadığı görülmektedir. Bu nedenle Beyaz Kod’un ötesine geçilerek, dünya genelinde etkili sonuçlar doğuran uygulamalardan ilham alan, daha kapsamlı ve sürdürülebilir politika ve stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla, yalnızca ulusal uygulamaların değil, uluslararası deneyimlerin de incelenmesi bu noktada büyük önem taşımaktadır.

Dünyada Sağlıkta Şiddetle Mücadele Politikaları

Sağlık çalışanlarına yönelik şiddet, dünya genelinde yaygın biçimde karşılaşılan ortak bir sorundur. Bu durum, meselenin yalnızca bireysel öfke ya da iletişim

hatalarından kaynaklanmadığını; aynı zamanda toplumsal, kültürel ve yapısal dinamiklerle ilişkilendirilebilecek daha geniş bir çerçevede ele alınması gerektiğini göstermektedir. İnsan doğasında var olan bazı dürtüler, uygun biçimde yönlendirilmediğinde sağlık ortamlarında şiddet biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle birçok ülke, hem önleyici hem de müdahaleci politikalar geliştirerek bu sorunu kontrol altına almaya çalışmaktadır.

İsveç, bu alanda psikolojik destek ve rehabilitasyon hizmetlerini merkezine alan bir çözüm politikası benimsemiştir. Özellikle şiddet mağduru sağlık çalışanlarına yönelik psikolojik destek sunma konusunda öne çıkan İsveç, sadece cezai yaptırımlara odaklanmakla kalmamakta; aynı zamanda personelin psikolojik sağlığını koruyabilmek adına rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetleri de sağlamaktadır. Bu yaklaşımla, sağlık çalışanlarının mesleki görevlerini güvenli

ve sağlıklı bir ortamda sürdürebilmeleri amaçlanmaktadır.

İngiltere ise önleme odaklı stratejileri geliştirerek, sağlıkta şiddetin ortaya çıkmadan engellenmesini amaçlayan çeşitli çözüm mekanizmaları oluşturmuştur. “Sıfır Tolerans” politikası çerçevesinde her türlü şiddet vakası ciddiyetle ele alınmakta, hukuki süreçler hızla başlatılmaktadır. Ayrıca, sağlık kurumlarında düzenli olarak risk analizleri yapılmakta ve güvenlik sistemleri bu analizler doğrultusunda iyileştirilmektedir.

Sağlıkta şiddetin önlenmesine yönelik hukuki yaptırımları güçlendirme yolunu tercih eden Amerika Birleşik Devletleri ise bu sorunu ciddi bir suç olarak değerlendirmektedir. Bazı eyaletlerde sağlık çalışanlarına yönelik saldırılar, tıpkı bir kolluk görevlisine yapılan saldırı gibi ele alınmakta ve ağır yaptırımlara tabi tutulmaktadır. Bunun yanı sıra, sağlık kuruluşlarında güvenlik önlemleri

artırılmış; hastanelerde hem polis hem de özel güvenlik personeli daha etkin biçimde görevlendirilmiştir.

Son olarak, Avustralya ise uzun vadeli ancak daha kalıcı bir politika benimseyerek, eğitim ve bilinçlendirme programları aracılığıyla sağlıkta şiddetle mücadele etmektedir. Avustralya, kriz yönetimi, şiddetle başa çıkma ve etkili iletişim becerileri konularında hem sağlık çalışanlarına hem de topluma yönelik eğitim programları uygulamaktadır. Toplumda sağlık çalışanlarına yönelik saygı ve empati duygusunun geliştirilmesi, şiddeti önlemede temel hedef olarak benimsenmektedir.

Türkiye’de Atılabilecek Adımlar

Bu uluslararası örnekler, sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin önlenmesinde yalnızca tek bir yaklaşımın yeterli olmadığını; hukuki yaptırımların, toplumsal farkındalık kampanyalarının ve eğitim programlarının birbirini tamamlayan, eş zamanlı uygulanması gereken araçlar olduğunu göstermektedir. Böylece, farklı ülkelerin deneyimleri, sağlık ortamlarında şiddeti önlemeye yönelik kapsamlı ve çok boyutlu stratejilerin önemini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de ise söz konusu sorunun tanımlanması ve netleştirilmesi yönündeki çabalar halen sürmektedir. Ancak artık meselenin yalnızca tespit edilmesi yeterli değildir; bu noktadan sonra çözüm odaklı, somut ve etkili adımların atılması elzemdir. Her şeyden önce, toplum olarak sağlıkta şiddetin varlığını kabul etmeli ve bu durumun acilen çözülmesi gereken bir toplumsal sorun olduğunun farkına varmalıyız.

Türkiye’de sağlıkta şiddeti önlemeye

yönelik atılabilecek adımların başında, cezai yaptırımların daha caydırıcı hale getirilmesi gelmektedir. Bu tür şiddet eylemleri, kamu görevlilerine karşı işlenen suçlar kapsamında ele alınmalı ve buna ilişkin açık ve net yasal düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Ayrıca, hastanelerde güvenlik önlemleri artırılmalı; düzenli risk analizleriyle şiddetin daha sık yaşandığı alanlar belirlenerek bu bölgelerde özel güvenlik önlemleri güçlendirilmeli, gerektiğinde polis desteği sağlanmalıdır.

Atılması gereken en önemli adımlardan biri de toplumsal farkındalığın artırılmasıdır. Şiddetin bir çözüm değil, bizzat bir sorun olduğunu anlatmak amacıyla; eğitim programları, kamu spotları ve seminerler aracılığıyla toplum bilinçlendirilmelidir. Sağlık çalışanlarının hakları ve mesleklerini icra ederken karşılaştıkları zorluklar konusunda hem hasta yakınları hem de genel kamuoyu bilgilendirilmelidir.

Şiddete maruz kalan sağlık çalışanları için psikolojik destek sistemleri güçlendirilmelidir. Bu destek yalnızca doğrudan mağdur olan çalışanlara değil, aynı zamanda bu tür olaylara tanıklık eden diğer personellere de sunulmalıdır. Böylece, hem bireysel hem de kurumsal düzeyde kapsayıcı ve iyileştirici bir yaklaşım benimsenmiş olacaktır.

Sağlıkta şiddeti önlemek, yalnızca cezai yaptırımlarla değil, toplumun tüm kesimlerini kapsayan bütüncül bir stratejiyle mümkündür. Bu tür eylemler yalnızca bireysel şiddet vakaları olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir mesele olarak değerlendirilmelidir. Dünya genelinde başarılı örnekler incelendiğinde; hukuki düzenlemeler, güvenlik önlemleri, eğitim faaliyetleri ve psikolojik destek

hizmetlerinin birbirini tamamlayan unsurlar olarak ele alındığı görülmektedir

Bununla birlikte, en temel nokta; sağlık çalışanlarına hak ettikleri saygının gösterilmesi ve toplumsal düzeyde bu mesleğin değerinin içselleştirilmesidir. Sağlık çalışanlarının güvenliğini sağlamak yalnızca onların bireysel haklarını korumakla kalmaz, aynı zamanda sunulan sağlık hizmetlerinin niteliğini ve sürdürülebilirliğini artırmak açısından da kritik öneme sahiptir.

Türkiye, diğer ülkelerin deneyimlerinden yararlanarak sağlıkta şiddetle mücadelede daha etkin, sürdürülebilir ve sistematik uygulamalar geliştirme potansiyeline sahiptir. Bu kapsamda yalnızca anlık müdahaleler değil, aynı zamanda süreklilik arz eden bilinçlendirme faaliyetleri ve işlevsel yasal düzenlemelerle desteklenen bir sağlık sistemi inşa edilebilir. Böylece daha güvenli, daha saygın ve insan onuruna yakışır bir sağlık ortamı oluşturmak mümkün olacaktır.

Sonuç olarak, sağlıkta şiddetin önlenmesi, yalnızca bireysel müdahaleler veya geçici çözümlerle sağlanabilecek bir durum değildir. Toplumsal farkındalık, güçlü hukuki yaptırımlar, güvenlik önlemleri, eğitim programları ve psikolojik destek sistemlerinin eşgüdümlü biçimde uygulandığı bütüncül ve sürdürülebilir bir yaklaşım gerektirmektedir. Sağlık çalışanlarının hak ettiği güvenli ve saygın çalışma ortamının sağlanması, yalnızca onların bireysel haklarını korumakla kalmayacak, aynı zamanda sunulan sağlık hizmetlerinin niteliğini artıracak ve toplumun genel sağlık güvenliğine doğrudan katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

1. ERDOĞAN Bahar, ÜLER Elif, Öğretim Görevlisi, Sağlık Kurumlarında Liderlik, Motivasyon ve Performans, Ankara: İksad Yayınevi, (2022).
2. KARAKÖY Neşe Nur, Biyomedikal Mühendisleri Derneği, Türkiye Sağlık Sisteminin Gelişimi ve Yapısı, (E.T.03.01.2025)
3. <https://www.hepsen.org.tr/haberler/Saglikta-Reform-Sart-337> (E.T. 25.08.2024)
4. <https://www.gezginyazar.com/turkiyede-saglik-calisanlarinin-calisma-kosullari-nasil/>
5. <https://sdplatform.com/saglikta-siddetin-onlenmesinde-iletisim-egitiminin-onemi-ve-medipol-tip-ornegi/>
6. <https://sdplatform.com/hekimlerin-gozunden-saglikta-siddet/>
7. <https://tr.pinterest.com/pin/198651033535898555/>

ŞİDDET EKONOMİSİ

GELİR EŞİTSİZLİĞİ, GÖRÜNMEYEN EMEK VE KUŞAKLAR ARASI ŞİDDET DÖNGÜSÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Stj. Av. Haydar Can ÖCEL

Şiddetin tarihinin insanlıktan eski olduğunu düşünmek pek muhtemel bir yanılgıdır. Şiddet sadece vahşilik veya medeniyetsizlik olarak kabul edilemez çünkü şiddeti doğuran ana unsurlardan biri toplumdaki hiyerarşi ve eşitsizliktir. Bu durumun yaşanabilmesi için, bilinçli topluluklara ve nizamla ihtiyaç duyulmaktadır. Şiddet sözlükte “*Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, duygu veya davranışta aşırılık*” olarak tanımlanmıştır. Şiddetin doğması için bir konu üzerinde farklılık gösteren düşünceler ve kendi düşüncesini karşıtına şiddet yardımıyla kabul ettirmek isteyen bir otorite mevcut olmalıdır. Bu tanımdaki aşırılık her zaman fiziksel olmak zorunda

değildir. Şiddet karşımıza fiziksel olarak çıkabileceği gibi, psikolojik, ekonomik, cinsel, toplumsal ve kültürel türevleriyle de çıkmaktadır. Son zamanlarda yeni bir tür olan dijital, çevrim içi şiddet de yaygınlaşmaktadır. Tüm bu şiddet türlerinin amacı ve çıkış noktası aynıdır. Fakat uygulanış biçimleri itibariyle birbirlerinden ayrılmaktadır. Her biri karşıdakine zarar veriş şekli bakımından farklılık gösterse de verdikleri zarar ve hasar niteliği bakımından duygusal anlamda müşterektir.

Habil ve Kabil anlatısı, insanlık tarihinde şiddetin ilk toplumsal ve ahlaki kırılma anı olarak kabul edilir. Bu anlatıdaki Kabil’in

kardeşi Habil'e karşı duyduğu kıskançlık ve yaratıcının seçimine olan karşıtlığı ve tahammülsüzlüğü Habil'in ölümü ile sonuçlanmıştır. Bu durum anlık bireysel öfkeden değil, sistematik bir kıskançlık ve "benim olan, senin olan" ayırımını üreten güç ve sahiplik ilişkisinden doğmuştur. Binlerce yıl geçmesine rağmen pek bir şey değişmemiştir. Günümüzde kadına ve çocuğa yönelik şiddet de aynı kaynaktan beslenir. Bu kaynak; mülkiyet, kontrol, kıskançlık, güç üstünlüğüdür.

Şiddet, öznenin karşısındakini bağımsız bir varlık olarak değil, üzerinde tasarruf edebileceği bir nesne olarak görmesidir. Habil ve Kabil anlatısı, şiddetin insanlık tarihi kadar eski olduğunu değil eşitsiz güç ilişkileri değişmeden şiddetin çözülemediğini söyler.

Tüm bu açıklamaların amacı şiddetin bize öğretilenin aksine sadece barbar toplum düzenleri ve ilkel zamanlardan kalma bir müessese olmadığı aksine gelişen dünya ve ekonomik düzen içerisinde kendine farklı süratlerde defaatle yer bulduğunun izahıdır. Çünkü şiddet doğanın bir parçası değil her çağda güç odakları tarafından farklı amaçlar ile kullanılan bir araçtır. Doğada hiçbir şey aşırı olmadığı gibi şiddet gibi aşırılık içeren bir durum da kendiliğinden var olamayacaktır.

Şiddet çoğu zaman bir insanın başka bir insana uyguladığı ani ve görünür bir fiziksel saldırı olarak kavranır. Oysa şiddet, yalnızca bir an değil, bir süreçtir. Yalnızca bir davranış değil, bir düzendir. Yalnızca bir fail ve mağdur ilişkisi değil,

bütün bir toplumsal örgütlenmenin kendini yeniden üretme biçimidir. Kadına ve çocuğa yönelik şiddeti yalnızca bireysel öfke patlamaları, “aile içi sorunlar” veya psikolojik dengesizliklerle açıklamak, şiddeti kişiselleştirerek şiddetin asıl nedeni olan yapısal ve ekonomik temellerin gözükmemesini engellemektedir. Bir toplum eşitsizlik üzerine kurulduğunda, bir cinsiyetin emeği görünmez kılındığında, bakım yükü kadının kaderi gibi sunulduğunda ve hane içi gelir üzerindeki denetim erkeğin doğal hakkı gibi meşrulaştırıldığında, şiddet artık yalnızca yaşanan bir şey değil, üretilebilen bir olgu olur. En sonunda da bu üretilen nedenler yeteri kadar destekçiye sahip olduğunda meşru bir zemine oturur ancak bu onların yanlış oldukları gerçeğini değiştirmez. Dolayısıyla, şiddeti bir sonuç olarak değil, nedenleri toplumsal dokunun içine gömülü bir süreç olarak incelemek gerekmektedir.

1. Şiddetin Çok Boyutlu Yapısı

-Şiddetin en güçlü üretim zemini ekonomik eşitsizlik ve bağımlılıktır.

Her ne kadar şiddette en çok kadın ve çocuk maruz kalsa da dolaylı yoldan herkesi etkileyen bir şiddet döngüsü mevcuttur. Ekonomik eşitsizlik ve kapitalist düzen içerisinde sınıflar arası mobilizasyonun her geçen gün daha da zorlaşması toplumunda sosyo ekonomik olarak alt kesimde bulunan ve emeği sömürülen kimselerde ekonomik şiddete

yol açmaktadır. Ekonomik şiddet beraberinde diğer şiddet türlerinin oluşması için gerekli zemini oluşturur. Geçim sıkıntısının beraberinde gerilim meydana gelir. Erkek toplumdan gördüğü ekonomik şiddeti aile içinde kadına ve çocuğa dolaylı olarak yansıtmaktadır. Tüm bunları uygulanan şiddetin mazereti saymak ne kadar yanlış olursa, nedenlerini ekonomik sorunlardan bağımsız birey odaklı düşünmek de o denli yanlış olacaktır. Bu döngüyü kırmak, hukuku güçlendirmenin yanı sıra ekonomik eşitsizlikle mücadele ile mümkündür.

Neoliberal ekonomik düzen içerisinde sistemdeki kârlılık oranı hızla artmasına rağmen, özellikle 1970’lerden sonra işçi ücretlerinin bu artışı yakalayamaması neticesinde sermayenin işçi ve çalışan kesime aktarımı git gide azalmış ve zorlaşmıştır. İnsanların üzerinde kitlesel olarak görülen bu geçim kaygısı ve ekonomik eşitsizlik, ekonomik şiddetin en geniş kapsamlı örneğidir. Sermayenin belirli bir kesim elinde sıkışması bu şiddetin temel nedenidir. Bu şiddetin engellenmesi için regülasyon yapma yetkisine sahip elit kesim ise tüm dünyada ya sermaye ile ortak hareket etmektedir ya da sermayenin ta kendisidir. Bu durum medeniyet ve insan hakları ile bağdaşmamaktadır. Evlenme, barınma, eğitim ve özgürlük gibi tartışmaya kapalı en temel haklar bile doğrudan yasa

veya kaba kuvvet ile engellenmese bile, ekonomik olarak çaresiz bırakılmanın neticesinde fiilen uygulanamaz hale gelmektedir. İnsan bireysel olarak bu şiddetle baş edebilecek güce sahip değildir. Bu mücadele ancak yapısal reform ve regülasyonlar ile mümkündür. Aksine sistem tüm sorunu bireye indirgemektedir. Sorunun bireyde olduğunu yeteri kadar çalışanın her şeyi yapabileceğini empoze eder. Bu durum da özellikle toplumdaki genç erkekler üzerinde kurulan ekonomik şiddetin başkaca bir boyutudur. Sorunu birey bazlı çözmek sadece yara bandı etkisi yaratacaktır ama yarayı iyileştirmeyecektir. Bu durum ekonomik şiddetin toplumsal ölçekte devamlılığına neden olmaktadır.

2. Fakirlik ve Şiddet İlişkisi

Eşitsizlik yalnızca gelir farkı değildir, yaşamı deneyimleme hakkının eşitsiz dağılımıdır.

Fakirlik, stres, kaygı, çaresizlik ve gelecek ufkunun daralması yoluyla hane içi ilişkilerde gerilim artar. Ekonomik baskı altındaki ailelerde, sorun çözme stratejileri zayıflar. Tartışmalar çatışmaya, çatışmalar şiddete dönüşür. Sadece fakirlik başlıbaşına şiddeti doğurmaz, fakat şiddetin içinde filizleneceği zemini hazırlar. Özellikle iş kaybı ve gelir dalgalanmaları, şiddet davranışlarını önemli ölçüde arttırır. Brezilya'da yapılan çalışmalar, işsizlik ödeneği süresince şiddetin azaldığını, ödenek bitiminde

şiddetin yeniden yükseldiğini göstermiştir. Bu bulgu, ekonomik güvence ile şiddet arasındaki illiyet bağını net şekilde ortaya koyar. Gelir güvencesi şiddeti azaltır, gelir baskısı şiddeti artırır. Amerika Birleşik Devletleri'nde genelde şiddet ve suç siyahi vatandaşlarla bağdaştırılır. Sanki suç ve şiddet doğuştan bazı ırklara mahsup edilmiş gibi düşünülür. Gerçekten de ABD'nin tamamı ele alındığında siyahilerin suç işleme ve şiddet eğilimi oranı beyazlara göre daha fazladır. Ancak beyazların da refah ve sosyo ekonomik seviye oranı siyahilerle karşılaştırıldığında aynı derecede yüksektir. Hatta refah ve sosyo ekonomik seviyesi yüksek siyahiler ile sosyo ekonomik seviyesi düşük beyazların suç ve şiddet oranı karşılaştırıldığında beyazların açık ara daha çok suç ve şiddet oranına sahip olduğu görülmektedir. Buradan çıkarılması gereken sonuç şiddet ve suça yatkınlığın herhangi bir ırk veya etnisiteyle bağlantılı olmadığıdır, bu bağlantı genellikle ekonomik sebeplerden kaynaklanmaktadır.

3. Kadının Görünmeyen Emeği Ve Ekonomik Bağımlılığın Şiddetteki Rolü

Şiddeti tanımlamak yalnızca hukuki bir sınıflandırma meselesi değildir. Şiddeti nasıl tanımladığımız, onunla nasıl mücadele edeceğimizi belirler. Dünya Sağlık Örgütü, şiddeti fiziksel, cinsel, psikolojik ve ihmal/mahrum bırakma biçimlerinde ele alır ve özellikle ekonomik şiddeti ev içi şiddetin temel

mekanizmalarından biri olarak tanımlanır. Ekonomik şiddet, bir kişinin değerinin kaynaklara erişimini kontrol ederek davranışlarını belirleme ve yönlendirme gücüdür. Bu güç, çoğu zaman kaba kuvvet olmaksızın uygulanır. Sessizdir, görünmezdir ve kanıtlanması güçtür. Fakat sonuçları fiziksel şiddet kadar yıkıcıdır. Kadınların ev içi emeğinin “doğal görev” olarak sunulması, ücretlendirilmemesi ve sosyal güvence üretmemesi, ekonomik şiddetin en büyük tarihsel altyapısını oluşturur. Norveç ücretsiz ev içi emeğin ekonomik karşılığını hesaplamış ve bunu kayıt altına almıştır. 1943 yılı için milli gelirin yaklaşık yüzde 15’ine tekabül ettiği tespit edilmiştir. Ancak OECD standartları gereği bu ekonomik hacim ve ücretlendirme resmi olarak Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya dahil edilememiştir. Restoranda yenilen bir yemeğin, alınan hizmetin veya profesyonel bir firma aracılığı ile uygulanan temizlik hizmetinin, emeğin ekonomik olarak karşılığı varken, evdeki emeğin karşılıksız ve ücretlendirilemez olarak kabul edilmesi ekonomik şiddettir. Ekonomi açısından bakıldığında, şiddet bir saldırı değildir. Ekonomik ilişkilerin asimetrik örgütlenmesinin bir yan ürünüdür. Kadın gelire erişemiyorsa, mülkiyet hakkı sınırlanmışsa, kamusal alanda temsil ve karar süreçlerinde yer almıyorsa, şiddetten çıkma olasılığı da sınırlanır.

Türkiye’de kadınlar, erkeklerden ortalama günde 8 saat daha fazla

ücretsiz ev içi hizmet ve bakım emeği üstlenir. Eğer bu emek ücretli işgücü piyasasında ücretlendirilmiş olsaydı, milli gelirin yaklaşık dörtte birine denk bir ekonomik değer oluştururdu. Yargıtay’ın son zamanlardaki yerleşik içtihatları kadının ev içindeki ücretsiz emeğinin maddi bir karşılığı olduğu ve mal rejiminde dikkat edilmesi gerektiğini kabul etmektedir. Ancak yine de net bir ücretlendirme yapılmamaktadır. Bu emek bir ücretlendirme karşılığında yapılmasa da yapılan emeğin parasal karşılığı olduğu ve bunun hesaplanabilir olduğu unutulmamalıdır. Bu emek karşılığında sunulan imkanlar kadına bir lütuf gibi atfedilmemelidir. Aksi ekonomik şiddeti engellemeye çalışırken psikolojik ve toplumsal, kültürel şiddeti doğuracaktır. Kadının ev içindeki emeği görmezden gelinip aile ekonomisindeki hak ettiği yere dahil edilmedikçe bu ekonomik şiddet engellenemeyecektir. Bu şiddetin annelik, sevgi ve aşk gibi güzel duygular arkasına saklanmasına izin verilmemelidir. Fakat bu emek, görünmez kılındığı için kadının ekonomik kimliği silikleşir. Kadın “evde yaşayan biri”, “yardım eden biri”, “eş” ya da “anne” olarak tanımlanır, üreten bir özne olarak değil. Bu görünmezlik, kadını hane gelirine bağımlı kılar. Bağımlılık ise şiddetten çıkış yollarını kapatır. Şiddet böylece sadece gerçekleşmez, sürdürülebilir hâle gelir. Bu yüzden ekonomik şiddet, diğer şiddet biçimlerinin “habercisi” değil, ön koşuludur. Toplumsal cinsiyet eşitliği

ve ekonomik alanda her iki cinsiyetinde de eşit fırsatlara sahip olması kadının belli kalıplardan çıkması ile mümkündür.

4. Çocuk Şiddetin En Sessiz Tanığı ve En Güçlü Aktarıcısıdır

Çocuk şiddeti yalnızca yaşadığında değil, şiddeti seyrettiğinde de zarar görür. Ebeveynler arasındaki veya yaşadığı sosyal çevredeki şiddetin tanığı olan bir çocuğun beyni, tehlike altında yaşama hâlini normal ve gerçeklik olarak kodlar. Bu kodlama, yetişkinlikte ya şiddete boyun eğme ya da şiddeti yeniden üretme davranışlarına dönüşür. Bilimsel literatür, çocukların sadece şiddete maruz kalmasının değil, çevresinde gördüğü özellikle de ebeveynleri arasındaki şiddete tanık olmasının sinir sistemi üzerinde kalıcı etkiler bıraktığını göstermektedir. Toksik stres, çocuğun beyninde tehdit algısını sürekli açık tutar. Bu durum, ilerleyen yaşlarda duygusal stabilite güçlüğü, kaygı, güvensizlik ve ilişki kurma problemleri olarak kendini gösterir. Kısaca çocuk için şiddet, yalnızca “bugünün acısı” değil, yarınının bozulmasıdır. Bu gerçek, şiddetle mücadeleyi bireysel davranış düzeyinden çıkarıp toplumsal gelecek inşası düzeyine taşır.

Çocuğa yönelik şiddet, genellikle bireysel davranışların değil, toplumsal ve ekonomik koşulların bir sonucudur. Yoksulluk, güvencesiz gelir, işsizlik ve

temel ihtiyaçları karşılama güçlüğü, hanelerde stresi ve çatışmayı artırır. Bu durum yalnızca yaşam standartlarını değil, iletişim biçimlerini ve duygusal ilişkileri de dönüştürür. Ekonomik baskı altındaki hanelerde otorite daha sert, duygusal alan daha kısıtlı, sabır ve empati ise daha kırılgandır. Bu nedenle çocuk, fiziksel şiddet olmasa bile bağırlıma, küçümsenme, suçlanma ve ihmal gibi psikolojik şiddetin odağı hâline gelir.

Çocuğa yönelik şiddetin ekonomik boyutu, özellikle bakım emeğinin görünmezliği ve kadının gelir bağımlılığı ile bağlantılıdır. Kadının ekonomik olarak güçsüzleştiği hanelerde, şiddete karşı çıkış veya ayrılma olasılığı azalır. Bu durumda şiddet hem kadına hem çocuğa yönelir. Araştırmalar, partner şiddeti olan evlerin büyük çoğunluğunda çocuğun doğrudan ya da dolaylı şiddetle karşılaştığını ortaya koymaktadır. Böylece şiddet, kuşaklar arası bir miras hâline gelir. **Çocuk, otoriteyi güç, sevgiyi itaat, aileyi hiyerarşi olarak öğrenir.**

Aile bağlamından uzaklaşıp sosyal çevre incelendiğinde de benzer sonuçları görmek muhtemeldir. Özellikle getto veya sosyo ekonomik olarak alt sınıfa mensup mahallelerde çocuklar arasındaki şiddet daha erken yaşlarda ve daha sık görülmektedir. Bu durum aile içerisindeki şiddetle doğrudan bağlantılı olduğu gibi

sosyal çevredeki şiddetle de dolaylı olarak bağlantı halindedir. Yoksul semtlerde suç ve dolayısıyla şiddet oranları yoksulluk ile doğru oranlı olarak artmaktadır. Çocuk yetiştiği çevrede suça ve şiddete olan övgüyü ve saygıyı gördükçe şiddete olan ilgisi artmaya başlar. Zaman içerisinde şiddeti hayatın bir parçası olarak kabul eder. Çünkü doğduğu evden, büyüdüğü mahalleyekadar her yerde her zaman şiddeti bir çözüm, bir kurtarıcı olarak karşısına çıkmıştır. Kendini ifade edemediğinde şiddet dışında başvurabileceği bir başka alternatifin varlığından habersiz büyüyen insan karşılaştığı tüm sorunları da şiddetle çözmeye çalışacaktır. Bu durum maalesef çocukluk zamanlarında müdahale edilemezse, sonrasında kişinin

bu gerçekliği değiştirmesi son derece zor olacaktır, kuvvetle muhtemel bu değişim reddedilecektir. Kısacası çocuk şiddeti, davranışsal veya bireysel bir sorun değil, yoksulluğun ve eşitsizliğin en görünür sonucudur. Ekonomik bağımsızlık ve sosyal destek mekanizmaları güçlendirilmeden çocuk şiddetini kalıcı olarak azaltmak mümkün değildir.

5. Şiddeti Önlenmesine Yönelik Yapısal Çerçeve Ve Sonuç

Şiddetle mücadele cezalandırma ile değil, şiddeti üreten koşulların dönüştürülmesiyle mümkündür. Bu nedenle çözüm, ekonomik ve sosyal politikalarla başlar. Verilen tüm cezalar ve uygulanan yaptırımlar zaten hali hazırda

işlenmiş bir suç, meydana gelmiş bir şiddet içindir. Bu durum gelecekteki muhtemel şiddet ve suçları engelleyemez caydırıcılığı düşünülenin aksine son derece azdır çünkü koşullar değişmediği sürece alınan ceza da bir rütbe, bir madalya gibi şiddetin destekçisi olacaktır. Şiddet uygulayan veya suç işleyen kimse için sosyo ekonomik sebepler hafifletici neden veya cezasızlık meydana getiremez. Uygulanan şiddete karşı gerekli yaptırımın uygulanmaması, potansiyel şiddeti de açığa çıkaracaktır. Buna ek olarak toplumda bir cezasızlık algısına yol açacaktır. Bu ekonomik sorunların ortadan kalkması hali hazırda uygulanan şiddeti değil gelecekteki şiddetin önlenmesi için son derece önem arz etmektedir.

Şiddet yalnızca bir davranış değil, bir düzen meselesidir. Kadına ve çocuğa yönelik şiddet, fakirliğin gölgesinde büyür. Gelir eşitsizliği ve ekonomik bağımlılık şiddeti mümkün kılar, görünmeyen emek şiddeti meşrulaştırır. Çocuk ise şiddeti geleceğe taşır. Bu nedenle cezalandırma ve hukuksal süreç her ne kadar önemli olsa da sorunu yapısal olarak daha başlamadan çözmek için tek başına yetersizdir. Şiddeti azaltmak istiyorsak, ekonomik adaleti güçlendirmeliyiz. Bakım emeğini görünür kılmalıyız. Kadının ekonomik özerkliğini güvence altına almalıyız. Çocuğu yalnızca korumamalı, aynı zamanda büyütmeliyiz.

KAYNAKÇA

1. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), *World Report on Violence and Health*, World Health Organization Yayını, Cenevre, 2002.
2. UNICEF, *Hidden in Plain Sight. A Statistical Analysis of Violence Against Children*, UNICEF Publications, New York, 2014.
3. UN Women, *Handbook for Legislation on Violence Against Women*, United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, New York, 2012.
4. ILO (International Labour Organization), *Care Work and Care Jobs for the Future of Decent Work*, International Labour Office, Geneva, 2018.
5. OECD, *Measuring Unpaid Household Service Work. Satellite Accounts and Survey Methods*, OECD Publishing, Paris, 2021.
6. Inter-American Development Bank (IDB), *The Costs of Crime and Violence in Latin America and the Caribbean*, IDB Report, Washington D.C., 2018.
7. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), *Zaman Kullanım Araştırması Sonuçları 2022*, TÜİK Yayınları, Ankara, 2022.
8. TÜİK, *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar İstatistikleri, 2024*, TÜİK Haber Bülteni, Ankara, 2024.
9. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE), *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2014.
10. Hidrobo, Melissa, Amber Peterman, and Lori Heise. 2016. “The Effect of Cash, Vouchers, and Food Transfers on Intimate Partner Violence: Evidence from a Randomized Experiment in Northern Ecuador.” *American Economic Journal: Applied Economics* 8 (3): 284–303.
11. EIGE (European Institute for Gender Equality), *Understanding Economic Violence Against Women*, European Union Publications, Vilnius, 2023.

MASALLAR VE TOPLUMSAL CİNSİYET KİTABI YAZARI MELEK ÖZLEM SEZER İLE RÖPORTAJ

Masallar ve Toplumsal Cinsiyet kitabınızda, masalın ideolojik bir aygıt olduğunu söylüyorsunuz. Bunun şiddetle kol kola giden en belirgin örneği nedir?

Hansel ve Gretel şu açılardan ilginç bir masal: Pek çok ağır şiddet türünü normalleştirilmesi, ötekileştirme siyasetine hizmet etmesi, çocuk ruhuna travma enjekte ederken romantik itibarını koruması. Saklı iletilerinin erke nasıl hizmet ettiğini çözdüğümüzde şaşırtıcı, bunlara nasıl olup da tepkisiz kaldığımızı fark edince daha şaşırtıcı.

Sorudaki “belirgin” sözcüğü burada bir kilide çarpıyor mesela. Diri diri insan yakmakla zirveye varan şiddet, masalda çok açık olmasına rağmen belirgin değil. Daha doğrusu reelde belirgin olmasına rağmen

algıda belirginleşmiyor. Cadının altınlarının çalınmasıyla sevinç, mutlak haklılık algısı ve bu şiddete sebep olan ebeveyne hiçbir sorumluluk yüklenmezken kucaklaşma ise alabildiğine belirginleşiyor.

Çocuğuna diri diri insan yakılan bir hikâye anlatmak, hatta bunu mutlu son duygusuyla aktarmak, dehşet verici değil mi? Yalnızca bu bile Hansel ve Gretel’in toplumsal algı yönetimi açısından ne kadar tehlikeli bir duygu manipülasyonuna sahip olduğunu gösteriyor.

Çocuklara en çok okunan masallardan oysa...

Bir de bu masalı hukukçu bir anne babanın okuduğunu hayal edelim. Dava

dosyası okur gibi olmaz mı? Bir hukukçu nasıl ele alır merak ediyorum ama bana göre suç listesi şöyle:

- Çocuğa karşı ihmal suçları: Açlığa, ölüme terk etme, yanlış bilgilendirme. Korunma, barınma, beslenme haklarının karşılığını vermeme, ekonomik şiddet, psikolojik şiddet.
- Konut dokunulmazlığını ihlal (Çocukların cadının evini yemesi)
- Çalışma Hürriyetinin İhlali (Cadının Gretel'i hapsedmesi ve Hansel'i çalıştırması)
- Suça İştirak (Hansel'in kardeşinin atılacağı fırına odun taşınması)
- Cinayet (Çocukların cadıyı fırına atarak diri diri yakması)
- Hırsızlık (Çocukların cadının altınlarını çalması)

Çocukların evden atılması üvey annenin planı değil mi? Neden özellikle babanın üzerinde duruyorsunuz?

Annenin suçu zaten ortadayken babanın suçu, annenin suçu kullanılarak örtbas ediliyor. Eşit suç ortakları olarak görülmeleri gerekirken biri en başından üvey olduğu için kötü gösteriliyor, diğeri ise kandırılmış, zavallı biri olarak lanse ediliyor. Bu arada, masalın orijinalinde o karakter öz anneydi; ancak daha sonra "annenin kutsallığını" korumak amacıyla üvey anneye dönüştürülmüştür.

Çocukları ormana bırakma kararını eyleme geçiren babadır. Üstelik bunu üç kez yapar! Yani ilk eyleminden pişman olması için iki şans daha olmuştur. Çocuklar, ilk iki terk edilişlerinde ceplerine doldurdıkları çakıl taşlarını yola serpererek geri dönüş yolunu bulmuşlardı. Üçüncüde ise anne ve baba bu tedbiri fark edip çakıl taşlarını alınca, çocuklar bu kez ekme kırıntılarını serptiler. Ama onları da kuşlar yedi. Çocuklar eve dönüş yolunu bulamadılar. Ta ki cadının altınlarını çalınca kadar.

İşte burada hikâyenin başlangıcı ile sonu arasındaki bağlantı ortaya çıkıyor. Çocuklar ekonomik bir nedenle terk edilmişti. Altınlarla birlikte kaybolan yol, yani para, yeniden ortaya çıktı. Eve döndüklerinde baba, "Her şey üvey annenin suçu. Bak, sizden sonra onu da gönderdim," dedi. Çocuklar da hiç gönül koymadan babalarıyla kucaklaşıp mutlu oldular.

Suçun başka birine yüklenilmesi ve suç ortağının kolayca affedilmesine bu kadar rahat ikna olduklarına bakılırsa, çocuklar duygu manipülasyonu ile yetişmiş olmalı. Bizi şiddet gördüğümüz yere geri götüren de işte bu.

Bu masalın çocuk psikolojisine etkileri nelerdir?

Gerçek hayattan örnek vereyim. Çocuk babasına soruyor. "Biz fakir olursak, beni ormana mı terk edeceksin?"

Çocuk bakış açısıyla bir diğer örnek masalın politik amacını özetler niteliktedir. “Hırsızlık kötüdür ama hırsızlığı yapan kişi bir cadıysa, ona karşı suç işleyebilirsin ve hatta onu öldürebilirsin.

Böyle bir mesaj içermesinin amacı nedir?

Hayatı analiz ederken çok basit bir formül vardır: “Bu kimin işine yarıyor?” Almanya’da Yahudiler fırınlarda yakıldı ve halk bunu normalleştirdi. Sivas’ta insanlar diri diri yakıldı, halk seyretti. Hatta bir çocuğun, Koray’ın ölümü bile etkilemedi onları. Bunu mümkün kılan araç ise ötekileştirmeydi.

Ötekileştirmeyi ve ötekine yöneltilen şiddeti içselleştirdiğinde, elinde her zaman

hazır bir araç tutmuş olursun. Birini “öteki” diye hedef gösterdiğinde halk kolayca galeyana gelir. Sorgulanmayan bir zihinsel yapı inşa ettiğin için de “öteki” dediğinin öznesini çıkarına göre rahatça değiştirirsin. Bir gün baş tacı ettiğine ertesi gün kumpasçı öteki demek bile böyle bir zeminde basit bir işleme dönüşür.

Bu masalın farklı şiddet türlerini içerdiğinden söz etmişsiniz. Bunu açar mısınız?

Yalnızca görünür, kanıtlanır olduğu için değil; ölçülebilir ve kolay tanımlanan bir şey olduğu için de fiziksel şiddet hemen gündeme alınır. Oysa fiziksel şiddetin mümkün olabilmesi için kişinin önce

zihinsel ve duygusal olarak ikna edilmesi gerekir. Masalda üç yetişkinin çocuklara uyguladıkları budur.

Fiziksel şiddet aşıkardır. Ne ki zihinsel şiddet kolay deşifre edilemez. Duygusal şiddet karmaşıktır. Ama öyle ya da böyle mağdura hep aynı şey söylenir: “Sen de izin vermeseydin.” İşte o izin vermeye sebep olan şiddet türlerine bakmamız gerek.

Şiddete dair bir dosya açılması çok kıymetli, bunun Ankara Barosu tarafından yapılması ise ayrı bir kıymette. Bu, tanımlanmamış şiddet türlerinin ve karşılığında uygulanacak yaptırımların ortaya konması açısından ivme kazandırabilir. Son yıllarda literatüre yeni şiddet tanımlarının girmesi, muhakememizi yeniden yapılandırıyor. Mesela “ekonomik şiddet” tanımı, hikâyeyi zemininden sarsıp değiştiriyor. Hukuka duygusal şiddet, zihinsel şiddet, ekonomik şiddet, manipülatif şiddet, algı yönetimine dair şiddet tanımları vb. net ve berrak bir şekilde girdiğinde, davaların seyri değişmez mi?

Cinsel şiddetin örneği var mı masal- larda?

Hem de nasıl. Örneğin klasik bir masal motifi vardır. Peri padişahının on iki kızı kuğu kılığında göl kenarına konar. Orada soyunur, kuğu kanatlarını kıyıya bırakıp

yüzerler. Çalılarının arasına saklanıp onları seyreden adam en küçüklerine göz koyar. Kızın kuğu kanatlarını çalar ve bunu koz olarak kullanıp evliliğe talip olur. Kız ağ- lar dövünür, babası ise adamı hiç istemez. Kuğu kanatları çalındığı ya da yakıldığı için mecbur kalırlar. Çünkü masal bekareti kanatlarla temsil etmiş, kız da mağduru tecavüzcüsüyle evlendiren fikrin kurbanı olmuştur.

Pamuk Prenses ve Yüz yıl Uyuyan Prenses masallarının orjinallerinde de taciz vardır. Kızlar ölümden ya da ölüme benzer bir uykudan bu etkiyle uyanırlar. Eylem, tepki vermeseler de iradelerinin askıda olduğu bir durumda gerçekleşmiştir. Bilinçdışı simgelerle anlatıldığı için bizler de tepki vermeyiz. Ama normal koşullarda bir ölünün öpülmesi bizi romantizme değil, dehşete düşürmeliydi. Öyle değil mi?

Pamuk Prenses bekareti simgeleyen camdan bir tabuta konup ormana bırakılmıştır. Prens öpünce sarsıntıya sebep olan öpme eylemiyle kız hayata geri döner.

Son olarak şunu söylemek isterim ki taciz politik bir aygıttır. Sistemin tacizciyi korumasının sebebi de budur. Taciz korkusu, kadını aile sistemi içinde yaşamaya, uslu durmaya, hatta politik eylemlerden uzak durmaya ikna eder. Böylece ataerkil düzen devam eder, aile biriminin başına erkek geçer ve bir başka erk de bu küçük

birimleri kolayca yönetir. Taciz korkusu, kadını ehlileştirme yöntemidir.

Kadını ehlileştiren başka masallar var mı?

Kuyuya Düşen Kız sorgusuz itaati yüceltmesi ve siyasi çıkarla yaptığı iş birliği açısından çok ilginç bir masaldır.

Üvey annesi tarafından köle gibi çalıştırılan iyi kalpli kız, bir gün nedensizce evden kovulur. Ormanda yürürken bir kuyuya düşer. Kuyunun dibinde, zümrüt rengi çayırın güneşle parladığı bambaşka bir dünya vardır. Kız burada bir eve rastlar. Kapıyı açan bir nine ona “Evi temizle,” der, kız da hemen işe koyulur. Ardından nine onu boş bir odaya götürür, arpa, buğday ve darı çuvallarını boşaltıp hepsini birbirine karıştırır ve “Ayıkla.” der. Kız sesini çıkarmadan yapar. Son olarak, ninenin irin dolu yüzünü öpmesini ister. Kız tiksinti belirtisi göstermeden öper. Bunun üzerine nine, “Şuradan dünyaya çık, çeşmeden başına su dök,” der. Kız suyu başına döker dökmez olağanüstü bir güzelliğe kavuşur; dökülen sular da altına dönüşür.

Sizce bu özgür, güzel, zengin kız şimdi ne yapacak ? İyi bir kız olduğu için elbette ona işkence eden üvey annesinin yanına dönecektir. Üvey anne de, daha baştan kötü olarak damgalanmış kendi öz kızını aynı ödülü alması için nineye gönderecek-

tir. Peki, kötü kız bu üçlü sınava nasıl cevap verecektir?

Bir: Beni Hizmetçin yapamazsın

İki: Madem ayırmak gerekiyordu, neden o üç çuvalı yere döküp karıştırdın? Bu çok saçma ve ben bu kadar anlamsız bir şey için zamanımı harcamayacağım.

Üç: Neden irin öpmek gibi sağlıksız bir şeyi yapayım ve sen benden bunu neden istiyorsun?

Bu kadar büyük bir ödül ve cezanın bize neyi yerleştirmeye çalıştığı açıktır: Elbette sorgusuz itaat! Böylece sömürülmeyi, aşırı mantıksız olanı ve hatta tiksindirici olanı bile kabul etmeyi öğretiyor. “Kendi aklınla hareket etme; sana ne kadar yanlış ve saçma gelse de emreden bir bildiği vardır, bunu sorgulayamazsın. Sorgularsan ceza alırsın.” mesajı veriliyor.

Sorgusuz itaat çok uç bir noktaya gitmiş...

Elsa Sophia Von Kamphoevener’in derlediği Anadolu masalında daha da uç bir noktaya gidiyor.

İlahlaştırdığı öğretmenine saygısı tüm varlığına hakim olan Halime, bu garip tutkusunu öğretmenini gizlice izlemeye kadar vardırırmıştır. Ancak gördüğü şey korkunçtur. Elinde küçük bir çocuğa benzer bir canlı tutan öğretmen, onu kolayca küçük parçalara ayırıp yemiştir.

Halime ormana sığınıp vahşi hayvanlardan korunmak için bir ağacın üzerinde geceler. Gördüğü şeyden ya da bunu yapandan korktuğu için mi? Hayır.

Ruhunu adadığı kişinin eyleminden dehşet duyduğu, ona biat ettiği kendine kızdığı, en azından hayal kırıklığı yaşadığı için mi? Yine hayır.

Saygı duyduğu öğretmeninin ayıbını ele vermekten korktuğu için! O kadar ki ne uykuda ne uyanıkken ağzından yanlışlıkla bir sözcük kaçırmamak için sessizlik yemini eder.

Sabah uşaklarıyla ava çıkan bir delikanlı ormandan geçerken köpekler havlar, şaşırır Halime ağaçtan onun kucağına düşer.

Sessizce sevecek bir kadın arzulayan delikanlı onunla evlenmek ister. Dilsiz bir kadını kollarında tutmak tarif edilemeyecek kadar güzel gelir ona. Bu çehrenin yalnızca ona ait olmasını istediği için başını örter ve ne gariptir ki beline köpeklerin kayışlarından birini bağlar. Halime tüm bunların kaderi olduğunu düşünerek, mutlu mesut tüm emirleri yerine getirir.

Kaynanasının bu dilsiz orman cininden haz etmemesi dışında evliliği hoştur. Çok geçmeden bir oğlan doğurur. Yalnız kalmak için odasına çekildiğinde olanlar olur:

“Yatağının dayalı durduğu duvar ansızın saydamlaşır ve yansıyan ışıkta, öğretmenin sureti görünür. Öğretmen ellerinde

iki beyaz güvercin tutar, Halime'ye doğru biraz eğilir ve Halime'nin çok saygı duydu-ğu, derinden gelen, sakın sesiyle sorar, 'Ey bana sesini, canının ve bedeninin sesini ar-mağan eden Halime... Senin ruhun bana değil de başka kime ait olabilir?' Halime, aylardır ilk kez konuşarak, boğuk ve kısık bir sesle: 'Sana efendim,' der. Öğretmen biraz daha eğildikten sonra, 'Ruh kime aitse, ruhun ve bedeninin yarattığı çocuk da ona aittir, işte böyle...' der ve elinde tuttuğu güvercinlerin kafalarını koparır, taze kanı genç kadının göğsüne ve ağzına sürer, çocuğu yakalar ve gözden kaybolur

Peki sonra ne olur? Halime daha önce bir çocuğu parçalara ayırdığını gördüğü öğretmeni, kendi çocuğunu da aldığına ona değil öfkelenmek, birazcık olsun gönül koyar mı? Hayır.

Ağzına göğsüne kan koyup da onun kendi çocuğunu yediğinin sanılmasına sebep olduğu için sessizlik yeminini bozar mı? Hayır.

Kocasının, Halime'ye olan inancını sakince sürdürmesi tuhaf; fakat Halime'nin mantığı daha da tuhaftır: "Kocasının açıklanamayan bir şey yüzünden acı çekme-sindense Halime'nin susması daha iyiydi." Ne de olsa kocası, öğretmenin küçük ve çaresiz çocuklara zarar verdiğini tahmin edebilirdi.

Halime'ye göre en yanlış işi yaptığında bile -bizim anlayamayacağımız kadar yüksek mertebede olan- o üstün akla, ruha inanmak gerekir. Eziyetleri inancın sınamasına dairdir. Ne kadar saçma ne kadar zalim olursa olsun, onun yaptıklarını sorgulayan cezayı hak etmiştir.

Bu masal bilinçaltına sorgusuz itaatin nasıl işlendiğini anlatır. Tıpkı Halime gibi kocası ve öğretmeni de yaşadığımız tuhaf olayları neyin mümkün kıldığını anlamak için tanımamız gereken profillerdir. Öğretmenin açıklamaları ise onların inanç defterini gösterir:

"Halime, evladım, sen insanların asla olamadıkları kadar sadıksın ve o zamanlar gördüğün şeyin ne olduğunu sana bildireceğim. O bir hayaldi Halime, insana benzetilmiş bir sis perdesiydi, parçalanması ve yok edilmesi gereken kötülükleri temsil ediyordu... Onu yiyip bitirmedim, sadece yok olması için üzerine tükürdüm. Ama buna karşılık sen bana sesini, ruhun şarkısını verdin ey Halime, taşları bile çatlatan acıya katlandın. Bu yüzden kat kat kutsanmış olan sen, bil ki öğretmenin Allah'ın yolunda ilerleyenlerdendir, şimdi sen onunla birlikte, Allah'ın yakınından akan ışığın içine gireceksin. Aynı ışığın içinden şimdiden bir erkek çocuk olarak büyüyen çocuğunu, seni seven adamı avutmak için getirdim."

Çocuğunun başına gelen felakete bile sessiz kalıp sebep olanı savunmaya devam edenler, işte böyle patolojik bir ruhsal atmosferde yaşamaktadır.

Peki bütün bunlara rağmen masalla nasıl ilişki kuracağız? Sizin başka masal çalışmalarınız var mı?

Masallar da insan gibidir. İyisi var... kötüsü var... ve her ikisinden de öğrenilecek şeyler var. Hazine değerinde olanları topladığım yetişkinler için masal antolojisi Kırk Yamalı Ayna'ya ise on iki yıl çaba gösterdim. Zihinler üzerinde yürütülen algı operasyonlarını anlamak için Masallar ve Toplumsal Cinsiyet' kitabını yazdım. Bu kitabın çocuklar için mizah formuna dönüşmüş hali "Sordum Durdum" oldu. Ayrıca masalın çocukken sorgulanmasını çok önemseydiğimiz Can Çocuk Yayınları'yla "Sayfayı Çevir" adında bir seri hazırladık. Ormanda Tek Başına Kırmızı Başlıklı Kız'ın, Rap Rap Rapunzel ise Rapunzel'in alternatiflerini sunuyor çocuklara. Sindrella ise yolda.

Son sözünüz ne olur peki?

Gündeme yakışır bir söz Abhaz atalarından gelsin: *Abzıyırzı hanı haybabayt*, İyi günlerle görüşelim.

HAZIRLAYANLAR :

Stajyer Avukat Rabia Akyüz

Stajyer Avukat İrem Gül Açıkgöz

Stajyer Avukat Yaren Doğan

Stajyer Avukat Eylül Demir

Stajyer Avukat Ceren Yarımtepe